

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

AMMATTISOTILAIEN TAPATURMATURVA
Haasteet ja käsitykset vakuutusturvasta

Vakuutustiede
Pro gradu tutkielma
Helmikuu 2013
Tekijä: Jaakko Perhovaara

Ohjaaja: Olli-Pekka Ruuskanen

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamiskorkeakoulu: vakuutustiede
Tekijä:	PERHOVAARA, JAAKKO
Tutkielman nimi:	Ammattisotilaiden tapaturmaturva, haasteet ja käsitykset vakuutusturvas- ta
Pro gradu –tutkielma:	124 sivua, 20 liitesivua
Aika:	Helmikuu 2013
Avainsanat:	Ammattisotilas, tapaturma, työtapaturma, sotilastapaturma, tapaturmava- kuutuslaki, sotilastapaturmalaki, ammattitauti, palvelussairaus

Ammattisotilaiden työympäristö ja haasteet ovat muuttuneet suorituskykyvaatimusten, tehtävien ja tavoitteiden muuttuessa. Ammattisotilaiden tapaturmaturva työssä määräytyy tapaturmavakuutuslain mukaan tai sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä sotilastapaturmalain mukaan. Tapaturmaturvan parantaminen on työnantajan, työntekijöiden ja ammattiliittojen yhteinen tavoite.

Tutkimuksessa syvennyttiin ammattisotilaiden tapaturmaturvaan työssä ja työstä johtuvissa olosuh- teissa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää ammattisotilaiden tapaturmaturvan haasteet sekä miten ammattisotilaat perehdytetään työ- ja palvelusturvallisuusriskeihin. Lisäksi tutkimuksessa selvitet- tiin ammattisotilaiden käsitys omasta tapaturmaturvasta. Tutkimuksen tarkoituksena oli löytää pa- rantamisesityksiä ammattisotilaiden tapaturmaturvaan sekä työtapaturmien vähentämiseksi.

Tutkimus on sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen. Tutkimuksen kvalitatiivinen osuus toteutettiin haastattelemalla Valtiokonttorin korvausjohtajaa, Upseeri-, Päälystö- ja Aliupseeriliittojen pääluot- tamusmiehiä sekä kyselyllä puolustusvoimien työturvallisuuspäällikölle ja puolustusvoimien hallin- toylilääkärille. Kvantitatiivinen osuus toteutettiin tekemällä kysely puolustusvoimien palveluksessa oleville ammattisotilaille. Kohderyhmään valittiin Upseeri-, Päälystö- ja Aliupseeriliiton jäsenenä olevat ammattisotilaat. Kyselyyn vastasi 1488 ammattisotilasta.

Ammattisotilaiden työ- ja palvelusturvallisuuden riskien arvioinnin perehdyttämisen ohjeistusta on riittävästi, mutta perehdyttämisen jalkauttaminen ei ole onnistunut. Perehdytetyille ammattisotilaalle sattuu vähemmän työtapaturmia ja he ovat tyytyväisempiä tapaturma-asioiden hoitoon. Vain vajaa 12 prosenttia vastaajista piti työnantajan tiedottamista tapaturmaturvasta riittävänä. Ammattisotilai- den käsitys omasta lakisääteisestä tapaturmaturvasta ei vastaa olemassa olevaa turvaa. Ammattisoti- laille sattuu työtapaturmia huomattavasti tilastoitua enemmän. Vain noin joka viidennestä sattunees- ta työtapaturmasta on laadittu tapaturmailmoitus, joka on merkittävä puute ammattisotilaiden oike- usturvassa. Vain noin puolet tapaturmien hoidoista oli korvattu viimeisen 12 kuukauden aikana. Vakuutusturvan taso ei ole riittävä.

Työ- ja palvelusturvallisuusriskien arviointi työpaikoilla varmistetaan kouluttamalla esimiehet arvi- oimaan työn vaaroja ja riskejä. Työnantajan tiedottamista työtapaturmasta on kehitettävä ja ris- kienarviointi on otettava käytännössä osaksi toimintakulttuuria. Vakuutuslaitoksen ja työnantajan on varmistuttava työntekijän vakuutusturvan käsityksistä. Ammattisotilaiden vakuutusturvaa on laajen- nettava kattamaan kaikki työssä sattuneet loukkaantumiset lainsäädännön muutoksilla, työnantajan tai ammattiliittojen toimenpitein.

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELOT

Kuvio 1	Teoreettinen viitekehys	14
Kuvio 2	Perehdyttäminen laadittuun työ- ja palvelusturvallisuusriskien arviointiin työtehtävittäin	69
Kuvio 3	Perehdyttäminen tapaturmavaaroihin työtehtävittäin	69
Kuvio 4	Perehdyttäminen turvallisuusohjeisiin työtehtävittäin	71
Kuvio 5	Perehdyttäminen työterveyshuollon toimintaan työtehtävittäin	72
Kuvio 6	Työnantajan tiedottaminen työtapaturmaturvasta ja työta- paturmien hoidosta	75
Kuvio 7	Tiedätkö miten toimia ja keneen olla yhteydessä tapaturman sattuessa?	76
Kuvio 8	Tiedätkö kuka on hallintoyksikkösi tapaturma-asiamies?	76
Kuvio 9	Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen vakuutusyhtiö	77
Kuvio 10	Työssä ja työstä johtuvissa olosuhteissa tapaturmaturvan määrittämä laki	78
Kuvio 11	Työmatka suoraan kotoa työpaikalle naapurin poliisin kyydissä	80
Kuvio 12	Työmatka hiihtäen lähes normaalia reittiä käyttäen	80
Kuvio 13	Tavanomainen poikkeaminen ruokakaupassa 15 minuutin ajan kesken työmatkan	81
Kuvio 14	Ruokailutauolla salibandyn pelaaminen työkavereiden kanssa työpaikan urheiluhallissa	81
Kuvio 15	TYKY-tapahtuman jälkeen ohjelman mukaisessa saunomisessa liukastuminen pesuhuoneessa	82
Kuvio 16	Virkamatkalla työnantajan varaamassa hotellihuoneessa vapaa-aikana	83
Kuvio 17	Työpaikan turvallisuuspuutteista johtuva loukkaantuminen omilla asioilla ollessa esimiehen luvalla	84
Kuvio 18	Työstä johtuva varusmiehen pahoinpidellyksi joutuminen vapaa-ajalla	84
Kuvio 19	Työkyvyttömyysajan palkka	85
Kuvio 20	Tapaturman yhteydessä rikkoontuneet vaatteet	86
Kuvio 21	Työpaikan ja kodin välillä sattuneen oman auton kolarivaurion	86
Kuvio 22	Työtapaturmat ammattisotilaana palvelusajoittain	93
Kuvio 23	Viimeisen 12 kuukauden aikana sattuneet työtapaturmat	94
Kuvio 24	Viimeisen 12 kuukauden aikana sattuneista työtapaturmista laaditut tapaturmailmoitukset tapaturma-asiamiehen kanssa	95
Kuvio 25	Tapahtuneet työtapaturmat sattumispaikkojen mukaan	96
Kuvio 26	Työtapaturmista aiheutuneiden vammojen korvatut hoidot suhteessa hoitokäynteihin	98
Kuvio 27	Työtapaturmien osuus sattumispaikkojen mukaan viimeisen 12 kuukau- den aikana, joiden hoitoja ei oltu korvattu koskaan	99
Kuvio 28	Työtapaturmien osuus sattumispaikkojen mukaan viimeisen 12 kuukau- den aikana, joista ei ole koskaan laadittu tapaturmailmoitusta	100
Kuvio 29	Työpaikan työterveyshuollon toiminta tapaturmatapauksissa	101
Kuvio 30	Tyytyväisyys työtapaturmien käsittelyprosesseihin	103

Kuvio 31	Ammattiliittojen osallistuminen työtapaturmien epäkohtien hoitamiseen	103
Kuvio 32	Vastaajien maksuhalukkuus ammattiliiton lisäturvasta, josta korvattaisiin loukkaantumiset, joita ei tulkita työtapaturmiksi	105
Taulukko 1	Ammattisotilaat henkilöstöryhmittäin puolustusvoimissa 31.12.2011.	20
Taulukko 2	Tapaturmavaaroihin liittyvien riskitasojen luokittelu Pääkköstä ym. (2006, 38) mukaillen	33
Taulukko 3	Vakuutuslääketieteellisen arvioinnin kohteiden painotukset Aro ym. 2004 mukaillen	42
Taulukko 4	Kyselyyn vastaajat ammattiliitoittain	61
Taulukko 5	Kyselyyn vastaajat tehtävittäin	61
Taulukko 6	Kyselyyn vastaajien ikä- ja palvelusaikajakauma	62
Taulukko 7	Työtapaturman esiintymistodennäköisyyden arviointi työssä tehtävittäin	70
Taulukko 8	Riittävä neuvonta ja opastus työpaikan vaaroista ja turvallisuusmääräyksistä tehtävittäin	72
Taulukko 9	Perehdyttämisen vaikutus työtapaturmien määrään	97
Taulukko 10	Poissaolot töistä viimeisen 12 kuukauden aikana sattuneiden työtapaturmien vuoksi.....	100
Taulukko 11	Perehdyttämisen vaikutus arvioon työterveyshuollon toiminnasta tapaturmatapauksissa	102

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimuksen taustaa	2
1.2 Tutkimuksen lähtökohdat.....	3
1.3 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus, tutkimuskysymykset ja rajaukset.....	5
1.4 Tutkimuksen keskeiset käsitteet.....	7
1.5 Tutkimusmenetelmät ja keskeinen kirjallisuus	9
1.6 Teoreettinen viitekehys.....	14
1.7 Tutkimuksen rakenne.....	15
 2 PUOLUSTUSVOIMIEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	 16
2.1 Uhkakuva.....	17
2.2 Puolustusvoimien tehtävät	18
2.3 Puolustusvoimien organisaatio ja henkilöstö	20
2.4 Puolustusvoimien kansainvälinen yhteistyö	21
2.5 Ammattisotilaille asetetut vaatimukset.....	23
 3 TYÖ- JA PALVELUSTURVALLISUUS	 26
3.1 Tapaturmariskien tunnistaminen	28
3.2 Työn kuormitustekijät.....	29
3.3 Työolosuhteiden riskien ja tapaturmavaarojen arviointi	31
3.4 Työsuojausvelvoitteiden valvonta	34
3.5 Tapaturma-asioiden käsittely puolustusvoimissa	35
3.6 Ammattisotilaiden työtapaturmat.....	36
 4 TAPATURMATURVAN KESKEISET TEKIJÄT	 38
4.1 Toiminta- ja työkyky	40
4.2 Työtapaturma.....	43
4.3 Työmatkatapaturma.....	45
4.4 Työstä johtuvat olosuhteet	46
4.5 Sotilastapaturma	47
4.6 Työtapaturmien korvaaminen.....	49
4.6.1 Työtapaturman hoitokulujen korvaaminen	52
4.6.2 Haittalisän, haittakorvauksen ja kuntoutuksen määräytyminen	53
4.6.3 Tapaturmaeläke ja kuolemantapauskorvaukset.....	55

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	57
5.1 Tutkimuksen kohderyhmien esittely.....	57
5.2 Tutkimusaineisto ja tutkimuksen toteutus	59
5.3 Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi.....	63
5.4 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	63
 6 TUTKIMUKSEN KESKEISET TULOKSET	 65
6.1 Työ- ja palvelusturvallisuuteen liittyvien riskien käsittely ja työturvallisuuden perehdyttäminen	65
6.1.1 Perehdyttäminen työ- ja palvelusriskien sekä tapaturmavaarojen arviointiin.....	68
6.1.2 Perehdyttäminen turvallisuusohjeisiin ja työterveyshuollon toimintaan	70
6.1.3 Yhteenveto työturvallisuuslain mukaisten asioiden perehdyttämisestä	72
6.2 Ammattisotilaiden käsitys omasta tapaturmaturvasta	74
6.2.1 Työtapaturmaturvasta tiedottaminen	74
6.2.2 Lakisääteisestä vakuutusturvasta vastaava vakuutusyhtiö.....	77
6.2.3 Lakisääteisen tapaturmaturvan määrittämä laki	78
6.2.4 Vakuutusturvan tuntemus erilaisissa olosuhteissa.....	79
6.2.5 Tapaturmavakuutuksesta korvattavat tapahtumat.....	84
6.2.6 Yhteenveto työtapaturma-asioiden osaamisesta	87
6.3 Ammattisotilaiden tapaturmaturvan haasteet.....	88
6.3.1 Keskeisimmät haasteet ammattisotilaiden tapaturmaturvassa ammattiliittojen näkökulmasta.....	89
6.3.2 Keskeisimmät haasteet ammattisotilaiden tapaturmaturvassa asiantuntijoiden näkökulmasta.....	91
6.3.3 Ammattisotilaille sattuneet työtapaturmat.....	92
6.3.4 Ammattisotilaiden tyytyväisyys työtapaturmien hoitoon.....	101
6.3.5 Keskeisimmät kehittämiskohteet tapaturmaturvassa	104
6.3.6 Yhteenveto ammattisotilaiden työtapaturmista	106
6.4 Työtapaturmien ennaltaehkäiseminen	107
 7 JOHTOPÄÄTÖKSET	 111
7.1 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista	111
7.2 Esitykset ammattisotilaiden tapaturmaturvan kehittämiseksi ja työtapaturmien vähentämiseksi.....	113
7.3 Esitykset jatkotutkimusaiheiksi.....	115
7.4 Tutkimuksen arviointi.....	116
 LÄHDELUETTELO	 118

LIITE 1: Puolustusvoimien kokoonpano.....	125
LIITE 2: Valtiokonttorin korvaamat työpaikkatapaturmat vuosina 2005–2010	126
LIITE 3: Valtiokonttorin korvaamat työmatkatapaturmat vuosina 2005–2010	131
LIITE 4: Teemahaastattelukysymykset ammattiliittojen pääluottamusmiehille.....	133
LIITE 5: Teemahaastattelukysymykset Valtiokonttorin korvausjohtajalle	134
LIITE 6: Kysely puolustusvoimien työturvallisuuspäällikölle	135
LIITE 7: Kysely sotilastapaturma-asiainneuvottelukunnan jäsenelle	136
LIITE 8: Tiedote kyselyyn ammattisotilaille.....	137
LIITE 9: Kysely ammattisotilaille.....	138

1 JOHDANTO

Ammattisotilaiden toimintaympäristö on muuttunut yhteiskunnallisten toimintojen mukana. Yhteiskunnan muuttuneet vaatimukset vaikuttavat päivittäiseen toimintaan sekä sodanajan valmiuksien suunnitteluun ja harjoitteluun. Perinteisistä rauhanturvaamistehtävistä on siirrytty pääosin sotilaallisiin kriisinhallintatehtäviin. Uudet teknologiset ratkaisut tuovat mukanaan niin mahdollisuuksia kuin haasteita. Potentiaalisten vastustajien tahtotilan ja sotilaallisen suorituskyvyn muutokset edellyttävät jatkuvaa uhka-arvioiden tarkistamista. Uhka-arvioiden muutokset voivat edellyttää strategisia, operatiivisia ja taktisia muutoksia omien joukkojen suunniteltuun toimintaan. Toiminnan muutokset vaikuttavat usein myös yksilötason toimintaan. Ammattisotilaiden vakuutusturvan tarkistaminen on tarpeen toimintaympäristössä muuttuneiden riskien ja vaarojen vuoksi vastaamaan tarpeita.

Ammattisotilaiden erilaiset työtehtävät ja vaihtelevat työympäristöt muodostavat haasteen riittävälle sosiaaliturvalle. Ammattisotilaat voivat olla kotimaassa muun muassa normaaleissa viranhoitoon kuuluvissa tehtävissä, virkamatkoilla tai sotilaallisissa harjoituksissa maastossa. Ulkomailla työtehtävät voivat olla esimerkiksi sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä keskellä aseellista kriisiä. Ammattisotilaat voivat olla myös komennettuna muutamien päivien virkamatkalle tai usean vuoden kestäviin tehtäviin kansainvälisiin esikuntiin tai operaatioalueille.

Usein terveet ja vakuutustapahtumalta säästyneet ihmiset, kuten myös ammattisotilaat, ovat keskittyneet työssään vain työtehtävien hoitoon liittyviin asioihin. He eivät välttämättä ole perehtyneet omaan, eikä työnantajan heille ottamaan lakisääteisen turvan tasoon. Oman vakuutusturvan selvittäminen tulee ajankohtaiseksi yleensä vasta sitten, kun jotain odottamatonta sattuu. Sosiaaliturvan ja vakuutusturvan tunteminen edellyttää siihen perehtymistä sekä sopimusehtojen muutosten säännöllistä seurantaa. Puolustusvoimien työyhteisöiden vakuutusasioita käsittelevät henkilöt palvelevat usein henkilöstöhallinnonalalla, Sotilaslääketieteenkeskuksessa, terveysasemilla, työsuojelutehtävissä tai he ovat mukana esimerkiksi ammattiyhdistystoiminnassa tai luottamusmiesorganisaatioissa. Oman lakisääteisen vakuutusturvan tunteminen luo osaltaan paremman perustan tapaturmailmoituksen laatimiselle ja mahdollisen korvauspäätöksen ymmärtämiselle. Lisäksi se mahdollistaa paremmin vapaaehtoisen lisävakuutusturvan tarpeen arvioinnin.

1.1 Tutkimuksen taustaa

Lähtökohtaisesti jokainen miespuolinen Suomen kansalainen on asevelvollinen sen vuoden alusta, jona vuonna hän täyttää 18 vuotta. Asevelvollisuus jatkuu sen vuoden loppuun jona hän täyttää 60 vuotta. Asevelvollisuuden suorittamiseen kuuluvat osallistuminen kutsuntoihin, palveluskelpoisuuden tarkastukset, varusmiespalvelus, kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus sekä liikekannallepanon aikainen palvelus. Asevelvollinen voi olla palveluksessa, reservissä tai varareservissä. (Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438, 2§). Naisilla on mahdollisuus suorittaa varusmiespalvelusta vastaava naisten vapaaehtoinen asepalvelus omasta hakemuksestaan, jos hän on täyttänyt 18 vuotta, mutta ei ole vielä 30 vuotta. Lisäksi vaatimuksena on, että hakija on suomen kansalainen sekä terveydellisiltä ja muilta henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan asepalvelukseen sopiva. Naisten vapaaehtoinen asepalvelus järjestetään asevelvollisuuslaissa säädettyssä varusmiespalveluksen yhteydessä samalla tavalla ja rinnastetaan siihen kaikissa suhteissa. (Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta 17.2.1995/194, 1§, 3§).

Puolustusvoimien siviilivirkaan voi hakeutua vaikka ei ole suorittanut asevelvollisuutta. Puolustusvoimien sotilasvirkaan hakeutuvalta edellytetään, että hakija on suorittanut Suomen puolustusvoimissa tai rajavartiolaitoksessa asevelvollisuuden aseellisessa palveluksessa tai naisten vapaaehtoisen asepalveluksen. Tämän lisäksi sotilasvirkaan nimitettävältä edellytetään mm. sopivuutta terveyden ja fyysisen kunnon osalta. Ammattisotilaalla tarkoitetaan sotilasvirassa palvelevaa sekä sellaista henkilöä, joka on nimitetty puolustusvoimien määräaikaiseen virkasuhteeseen. (Laki puolustusvoimista 11.5.2007/551, 4 luku, 36–37§) Ammattisotilaat jaetaan henkilöstöryhmien mukaisesti aliupseereihin, opistoupseereihin, erikoisupseereihin ja upseereihin heidän koulutuksen mukaan. Riippumatta henkilöstöryhmästä, ammattisotilaat toimivat usein erilaisissa työoloissa ja erilaisissa tehtävissä. Tapaturmavaarat muodostuvat työolojen ja tilannetekijöiden mukaan. Ammattisotilaan työolot poikkeavat normaalina pidetyistä työoloista maastoharjoituksissa, virkamatkoilla koti- ja ulkomailla sekä kriisinhallintatehtävissä ulkomailla.

Ammattisotilaiden palvelusurat ovat erilaisia eri henkilöstöryhmien, tehtävien ja koulutuksen mukaan. Työtehtävät ovat myös fyysiseltä rasittavuudeltaan erilaisia. Osa ammattisotilaista tekee pääsääntöisesti toimistotöitä, teknisiä tehtäviä, huoltoon liittyviä tehtäviä tai koulutustehtäviä eri puolustushaaroissa maa-, meri- tai ilmavoimissa. Yhteistä on kuitenkin valmistautuminen kriisiajan

toimintaan. Ammattisotilaiden on kyettävä tarvittaessa suoriutumaan erilaisista työtehtävistä. Ammattisotilaiden on kyettävä toimimaan myös omassa, jokaiselle määritetyssä sodan ajan tehtäväsään, rauhan ja kriisin aikana. Sodan ajan tehtävä voi poiketa merkittävästi normaaleista virkatehtävistä fyysiseltä ja psyykkiseltä rasittavuudeltaan. Sodan ajan tehtävissä toimintaa harjoitellaan esimerkiksi asevelvollisten kanssa erilaisissa maasto-, kartta- ja suunnitteluharjoituksissa. Harjoituksissa pyritään mahdollisimman lähelle kriisiajan toimintaympäristöä, joka poikkeaa normaalina pidetystä työoloista. Raskaat ja pitkäkestoiset johtamissuoritukset maastossa ilman pakkasrajoja tai lepoaikoja edellyttävät hyvää fyysistä ja henkistä kuntoa. Ammattisotilaiden kenttäkelpoisuutta tehtäviin mitataan vuosittaisilla pakollisilla kuntotesteillä ja kenttäkelpoisuutta mittaavilla suorituksilla.

1.2 Tutkimuksen lähtökohdat

Työtapaturmavakuutus on usein osa sairausvakuutus- ja työeläkejärjestelmiä. Useimmissa Euroopan maissa työtapaturmaturvan hoitajina ovat julkishallinto ja turvan maksut eivät perustu riskitasoihin vaan ovat veroluonteisia maksuja. Suomessa lakisääteinen pakollinen tapaturmavakuutus on osa sosiaalivakuutusta, joka on pääosin yksityisten vakuutuslaitosten hoitamaa, kilpailtua vahinkovakuutusta, mutta lailla säädeltyä. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 24). Lakisääteiset vakuutukset ovat osa suomalaista sosiaaliturvaa. Lakisääteisillä vakuutuksilla turvataan työntekijän ja hänen perheenjäsenten toimeentulo vakuutustapahtuman sattuessa. Lakisääteisissä vakuutuksissa on kolme osapuolta, jotka ovat vakuutuksenottaja, vakuutettu ja vakuutuksen myöntäjä. Työnantajalla on vakuutamisvelvollisuus työeläkkeiden ja työtapaturmien varalle tietyin ehdoin. Työnantaja on siis vakuutuksenottaja. Työntekijä eli vakuutettu on henkilö, joka tekee sopimuksen perusteella työtä toiselle tämän johdon ja valvonnan alaisena ja saa tekemästään työstä vastiketta. Vakuutuksenantajina ovat vakuutusyhtiöt ja vakuutuslaitokset.

Suomessa on noin 2,2 miljoonaa työ- ja virkasuhteista työntekijää. Vuosittain korvattavia työtapaturmia ja ammattitauteja sattuu yli 140 000, johon sisältyvät työssä ja työmatkalla sattuneet tapaturmat. Työtapaturmien seurauksena menetetään yli miljoonaa työpäivää vuodessa. On arvioitu, että työtapaturmista aiheutuu talouselämälle kustannuksia välittömästi tai välillisesti lähes kymmenen miljardia euroa vuosittain. Tapaturmien korvauskulut ovat noin 670 miljoona euroa. Työntekijän tapaturmasta aiheutuvat korvausten pääryhmät muodostuvat tapaturmasta aiheutuneiden ansiomene-
tysten korvauksista työkyvyttömyyden ajalta, hoitokulujen korvaamisesta, kuntoisuusetuuksista,

haittakorvauksista ja kuolemantapauksen johdosta maksettavista eläkkeistä omaisille. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 11–13, 20).

Työnantajalla on velvollisuus vakuuttaa työntekijänsä tapaturmavakuutuksella, mikäli työntekijän työpäivien lukumäärä on enemmän kuin 12 päivää kalenterivuodessa (Tapaturmavakuutuslaki (TVL) 608/1948, 10§). Tapaturmavakuutus voi olla pakollinen tai myös vapaaehtoinen. Tapaturmavakuutus on vapaaehtoinen työnantajan kanssa samassa taloudessa asuville perheenjäsenille sekä yrittäjille. Maatalousyrittäjille tapaturmavakuutus on kuitenkin pakollinen. (Havakka, Niemelä, Uusitalo 2012, 166). Valtiolla ei ole tapaturmavakuutuslain mukaista vakuuttamisvelvollisuutta. Valtion varoista korvataan kuitenkin sattuneet työtapaturmat, kuten tapaturmavakuutuslaissa on säädetty. (TVL 20.8.1948/608, 9§). Valtion työntekijöiden työtapaturman tai ammattitaudin johdosta maksettujen korvausten hoidosta vastaa Valtiokonttori (TVL 608/1948, 30 §).

Laissa valtion virkamiesten tapaturmakorvauksesta (449/1990) viitataan tapaturmien ja ammattitautien korvausoikeuden, korvausten ja menettelyjen osalta tapaturmavakuutuslakiin 20.8.1948/608§ (Laki valtion virkamiesten tapaturmakorvauksesta 449/1990, 2 §). Laissa valtion virkamiesten tapaturmakorvauksesta ei ole tapaturma-asoiden ja ammattitautien korvausten ja hoidon osalta merkitystä sisältäviä säännöksiä. Lakisääteinen tapaturmavakuutus kattaa työ- ja virkasuhteessa olevien työntekijöiden työtapaturmat ja ammattitaudit. Pääosan korvauksista muodostavat työkyvyttömyyden johdosta maksettavat ansionmenetyksistä johtuvat korvaukset sekä hoitokulut. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 13; Rantala, Pentikäinen 2009, 344). Tapaturmavakuutuksen liitännäisvakuutuksina ovat työttömyysvakuutusmaksut ja työntekijän ryhmähenkivakuutukset. Työntekijän oikeus tapaturmavakuutuslain mukaiseen tapaturmakorvaukseen edellyttää työ- tai virkasuhteen olemassaoloon eli työntekoon toiselle. Tapaturmakorvauksen saaminen ei edellytä vakuutuksen voimassaoloa, koska vakuutuksen puuttuessa korvauksen työtapaturmasta saa tapaturmavakuutuslaitosten liitosta. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 25). Työnantaja on vastuussa lakisääteisen tapaturmavakuutuksen maksuista. Maksut määräytyvät työn tapaturmariskin, maksettujen palkkojen ja suurissa vakuutusmaksuissa vakuutuksenottajan oman vahinkotilaston mukaan. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 185–186).

Sotilastapaturmalain (1211/1990) mukaisiin korvauksiin ei ole oikeutta puolustusvoimien palveluksessa olevalla henkilöllä eikä hänen omaisellaan, jonka oikeus korvaukseen määräytyy virkamiesten tapaturmakorvauksesta annetun lain (449/1990) tai tapaturmavakuutuslain (608/1948) mukaan. (So-

tilastapaturmalaki 1211/1990 1 § 2 mom.). Ammattisotilaat ovat virkavapaalla omasta virastaan sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä tai perinteisissä rauhanturvatehtävissä. Virkavapaalla edellä mainittuihin tehtäviin määrättyinä ammattisotilaat ovat oikeutettu sotilastapaturmalain (1211/1990) mukaisesti korvauksiin (Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211, 20 §).

Sotilaallisten kriisinhallintatehtävien muuttuneet olosuhteet ovat vaikuttaneet olennaisesti sotilaiden palvelusturvallisuuteen. Onnettomuuksien ja loukkaantumisten riski on kasvanut ja sen vuoksi vakavat tapaturmat ovat lisääntyneet. Sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä sattuneet tapaturmat ja niiden hoitaminen sekä korvaaminen ovat herättäneet myös keskustelua eduskunnassa asioiden korjaamiseksi. Puolustusvoimat on kiinnittänyt huomiota muuttuneisiin toimintaympäristöihin ja sen seurauksena sattuneiden tapaturmien hoitoon. Puolustusvoimat on aloittanut työkyvyn ylläpitämiseen ja henkiseen valmennukseen tarvittavat toimenpiteet. Syksyllä 2011 asetettiin Valtiokonttoriin erityinen sotilastapaturma-asioiden neuvottelukunta, jossa mukana ovat puolustusministeriö, pääesikunnan sotilaallinen, juridinen ja lääketieteellinen asiantuntemus, sosiaali- ja terveysministeriö, HUS/HYKS ja valtiokonttori. Neuvottelukunta tarkastelee nykyisen turvan riittävyyttä ja mahdollisesti tarvittaessa tehtäviä lainsäädäntömuutoksia. Sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä on sotilastapaturmalain mukaisen lakisääteisen tapaturmavakuutuksen lisäksi lisävakuutusturva sekä puolustusvoimien ja valtiokonttorin välisen sopimuksen mukainen ryhmätapaturmavakuutus. (www.eduskunta.fi 2012 a).

1.3 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus, tutkimuskysymykset ja rajaukset

Tutkimuksen teoriassa taustakartoituksena selvitetään palkatun sotilashenkilökunnan, ammattisotilaiden lakisääteinen tapaturmaturva. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää tapaturmien korvaavuudessa tulleita haasteita ammattiliittojen, työntäjän ja vakuutuslaitoksen näkökulmasta. Tutkimuksella selvitetään myös millainen käsitys ammattisotilailla on omasta tapaturmaturvasta sekä miten ammattisotilaat on perehdytetty työturvallisuuteen. Lisäksi tutkimuksella hankitaan tietoa ammattisotilaille sattuneista tapaturmista ja niiden käsittelyprosesseista. Tutkimuksen tarkoituksena on saada parannusesityksiä työtapaturmien vähentämiseksi sekä ammattisotilaiden tapaturmaturvan kehittämiseksi.

Tutkimuskysymykset:

- 1) Millaisia haasteita on ammattisotilaiden tapaturmaturvassa?
- 2) Millainen käsitys ammattisotilailla on tapaturmaturvasta?
- 3) Miten ammattisotilaiden työ- ja palvelusturvallisuuteen liittyvistä riskeistä informoidaan ja työturvallisuuteen perehdytetään?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on koota esille tulleita haasteita turmaturvaan liittyvissä asioissa. Haasteita kartoitetaan ammattisotilailta lomakekyselyssä sekä teemahaastatteluin ammattiliittojen edustajilta. Eri näkökulmien saamiseksi tapaturmaturvan haasteista tehdään kysely työturvallisuuspäällikölle, valtiokonttorin korvausjohtajalle ja hallintoylilääkärille, joka on myös sotilastapaturma-asioiden neuvottelukunnan jäsenenä. Toisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on selvittää ammattisotilaiden tietämys olemassa olevasta lakisääteisestä vakuutusturvasta tapaturman varalle. Vakuutusturvan tuntemus mahdollistaa realistisen odotusarvon muodostamisen tapaturman korvattavuudesta ja mahdollisista korvattavista hoitotoimenpiteistä. Ammattisotilaiden käsitys tapaturmaturvasta selvitetään heille osoitetun kyselyn avulla. Kyselystä saatuja vastauksia verrataan tapaturmavakuutus- ja sotilastapaturmalakiin ja niistä tehtyihin soveltamispäätöksiin. Kolmannella tutkimuskysymyksellä selvitetään ammattisotilaiden tehtävissä riskienarviointia ja siihen perehdyttämistä. Kolmanteen tutkimuskysymykseen hankitaan vastaukset ammattisotilaille tehtävällä kyselyillä sekä teemahaastatteluin. Kyselyssä kartoitetaan myös ammattisotilaiden työn vaarojen arviointia ja annettua turvallisuusneuvontaa.

Tutkimus on rajattu koskemaan vain ammattisotilaita, koska ammattisotilaille säädetyt vaatimukset ja velvoitteet ovat yhdenmukaiset ja ammattisotilas-termi on puolustusvoimista annetussa laissa selkeästi määritelty. Sen perusteella annetut puolustusvoimien ohjeet ja määräykset määrittävät työtehtävät ja erilaiset työolosuhteet. Ammattisotilaiden vakuutusturvasta keskitytään pelkästään tapaturmavakuutuksen turvaan ja tapaturmien korvaavuuteen. Kriisinhallintatehtävien osalta tutkimuksessa selvitetään vain taustakartoituksena teoreettisella tasolla sotilastapaturmalain mukaiset sotilastapaturmia koskevat säädökset. Kriisinhallintatehtävissä sattuneet sotilastapaturmat eivät ole kuitenkaan tutkimuksen kohteena, koska tutkimuksen laajuus ei sitä mahdollista. Taustakartoituksena perehdytään kuitenkin myös sotilaallisiin kriisinhallintatehtäviin ja tehtävissä olevaan vakuutusturvaan.

Tapaturmavakuutuslaista otetaan esille ainoastaan vakuutuslaitoksena Valtiokonttorin ja valtion työnantajana välisen suhteen erityispiirteet. Tutkimuksessa ei käsitellä työnantajan ja vakuutuslaitoksen välisiä, vakuutuksenottamiseen, vakuutuksen myöntämiseen, vakuutusmaksuperusteisiin ja vakuutuksen hoitoon liittyviä säädöksiä, koska valtion työntekijöitä ei vakuuteta, niin kuin muita työntekijöitä. Lisäksi ammattisotilaiden eläketurvan ja henkivakuutusturvan käsittely on rajattu pois, koska ne eivät kuulu tapaturmaturvaan. Ammattisairauksia käsitellään vain tapaturmavakuutuksen korvaavuuden määritelmien ja korvaavuuden osalta, koska ammattisotilaiden työtehtävät ja niistä johtuvat ammattitaudit ovat hyvin erilaisia, eikä niiden käsittely olisi mahdollista tälle tutkimukselle asetetuissa rajoissa. Tapaturmavakuutusturvasta käsitellään vain työnantajan ottaman lakisääteisen vakuutusturvan perusteella. Tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu ammattiliittojen ottamat vakuutusturvat työ- tai vapaa-ajalle sekä ammattisotilaiden itsensä ottamien tapaturmavakuutusten turvien käsittelyn.

1.4 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Tutkimuksen keskeisiksi käsitteiksi olen määritellyt *ammattisotilaan*, *tapaturman*, *työtapaturman* ja *sotilastapaturman* sekä *tapaturmavakuutuslain* ja *sotilastapaturmalain*, joista ammattisotilaan tapaturmaturva muodostuu. Lisäksi olen määritellyt keskeiseksi käsitteeksi *ammattitaudin* ja *palvelus sairauden*, koska ne liittyvät olennaisesti tapaturmavakuutuslain ja sotilastapaturmalain mukaan korvattavaksi, vaikka käsittelenkin tutkimuksessa niitä vain yleisellä tasolla.

Ammattisotilaalla tarkoitetaan sotilasvirassa palvelevaa sekä sellaista henkilöä, joka on nimitetty puolustusvoimissa määräaikaiseen virkasuhteeseen määrättynä sotilastehtävään. (Laki puolustusvoimista 11.5.2007/551, 4 luku, 36§).

Tapaturma on yleensä äkillinen, ennalta arvaamaton ja ulkoisen tekijän aiheuttama henkilön tahdosta riippumaton tapahtuma. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 46). Tapahtuma edellyttää äkillisyyttä, odottamattomuutta, ulkoista tekijää, vammaa sekä syy-yhteyttä ulkoisen tekijän ja vamman välillä, jotta se katsotaan tapaturmaksi. (STM 2008, 32). Vamman aiheuttaman äkillisyyden tulee olla tapahtumallisesti nopeaa. Vamman aiheuttama tapahtuma on oltava ulkoapäin vaikuttavan tekijän seurauksena sattunut. Esimerkiksi tavallisen työ-, tai urheiluliikkeen yhteydessä ilman ulkopäin vaikuttanutta syytä tapahtunut vammautuminen ei ole tapaturma. Esimerkkeinä ennalta arvaamattomis-

ta korvattavista tapahtumista ovat kaatuminen, putoaminen tai törmäys. (Havakka ym. 2012, 170; Hoppu & Hemmo 2006, 387–388). Tapaturmaan syy-yhteydessä oleva sairaus voi myös tulla korvattavaksi (STM 2008, 32).

Lakisääteinen tapaturmavakuutus, työtapaturmavakuutus on tapaturmavakuutuslakiin perustuva korvausjärjestelmä työtapaturmien ja ammattitautien varalta. Työnantajalla on vakuuttamisvelvollisuus. Vakuutus on yleensä voimassa yleisvakuutuksena kattaa kaikki työntekijät. (TVL 608/1948, 1 §, 8 § ja 34§; Kukkonen & Karmavalo 2010, 245). Muun kuin korvausasian yhteydessä syntyneen epäselvän tilanteen, että onko työhön sovellettava lakisääteisen tapaturmavakuutuksen lakia 20.8.1948/608, ratkaisee asian Tapaturmavakuutuslaitosten liitto työntekijän, työnantajan tai vakuutuslaitoksen hakemuksesta. (TVL 608/1948, 11 a §).

Työtapaturmana pidetään sairauden tai vamman aiheuttamaa tapaturmaa, joka kohtaa työntekijää työssä tai työstä johtuvista olosuhteista. Työstä johtuvia olosuhteita ovat työpaikka tai työpaikkaan kuuluva alue, matka asunnosta työpaikkaan tai työpaikasta asunnolle, olo työnantajan asioilla tai yrittäessään varjella tai pelastaa työnantajansa omaisuutta tai työtoimintansa yhteydessä ihmishenkiä. Pelastaessaan ihmishenkiä, työtapaturmaksi katsotaan myös työntekijää kohdannut tapaturma, joka on aiheutunut sodasta tai aseellisesta selkkauksesta. (TVL 608/1948, 4§). Yleiskäsitteenä työtapaturma kattaa myös ammattitaudit, joilla on sama korvausjärjestelmä (Kukkonen & Karmavalo 2010, 252).

Ammattitauti on ammattitautilain mukaan sairaus, joka on todennäköisesti pääasiallisesti aiheutunut työssä fysikaalisista, kemiallisista tai biologisista tekijöistä. Esimerkkinä näistä ovat fysikaalisina tekijänä melu, kemiallisena tekijänä elohopea ja biologisena tekijänä bakteeri. Tavallisimpina sairauksina ovat ihottumat, keuhkosairaudet, yläraajojen kiputilat ja meluvammat. Ammattitautina ei korvata psyykkisistä tekijöistä aiheutunutta sairautta. (Havakka ym. 2012, 171; Kukkonen & Karmavalo 2010, 243).

Sotilastapaturmalain (1211/1990) 1 §:n mukaan vahingoittuneella tai sairastuneella ja hänen omaisellaan on oikeus korvaukseen, joka johtuu sotilastapaturmasta tai palvelussairaudesta. Puolustusvoimien palveluksessa olevalla henkilöllä tai hänen omaisella ei ole oikeutta korvaukseen, jonka

oikeus korvaukseen määräytyy valtion virkamieslain (449/90) tai tapaturmavakuutuslain (608/48) mukaisesti. Sotilastapaturmalain mukaisiin korvauksiin on oikeutettu asevelvollisuutta suorittava henkilö sekä muun muassa puolustusvoimien vapaaehtoiisiin harjoituksiin ja puolustusvoimien virka-aputehtäviin osallistuva henkilö, siten kuin vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetussa laissa (556/2007) on säädetty. (Sotilastapaturmalaki 1211/1990 2 §).

Sotilastapaturmana pidetään sairauden tai vamman aiheuttamaa tapaturmaa, joka on tapahtunut asevelvollisuuden suorittamiseen liittyvässä tarkastuksessa, valintakokeessa, sotilasopetuslaitoksen pääsykokeessa tai niihin liittyvillä välittömällä matkoilla. Sotilastapaturmana pidetään myös sairauden tai vamman aiheuttamaa tapaturmaa, joka on sattunut palvelukseen astumiseen, palveluksessa, palveluspaikalla tai –alueella sekä palveluksen edellyttämällä matkalla, kotiuttamiseen ja vapaa-aikaan sekä lomiin välittömästi liittyvillä matkoilla. Lisäksi sotilastapaturmaksi katsotaan tapaturma, joka on sattunut palveluspaikan ulkopuolella asevelvollisuuslain mukaan palvelusajaksi laskettavalla lomalla, isyysvapaalla ja vapaa-ajalla. (Sotilastapaturmalaki 1211/1990 2 §).

Palvelussairaudella tarkoitetaan ammattitautilain (1343/1988) ammattitaudiksi määriteltä sairautta, muuta sairautta, jos se on todennäköisesti palveluksesta aiheutunut sekä muuta sairautta tai vammaa, jos se on todennäköisesti palveluksen olennaisesti pahentama (Sotilastapaturmalaki 1211/1990 4 §).

1.5 Tutkimusmenetelmät ja keskeinen kirjallisuus

Tutkimuksen taustakartoituksena selvitetään voimassa oleva lainsäädäntö ammatillisotilaan tapaturmavasta virkaehtosopimuksen mukaisissa tehtävissä sekä sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä. Kartoittava tutkimus kertoo mitä tapahtuu ja kartoittaa kirjallisuuden sisältöä tietyltä aihealueelta (Hirsijärvi ym. 2007, 134). Denzin (1970) mukaan triangulaatiotutkimuksessa voi olla monia menetelmiä, monia tutkijoita, monia aineistoja tai monia teorioita. Tutkimuksessa käytetään aineiston tiedonhankintaan menetelmätriangulaatiota, jossa yhdistyy sekä kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia piirteitä, esimerkiksi useita eri tiedonhankintamenetelmiä, kuten kyselyitä ja haastatteluita. (Eskola & Suoranta 1998, 69–70; Hirsijärvi & Hurme 2004, 39; Metsämuuronen 2000, 65).

Triangulaatiotutkimuksella saadaan eri näkökulmia tutkittavaan aiheeseen ja menetelmän käytöllä on mahdollisuus parantaa tutkimuksen luotettavuutta. Menetelmätriangulaatiotutkimuksella on mahdollisuus syventää aihealueen tuntemusta. Menetelmän käyttämisellä voi paljastaa ristiriitaisuuksia, mutta sen käyttämistä on myös arvioitu kriittisesti olevan yhteen sovittamattomat eri ihmis-käsitysten vuoksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 15-16). Tutkimuksessa haastatteluilla ja kyselyillä pyritään saamaan useampi näkökulma tutkittavaan asiaan ja niiden avulla syventämään sekä laajentamaan tutkittavana olevaa aihetta paremman käsityksen saamiseksi.

Kvalitatiivisen eli laadullisen osan tutkimuksessa muodostaa puolistrukturoidut eli teemahaastattelut. Teemahaastattelussa aihepiiri ja teema-alueet ovat kaikille samat ja ne ovat tiedossa. Ominaista teemahaastattelulle on myös mahdollisuus vastata omin sanoin. Kysymyksillä ei myöskään ole tarkkaa muotoa eikä järjestystä. (Hirsijärvi & Hurme 2004, 48; Eskola ja Vastamäki 2001, 26; Koskinen & Alasuutari & Peltonen 2005, 108–110). Teemahaastattelujen perusteella hankitaan tutkittavasta asiasta lisää informaatiota lomakekyselyä varten. Teemahaastatteluilla pyritään saamaan myös erilaisia näkökulmia tutkittavana olevaan asiaan. Tutkimuksessa haastatellaan ammattisotilaiden ammattiliittojen tapaturma-asioista vastuussa olevia pääluottamusmiehiä tapaturmaturvan haasteiden selvittämiseksi. Lisäksi haastatellaan Valtiokonttorin korvausjohtajaa ammattisotilaiden tapaturmaturvan selvittämiseksi. Puolustusvoimien työturvallisuuspäällikölle ja Pääesikunnan hallintoylilääkärille tehdään kysely tapaturmaturvaan liittyen. Hallintoylilääkäri on myös jäsenenä sotilastapaturma-asiain neuvottelukunnassa.

Tutkimuksessa pyritään tarkasteltavan ilmiön kartoittamiseen, kuvailemiseen ja syvällisempään ymmärtämiseen. Kvalitatiivinen tutkimus eroaa kvantitatiivisesta tutkimuksesta monella tapaa. Yhteistä molemmille tutkimusmenetelmille on tulosten perusteltavuus ja vaatimus havaintojen toistettavuudesta. Kvalitatiivinen tutkimus ei perustu numeeriseen mittaamiseen vaan pääosin vuorovaikutukseen yksittäisen havainnon kanssa. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on ominaista ideografisuus eli ajallisuus ja paikallisuus, joka välittyy tutkimuksessa. Kvalitatiivisen tutkimus mahdollistaa tarkan kuvauksen saamisen tutkittavasta asiasta. (Hakala 2001, 18–20). Syvällisen aineiston saaminen edellyttää tutkimukselle ominaista välitöntä aineiston hankintaa kentältä esimerkiksi haastatteluin (Kasanen, Lukka, Siitonen 1991, 313). Kvalitatiivinen tutkimus erittelee yksittäisiä tapauksia ihmisten näkökulmasta tai tapauksiin osallistuvien ihmisten kokemien merkitysten kautta. Kvalitatiivisen

yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen erityispiirre on se, että siinä ihminen on sekä tutkimuksen kohteena että tutkijana. Koska kaikki laadullinen tutkimus tapahtuu elämismaailmassa, tutkija on osa tutkimaansa merkitysyhteyttä. Usein laadullisen tutkimuksen tärkein tavoite on kohdehenkilöiden omien tulkintojen esille nostaminen (Hakala 2001, 17).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on eroteltu kaksi eri näkökulmaa. Kvalitatiivisen tutkimuksen haastattelujen tulkintaan sovelletaan usein faktanäkökulmaa, jossa puhetta tarkastellaan faktojen näkökulmasta. Faktanäkökulmana voidaan pitää myös haastateltavan rehellisesti puhuttuja kokemuksia ja tuntemuksia. Näytenäkökulman mielenkiinnon kohteena on havaintoaineisto itsessään. Näytenäkökulma pyrkii näytteen perusteella tekemään päätelmiä laajemmasta kokonaisuudesta, johon ei yritetä esittää väitteitä aineiston ulkopuolisesta todellisuudesta. Näytenäkökulmassa tutkija ei kiinnitä huomiota haastateltavan informaation luotettavuuteen vaan tutkimuksen kohteena on dokumentoitu haastattelu. (Koskinen ym. 2005, 62–66).

Tutkimusmetodina tässä tutkielmassa käytetään aineistolähtöistä analyysia. Kvalitatiivisen analyysimenetelmien soveltamisen haastavuus johtuu menetelmien sidoksista aineistoihin ja teoreettisiin lähestymistapoihin (Hakala 2001, 16). Kvalitatiivisen aineiston perusanalyysimenetelmä on sisällönanalyysi, jossa aineistoa tarkastellaan yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja myös tekstiä tiivistäen. Sisällönanalyysillä muodostetaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, jonka avulla tulokset liitetään ilmiön laajempaan kontekstiin ja muihin aiheesta saatuihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.) Kvalitatiivisen tutkimuksen analyysimenetelmät voidaan jaotella aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään tutkimusaineistosta muodostamaan teoreettinen kokonaisuus, jossa teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta. Aikaisemmilla teorioilla ei pitäisi olla mitään tekemistä analyysin suorittamisessa.

Tutkimuksessa on myös kvantitatiivisia piirteitä. Tutkimuksessa käytetään myös valmiita Valtionkonttorin tilastoaineistoja puolustusvoimien tapaturmista. Ammattisotilaille tehdään lomakekysely, jossa selvitetään heidän tietämystä tapaturmaturvasta sekä sattuneista työtapaturmista ja niiden käsittelystä. Lisäksi kyselyllä selvitetään ammattisotilaiden työn vaarojen ja riskien arviointikäytäntöitä sekä niistä saatua informaatiota.

Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa teorialla, viitekehyksellä ja käsitteillä on keskeinen merkitys. Kvantitatiivinen tutkimus tunnetaan myös tilastollisen tutkimuksen nimellä. Tilastollisessa tutkimuksessa tutkimusongelmat ja tutkimusmenetelmät päätetään jo ennen varsinaiseen tutkimuksen aloittamista. (Hakala 2001, 18). Kvantitatiivisen tutkimuksen avulla selvitetään riippuvuussuhteita, tutkittavassa ilmiössä tapahtuneita muutoksia, sekä lukumäärien ja prosenttiosuuksien kysymyksiä. Kvantitatiivisella tutkimuksella haetaan vastauksia mikä, missä, paljonko ja kuinka usein – kysymyksiin. Tutkimuksella kuvataan ilmiötä numeerisen tiedon perusteella sekä erilaisia kuvioita ja taulukoita apuna käyttäen. Ilmiöiden ja asioiden välisten riippuvuussuhteiden ja tapahtuneiden muutoksien perusteella pyritään tuloksia yleistämään laajempaan joukkoon tilastollisin päätelymenetelmin. (Heikkilä 2010, 16–17).

Kvantitatiivisen tutkimuksen aineisto voidaan kerätä itse tai käyttää valmiita aineistoja esimerkiksi erilaisia tilastoja ja rekistereitä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa aineiston hankinnan ennakkosuunnittelulla ja keräämisen onnistumisella on suuri merkitys, koska suunnitelman muuttaminen tutkimuksen kuluessa ei useinkaan ole mahdollista. Empiirisen aineiston hankinnassa on tärkeätä, että kerätyt tiedot kuvaavat sitä mitä on tarkoituskin tutkia ja että aineiston perusteella voitaisiin tehdä yleisiä johtopäätöksiä. Aineiston pitää olla siis sisäisesti ja ulkoisesti luotettava. Lisäksi aineiston on oltava muutettavissa mittauksen avulla numeeriseen muotoon, jotta olennaiset asiat saadaan selville. (Alkula 1995, 42–46).

Tutkimuksen aineiston analysointiin on käytettävissä erilaisia menetelmiä. Aineiston analysoinnissa tutkitaan yleensä useita muuttujia samanaikaisesti, koska tarkoituksena on kahden tai useamman muuttujan välisen yhteyden tutkiminen ja mittaaminen. Muuttujien välistä riippuvuussuhdetta voidaan mitata muun muassa ristiintaulukointimenetelmällä. Ristiintaulukointi ei aseta vaatimuksia muuttujien mittaustasolle. Eduksi kuitenkin ristiintaulukoinnissa on, että muuttujien arvoluokkia ei ole liian montaa. Järjestyskorrelaatiokertoimen avulla voidaan mitata järjestysasteikollisia muuttujia ja Pearsonin korrelaatiokerrointa voidaan käyttää välimatka- ja suhdelukuasteikollisia muuttujia analysoitaessa. Laajat ja paljon muuttujia sisältävät aineistot voidaan käsitellä monimuuttujamenetelmin esimerkiksi selittävien ja selitettävien muuttujien ominaisuuksien mukaisesti. (Heikkilä 2010, 183, 244–246).

Tutkimuksen lomakekyselyaineisto muutetaan kuvaamaan vastaajien prosentuaalista otosta ammattiliitoittain, puolustushaaroittain tai tehtävittäin erilaisilla taulukoilla. Taulukoiden avulla pyritään kuvaamaan muun muassa ammattisotilaille sattuneita työtapaturmia. Erilaisia muuttujia ristiintaulukoimalla tuodaan esille erilaisia haasteita tapaturmaturvaan liittyen. Ammattisotilaiden tietämys omasta tapaturmaturvasta ja ammattisotilaiden työturvallisuuden riskienarviointi ja siihen perehdyttämisen taso muodostetaan kyselyn vastauksien perusteella laadittujen taulukoiden avulla.

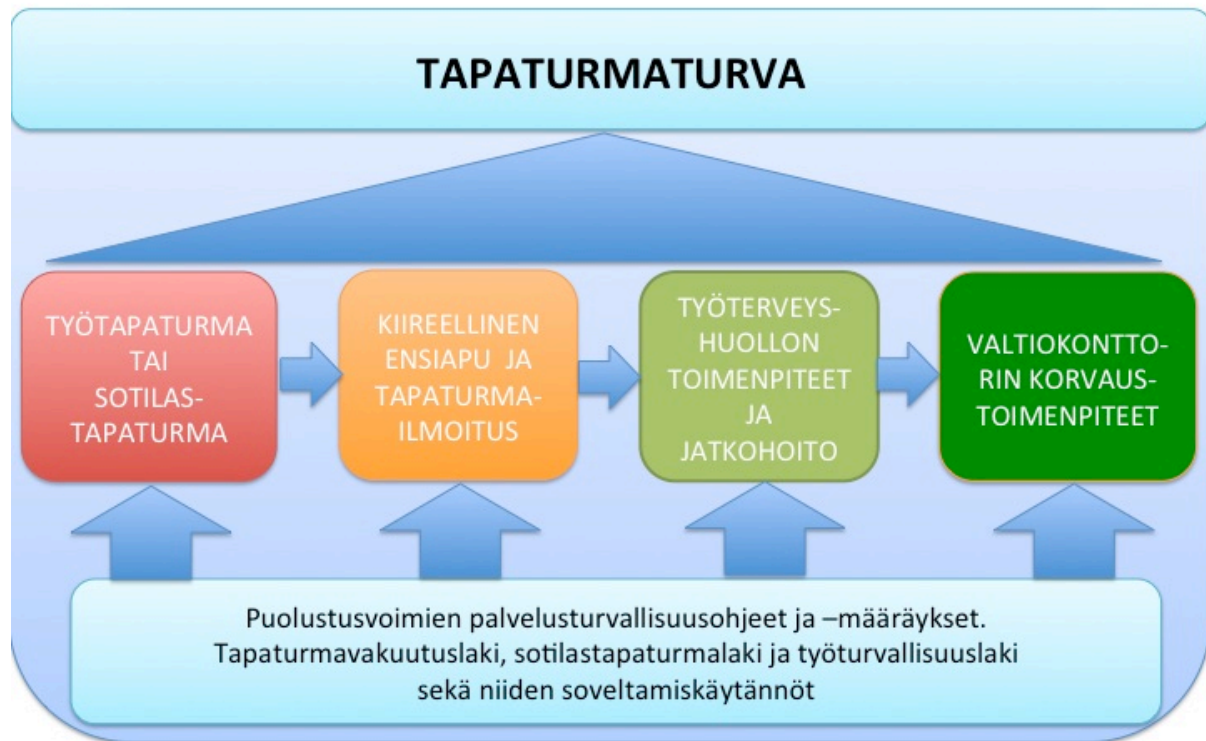
Työturvallisuuteen ja työterveyshuoltoon liittyviä tutkimuksia on tehty useita. Väitöskirjatutkimuksia ovat esimerkiksi Kaija Loppelan (2004) *Ihminen ja työ- keskustellen työkuuntoon*, Janne Sinisammaleen (2010) *Työhyvinvoinnin ja työympäristön kokonaisvaltainen kehittäminen* sekä Heikki Erosen (2011) *Voimaannuttava johtaminen työtyytyväisyyden ja työkyvyn edistäjänä poliisilaitoksissa*. Lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta on tehty Pro gradu – tasoisia tutkimuksia, kuten esimerkiksi Erkka Holopaisen (2010) *Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen erikoismaksujärjestelmät vakuutuksenottajan näkökulmasta*, Esa Mustosen (2011) *”Koen vääryyttä kokeneeni tapaturmassiassa” –oikeusperustelujen, asiantuntijatiedon ja maallikkotiedon kamppailu työtapaturmavakuutuksen muutoksenhaussa* sekä Maija Luoman diplomityö (2011) *Työmatkaliikenteen onnettomuudet ja niihin vaikuttaminen*. Varsinaisesti puolustusvoimien ammattisotilaiden työtapaturmiin liittyvää tutkimusta ei ole aiemmin tehty.

Työsuojeluhallinto, Työterveyslaitos, vakuutusyhtiöt, Valtiokonttori ja puolustusvoimat ovat laatineet työtapaturmien sattumistiheydestä, kustannuksista sekä niiden syistä erilaisia tilastoja. Tilastojen ongelmana on se, että tapaturmia ei ole tilastoitu pelkästään puolustusvoimissa palvelevista ammattisotilaista. Tapaturmavakuutuslaitosten liiton tilastoissa on mukana Rajavartiolaitoksen sotilastyötä tekevät ja Valtiokonttorin tilastoissa on myös mukana puolustusvoimien siviilitehtävissä palvelevien työtapaturmat eikä niitä ole eritelty.

Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen keskeinen sisältö on selvitetty tapaturmavakuutuslaissa. Asevelvollisuutta suorittavan tai sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä olevan sotilaan tapaturmat korvataan sotilastapaturmalain mukaan. Lait työturvallisuudesta, työsuojelusta ja työterveyshuollosta antavat syvällisempää kuvaa työympäristön olosuhteiden lakisääteisistä vaatimuksista sekä työterveyshuollosta. Työterveyshuollon ennakoivien toimenpiteiden merkitystä ammattitautien hoidossa

ei sovi vähätellä. Tutkielman lähteinä ovat myös laki puolustusvoimista, puolustusvoimien pysyväisasiakirjat sekä yleinen palvelusohjesääntö, joiden perusteella voidaan tarkastella ammattisotilaille asetettuja vaatimuksia ja kartoittaa perusteita toimintaympäristön ymmärtämiseen.

1.6 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Kuvio 1: Teoreettinen viitekehys

Tutkielman viitekehys kuvaa osaltaan ammattisotilaan toimintaympäristöä. Laki puolustusvoimista määrittää puolustusvoimien tehtävät ja vaatimukset ammattisotilaalle ja kriisinhallintalaki määrittää sotilaallisen kriisinhallinnan tehtävät. Ammattisotilas voi olla joko puolustusvoimien sotilasvirassa palveleva tai virkavapaalla sotilasvirasta sotilaallisessa kriisinhallintatehtävässä. Työturvallisuuslaki velvoittaa työnantajan huolehtimaan työturvallisuudesta. Työturvallisuuslakia ei kuitenkaan sovelleta ammattisotilaaseen, joka suorittaa sotilaallista harjoitusta ja koulutusta sekä siihen liittyvää työtä, jonka ensisijainen tarkoitus on sotilaallisessa toiminnassa tarvittavien erityisten valmiuksien harjoittelu. Tällöin työ- ja palvelusturvallisuus pyritään takaamaan puolustusvoimien omilla ohjeistuksilla, jotka ovat työturvallisuuslain hengen mukaisia. Ammattisotilaalle työtehtävissä tai siihen verrattavissa olosuhteissa sattunut tapaturma on työtapaturma, kun taas kriisinhallintatehtävissä ol-

lessaan sotilastapaturma, joka korvataan sotilastapaturmalain mukaan. Molemmista tapaturmista laaditaan tapaturmailmoitus. Molemmissa tapauksissa Valtiokonttori on vakuutuslaitoksena turvaamassa ammattisotilaan tapaturman hoidon kustannukset ja mahdolliset korvaukset säädettyjen lakien, asetusten ja soveltamisohjeiden mukaan.

1.7 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus koostuu neljästä teoriaa käsittelevästä luvusta sekä tutkimusta, tutkimustuloksia ja yhteenvetoa käsittelevistä luvuista. Ensimmäinen luku johdattaa asiaan ja kertoo tutkielman taustat, lähtökohdat, tavoitteet, tarkoituksen, tutkimusongelmat, keskeiset käsitteet, tutkimusmenetelmät ja keskeisen kirjallisuuden sekä tutkielman rakenteen. Toisessa luvussa käsitellään ammattisotilaiden toimintaympäristöä, jonka tarkoituksena on antaa käsitys kontekstista, jossa ammattisotilaat toimivat. Luku koostuu sotilaallisen maanpuolustuksen uhkista, puolustusvoimien tehtävistä, puolustusvoimien organisaatiosta ja henkilöstöstä, kansainvälisistä tehtävistä sekä ammattisotilaille asetetuista vaatimuksista, toimintaympäristöä ja vaatimuksia. Kolmannessa luvussa käsitellään muun muassa työ- ja palvelusturvallisuutta, työn vaarojen arviointia sekä ammattisotilaiden tapaturmia Tapaturmavakuutuslaitosten liiton tilastoihin perustuen. Neljännessä luvussa selvitetään ammattisotilaiden tapaturmaturvian keskeistä sisältöä, joka perustuu pääosin tapaturmavakuutuslakiin sekä sotilastapaturmalakiin. Luvussa tuodaan esille myös korvauspiirin soveltamiskäytänteitä. Viidennessä luvussa kuvataan tutkimuksen kohdejoukko sekä kerrotaan tutkimusaineiston käsittelystä ja arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta. Kuudennessa luvussa käsitellään tutkimuksen keskeiset tulokset. Tulokset käsitellään tutkimuskysymysten mukaisin kokonaisuuksiin jaettuna. Seitsemännessä luvussa tehdään johtopäätökset tutkimuksesta, jossa esitetään oma arvio tutkimuksen onnistumisesta sekä mahdolliset jatkotutkimusideat.

2 PUOLUSTUSVOIMIEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Puolustusvoimat on erityisesti kriisin varalle valmistautuva organisaatio. Sen vuoksi puolustusvoimille laissa määritetyt tehtävät poikkeavat olennaisesti muille viranomaisille ja yhteiskunnan toimijoille asetetuista tehtävistä. Toiminnan suunnittelu ja harjoittelu sekä asevelvollisten koulutus tähtäävät kriisinajan organisaation tarpeisiin ja vaatimuksiin. Toimintaympäristön muodostamien uhka-kuva-arvioiden perusteella laaditaan suunnitelmia ja harjoitetaan sotilaallisia valmiuksia. Tehtävien täyttämiseksi annettavista taloudellisista resursseista ja toimivaltuuksista päätetään demokraattisella päätöksentekomenetelmällä valtioneuvoston esityksestä eduskunnassa. Hallituksen esitys perustuu puolustuspoliittiseen selontekoon. Euroopan talouskriisi on vaikuttanut puolustusvoimien määrärahojen leikkauksiin valtion toimintamenojen säästötoimenpiteiden vuoksi viime vuosina. Lain määrittämien tehtävien täyttämiseksi tulevalla rahoituskehyksellä puolustusvoimat on aloittanut rakenteidensa perusteellisen muutoksen.

Puolustusvoimat teki ratkaisumallin omien rakenteidensa uudistuksesta 8.2.2012 ja jatkaa sen valmistelua puolustusministeriön ohjauksessa. Uudistuksen perustavoitteena on varmistaa kyky tehtävien täyttämiseksi ja Suomen sotilaallisen puolustuskyvyn ylläpitämiseksi. Puolustusvoimien toiminta suhteutetaan käytettävissä olevaan rahoitukseen. Henkilöstön vähennystarve oli alkuvaiheessa 2200 henkilöä vuoteen 2015 mennessä, sodan ajan joukkojen vahvuutta supistetaan ja organisaation johtoportaista poistuvat aluehallintotasot, kuten sotilasläänit. Viisi joukko-osastoa lakkautetaan sekä meri- ja ilmavalvonta keskitetään. Puolustusvoimauudistuksen uusi organisaatio ja toimintatapa otetaan käyttöön vuoden 2015 alussa. (www.puolustusvoimat.fi 2012a1). Lokakuun alussa 2012 päättyneen henkilösuunnittelun ensimmäisen vaiheen jälkeen muutoksen eli irtisanomisen kohteena oli 865 henkilöä (www.puolustusvoimat.fi 2012a2).

Puolustusvoimauudistuksen aiheuttamista lisääntyvistä työvelvoitteista huolimatta, palvelus ja koulutus jatkuvat keskeytymättä normaaliin tapaan. Puolustusvoimissa kiinnitetään erityistä huomiota henkilöstön ja varusmiesten terveyden sekä turvallisuuden kehittämiseen. Puolustusvoimat on mukana useissa erilaisissa liikuntaan kannustavassa ja turvallisuutta lisäävässä –kampanjassa, muun

muassa Särmänä liikenteessä –liikenneturvallisuuskampanjassa. Varusmiesten palvelusaika onkin yleensä turvallista aikaa nuorille. (THL 2009a, 100-101).

2.1 Uhkakuva

Sotilaallisissa yhteyksissä puhutaan yleensä uhkista. Uhka tarkoittaa vahingon ja haitan mahdollisuutta, joka ei välttämättä toteudu. Uhkiin suhtautuminen ja niihin varautuminen muuttuvat. Uhkat eivät ole enää rajattavissa ajallisesti eivätkä paikallisesti. Epävarmuus uhkien seurauksien suuruudesta, laajuudesta, vaikutuksista sekä niiden toteutumisesta on aina ominaista uhkille. Riski eroaa uhkasta siten, että sille voidaan arvioida seurausten suuruus ja tapahtumien yleisyys. (Peura-Kapanen, Nenonen, Järvinen, Kivistö-Rahnasto 2007, 1). Uhkakuvien ymmärtäminen mahdollistaa varautumisen ja valmistautumisen muun muassa luomalla mahdollisimman todellinen toimintaympäristö ja –tilanne harjoitukseen.

Puolustusvoimien päätehtävä, Suomen sotilaallinen puolustaminen edellyttää puolustusjärjestelyjen suunnitelmien säännöllistä tarkastamista vastaamaan uhkakuvia, jotka on muodostettu kulloinkin vallitsevasta turvallisuustilanteesta. Raitasalon ja Sipilän (2004, 13–16) mukaan sodankäynnin paradigmat koostuvat viidestä eri osatekijästä. Paradigmat ovat toimijoiden näkemys uhkakuvista, käsityksiä sodankäynnin luonteesta, jaetuttuja käsityksiä asevoimista, käytössä olevista teknologisista mahdollisuuksista ja aseellisista sovelluksista sekä resursseista, jotka määrittävät potentiaalin. Uhkakuvat ovat perustana, kun määritetään yhteisön asennoitumista kehitettäviin voimankäytön muotoihin ja välineisiin. Uhkakuvana voi toimia mikä tahansa ulkoinen tai sisäinen riski, johon varaudutaan kaikin mahdollisin voimankäytön keinoin ja olemassa olevin resurssein. Uusien uhkakuvien torjunta edellyttää uusia välineitä, menetelmiä ja keinoja. Esimerkkinä voidaan mainita lamauttamis- ja häiriövaikutukseen käytettävät informaatioteknologiset keinot sekä sota terrorismia vastaan, jossa vastassa on ei-valtiollisia toimijoita. Maanpuolustukseen ymmärrettävä turvallisuuskäsitys on saanut laajemman sisällön ja raja yhteiskunnan elinoloihin liittyvään turvallisuuskäsitykseen on hämärtynyt (Salonen 2003, 5).

Sotilaallista voimaa käytetään edelleen maiden välisessä ja maiden sisäisissä kriiseissä. Alueiden valtaamisen sijaan tarkoituksena on myös kansainvälisesti tunnustettujen arvojen turvaaminen ja

humanitäärimäinen tarkoitus. Moderni teknologia ja sen mahdollistama nopeatempoinen taktiikka ovat muuttaneet perinteistä sodankäyntiä monimuotoisemmaksi. Sodankäynnin ja rauhan välinen raja on hämärtynyt epäsymmetristen sodankäynnin muotojen lisääntyessä, jossa osapuolina ovat yhä useammin ei-valtiolliset toimijat. Järjestelmien verkottuminen ja tieteellis-teknologian kehittyminen mahdollistaa kokonaisten järjestelmien lamauttamisen sekä muun muassa biologisten, kemiallisten ja ydinaseiden hankkimisen ja väärinkäytön. Tietoverkkojen hyväksikäytön estämisessä radikalisoituneiden terroristijärjestöjen värväyksessä ja toiminnassa edellyttää viranomaisilta globaalia yhteistyötä keskenään. (VNS 2009, 7-18).

Myös puolustusvoimien on varauduttava yhteiskuntaa koskettaviin uusiin uhkiin. Vanhojen laajamittaisen sodankäynnin uhkien varautumismenetelmät eivät ole enää uusia uhkia vastaan välttämättä tehokkaita. Uusia uhkakuvia syntyy esitettyjen paradigmojen kehittyessä. Varautuminen uusiin uhkakuviin edellyttää henkilöstön kouluttamista, suunnitelmien laatimista, operatiivisten ja taktisten toimintojen muutoksia, materiaalihankintoja sekä teknologian kehittämistä. Varautuminen edellyttää myös henkilöstön ja joukkojen harjoittelemista muuttuneessa toimintaympäristössä, jotta joukkojen sodanajan olosuhteiden suorituskykyä voidaan ylläpitää ja kehittää vastaamaan muuttuneisiin uhkiin. Edellä mainitut muutokset vaikuttavat osaltaan ammattisotilaiden toimintaympäristöön ja niissä esiintyviin haasteisiin sekä riskeihin, joihin on varauduttava työyhteisöissä.

2.2 Puolustusvoimien tehtävät

Puolustusvoimien tehtävät ja periaatteellinen kokoonpano määritetään laissa. Laki puolustusvoimista määrittää myös tehtävät. Puolustusvoimien tehtävänä on Suomen sotilaallinen puolustaminen, alueellisen koskemattomuuden turvaaminen valvomalla ilmatilaa, maa- ja merialuetta. Sotilaalliseen puolustamiseen kuuluvat myös kansalaisten elinmahdollisuuksien, perusoikeuksien- ja valtiojohdon toiminnan turvaaminen ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen. Lisäksi puolustusvoimien on annettava vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain ja asevelvollisuuslain määrittämää sotilaskoulutusta sekä edistettävä yhteiskunnan maanpuolustustahtoa ja vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta. Puolustusvoimien tehtävä on tukea muita viranomaisia. Muille viranomaisille annettava virka-apu liittyy yleisen turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitoon esimerkiksi terrorismirikosten estämiseksi tai pelastustoimintaan antamalla kalustoa, henkilöstöä ja asiantuntijapalveluita. Lain

mukaan puolustusvoimat on velvoitettu antamaan apua myös toiselle valtiolle terrori-iskun, luonnonkatastrofin tai suuronnettomuuden vuoksi. Kolmantena tehtävänä on osallistuminen kansainväliseen sotilaallisen kriisinhallintaan. (Laki puolustusvoimista 11.5.2007/551, 2 §).

Puolustusvoimien toiminta-ajatuksena ylläpitää ja kehittää suorituskyykyä, jonka Suomen valtionjohdon ulko- ja turvallisuus- ja puolustuspoliittinen toimintalinja on määrittänyt. Suorituskyyky muodostuu puolustushaarojen suorituskyyvyistä, joka suhteutettuna turvallisuusympäristöön ennaltaehkäisee kriisitilanteiden syntymistä ja niiden kehittymistä aseellisen voiman käyttöksi. Valmiuden ylläpitäminen ja suorituskyyvyn mitoittaminen Suomen sotilaalliseen puolustamiseen sekä muihin tehtäviin koko valtakunnan alueella ovat edellytyksiä tehtävän täyttämiseksi. (www.puolustusvoimat.fi 2012b).

Puolustusvoimissa koulutetaan vuosittain noin 25 000 varusmiestä. Reserviläisiä on koulutettu vuodesta 2008 alkaen noin 25 000. Suomalaisten kriisinhallintajoukkojen enimmäisvahvuus maailmalla on noin 1000 henkilöä kerrallaan. Sodan ajan puolustusvoimien vahvuus on 350 000 henkilöä, josta maavoimissa on noin 240 000, ilmavoimissa 38 000 ja merivoimissa 28 000 henkilöä. Lisäksi Raja- vartiolaitoksen rajajoukkoja liitetään osaksi sodan ajan puolustusvoimiin. (Pääesikunnan viestintäosasto 2009, 6). Sodan ajan kokoonpanoon kuuluvat ammattisotilaat sekä varusmiespalveluksen suorittaneet reserviläiset, jotka on sijoitettu suunniteltuihin sodan ajan joukkoihin.

Pääesikunta puolustushaarojen ja alaistensa laitosten suorituskyykyvaatimukset operatiivisten tehtävien ja hallintorakenteen mukaisesti sekä jakaa resurssit tehtävien toteuttamiseksi. Puolustushaarat vastaavat maanpuolustuksen suorituskyykynsä ylläpidosta ja sen kehittämisestä. Puolustushaarojen esikunnat johtavat ja suunnittelevat maanpuolustuksen lisäksi asevelvollisuusasioita ja toimintojen tarvitsemaa huoltoa. Operatiiviset sotilasläänit, joita ovat Etelä-Suomen, Itä-Suomen, Länsi-Suomen ja Pohjois-Suomen Sotilasläänit, vastaavat alueensa puolustuksen suunnittelusta valmistelusta ja johtamisesta. Alueelliset sotilasläänit ja aluetoimistot omilla alueillaan maanpuolustuksen suunnittelun lisäksi vastaavat asevelvollisuusasioista ja maanpuolustustyöstä. Kutsuntojen järjestäminen asevelvollisille ja vapaaehtoisen maanpuolustuksen tukeminen sekä sodan ajan joukkojen perustamistehtävien mukaisten kertausharjoitusten järjestäminen ovat näkyvimpiä tehtäviä. Joukko-osastot kouluttavat varusmiehiä ja reserviläisiä sodan ajan joukkoihin sekä osallistuvat vapaaehtoisen

maanpuolustuksen tukemiseen. Joukko-osastot vastaavat myös valmiuden ylläpidosta tehtävien mukaisesti. Materiaalilaitos vastaa huollon järjestelyjen johtamisesta. Erilliset laitokset vastaavat oman vastuualueensa mukaisista vaatimuksien täyttämisestä muun muassa huollon, logistiikan, tutkimus- ja kehitystoiminnan osalta. (Pääesikunnan viestintäosasto 2009, 8, 14–24).

2.3 Puolustusvoimien organisaatio ja henkilöstö

Puolustusvoimain komentaja kenraali Ari Puheloinen on johtanut puolustusvoimia vuoden 2009 elokuusta lähtien. Puolustusvoimien organisaatio jakautuu Pääesikuntaan ja sen alaisiin laitoksiin, Maanpuolustuskorkeakouluun sekä kolmeen eri puolustushaaraan; Maa-, Meri- ja Ilmavoimiin. Puolustusvoimien kokoonpano on esitetty liitteessä 1. (www.puolustusvoimat.fi 2012c).

Puolustusvoimien henkilöstön määrä ja laatu perustuu puolustusvoimien sodan ajan tarpeisiin ja vaatimuksiin. Rauhan aikaista henkilöstön määrää ohjaavat myös määrärahat ja valtion tuottavuusohjelma. Puolustusvoimissa oli palkattua henkilöstöä 31.12.2011 yhteensä 15152. Määrä ei sisällä kriisinhallintatehtävissä olevia henkilöitä. Ammattisotilaita puolustusvoimissa oli edellä mainittuna tarkasteluaikana yhteensä 8844, jotka jakaantuivat henkilöstöryhmittäin taulukon 1 mukaisesti. Siviilejä puolustusvoimissa oli 6275, työllisyysvaroin palkattuja 30 henkilöä ja muita henkilöitä kolme. Vuonna 2004 puolustusvoimissa tehtiin 16425 henkilötyövuotta, kun vastaavasti vuonna 2011 tehtiin 14632 henkilötyövuotta. Henkilötyövuosien määrä perustuu arvioihin. (www.puolustusvoimat.fi 2012d).

Taulukko 1: Ammattisotilaat henkilöstöryhmittäin puolustusvoimissa 31.12.2011.

Upseerit	Opistoupseerit	Erikoisupseerit	Aliupseerit	Sopimusotilaat	Yhteensä
2926	2400	877	2504	137	8844

Puolustusvoimien henkilöstörakennetta pyritään yksinkertaistamaan nykyisestä. Opistoupseereita ei ole enää valmistunut, koska heidän koulutus on lopetettu. Viimeisen viiden vuoden aikana heidän tilalleen on rekrytoitu noin 800 aliupseeria. Puolustusvoimissa oli töissä naisia 31.12.2011 yhteensä 3506, joka on 23,1 prosenttia koko henkilöstöstä. Ammattisotilaina naisia oli palkattuna 310, joka vastaavasti on noin 3,5 prosenttia ammattisotilaista. Naisia oli eniten aliupseereina, 8,4 prosenttia.

Valtionhallinnon keski-ikä on 45,7 vuotta, kun vastaavasti puolustusvoimien palkatun henkilöstön keski-ikä oli vuoden 2011 lopussa 41,4 vuotta. Ammattisotilaiden keski-ikä oli vastaavana ajankohdana 38,1 vuotta. Ammattisotilaiden alhainen keski-ikä perustuu muusta valtionhallinnosta poikkeavaan sotilaseläkejärjestelmään. Ammattisotilaiden vähimmäispalvelusaika kuitenkin nousee sotilaseläkejärjestelmän siirtymäsäännösten vuoksi 25 vuodesta 30 vuoteen. Ammattisotilaiden eroamisikä on 55 vuotta, josta kenraalit poikkeavat 60 vuoden eroamisiällä ja puolustusvoimain komentajan eroamisikä on 63 vuotta. (www.puolustusvoimat.fi 2012d). Naisten vähäinen määrä ammattisotilaita johtuu vasta vuonna 1995 säädettyyn lakiin naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta. Sen jälkeen naisille tuli myös mahdollisuus hakeutua ammattisotilaaksi opistoupseerin tai upseerin tehtäviin.

Nyt käynnissä oleva puolustusvoimauudistus vaikuttaa koko puolustusvoimien henkilöstön tehtäviin. Uudistus edellyttää ammattisotilailta kouluttautumista uusiin toimintatapoihin ja hallintorakenteisiin mahdollisesti uusissa tai muuttuneissa organisaatioissa. Ammattisotilaan ollessa töissä lakkauttavassa organisaatiossa, on töitä haettava muualta. Muualla kuin kotipaikkakunnalla työskentely vaatii perheissä päätöksiä siitä, että muuttaako koko perhe ammattisotilaan mukana vai ei. Perheen erilleen asuminen muuttaa myös usein ammattisotilaan ja muun perheen arkipäiväisiä toimintoja. Myös monen ammattisotilaan työtehtävät ja toimintaympäristö muuttuvat. Uusi organisaatio, uudet työtehtävät ja toimintaympäristö tuovat mukanaan uusi haasteita ja riskejä, jotka on arvioitava ja joihin työntekijät on perehdytettävä. Puolustusvoimien laitoksien, joukko-osastojen ja esikuntien fyysiset välimatkat pitenevät lakkauttamisten myötä. Se tarkoittaa myös monien eri paikkakunnilla asuvien ammattisotilaiden työmatkojen pidentymistä, jonka vuoksi työmatkaliikenteen riskit lisääntyvät matkan ajallisen keston lisääntyessä.

2.4 Puolustusvoimien kansainvälinen yhteistyö

Puolustusvoimien kolmantena tehtävänä on osallistumien sotilaalliseen kriisinhallintaan. Kriisinhallintalain mukaan Suomi voi osallistua kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta ylläpitävään tai palauttavaan sekä humanitääriseen ja siviiliväestön suojaamiseen tähtäävään sotilaalliseen kriisinhallintaan enintään 2000 henkilöllä kerrallaan. Kriisinhallintaoperaatioon osallistumiseen edellytetään Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) turvallisuusneuvoston päätöstä operaation käynnistämiseksi. Poikkeuksellisesti Suomi voi osallistua myös muihin kansainvälisiin sotilaallisiin kriisinhallintaope-

raatioihin ja yhteistyöhön. Esimerkkeinä näistä ovat Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ), Euroopan Unionin (EU) tai muun kansainvälisen järjestön tai maaryhmän organisoimaan kriisinhallintaoperaatioon, kuten Pohjois-Atlantin liiton (Nato) operaatioon. Suomi osallistuu Naton rauhankumppanuusohjelmaan sekä EU:n sotilaalliseen yhteistyöhön muun muassa asettamalla yksiköitä omalla vuorollaan EU:n taisteluosastoon, joissa ammattisotilaiden osuus on merkittävä. Taisteluosastojen on mahdollista reagoida nopeasti sotilaallisesti ilmeneviin kriiseihin. Pohjoismaiden yhteisenä intressinä on säilyttää monipuolinen ja laaja sotilaallinen toimintakyky jatkuvasti kallistuvan teknologian hankkimiseksi ja haasteellisempien tehtävien täyttämiseksi. (www.puolustusvoimat.fi 2012e). Kansainväliset tehtävät erilaisissa ympäristöissä edellyttävät muun muassa ammattisotilailta normaalista poikkeavien valmiuksien harjoittelemista.

Suomalaisten sotilaallisen kriisinhallintajoukon ja YK:n rauhaturvaoperaatioiden rungon ja johdon muodostavat virkavapaalla olevat ammattisotilaat. Tällä hetkellä Suomella on YK:n rauhanturvatehtävissä tai sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä henkilöitä Afganistanissa, Libanonissa, Kosovossa, Bosnia ja Hertsegovinassa, Ugandassa, Liberiassa, Somalian merialueella, Syyriassa, Intia-Pakistanin alueella sekä Lähi-idässä. Operaatioiden tehtävät vaihtelevat toimintaympäristön ja mandaatin mukaan. Yleisimmin sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä tuetaan maan virallista hallintoa ja luodaan vakautta sekä turvallisuutta maahan. YK:n johtamissa sotilastarkkailuoperaatioissa valvotaan muun muassa tulitaukosopimusten noudattamista ja humanitäärisen tilanteen kehittymistä operaatioalueella. Operaatioissa on virkavapaalla olevia ammattisotilaita ja reserviläisiä kerrallaan noin 440 henkilöä (www.puolustusvoimat.fi 2012e).

Toimintaympäristö kansainvälisissä tehtävissä on vakavimmilla kriisialueilla sodan omaisten olosuhteiden mukaiset. Puolustusvoimat on huolehtinut sotilaallisiin kriisinhallintaoperaatioihin lähtevien psykososiaalisesta huollosta. Henkilön psyykkinen terveys testataan jo ennen kriisinhallintapalvelukseen hyväksymistä sekä kriisihallintapalveluksessa on mahdollisuus viettää palvelusvapaita kotimaassa. Kotiutumisen jälkeen kartoitetaan mielenterveysasioita paluukyselyllä sekä järjestetään palautetilaisuus, jossa käsitellään muun muassa palveluskokemuksia ja stressiä. (www.eduskunta.fi 2012 b). Kansainvälisiin tehtäviin hakeutuvien vaatimuksena on henkilökohtaisen sopivuuden lisäksi muun muassa suoritettu tehtävän edellyttämä yleinen kielitasokoe. Lisäksi ammattisotilaana palvelevan fyysinen ja psyykkinen kunto testataan lihaskunto- ja juoksutestillä. Operatiivista kuntoa

vaativiin tehtäviin 12 minuutin juoksutestissä on saavutettava vähintään 2500 metrin tulos ja muihin tehtäviin vähintään 2300 metriä. Juoksutesti on karsiva.

2.5 Ammattisotilaalle asetut vaatimukset

Puolustusvoimien erityinen toimintaympäristö ja sodan ajan joukkojen suorituskykyvaatimukset asettavat ammattisotilaille muun muassa korkeita eettisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia valmiuksia. Normaaliolojen erityispiirteinä ammattisotilaiden työympäristöön kuuluvat pitkät ja vaativat maasto- ja ampumaharjoitukset, epäsäännölliset työajat, kansainväliset kriisinhallintatehtävät, siirtovelvollisuus sekä työsuhteasuminen. Lisäksi erityispiirteinä voidaan mainita jatkuva valmiuden ylläpito ja varautuminen poikkeusolojen toimintaan. (www.puolustusvoimat.fi 2012f). Ammattisotilaaksi hakeutuville järjestetään psykologisten testien lisäksi muun muassa juoksutesti, jossa on juostava vähintään 2600 metriä 12 minuutissa.

Ammattisotilaalle asettuja vaatimuksia on määritetty muun muassa laeissa puolustusvoimista sekä virkamieslaissa. Vaatimuksissa korostuu virkamiesten erityisasema julkisen vallan käyttäjänä, jossa on huomioitu maineenhallinnan ja turvallisuuden kannalta olennaisimmat edellytykset viranhaltijaksi. Puolustusvoimien erityisen toimintaympäristön lisäksi ammattisotilas on rikoslain 45 luvun alainen, jossa säädetään sotilasrikoksista. Rikosnimikkeet poikkeavat normaaleista muun rikoslain nimikkeistä merkittävästi. Huomioitavaa on, että ammattisotilas on myös vapaalla ja lomalla ollessaan rikoslain 45 luvun alainen. Muun muassa ammattisotilaiden yksilövapauksia on rajoitettu poliittisen toiminnan osalta. Ammattisotilaan ollessa poliittisen puolueen jäsen tai poliittista toimintaa harjoittavassa tai sitä tukevassa yhdistyksessä jäsenenä, on tuomittava luvattomasta poliittisesta toiminnasta kurinpitörangaistukseen (Rikoslaki 45 luku, 19§ ja 27§ 1 mom.).

Ammattisotilaiden fyysisestä kunnosta on säädetty lailla, jonka mukaan ammattisotilaan on ylläpidettävä virkatehtäviensä edellyttämiä sotilaan perustaitoja ja kuntoa. Virkatehtäviin luetaan myös sodanajan sijoituksen mukaiset tehtävät. (Laki puolustusvoimista 11.5.2007/551, 43 §). Ammattisotilaan perustaidot ja kunto arvioidaan säännöllisesti testien sekä terveystarkastusten perusteella. Jos ammattisotilaan perustaidot ja kunto eivät vastaa hänen tehtävien asettamia vaatimuksia voidaan hänelle laatia ja velvoittaa hänet noudattamaan laadittua harjoitusohjelmaa perustaitojen parantami-

seksi tai kunnon kohentamiseksi. (Puolustusministeriön asetus 14.12.2007/1253, 4. luku 14 §.). Fyysisesti vaativat tehtävät muun muassa sotaharjoitukset edellyttävät vähintään tyydyttävää lihaskuntoa, jolloin henkilökohtaisen kuntoindeksin on oltava vähintään 1,5/5. (Pääesikunta 2011, 19). Kuntoindeksi muodostuu lihaskuntotestistä ja 12 minuutin juoksutestistä tai pyöräergometritestistä (vaihtoehtoinen yli 40-vuotiailla). Kenttäkelpoisuutta mitataan palvelusammunnoilla, suunnistus- ja erilaisilla marssisuorituksilla. (Pääesikunta 2011, 5, 11-16).

Palveluskelpoisuusluokkaan A kuuluva alle 50-vuotias ammattisotilas on velvollinen osoittamaan vuosittain työkykynsä kenttäkelpoisuus- ja kuntotesteissä. 50–55 –vuotiaat ammattisotilaat ovat velvollisia osallistumaan kuntotestiin, mutta kenttäkelpoisuustestit ovat vapaaehtoisia. Työterveyslääkärin luvalla palveluskelpoisuusluokkaan B kuuluva ammattisotilas voi osallistua kenttäkelpoisuus- ja kuntotesteihin. Ammattisotilaat vastaavat itse henkilökohtaisesti oman fyysisen työkykynsä ja kenttäkelpoisuutensa ylläpidosta. Työterveyshuolto päättää riskiryhmään kuuluvien henkilöiden kuntotestausmenetelmästä. Henkilöt seulotaan riskiryhmään riskikartoituksella, kuntotestin ennakkokyselyllä sekä testien aikaisella havainnoinnilla. Kuntotestaaja vastaa muun muassa turvallisesta testaustapahtumasta sekä riskiryhmään kuuluvan henkilön ohjaamisesta työterveyshuollon tarkastukseen. Työterveyslääkäri voi vapauttaa ammattisotilaan kenttäkelpoisuustesteistä määräajaksi tai pysyvästi. Kenttäkelpoisuustesteistä vapautettu henkilö ei ole kenttäkelpoinen. Kenttäkelpoisuus edellyttää hyväksytysti suoritettuja testejä. (Pääesikunta 2011, 4-6).

Ammattisotilaille on järjestettävä tarkoituksenmukaiset mahdollisuudet työnantajan tukemaan fyysisen kunnon ylläpitämiseksi. Kuntotestien suorittaminen oikeuttaa osallistumisen johdettuun viikkoliikuntaan työajalla, joka on yhteiskestoltaan kaksi tuntia viikossa. Ammattisotilaan liikuntaa voidaan tukea myös liikunta- ja kulttuuriseteleillä, jos työnantajalla ei ole mahdollisuutta järjestää johdettua viikkoliikuntaa tai ammattisotilaalla ei ole mahdollisuutta osallistua siihen. Lisäksi henkilöstölle voidaan ohjeistuksen mukaan järjestää kevät- ja syyskaudella puolesta päivästä koko päivään kestävä liikuntapäivä työajalla, joka on palvelusta. Työnantajan tavoitteena on jalkauttaa myös taukoliikunta jokapäiväiseksi osaksi työpäivää, jota harjoitetaan pääosin työpisteissä. Työnantaja voi tukea työmatkaliikuntaa esimerkiksi järjestämällä peseytymis- ja pukeutumistilat, välineiden säilytyspaikat sekä vaikuttamalla kevyen liikenteen verkostoon ja sen talvikunnossa pitoon. Ammattisoti-

lailla on myös mahdollisuus käyttää ruokailutauko liikkumiseen, jota myös työnantaja tukee mahdollisuuksien mukaan tarjoamalla siihen urheilutilat käyttöön. (Pääesikunta 2011, 6-9).

3 TYÖ- JA PALVELUSTURVALLISUUS

Ammatillisten riskien luonne muuttuu työympäristön muutosten ja uusien riskitekijöiden, kuten työpaikkaväkivallan, sukupuolisen häirinnän ja työpaikkakiusaamisen lisääntymisen myötä. Ammattitaudeista tuki- ja liikuntaelinsairaudet sekä psyykkisten paineiden myötä tulleet vaivat ovat lisääntyneet. (STM 2007:24, 19, 29). Asiantuntijoiden mukaan tulevaisuuden haasteina työsuojelun alalla ovat työsuhdemuotojen muuttuminen, vuokratyön, ulkomaalaisten työntekijöiden, liikkuvan työn ja etätöiden työsuojelukysymykset sekä stressin, kiireen ja muutosprosessin hallinnan. Panostamista on haluttu kokonaisturvallisuuden edistämiseen sekä työturvallisuuden ja tuottavuuden vahvistamiseen. (Salminen ym. 2007, 69).

Työturvallisuuden ja -terveyden ennaltaehkäisevät toimet työntekijän terveyden hyväksi vähentävät poissaolojen kustannuksia ja henkilöstön vaihtuvuutta sekä lisäävät motivaatiota, asiakastyytyväisyyttä, työn ja tuottavuuden laatua. Työterveys- ja työturvallisuusasioissa työntekijöiden asenteita voidaan korjata lisäämällä toimijoiden tietoisuutta tehostamalla tiedottamista sekä mahdollistamalla työntekijöiden saaman koulutuksen ja aktiivisen osallistumisen kautta taitojen soveltaminen käytäntöön. (STM 2007:24, 27,30). Tuottavuutta parantamalla kehitetään myös työympäristöä turvallisemmaksi ja terveellisemmäksi työskennellä. Vastaavasti työympäristön parantuessa työtapaturmat ja työperäiset sairaudet vähenevät. (Laitinen, Vuorinen, Simola 2009, 55).

Työterveyshuoltolain tarkoituksena on yhteistoimin työnantajan, työntekijän ja työterveyshuollon kanssa edistää työhön liittyvien sairauksien ja tapaturmien ehkäisyä, työympäristön turvallisuutta ja terveellisyyttä, työyhteisön toimintaa ja työntekijöiden terveyttä sekä työ- ja toimintakykyä. Työterveyshuoltolakia sovelletaan työhön, jossa työnantaja on velvollinen noudattamaan työturvallisuuslakia (738/2002). (Työterveyshuoltolaki 21.12.2001/1383, 1-2§). Työturvallisuuslain tarkoituksena on kehittää ja parantaa työympäristöä sekä työolosuhteita työntekijöiden työkyvyn ylläpitämiseksi. Työturvallisuuslailla pyritään myös ennalta ehkäisemään työtapaturmia ja ammattitauteja sekä työstä ja työolosuhteista johtuvia työntekijälle mahdollisesti aiheutuvia fyysisen ja henkisen terveyden haittoja. (Työturvallisuuslaki 738/2002, 1§; Kukkonen & Karmavalo 2010, 235). Työpaikkojen turvallisuustoiminnan valvontaan osallistuvat työterveyshuolto, työsuojeluhenkilöstö, organisaation

henkilöstö, palo- ja pelastusviranomaiset sekä vakuutuslaitokset. (Pääkkönen, Rantanen, Uitti 2006, 20).

Työturvallisuuslakia 738/2002 sovelletaan työsopimuksen ja virkasuhteen perusteella sekä siihen rinnastettavaan julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa tehtävään työhön. Työturvallisuuslakia on käytännössä noudatettava toiselle tehtävässä palkkatyössä. (Työterveyslaitos 2002, 13). Työsuhde määritellään työsopimuslaissa (55/2001) ja sen soveltamiskäytännöissä, joka perustuu työntekijän ja työnantajan väliseen sopimukseen. (Työsopimuslaki 55/2001, 1 §). Työturvallisuuslakia sovelletaan myös asevelvollisen ja naisten vapaaehtoista palvelusta suorittavan tekemään työhön, mutta työturvallisuuslain 6 §:n mukaisin poikkeuksin. Työturvallisuuslakia ei sovelleta puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen palveluksessa olevaan henkilöön, asevelvolliseen tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta tai vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta suorittavaan henkilöön, joka puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen määräyksestä palveluksessa suorittaa palvelusohjelmaan merkittyä tai koulutussuunnitelman mukaista sotilaallista harjoitusta ja koulutusta sekä siihen liittyvää työtä, jonka ensisijainen tarkoitus on sotilaallisessa toiminnassa tarvittavien erityisten valmiuksien harjoittaminen. (Työturvallisuuslaki 738/2002, 6 §). Työturvallisuuslakia sovelletaan kuitenkin säännöksessä mainittuihin töihin kuten kalustonhuoltoon, kiinteistö- ja siivoustyöhön sekä puolustusvoimien muille antamaan työvoima-apuun. (Työterveyslaitos 2012, 21).

Yleinen Palvelusohjesääntö (YLPALVO 2009, 65–66) ohjeistaa ammattisotilaiden palvelusturvallisuutta ja käyttäytymistä eri tilanteissa. Työturvallisuuslakia ei sovelleta palvelusohjelmaan tai muuhun erikseen määrättyyn koulutussuunnitelman mukaiseen sotilaalliseen harjoitukseen ja koulutukseen eikä siihen välittömästi liittyvään työhön, jossa harjoitetaan pääasiassa sotilaallisessa toiminnassa tarvittavia erityisiä valmiuksia. Sotilaskoulutuksen palvelus- ja työturvallisuutta ohjataan turvallisuusnormeilla, joita ovat sotilaskäskyinä annetut varomääräykset, pysyväisasiakirjat ja ohjeet sekä ohjesäännöt. Lisäksi palvelusturvallisuutta ohjaavat erilaiset koulutus- ja harjoitusmateriaalin sekä sotavarustuksen käyttö- ja koulutusohjeet. Työ- ja palvelusturvallisuudesta vastaavat esimiehet niiden toimivaltuuksien mukaan, mitkä heillä on vaaran poistamiseksi. Lisäksi jokaisessa hallintoyksikössä on turvallisuushenkilöstöä, joka tukee esimiehiä ja henkilöstöä työpaikan turvallisuuden parantamiseksi.

3.1 Tapaturmariskien tunnistaminen

Tapaturma voidaan määritellä äkilliseksi ja odottamattomaksi sarjaksi tapahtumia, joiden vuoksi aiheutuu ruumiinvamma (Pääkkönen ym. 2006, 35). Tapaturma on työtapaturma, kun se tapahtuu työaikana työtehtäviä hoidettaessa tai työpaikan ja kodin välisillä työmatkoilla. Tapahtumapaikan mukaan työtapaturmat voidaan jakaa työpaikkatapaturmiin, työmatkatapaturmiin ja työliikennetapaturmiin. Työmatka on kodin ja työpaikan välillä. Työliikenne on työpaikka-alueen ulkopuolella tapahtuvaa työstä johtuvaa liikennettä. (Laitinen ym. 2009, 62).

Tapaturmariskien tunnistaminen on edellytys niiden hallitsemiseksi, sillä vain tunnistettuun riskiin voidaan varautua tarvittavin keinoin. Lappalainen & Saarela (2003) jakavat tapaturmiin vaikuttavat tekijät teknisiin ja fyysisiin, henkilöiden toimintaan liittyviin ja organisaatiotekijöihin. Tekniset ja fyysiset tekijät muodostuvat esimerkiksi työympäristöstä, käsiteltävistä koneista ja materiaaleista. Organisaatiotekijät muodostuvat toimintakulttuurista, työnjohtamisesta, työohjeista ja tiedonkulusta. Henkilöiden toimintaan liittyvien tekijöiden aiheuttamiin työtapaturmiin voidaan vaikuttaa teknisillä ja fyysisillä ratkaisulla ja organisaatiotekijöiden avulla, kuten esimerkiksi työnohjauksella, suunnitelmallisella perehdyttämisellä ja valvonnan keinoin.

Työturvallisuuslain (738/2002, 10 §:n) mukaan työnantajan on annettava riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä. Lisäksi työnantajan on huolehdittava riittävästä työntekijöiden perehdyttämisestä ja opettamisesta, jossa henkilöiden erilaiset ammatilliset valmiudet ja työkokemukset on otettava huomioon. Työntekijä on perehdytettävä työpaikan olosuhteisiin, työtehtäviin sekä työvälineiden turvalliseen käyttöön. Lisäksi työntekijä on opastettava havaitsemaan ja ehkäisemään työturvallisuutta heikentäviä vaaroja. Luoman (2011, 79) mukaan työnantajan voi parantaa työmatkojen turvallisuutta kartoittamalla työmatkojen riskejä, arvioimalla reittejä, kouluttaa henkilöstöä turvallisempaan liikkumiseen sekä tiedottaa ajankohtaisista liikenneturvallisuusasioista. Työnantaja voi myös ohjata työmatkaliikennettä turvallisemmaksi työsuhdematkalipuilla, kimppekyydein sekä myös liukuvalla työajalla, jolloin työmatkat voidaan suorittaa muulloin kuin ruuhkien aikaan ja mahdollistetaan julkisten kulkuneuvojen käyttäminen.

Tapaturmavaarojen tunteminen edellyttää työpaikan olosuhteiden, työssä käytettävien koneiden ja toimintatapojen tuntemista. Työtapaturmavaarojen riskitasojen luokittelu on tarpeen, jotta erilaiset tapaturmavaaran aiheuttajat voidaan asettaa prioriteettijärjestykseen. Riskit voidaan suhteuttaa toisiinsa ja arvioida määrittääkö lainsäädäntö jotakin eritystoimenpiteitä tietyn riskin poistamiseksi. (Pääkkönen 2006, 37–38). Yleisimpiä tapaturmatyyppejä ovat esineisiin satuttaminen, putoaminen, liukastuminen tai kompastuminen. Tapaturmat johtuvat usein johtamisen, työn organisoinnin, työympäristön, koneiden ja laitteiden tai toiminta- ja menettelytapojen puutteista. (Työturvallisuuskeskus 2007, 24).

3.2 Työn kuormitustekijät

Työn fyysisen kuormittavuuden riskien hallitsemiseksi laaditaan suunnitelma, jossa käsitellään kuormitustekijäkohtaiset toimenpide-esitykset, aikataulut sekä määritetään vastuuhenkilöt. Työn fyysisen kuormittavuuden arvioinnissa on huomioitava kaikki työympäristön, työtehtävän, työyhteisön ja koneiden sekä laitteiden kuormittavuus. Fyysiseen kuormittavuuteen vaikuttavat työasennot, työssä tehtävät liikkeet, voimakäytön tarve sekä ympäristötekijät, joista merkittävin on lämpöolot. Fyysiset kuormitustekijät voidaan tunnistaa perehtymällä pelkästään työpaikan ja välineiden ominaisuuksiin, perehtymällä työpaikan ja välineiden ominaisuuksien tarkastelun lisäksi työntekijän asentojen, liikkeiden ja voimankäytön tarkasteluun tai tarkastelussa keskitytään pelkästään työntekijöiden toiminnan tarkasteluun. (Pääkkönen 2006, 42–48). Työn fyysinen rasittavuus sekä työperäiset sairaudet ovat vähentyneet koneellistumisen myötä ja konetekniikan kehittyessä. (Laitinen ym. 2009, 86–87). Laitinen ym. (2009, 85) jakavat vaara- ja kuormitustekijät fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin, kemiallisiin ja biologisiin kuormitustekijöihin, fysikaalisiin altisteihin sekä liikkumisen ja työvälineiden tapaturmavaaroihin.

Työn psyykkisillä ja sosiaalisilla eli psykososiaalisilla kuormitustekijöillä tarkoitetaan työhön ja työn organisointiin liittyviä kuormitustekijöitä, jotka voivat vaikuttaa työntekijän terveyteen tai hyvinvointiin. Psyykkistä ylikuormitusta ovat esimerkiksi kohtuuton työmäärä, jatkuva kiire, liian vaikeat työtehtävät ja suuri vastuu sekä erilaiset työn tuomat paineet, jotka ahdistavat työntekijää yhtä aikaa. Psyykkistä ylikuormitusta voivat aiheuttaa myös liian helppo työ, haasteiden puute tai työntekijän liian pienet osallistumismahdollisuudet. (Pääkkönen 2006, 50–51; Laitinen ym. 2009, 86).

Psyykkisiä kuormitustekijöitä voidaan arvioida havainnoimalla työtä ja työoloja, esimiesten ja työntekijöiden haastatteluin ja erilaisilla kyselyillä. (Pääkkönen 2006, 51).

Fysikaalisia tekijöitä tarkastellessa keskitytään erilaisten energioiden vaikutuksiin ihmisessä, altistumisen voimakkuutta ja altistumisaikaa. Fysikaalisia tekijöitä ovat esimerkiksi melu, värinä, säteily, valaistus, lämpöolot sekä yli- tai alipaine. Epäsuotuisat työolosuhteet voivat vaikuttaa työntekijän vireystilaan ja siten lisätä tapaturmavaaraa ja työssä väsymistä. Esimerkiksi puutteellinen ja huono valaistus voi olla syy tapaturman syntyyn. Tapaturmaselostuksissa kiinnitetään yleensä liian vähän huomiota olosuhdetekijöihin. Fysikaalisten tekijöiden aiheuttamat terveydelliset seuraamukset ovat yleisimmin joko haitallisia tai vähäisiä. (Pääkkönen 2006, 56–60). Työntekijöiden erilaiset ominaisuudet, ikä ja tarpeet on huomioitava esimerkiksi samanlaista työtä tekevien erilaisen valaistuksen järjestämiseksi. (Työterveyslaitos 2012, 63).

Työympäristön kemiallisilla tekijöillä tarkoitetaan työpaikalla tarvittavien kemikaalien käsittelyä ja käyttöä, joita ovat myös työn tekemisestä syntyvät ilman epäpuhtaudet ja pölyt. Kemiallisiin tekijöihin on varauduttava ennakolta esimerkiksi vaihtamalla vaaralliset kemikaalit vaarattomiin, suunnitteleamalla työmenetelmät sekä järjestämällä riittävä ilmanvaihto ja tarvittavat suojaimet henkilöstön käyttöön. (Pääkkönen 2006, 65–71). Kemikaalien turvallinen käyttö työpaikalla edellyttää kemikaalien luetteloinnin, saatavilla olevat käyttöturvallisuustiedotteet ja riittävän koulutuksen sekä ohjeistuksen kemikaalien altistumisen torjumiseksi. (Työturvallisuuskeskus 2007, 22).

Biologisilla tekijöillä tarkoitetaan mikro-organismeja, soluviljelmiä ja ihmisessä eläviä loisia, jotka voivat aiheuttaa tulehdusta, allergiaa tai myrkkövaikutuksen. Työntekijöiden altistumisen luonne, määrä ja kesto määritetään, jotta haitta tai vaara kyetään rajaamaan mahdollisimman vähäiseksi. Biologisten tekijöiden osalta on huomioitava yksilöllisten ominaisuuksien erot erilaisille infektioille. Kosteus ja homeongelmat ovat nykyisestä rakennustekniikasta huolimatta yleisimpiä hengityselinsairauksien aiheuttajista. Home – ja kosteusongelmat voivat aiheuttaa muun muassa kuumeilua, silmien ja limakalvojen ärsytystä, väsymystä ja päänsärkyä sekä iho-oireita. Huono sisäilman laatu ja mahdolliset oireilut voivat vaikuttaa työ- ja toimintakykyyn laskevasti. (Pääkkönen 2006, 73–78).

3.3 Työolosuhteiden riskien ja tapaturmavaarojen arviointi

Työturvallisuuslain (738/2002) velvoittamana työpaikoilla arvioidaan työn vaaroja ja riskejä. Riskienhallinnan lakisääteisen periaatteen mukaan vaaran aiheuttajat tulisi poistaa ennakolta. Työnantajan on selvitettävä ja tunnistettava työstä, työtilasta, muusta työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät sekä niiden merkitys työntekijöiden terveydelle, jos niitä ei voida poistaa. Riskienarviointi ja riskienhallinta ovat osa työpaikkojen turvallisuuskulttuuria, jonka tarkoituksena on vähentää työtapaturmia ja terveysvaaroja työpaikoilla. Työturvallisuuslaki ei määrittele yksiselitteisesti, miten riskienarviointi pitäisi tehdä työpaikoilla. Riskienarvioinnin tavoitteena on riskienhallinnan tunnetuksi tekeminen työpaikoilla kaikille ja sen laadullisen tason parantaminen. Laadullisella parantamisella pyritään esimerkiksi löytämään sellaiset riskiarviointikäytännöt, jotka tukevat parhaiten työpaikan turvallisuuden hallintaa. (Salminen, Ruotsala, Vorne, Saari 2007, 84).

Tapaturmavakuutuslaitos tekee riskikartoituksia sekä työpaikkatarkastuksia asiakkaiden toimitiloissa työsuojelutyönä vähentääkseen työssä sattuvia tapaturmia. Erilaisia tapaturma- ja ammattitautitilastoja julkaistaan esimerkiksi Tapaturmavakuutusten liiton sivuilla, joiden tarkoituksena on myös suunnata työturvallisuustyötä tarvittaviin toimenpiteisiin. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 238–239). Nuoret ja työ 2006 –barometrin mukaan 25 prosenttia alle kolmekymmentä vuotiaista vastaajista ei ollut saanut riittävästi tai ei lainkaan neuvontaa turvallisuusmääräyksistä tai oman työn vaaratekijöistä (www.turvallisuusuutiset.fi). Riskien tunnistaminen ja hallinta eivät ole pelkästään työnantajien vastuulla vaan myös työntekijöiden on ymmärrettävä käytännön turvallisuustoimet työpaikoilla. Työpaikan riskien ja vaarojen arvioinnissa on huomioitava myös työntekijöiden henkilökohtaiset ominaisuudet (Työturvallisuuskeskus 2007, 6).

Työolosuhteiden riskien arviointiin on liitettävä myös terveydelliset riskit. Työterveyshuollon asiantuntemus korostuu arvioitaessa työpaikkojen vaarojen ja haittojen terveydellistä merkitystä, joista laaditaan työpaikkaselvitys. (Pääkkönen ym. 2006, 18–19). Työpaikkaselvityksellä tarkoitetaan työstä, työympäristöstä ja työyhteisöstä aiheutuvien terveysvaarojen ja terveyshaittojen tunnistamista sekä arviointia. Työpaikkaselvityksessä on tarkoitus tehdä ehdotuksia työympäristön ja työyhteisön kehittämiseksi, työ- ja toimintakyvyn ylläpitämiseksi ja edistämiseksi sekä havaittujen terveysvaarojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. (Valtioneuvoston asetus 1484/2001, 6§). Työpaikalla on

oltava nähtävänä työpaikkaselvitys, työterveyshuoltolaki ja sen perusteella annetut määräykset ja työterveyshuoltosopimus. Työpaikkaselvitykset on toteutettava yhteistyössä organisaation johdon, linjaorganisaation, henkilöstöhallinnon ja yhteistoimintaorganisaatioiden kanssa soveltuvin osin. (Työterveyshuoltolaki 1383/2001, 12 § 2 mom., 25 §). Työpaikkaselvitykseen kuuluvat mm. työolojen, työtapaturmavaarojen sekä työn fyysinen ja psyykkinen arviointi (Pääkkönen ym. 2006, 13).

Yleinen palvelusohjesääntö ohjeistaa sotilaan toimimaan siten, että hänen toimintansa ei aiheuta vaaraa muille joukon jäsenille eikä vaaranna toiminnallaan joukon muiden sotilaiden turvallisuutta. Sotilaan on huomioitava myös joukon toiminnasta itseensä kohdistuvia vaaroja. Hallintoyksiköt kartoittavat omaan toimintaansa liittyvät vaaratekijät sekä arvioivat niiden merkityksen terveydelle ja turvallisuudelle tunnettujen vaaratekijöiden, henkilön osaamisen, saadun koulutuksen ja kokemuksen perusteella. Terveysten vaikuttavia vaaroja arvioitaessa käytetään arviointiperusteena työturvallisuuslaissa säädettyjä ohje- ja raja-arvoja. Riskit on minimoitava siedettäväksi ennen toiminnan jatkamista. Sotilaalliseen toimintaan tarkoitettujen välineiden käyttöturvallisuus on varmistettava ennen käyttöä. (YLPALVO 2009, 66).

Palvelusturvallisuus varmistetaan hallinnollisesti muun muassa valmistelemalla palvelusturvallisuuden kehittämiseen koskevia päätöksiä ja toimenpiteitä, palvelusturvallisuustilanteen seurannalla, palvelusturvallisuusohjeistuksessa tapahtuvien muutosten seurannalla ja niistä tiedottamalla. Henkilöstön osaamista seurataan ja työturvallisuuslain mukainen huolehtimisvelvoite täytetään käsketyllä toimintatavalla. Toimintatavan mukaisesti kiinnitetään huomiota työn ja työympäristön jatkuvaan tarkkailuun, sattuneiden työtapaturmien seurantaan, vaara- ja haittatekijöiden tunnistamiseen sekä niiden poistamiseen ja hyväksytyjen vaaratekijöiden merkityksen arvioimiseen työturvallisuuslain velvoitteiden mukaisesti. Toimintatapa on kirjattuna työpaikan työsuojelun toimintaohjelmaan. (YLPALVO 2009, 66–67).

Työolosuhteiden riskinarviointi on perusteena työpaikan työsuojeluohjelmalle sekä työterveyshuollon toimintasuunnitelmalle. Riskit voidaan ottaa huomioon hallinnollisilla ohjeilla, riskit huomioivalla johtamisella, kouluttamalla henkilöstöä, kehittämällä aktiivisesti työympäristöä ja seurantatoimenpiteillä. Riskinarvioinnin ja -hallinnan johtopäätökset sekä suunnitelmat saadaan parhaiten jalautettua työpaikalle, kun prosessiin osallistuvat työnjohto, työntekijät ja asiantuntijat yhdessä.

(Pääkkönen 2006, 81–83). Riskinarvioinneista ei ole kattavaa seuranta- ja tutkimustietoa työpaikoilta Suomessa (Salminen ym. 2007, 83). Riskit voidaan jakaa merkityksettömiksi, vähäisiksi, kohtalaisiksi, merkittäviksi ja sietämättömiksi (taulukko 2). Riski on merkityksetön, kun haittatekijöistä ei tiedetä aiheutuvan vaaraa terveydelle. Riski voidaan luokitella sietämättömäksi, kun tilanteessa on välitön terveyden menettämisen vaara ja vaatii siten välittömiä toimenpiteitä. (Pääkkönen 2006, 60).

Taulukko 2. Tapaturmavaaroihin liittyvien riskitasojen luokittelu Pääkköstä ym. (2006, 38) mukailen.

	SEURAUKSET		
TODENNÄKÖISYYS	VÄHÄISET Poissaolo < 4 pv Ohimenevät lievät vaikutukset; mustelmat, nyrjähdykset	HAITALLISET Poissaolo 4-30 pv Pitkäkestoisia, vakavia vaikutuksia, pysyviä vakavia haittoja; murtumat, palovammat	VAKAVAT Poissaolo > 30 pv Pysyvä työkyvyttömyys, kuolema
EPÄTODENNÄKÖINEN Satunnainen vaaratilanne, esiintyy harvoin	<u>Ei toimenpiteitä</u> Merkityksetön riski	<u>Seuranta</u> Vähäinen riski	<u>Tarvitaan toimenpiteitä</u> Kohtalainen riski
MAHDOLLINEN Vaaratilanteet päivittäisiä, läheltä piti -tapauksia on sattunut	<u>Seuranta</u> Vähäinen riski	<u>Tarvitaan toimenpiteitä</u> Kohtalainen riski	<u>Toimenpiteet välttämättömiä</u> Merkittävä riski
TODENNÄKÖINEN Vaaratilanne esiintyy usein ja säännöllisesti, tapaturmia on sattunut	<u>Tarvitaan toimenpiteitä</u> Kohtalainen riski	<u>Toimenpiteet välttämättömiä</u> Merkittävä riski	<u>Välittömät toimenpiteet</u> Sietämätön riski

Tapaturmavaarat ja riskit poikkeavat eri työpaikkojen, ammattien ja työolojen suhteen. Tärkeää on kuitenkin kyetä arvioimaan työtapaturmariskit kaikissa työoloissa. Esimerkiksi toimistotyössä painopisteet ovat todennäköisimmin psykososiaalisissa tekijöissä, työpaikan tilasuunnittelussa ja työpisteen ergonomiassa sekä sisäympäristötekijöissä. Haasteen muodostavat muuttuvat työolot, joiden tapaturmariskejä ei kyetä riittävän tarkasti arvioimaan. Lisäksi haastetta lisäävät muuttuvat toimintatavat ja tehtävät. Työtapaturmariskien hallitsemiseksi on tärkeää tarkistaa työtilojen ja kulkuteiden hyvä järjestys, koneiden ja laitteiden suojaukset, valaistus, laitteiden kunto ja työtapojen turvalli-

suus. Esimiesten tehokas valvonta, ammattimainen työn johtaminen ja esimerkillinen toiminta luovat edellytykset työtapaturmien ehkäisemiseksi. (Pääkkönen 2006, 39–40).

Työpaikan riskien arviointi on oltava jatkuvaa ja seuranta ajantasaista, jotta havaitaan riskitason muuttuminen, uusien riskien syntyminen sekä toteutettujen turvallisuustoimenpiteiden toimivuus ja vaikuttavuus. Seurannan tulokset on dokumentoitava ja raportoitava säännöllisin väliajoin esimerkiksi tilannekatsauksin, raportein tai tekemällä yhteenvetoja. Tuloksista tiedottaminen on tärkeää turvallisen työympäristön kehittämiseksi. Seurannan tuloksia hyödynnetään kehitettäessä uusia toimintatapoja sekä turvallisuutta lisäävien kehityshankkeiden käynnistämiseksi. (Työturvallisuuskeskus 2007, 30–32). Työntekijöiden tietoisuus työturvallisuuteen vaikuttavien kehittämistoimenpiteiden tuloksista mahdollistaa paremman ymmärryksen työnvaaroista ja niiden tunnistamisesta.

3.4 Työsuojeluvelvoitteiden valvonta

Työturvallisuuskeskuksen ylläpitämän työsuojeluhenkilöstörekisterin perusteella työsuojeluhenkilöstölle suunnattiin kysely työturvallisuuslain toimeenpanosta työpaikoilla vuonna 2006. Kyselyn mukaan valtiolla ja valtion liikelaitoksissa arvioitiin työpaikoilla olevia riskejä useammin kuin yksityisellä sektorilla tai kunnallisilla työpaikoilla. Työturvallisuusvelvoitteet olivat hoidettu paremmin suuremmilla työpaikoilla. Julkisen sektorin työpaikoilla tiedottaminen uudesta työturvallisuuslaista oli hoidettu paremmin kuin yksityisellä puolella, mutta yksityinen sektori oli hoitanut paremmin yhteisten työpaikkojen turvallisuusasiat. (Salminen, Ruotsala, Vorne, Saari 2007, 44–45). Suurien työpaikkojen erilliset työsuojeluorganisaatiot kykenevät tekemään systemaattisesti suunnitelmallista turvallisuustyötä (Salminen ym. 2007, 83).

Tapaturmavakuutuslaitokset ovat mukana työturvallisuustyössä. Tapaturmavakuutuslaitosten liitto toimii keskuselimenä työturvallisuusasioissa. Tapaturmavakuutusmaksun yhteydessä peritään lain mukainen työturvallisuusmaksu, jotka käytetään työsuojelun tutkimiseen, koulutukseen ja Työturvallisuuskeskuksen ylläpitoon (Kukkonen & Karmavalo 2010, 238; Rantala, Pentikäinen 2009, 359). Työturvallisuutta ja työsuojelusta annetun lain noudattamista valvotaan työsuojeluviranomaisen toimesta. Työsuojeluvalvontaa tehdään pääasiassa erilaisilla tarkastuksilla (Työsuojelupiirien tuottavuusryhmän loppuraportti 2009, 15). Laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyh-

teistoiminnasta 44/2006 määrittelee viranomaisten tehtävät ja toimintavaltuudet (Ruotsala, Uusitalo, Niskanen, Lappalainen, Piispanen ja Mäkelä 2010, 14).

Työsuojeluvalvonnalla pyritään vaikuttavuuteen oikeilla valvontakohteiden valinnalla. Valintaan vaikuttavat korkea tapaturmataajuus ja ennenaikainen eläkkeelle siirtyminen haittatekijöistä johtuen. (Työsuojeluhallinnon resurssityöryhmän raportti 2009, 30, 51). Työsuojelun valvontaa on kohdistettu enemmän hallintajärjestelmien tarkastuksiin. Hallintajärjestelmät muodostuvat turvallisuuskäytännöistä, joihin kuuluvat esimerkiksi vaara- ja haittatekijöiden tunnistaminen, arviointi, toteuttaminen sekä seuranta. Lainsäädännön asettamiin tavoitteisiin pyritään erilaisin valvonnan keinoin. Työsuojelulainsäädännön vähimmäistason ylittävillä työpaikoilla toimintaa ohjataan motivoimalla ja antamalla suositusluontoisia ohjeita. Työpaikoilla, jossa lainsäädännön vähimmäistaso ei täyty, annetaan toimintaohjeita, kehotuksia, viranomaispäätöksiä tai toiminnalle voidaan määrätä väliaikainen käyttökielto tai käyttökielto. (Ruotsala ym. 2010, 26, 27).

3.5 Tapaturma-asioiden käsittely puolustusvoimissa

Sotilaslääketieteen keskus (SOTLK) vastaa tapaturmatietokannan kokoamisesta, ylläpidosta ja raportoinnista pääesikunnalle sekä puolustushaaroille. Henkilökunnalle sattuneita tapaturmia seurataan joukko-osastoissa, esikunnissa ja sotilasopetuslaitoksissa pidettävien tapaturmaluetteloiden tai kehittyneempien seurantajärjestelmien avulla. Sotilaslääketieteen keskus ylläpitää varusmiesten, reserviläisten ja kadettien tapaturmatietokantaa. Joukko-osaston tai vastaavan laitoksen tapaturma-asiamies raportoi kahdesti vuodessa Sotilaslääketieteen keskukselle lähettämällä tapaturmaselostetietokantansa. Porin prikaati on velvoitettu hoitamaan sotilaallisen kriisinhallintahenkilöstön tapaturmakorvausasiat sekä niiden raportoinnin ja tilastoinnin. (SOTLK 2007, 2).

Tapaturma-asiamieheksi pyritään valitsemaan henkilö, joka käsittelee virkatehtäväänään henkilöstön sairaudesta johtuvia poissaoloja. Tapaturma-asiamiehen määräämisestä tehtävään on tiedotettava koko henkilöstöä. Tapaturma-asiamiehen tehtäviä ovat muun muassa palkatun henkilöstön tapaturmaluettelon ja asevelvollisten tapaturmatietokannan ylläpitäminen, valmistella ja käsitellä tapaturmakorvausasiat sekä pitää joukko-osaston tai vastaavan laitoksen johto tietoisena tapaturmatilanteesta sekä jakaa tietoa tarvitsijoille. (SOTLK 2007, 3).

Puolustusvoimat on velvoittanut joukko-osastoja tai vastaavia laitoksia ilmoittamaan viipymättä poliisille tai työsuojeluviranomaiselle, ylemmän johtoportaahan tilannekeskukselle, joukko-osaston johdolle sekä SOTLK:lle työ- tai palvelustapaturmasta, josta on aiheutunut vaikea vamma tai kuolema sekä vastaavista tapaturmaluonteisista ammattitaudeista. Vakavasta tapaturmasta on suoritettava viipymättä poliisitutkinta tapahtumapaikalla. Ilmoitus on tehtävä myös vastaavista tapauksista, jossa on ollut ilmeinen vaara vakavaan onnettomuuteen. Lisäksi kaikista tapaturmista on ohjeistettu tekemään ilmoitus lähimmälle esimiehelle sekä esimiesasemassa olevat velvoitettu perehtymään alaisille sattuneisiin työ- ja palvelustapaturmiin. Sotilaslääketieteen keskus on luokitellut vaikeanlaatuiseksi vammoiksi esimerkiksi leikkaushoitoa tarvitsevat pitkien luiden murtumat, vaikea sijoiltaan meno, josta jää pysyvää haittaa, ruumiinjäsenen esimerkiksi sormen tai sen osan menetys ja ihonsiirtoja vaativat palo- tai ihovauriot, laaja palovamma tai paleltuma. (SOTLK 2007, 3).

3.6 Ammattisotilaiden työtapaturmat

Tapaturmavakuutuslaitosten liitto on tilastoinut tapaturmavakuutuslain mukaan työtapaturmina Valtiokonttorin korvaamat sotilastyötä tekevien työtapaturmat. Tilastoissa on mukana myös rajavartiolaitoksen sotilastyötä tekevä henkilöstö. Sotilastyöhön eivät ole kuuluvana siviilikoulutuksen mukaisissa tehtävissä toimivat esimerkiksi lääkäri, hammaslääkäri ja eikä myöskään muut siviilityöntekijät. Vastaavasti tilastossa ei ole sotilastapaturmalain perusteella kriisinhallintatehtävissä korvatut tapaturmat. Sotilastyötä tekeville on korvattu vuosien 2005–2010 aikana 2320 työtapaturmaa, joka on keskimäärin noin 390 työtapaturmaa vuosittain. Työtapaturmat jakaantuvat työpaikka tapaturmiin (2048 kpl) ja työmatkatapaturmiin (272 kpl). Suurimpina työpaikkatapaturmien aiheuttajina, noin 120 työtapaturmaa vuosittain, ovat olleet kulkuväylät, alustat, maa, ovet ja seinät. Toiseksi suurimpina työpaikkatapaturmien aiheuttajina ovat olleet materiaalit, esineet, tuotteet ja sirpaleet (yli 40 työpaikkatapaturmaa vuosittain) sekä ihmiset, eläimet ja kasvit, jotka aiheuttavat myös noin 40 työpaikkatapaturmaa vuodessa. (Tapaturmavakuutuslaitosten liitto 2012).

Työpaikkatapaturmissa yleisimmin loukkaantuneet kehon osa ovat jalat ml. polvet. Seuraavaksi yleisimmät tapaturman kohteet ovat nilkat, sormet ja olkapää. Työpaikkatapaturmien seurauksena lähes puolet on ollut sijoiltaanmenoja, nyrjähdyksiä ja venähdyksiä. Seuraavaksi eniten on sattunut tärähdyksiä ja sisäisiä vammoja ja kolmanneksi yleisin tapaturman seuraus on ollut haavat ja pinnal-

liset vammat. Urheilussa sattuneita työpaikkatapaturmia on selkeästi eniten 602 kpl 2048:sta. Seuraavaksi eniten työpaikkatapaturmia on sattunut kuljettamisessa, kulkemisessa, siirtämisessä sekä muihin palvelustehtäviin luokitelluissa työtehtävissä. (Tapaturmavakuutuslaitosten liitto 2012).

Lähes 60 % työpaikkatapaturmista on aiheuttanut lyhyen 0-3 päivän työkyvyttömyysajan. Vain noin 19 % työpaikkatapaturmista on aiheuttanut yli kahden viikon työkyvyttömyyden. Noin 1-2 työpaikkaturmaa vuodessa on aiheuttanut yli puolen vuoden työkyvyttömyyden. Kuolemaan johtaneita työpaikkatapaturmia ei ole vuosien 2005–2010 aikana sattunut. (Tapaturmavakuutuslaitosten liitto 2012).

Työmatkatapaturmien syynä on yleisimmin kaatuminen, liukastuminen tai kompastuminen jalan tai polkupyörällä. Myös yhteentörmäys auton kanssa sattuu keskimäärin kahdeksan kertaa vuodessa. Työmatkatapaturmat ovat aiheuttaneet noin 60 prosentissa tapauksista 0-3 päivän työkyvyttömyyden ja noin 21 % on aiheuttanut yli kahden viikon työkyvyttömyyden. Vuosien 2005 – 2010 aikana yksi sotilastyötä tekevä on menehtynyt työmatkalla, joka on korvattu tapaturmavakuutuslain mukaan. (Tapaturmavakuutuslaitosten liitto 2012). Työpaikkatapaturmatilastot on esitetty liitteessä 2 ja työmatkatapaturmatilastot liitteessä 3.

4 TAPATURMATURVAN KESKEISET TEKIJÄT

Suomessa lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta vastaavat 13 yksityistä vakuutusyhtiötä, Valtiokonttori, maatalousyrittäjien eläkelaitos ja Tapaturmavakuutuslaitosten liitto. Tapaturmavakuutus edellyttää vakuutusyhtiöltä toimilupaa. Tapaturmavakuutuksen toimeenpanojärjestelmää valvoo sosiaali- ja terveysministeriö. Finanssivalvonta on Suomen Pankin yhteydessä toimiva rahoitus- ja vakuutusvalvontaviranomainen, joka pyrkii valvonnalla turvaamaan vakuutettujen edut ja säilyttämään luottamuksen finanssimarkkinoiden toimintaan. Eduskunnan oikeusasiamiehelle kuuluu kante-
luiden laillisuusvalvonta muun muassa tapaturmavakuutusten korvaustoiminnassa sekä vakuutus-
toiminnassa. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 232–234; Rantala, Pentikäinen 2009, 360). Tapatur-
mavakuutuslaitosten liitto pitää työtapaturma- ja ammattitautirekisteriä työtapaturmien ehkäisemi-
seksi ja tapaturmavakuutuslain kehittämiseksi (TVL 608/1948 64 § 2 mom.).

Ulkomaantyöhön lähetetyllä työntekijällä säilyy useimmiten suomalainen sosiaaliturva. Tapaturma-
vakuutus ulkomaantyössä on voimassa, mikäli työntekijä kuuluu suomalaisen sosiaaliturvan piiriin.
Sosiaaliturvasopimus ratkaisee sosiaaliturvan, kun työtä tehdään EU-maassa tai muussa sopimus-
maassa. EU-jäsenmaiden kesken on tehty monenvälinen sosiaaliturvasopimus. EY-lainsäädäntöä
sovelletaan EU-maissa ja Islannissa, Liechtensteinissa ja Norjassa. EU:n lainsäädännön periaatteen
mukaan sosiaaliturva määräytyy työskentelymaan mukaan, mutta valtiosta toiseen lähetetyn työnte-
kijän sosiaaliturva määräytyy kotimaan mukaan maksimissaan kaksi vuotta. Lähetetyllä työntekijäl-
lä tarkoitetaan työntekijää, joka on lähetetty saman työnantajan työhön tilapäisesti ulkomaille. Lähe-
tetyn työntekijä on anottava ennen komennuksen alkua Eläketurvakeskuksesta lähetetyn työntekijän
todistuksen. Todistus oikeuttaa sairaanhoitoon ja se todistaa sosiaalimaksujen suorittamisen Suo-
meen. Työntekijän jatkuvaan työskentelyyn EU-, ETA- tai sopimusmaassa, on työnantajan otettava
vakuutus työskentelymaasta. Työntekijä voidaan kuitenkin vakuuttaa tapaturmavakuutuslain mukai-
sesti vapaaehtoisella vakuutuksella. Virkamiesten sosiaaliturva on määritelty EU:ssa siten, että he
kuuluvat kotivaltion sosiaaliturvan piiriin. Suomella on kahdenväliset sosiaaliturvasopimukset
Sveitsin, Quebecin ja Israelin kanssa. Kahdenväliset sopimukset ovat EU-säännöksiä kaltaisia.
(Kukkonen & Karmavalo 2010, 218–224).

Suomi lähettää ammatissotilaita kansainvälisiin esikuntiin ja puolustusasiamiestoimistoihin ympäri maailmaa, muun muassa USA:han ja Venäjälle. Suomella ei ole tapaturmavakuutuksen osalta sosiaaliturvasopimusta USA:n, Australian, Kanadan, Venäjän, Aasian ja Afrikan maiden sekä Etelä-Amerikan maiden ja Chilen kanssa. Sopimuksettoman maan kanssa noudatetaan sekä lähtö- että työskentelymaan kansallista lainsäädäntöä. Sopimuksettomassa maassa on voimassa suomalainen sosiaaliturva, mutta työskentelymaan laki voi velvoittaa ottamaan myös työskentelymaan vakuutukset. Vakuutuslaitos myöntää vapautuksen työnantajan hakemuksesta työntekijän kuulumisesta suomalaisen vakuutusturvan piiriin, kun työntekijän oleskelu sopimuksettomassa maassa on jatkunut yli kaksi vuotta eikä se ole enää tilapäistä. Työntekijä voidaan vakuuttaa vapauttamisen jälkeen tapaturmavakuutuslain mukaisella vapaaehtoisella vakuutuksella. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 219, 225–227).

Työtapaturmista ja ammattitaudeista aiheutuu erilaisia seuraamuksia työntekijälle, työyhteisölle, työnantajalle ja koko yhteiskunnalle. Suurimmaksi osaksi työtapaturmat ja ammattitaudit aiheuttavat kuitenkin yleensä alle kuukauden mittaisen ohimenevän työkyvyttömyyden. Keskimäärin työkyvyttömyys kestää noin 15 päivää. Sairaanhoidokuluja aiheutuu noin 45 % työtapaturmista. Vuoden päästä työtapaturmasta on työkyvyttömyyttä tai muuta haittaa noin tuhannessa tapauksessa vuositain. Työtapaturmissa tai ammattitaupeihin kuolee hieman yli sata henkilöä vuodessa, joissa suurin kuoleman aiheuttaja on asbestisairaudet. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 14). Alle 25-vuotiailla naimattomilla miehillä on suurempi riski joutua työtapaturmaan kuin vanhemmilla työntekijöillä. Kokemattomuus on yksi tapaturmille altistava tekijä. Vastaavasti nuorten työtapaturmat johtavat harvemmin kuolemaan kuin vanhempien työntekijöiden. (THL 2009b, 104). Nuorten käsitys työn vaaroista voi olla rajoittunut puutteellisen tiedon ja kokemuksen vuoksi ja he saattavat osallistua helpommin riskialttiisiin suoritteisiin mukaan (THL 2009a, 96–97). Useimmilla työssäkäyvillä on työmatkalla suurempi riski joutua liikenneonnettomuuteen kuin työpaikalla työtapaturmaan tapaturma-alttiimpia toimialoja lukuun ottamatta. Työmatkalla tai työliikenteessä sattuu puolet kuolemaan johtaneista työtapaturmista. Työmatkatapaturman kustannukset ovat usein suuremmat kuin työpaikalla sattuneen tapaturman (THL 2009b, 106).

Ammattisotilaiden tapaturmaturva määräytyy virkamiesten tapaturmakorvauksesta annetun lain (449/1990) mukaan, jossa korvauksissa viitataan yksiselitteisesti tapaturmavakuutuslakiin

(608/1948). Tapaturmavakuutus on ensisijainen vakuutus muihin vakuutus- ja sosiaaliturvan muotoihin nähden. Vakuutustapahtuman sattuesssa selvitetään ensin tapaturmavakuutuslain osalta, onko kyseessä työtapaturma tai ammattitauti. Jos kyseessä on tapaturmavakuutuslain mukaan korvattava vahinko, lisäkorvausta voi hakea muista vakuutustapahtuman korvaavista vakuutuksista. Työmatkalla tapahtunut vahinko korvataan usein tapaturmavakuutuksesta sekä liikennevakuutuksesta. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 16, 139; Rantala, Pentikäinen 2009, 355–356).

Työtapaturmassa vahingoittuneella on oikeus korvaukseen riippumatta sitä, miten vaaralliseksi tai tapaturma-alttiiksi työ on arvioitu. Työn vaarallisuus ja tapaturma-alttius vaikuttaa lakisääteisen tapaturmavakuutuksen maksuun, jonka maksu on suhteessa riskiin ja maksettuihin palkkoihin. Työnantajalla ja työntekijällä on laissa määritellyjä oikeuksia, mutta myös velvollisuuksia työtapaturma-, ammattitautiasioissa ja vakuutussopimussuhteessa. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 21). Lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa vakuutusehdot ovat lähtökohtaisesti samat kaikille työkykyisille henkilöille, eikä työsuhteen perusteella tapaturmavakuutuksella vakuutettujen terveydentilaa arvioida ennen vakuutusturvan alkamista. (Salminen ja Torstila 2004, 184–187). Valtiokonttori on vastuussa valtion työntekijöiden työtapaturmien hoidosta. Valtion työntekijöitä ei ole varsinaisesti vakuutettu, eikä Valtiokonttorille makseta vakuutusmaksuja.

Työttömyysvakuutus kuuluu myös tapaturmavakuutuksen liitännäisvakuutuksena, jolla rahoitetaan työttömyysturvaa. Työnantajien ja työntekijöiden maksama osuus peritään tapaturmavakuutusmaksujen yhteydessä, josta työnantaja huolehtii. Tapaturmavakuutuslaitos tilittää maksut Työttömyysvakuutusrahastolle. Valtion palveluksessa olevien osalta maksujen perinnästä ja tilittämisestä huolehtii Valtiokonttori. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 211–213).

4.1 Toiminta- ja työkyky

Toiminta- ja työkyky käsitteinä eroavat toisistaan, vaikka ne usein ymmärretään samaa tarkoittavana asiana. Toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen yleistä kykyä toimia omassa ympäristössään. Hyvällä toimintakyvyllä voidaan tarkoittaa ihmisen suoriutumista itsenäisesti ja omatoimisesti arkipäivän elämään liittyvistä haasteista.

Toimintakyky jaetaan fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn. Fyysisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen kykyä suoriutua fyysisistä arkipäivän suoritteista. (Pohjolainen & Alaranta 2009, 21; Talvitie, Karppi ja Mansikkamäki 2006, 40–41). Psyykkisen toimintakyky kuvaa ihmisen kykyä käsitellä tietoa ja muodostaa saaduista tiedoista sekä ympäristöstä käsityksiä kuten esimerkiksi havaitseminen, muistin toiminta, ajattelu ja kommunikointi. Sosiaalinen toimintakyky on ihmisen kyky toimia erilaisissa vuorovaikutussuhteissa yhteisöissä ja yhteiskunnassa. (Talvitie ym. 2006, 41–42).

Työkyky käsitteenä on laaja-alainen. Työkykyä ei ole pelkästään ihmisen ominaisuuksista muodostuva vaan siihen vaikuttaa myös työ ja ympäristö. Yhteiskunnan kehitys on muuttanut myös työkyvyn käsitettä monimuotoisemmaksi työtehtävien muuttuessa. Työkyky edellyttää yhä enemmän henkilöltä hyviä psyykkisiä ja psykososiaalisia ominaisuuksia kuin perinteisiä fyysisiä ominaisuuksia. (Kivekäs & Rissanen 2004, 65–66). Työkyky voidaan katsoa muodostuvan työn hallinnasta, työssä jaksamisesta ja työyhteisöstä. Työnhallinta muodostuu ammatinhallinnan ja työn vaatimusten tasapainosta. Työssä jaksaminen muodostuu työntekijän fyysisistä ja psyykkisistä voimavaroista sekä työn kuormittavuudesta. (Rissanen ja Wikström 2004, 81–82).

Työterveyshuoltolain (1383/2001) mukaan työterveyshuollon tehtäviä ovat edistää, selvittää, arvioida ja seurata työntekijän työ- ja toimintakykyä. Työkyvyn arviointiprosessissa lääkärinlausunnolla eli B-lausunnolla esitetään tosiasiat henkilön sairaudesta sekä toiminta- ja työkyvystä. (Aro, Kivekäs ja Martimo 2004, 54, 61). Toimintakyvyn arviointiin ja mittaamisiin voivat osallistua muun muassa lääkärit, fysioterapeutit ja psykologit (Pohjalainen & Alaranta 2006, 22). Vakuutuslääkäri muodostaa käsityksen työ- ja toimintakyvystä pääosin B-lausunnon perusteella. Erityisen tärkeitä ovat suorituskäytännön tulokset ja havainnot toimintakyvystä. (Aro, Kivekäs ja Martimo 2004, 61–62).

Vakuutuslääketiede arvioi toiminta- ja työkykyä, syy-seuraussuhdetta, riskiä ja haitan tasoa. Tapaturmavakuutuksen ratkaisujen osalta syy-seuraussuhteen arviointi on merkityksellinen. Vakuutuslääketieteellisen asiantuntijuuden avulla arvioidaan tilanteita, jossa ei ole yksiselitteistä arvioida tapaturman osuutta aiheutuneeseen vammaan tai sairauteen. Lisäksi arvioidaan ikääntymiseen liittyvät, tapaturmasta riippumattomat vamman tai sairauden ilmentymien osuus. Oheisessa taulukossa on

kuvattu arvioinnin painotukset lakisääteisen tapaturmavakuutuksen ja vertailuna sotilasvammavakuutuksen osalta. (Aro, Tola ja Klockars 2004, 15).

Taulukko 3; Vakuutuslääketieteellisen arvioinnin kohteiden painotukset Aroa ym. 2004 mukaillen. (0 = ei juuri lainkaan, 5 = pääasiallinen kohde)

Vakuutuslaji	Työ- ja toimintakyky	Syy-seuraussuhde	Riski	Haitta
Tapaturmavakuutus	3	5	2	3
Sotilasvammavakuutus	4	3	0	4

Sotilasvammalain mukaan korvataan asevelvollisille, eräille puolustusvoimien palveluksessa olleille ja YK-rauhanturvajoukossa palveleville ennen 1.1.1991 sattuneet vammautumis- ja sairastumiset. Vuodesta 1991 alkaen vammautumis- ja sairastumiset korvataan joko sotilastapaturmalain tai tapaturmalain mukaan. Vamma tai sairaus voidaan korvata, jos se on syntynyt jonkin muun varsinaisen korvatun vamman tai sairauden seurauksena. Palveluksen pahentama sairaus korvataan useimmiten ainakin osittain vaikka sairaus olisi alkanut ennen palvelusta. (Luisto 2004, 273–274). Taulukon mukaan sotilasvammavakuutuksessa syy-seuraussuhteen merkittävyys tapaturman vamman aiheuttajana ei ole ollut korvaamisen perusteena niin merkittävästi kuin tapaturmavakuutuksessa.

Vakuutuslääkäreiden rooli on erilainen kuin hoitavilla lääkäreillä. Vakuutuslääkärien on pyrittävä suhteuttamaan yksittäisen henkilön tapaus kokonaisuuteen sekä yleiseen ratkaisu- ja oikeuskäytäntöön. (Juntunen 2004, 50). Tämä korostuu varsinkin, kun tapaturman syy-yhteys ei ole yksiselitteinen vammaan nähden. Selvät tapaturmatapaukset käsitellään oikeustieteellisten periaatteiden mukaan, jossa selvitetään muun muassa, että oliko tapaturma sattunut vakuutusehtojen määrittelemissä olosuhteissa. Osa sairauksista on ammattitautien ja tapaturmien välillä, kuten hiertymät, työliikkeen yhteydessä tullut selkäkipu tai jänteen repeäminen voimanponnistuksen yhteydessä, muuten kuin varsinaisen tapaturman seurauksena. Vakuutettuna vahingoittuneen ihmisen tilaa verrataan samanikäiseen vahingoittumattoman henkilön tilanteeseen, eivätkä rappeumat ole sinällään este korvaamiselle. Tällöin tapaturman perusteet on kuitenkin oltava riittävät. Esimerkiksi raskaan voimanponnistuksen yhteydessä sattunutta nivus- tai välilevytyrää ei korvata tapaturmana, mutta sen sijaan nostoliikkeen johdosta äkillinen selkäkipu korvataan. (Heliövaara ja Tola 2004, 152–153). Tavallisessa voimanponnistuksessa sattunut jännerepeämä tutkitaan jänteen rappeutumisena, eikä sitä korvata tapaturmasta johtuvana. Rappeutumisen etiologiset tekijät eli syyt liittyvät perinnöllisiin, rakenteel-

lisiin, ammatillisiin ja elämäntapoihin liittyviin seikkoihin. (Heliövaara, Ylinen, Björkenheim ja Vasenius 2004, 160, 171).

Tapaturmavakuutus- ja ammattitautilainsäädännön uudistamistyöryhmän mukaan korvattavuuden edellyttämän lääketieteellisen syy-yhteyttä vamman ja tapaturman välillä pitäisi selventää. Jos syy-yhteyden puolesta olisi olemassa painavampia seikkoja kuin vastaan, niin syy-yhteys olisi olemassa. Kuitenkaan vain yksi mahdollinen lääketieteellinen syy-seuraussuhde tapaturman ja vamman välillä ei riittäisi. Työryhmä esittääkin syy-seuraussuhteen selkiyttämistä seuraavasti: ”*Korvattavuus edellyttää todennäköistä lääketieteellistä syy-yhteyttä tapaturman ja vamman välillä*”. (STM 2008, 43–44).

Tuki- ja liikuntaelinsairauksiin myötävaikuttaa mahdollisesti työn fyysinen kuormitus, mutta yksilötasolla se ei kuitenkaan ole todistettavissa. Tapaturmaisesta selän retkahduksesta tai nikaman murtumisesta aiheutunut selkävamma voi johtaa pitkäkestoisiin vaivoihin, joiden syy-seuraussuhdetta ei yleensä edes epäillä. Esimerkiksi kiertäjäkalvosimen repeäminen tapaturmana korvattuna edellyttää mm. kaatumista, voimakasta iskua tai vääntövammaa. Pelkästään otteen lipsahtaminen, vastustettu vääntöliike tai tuenotto eivät aiheuta terveen jänteen repeämistä. (Heliövaara ym. 2004, 160- 167).

4.2 Työtapaturma

Työtapaturmana pidetään sairauden tai vamman aiheuttamaa tapaturmaa, joka kohtaa työntekijää työssä tai työstä johtuvista olosuhteista. Työstä johtuvina olosuhteina pidetään työpaikkaa tai työpaikkaan kuuluvaa aluetta, matkaa työpaikalle ja työpaikalta asunnolle sekä työntekijän ollessa työnantajan asioilla. Lisäksi työtapaturmalla tarkoitetaan tapaturmaa, joka on kohdannut työntekijää hänen yrittäessään varjella tai pelastaa työnantajan omaisuutta taikka työtoimintansa yhteydessä ihmishenkeä. (TVL 608/1948, 4§ 1 mom.).

Tapaturmavakuutuslain mukaan oikeus korvaukseen syntyy työtapaturman aiheuttamasta vammasta ja sairaudesta. Tällaisia ovat hiertymät, hankaumat ja vammat, jotka ovat aiheutuneet syövyttävästä aineesta, terveydelle vaarallisten kaasujen hengittämisestä, ilmanpaineen huomattavasta vaihtelusta, tavallisuudesta poikkeavasta lämpötilasta, jatkuvasta taikka toistuvasta poikkeuksellisesta puristuk-

sesta aiheutunut kyynärpään tai polvilumpion tulehdus. Korvattavia ovat myös työliikkeestä johtuvat, muista vioista, vammoista tai sairauksista johtumaton, enintään yhden vuorokauden pituisena aikana lihaksen tai janteen kipeytyminen, jota ei korvata ammattitautina. Työtapaturmana korvataan myös pahoinpitelyn johdosta syntyneet vammat tai sairaudet, sodasta tai aseellisesta selkkauksesta aiheutunut tapaturma. (TVL 608/1948, 4 §). Vapaa-ajalla sattunut pahoinpitely voidaan korvata työtapaturmana, mikäli olosuhteet ovat olleet työstä johtuvia. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 58). Lisäksi työssä sääolosuhteiden vuoksi sattuneet vammat sekä olemassa olevien vammojen paheneminen työtapaturman vuoksi ovat korvattavia. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 59–60).

Korvausta ei kuitenkaan suoriteta vammasta tai sairaudesta, jos työntekijä on sen itselleen tahallisesti aiheuttanut. Ohjeiden vastainen toiminta tai osallisuus rikolliseen tekoon voivat vaikuttaa päivärahan tai tapaturmaeläkkeen määräytymiseen. (TVL 608/1948, 5 §). Tapaturman syynä olevat vahingoittuneen päihtymys, huolimattomuus, rattijuopumus, huumausaineiden käyttäminen tai törkeä liikenteen vaarantaminen voivat vaikuttaa myös maksettaviin korvauksiin. Vähennys edellyttää syy-yhteyttä vahingon ja esimerkiksi päihtymyksen välillä. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 149–150). Myös työnantaja voi joutua vahingonkorvausvastuuseen tuottamuksellisesti aiheutetusta työtapaturmasta (Kukkonen & Karmavalo 2010, 236).

Ammattisotilaiden työtehtävät työympäristö ja työntekotavat voivat vaihdella sekä etätyöt ja työt muualla kuin varsinaisella työpaikalla ovat lisääntyneet. Laki ei määritä vaatimuksia työn ajan ja paikan suhteen. Tällöin joudutaan arvioimaan työtehtävien ja vapaa-ajan normaalin elämän välistä rajaa. Korvaamisen edellytyksenä on, että toiminnalla on pääasiallinen ja olennainen syy-yhteys työhön. (STM 2008, 34). Esimerkiksi tauot, ruokailu, wc:ssä asiointi ja lapsen vieminen päivähoitoon eivät kuulu työtapaturmavakuutuksen piiriin kotona. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 46–49). Lakisääteinen tapaturmavakuutus on yleensä ensisijainen korvausjärjestelmä. Jos korvausta ei saa tapaturmavakuutuslain perusteella, on mahdollista saada korvausta sairausvakuutuslain perusteella. Edellytyksenä on tietenkin, että sairausvakuutuslain myöntämisedellytykset täyttyvät. (Havakka ym. 2012, 166–168).

4.3 Työmatkatapaturma

Päivittäisistä matkoista työmatkojen osuus on noin 17 prosenttia ja keskimääräinen työmatkan pituus 16 km (HLT 2010–2011, 25–26). Kuntaliitosten ja työssäkäyntialueiden laajentuessa päivittäiset työmatkat tulevat olemaan vielä pidempiä. Työmatkaliikenteessä sattuu noin 1,3 kertaa enemmän onnettomuuksia kuin työpäivän aikana ja keskimäärin työtapaturmat ovat vakavampia ja laajempia korvausvaikutuksiltaan. (Luoma 2011, 78–79). Puolustusvoimauudistuksen seurauksena puolustusvoimien esikuntien, joukko-osastojen ja laitosten määrä vähenee ja alueellisesti harvenee. Ammatillisotilaiden työmatkojen pidentyessä on todennäköistä, että työmatkatapaturmien määrä kasvaa tulevaisuudessa.

Työmatkalla sattuneet tapaturmat kuuluvat tapaturmavakuutuslain mukaan työtapaturmana korvattaviin vahinkoihin. Työmatkaksi luetaan oman asunnon ulko-ovelta matka työpaikalla ja vastaavasti matka työpaikalta oman asunnon ulko-ovelle. Työntekijällä voi olla esimerkiksi tilapäinen asunto työpaikkakunnalla ja varsinainen perheen asunto, jonne työmatka ulottuu viikonloppuisin. Lisäksi matkat vapaa-ajan asunnolta esimerkiksi kesäkautena kesämökiltä kuuluvat työmatkaan. Työmatkalla on oltava ajallinen ja alueellinen yhteys työhön. Erilaisten kulkuvälineiden käyttäminen työmatkalla ei vaikuta korvattavuuteen, mutta kuljettava reitti ei saa poiketa selkeästi suorasta reitistä. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 51–52).

Työmatkaksi katsotaan mahdollisimman lyhyt matka asunnolta työpaikalle, mutta säännöllisesti toistuvat poikkeamat kuten matkat lasten päivähoitoon ja päivittäisten työpaikan ja asunnon reitillä olevat ruokakauppatmatkat kuuluvat työmatkaan. Työtapaturmana ei kuitenkaan korvata tapaturmaa, joka sattuu asioidessa kaupan sisällä tai hoitopaikassa. Lyhytaikaiset poikkeamiset työmatkalla omille asioille keskeyttävät työmatkan siltä ajalta, joka poikkeaa normaalista reitistä. Pitemmän ajan poikkeaminen omille asioille, esimerkiksi kahden tunnin urheilusuoritukseen, keskeyttää työmatkan eikä työmatka jatku enää uudelleen. (STM 2008, 36; Kukkonen & Karmavalo 2010, 53).

4.4 Työstä johtuvat olosuhteet

Työstä johtuvia tapaturmia voi tapahtua työmatkalla, työntekijän ollessa työnantajan asioilla tai työpaikkaan kuuluvalla alueella. Työntekijä on vakuutettuna tehdessään työtä työpaikalla, virkamatkalla tai työnantajan määräämässä paikassa. Virkamatkalla asumiseen ja oleskeluun on tehty rajanvetoja siten, että työajan ulkopuolella esimerkiksi tavanomaisen hotelliyöpymisen yhteydessä sattuva tapaturma ei kuulu korvattavuuden piiriin. Vastaavasti kivikkoisessa saaristossa mökkimajoituksen osalta voivat riskitekijät kasvaa, jonka vuoksi loukkaantuminen virkamatkalla työajan jälkeen esimerkiksi linnakesaarella voidaan tulkita työtapaturmaksi. Kaikki työolosuhteet eivät kuulu tapaturmaturvan piiriin eikä liity työhön, joista työnantaja maksaa palkkaa. Koulutustilaisuudet voivat olla esimerkiksi omaa toimintaa. Vastaavasti normaalin työajan ylittävältä ajalta ja työstä työpaikalla ei makseta palkkaa, mutta työntekijä on tältä ajalta tapaturmavakuutuksen mukaan vakuutettuna. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 46–49).

Työtapaturmaturva on voimassa myös poikkeuksin sairauslomalla ja lomautettuna. Työtapaturmaturva on voimassa työntekijän tullessa töihin kesken sairausloman tai lomautuksen, jos työn teosta on sovittu työnantajan kanssa. Myös ulkomailla tehtävä työ kuuluu työtapaturmaturvan piiriin mikäli, työntekijä on vakuutettu tapaturmavakuutuslain mukaan. Ulkomailla työstä johtuviksi olosuhteiksi voidaan lukea työhön, asumiseen ja esimerkiksi ulkomailla oleskeluun liittyvät riskit, jotka ovat usein erilaisia ja kotimaassa olevia riskejä suurempia. Kuitenkin pitempiaikaiset työsuhteet ulkomailla voivat vaikuttaa vakuutusturvaan rajoittavasti. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 48–49).

Eri palvelustehtävät edellyttävät erilaisia varusteita. Työpaikalla tapahtuvan liikkumisen, peseytymisen ja pukeutumisen aikana sattunut tapaturma katsotaan työtapaturmaksi silloin, kun perusteena on työn rasittavuus ja työn luonne. Työajalla ollessa omilla asioilla sattunutta tapaturmaa ei korvata työtapaturmana. Jos työntekijä on ollut omilla asioilla työtiloissa ja tapaturma on johtunut tilojen turvallisuuspuutteista, korvataan sattunut tapaturma työtapaturmana. Ruokailu- ja kahvitauot kuuluvat työtapaturmana korvattaviin, mikäli työnantaja on osallistunut jollakin tapaa kustannuksiin ja on järjestänyt ruokailun työpaikalla. Pelkkä lounasseteli ei mahdollista työtapaturmaturvaa ruokaillessa. Matkat säännöllisiin ruokapaikkoihin, työpaikan ruokalan ja työpaikan lähellä oleviin ruokapaikkoihin sekä säännöllisesti toistuvilla omien eväiden hakumatkat kuuluvat työtapaturmaturvan piiriin.

Omien eväiden syömisen aikana sattuneet tapaturmat työpaikalle eivät kuulu korvattaviin vahinkoihin työtapaturmana, ellei vahinko johdu työpaikan turvallisuuspuutteista. Työtapaturmana korvataan myös sattuneet tapaturmat työntäjän järjestämälle tupakkapaikalle, mutta ei kuitenkaan korvaa tupakoinnissa sattuvia vahinkoja. Työpaikalla leikkimielisessä kisailussa tai kanssakäymisessä esimerkiksi tönäisyn kohteena olevan tapaturma korvataan työtapaturmana, mutta ei vahingon aiheuttajalle. (STM 2008, 35; Kukkonen & Karmavalo 2010, 48–50).

Työnantajan asioilla ollessa sattunut tapaturma korvataan työtapaturmana vaikka tapahtumapaikka olisikin työpaikan ulkopuolella. Työtapaturmaan liittyvä seurannaisvahinko eli työtapaturmasta aiheutuneen vamman johdosta uudelleen vahingoittuminen korvataan työtapaturmana. Äkillisen sairastumisen vuoksi kesken työpäivän matkat työpaikalta lääkäriin ja lääkäristä työpaikalle tai kotiin kuuluvat työtapaturmaturvan piiriin. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 54). Kokoukset, kurssit ja koulutustilaisuudet kuuluvat vakuutusturvan piiriin, kun ollaan tilaisuudessa yhteiseksi tarkoitetun ohjelman mukaisesti. Vapaavalintainen liikunta ja myöhäinen ajankohta voivat vaikuttaa korvattavuuteen. (STM 2008, 36–37).

Fyysisen kunnon ylläpitäminen kuuluu ammattisotilaan työtehtäviin. Työpisteessä tai sen läheisyydessä tapahtuva taukoliikunta, ohjattuna tai yksilöllisesti katsotaan työstä johtuviksi olosuhteiksi. Työkykyä ylläpitävä toiminta katsotaan työstä johtuviksi olosuhteiksi, kun työnantaja kustantaa tapahtuman ja toiminta tapahtuu työajalla sekä palkkaeduin. (STM 2008, 35; Kukkonen & Karmavalo 2010, 54–55). Ammattisotilas kuuluu tapaturmavakuutusturvan piiriin osallistuessaan kuntotesteihin, kenttäkelpoisuustesteihin, liikuntapäiviin, johdettuun viikkoliikuntaan sekä taukoliikuntaan työajalla. Lepoajalla suoritettu liikunta ei kuulu tapaturmaturvan piiriin. Ulkopuolisten tahojen järjestämissä kenttäkelpoisuustestien korvaavissa liikuntatapahtumissa, ei työnantajan tapaturmaturva ole voimassa. (Pääesikunta 2011, 19).

4.5 Sotilastapaturma

Ammattisotilaan kuuluessa kriisinhallintahenkilöstöön tai hänen ollessa kriisinhallintavalmiuksien luomiseksi koulutuksessa tai harjoituksessa ulkomailla tai Suomessa, määräytyy hänelle sotilastapaturmasta tai palvelussairaudesta maksettavat korvaukset siten kuin sotilastapaturmalaissa

(1211/1190) säädetään. Kriisinhallintahenkilöstöllä tai edellä kuvatussa koulutuksessa olevalla on oikeus terveydenhuoltoon siten kuin terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (332/1987) säädetään. (Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211, 6 §, 17 § ja 20 §). Puolustusvoimien terveydenhuoltovastuulla oleville terveydenhoitopalvelut ovat ilmaisia, kun sairaus, vamma tai vika on ilmennyt, todettu tai pahentunut palveluksen aikana tai palvelukseen astuessa, mikäli se ei ole estänyt hyväksymistä palvelukseen. (Laki terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa 20.3.1987/322, 3 § ja 5 §).

Puolustusvoimat ja Valtiokonttori ovat sopineet kriisinhallintahenkilöstöön kuuluvien vakuuttamisesta erillisellä ryhmätapaturmavakuutusta vastaavalla vakuutuksella. Vakuutusturva on voimassa kriisinhallintaoperaatioiden palvelusalueilla myös palvelusvapaalla sekä matkoilla palveluksen alkaessa, päättyessä ja kotilomamatkoilla. Vakuutuksesta korvataan tapaturman aiheuttama kuolinkorvaus 170 000 euroa henkilöä kohti sekä 20 prosentin lapsikorotus kuolinkorvauksesta alle 18-vuotiaalle lapselle. Lisäksi tapaturman aiheuttamasta pysyvästä haitasta (100 %) maksetaan korvausta 210 000 euroa henkilöä ja tapaturmaa kohti haittaluokituksen mukaisesti, kun pysyvä haitta on jatkunut kolme kuukautta. Tapaturmasta aiheutuneeksi katsotaan myös vakuutetun tahtomatta äkillisen voimanponnistuksen ja liikkeen välittömäksi aiheuttama vamma tietyin rajauksin, mikäli lääkärihoitoon on hakeuduttu kahden viikon kuluessa tai viimeistään 30 vuorokauden kuluessa, jos olosuhteiden vuoksi lääkärinhoitoa ei ole voitu aloittaa aikaisemmin. (www.puolustusvoimat.fi 2012g).

Sotilastapaturma on tapaturma, joka on aiheuttanut vamman tai sairauden palveluksessa, palveluspaikalla tai –alueella sekä palveluksen edellyttämällä matkalla, kotiuttamiseen ja vapaa-aikaan sekä lomiin välittömästi liittyvillä matkoilla. Lisäksi sotilastapaturmaksi katsotaan tapaturma, joka on sattunut palveluspaikan ulkopuolella asevelvollisuuslain mukaan palvelusajaksi laskettavalla lomalla, isyysvapaalla ja vapaa-ajalla. Myös enintään vuorokauden aikana syntynyt vamma, jota ei korvata palvelussairautena, voidaan katsoa sotilastapaturman aiheuttamaksi sen mukaan, mitä työtapaturmista on säädetty. Sotilastapaturman aiheuttaman vamman tai sairauden olennainen paheneminen korvataan sotilastapaturmana, mikäli paheneminen on todennäköisesti aiheutunut sotilastapaturmasta. Sotilastapaturmalain mukaisiin korvauksiin oikeutetun henkilön ollessa ansiotyössä sattuneen tapaturman johdosta oikeutettu korvauksiin myös tapaturmavakuutuslain tai maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuksen mukaisesti, ei tapaturmaa pidetä sotilastapaturmana eikä palvelussairautena.

Jos tällaisessa tapauksessa sotilastapaturmalain mukaisiin oikeutetun henkilön etuus on kuitenkin pienempi kuin sotilastapaturmalain mukainen korvaus, niin ylimääräinen osuus maksetaan sotilastapaturmalain nojalla. (Sotilastapaturmalaki 1211/1990 2 §).

Palvelussairaudella sotilastapaturmalaissa tarkoitetaan ammattitautilain (1343/88) mukaista ammattitaudiksi katsottavaa sairautta, todennäköisesti palveluksesta aiheutunutta muuta sairautta sekä muuta sairautta tai vammaa, jos se todennäköisesti on palveluksen johdosta olennaisesti pahentunut. (Sotilastapaturmalaki 1211/1990 3 §). Sotilastapaturmalain mukainen tapaturma- ja perhe-eläkettä määrättäessä vuosityöansioksi katsotaan vähintään tapaturmavakuutuslain 16 §:ssä tarkoitettu vuosityöansio. Vuosityöansion vähimmäismäärä on kuitenkin tapaturmavakuutuslain vähimmäismäärä kahdella kerrottuna. (Sotilastapaturmalaki 1211/1990 7 §). Vuonna 2012 tapaturmavakuutuslain minimityövuosiansio on 11 890 euroa (Tapaturmavakuutus 4/2011, 5).

Sotilastapaturmien hoidon ja korvaavuuksien osalta sovelletaan pääosin niin kuin tapaturmalaissa on säädetty. Sotilastapaturmalain (1211/1990, 5 §) mukaan korvauksista on säädetty seuraavasti:

”Korvauksen hakemisesta, korvausvelvollisuudesta, korvauksesta, korvausasioiden käsitteystä, korvauksensaajan puhevallan käyttämisestä, osallistumisesta tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnan toiminnasta aiheutuviin kustannuksiin, muutoksenhausta, takautumisoikeudesta ja velvollisuudesta tietojen antamiseen on, jollei tässä laissa toisin säädetä, soveltuvin osin voimassa, mitä tapaturmavakuutuslaissa, ammattitautilaissa, tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetussa laissa (625/1991) ja tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakunnasta annetussa laissa (1316/2010) säädetään. Valtiokonttoria koskee tällöin, mitä vakuutuslaitoksesta säädetään.”

4.6 Työtapaturmien korvaaminen

Työtapaturman korvaaminen edellyttää tapaturmailmoituksen laatimista. Työntekijällä on ilmoitusvelvollisuus työnantajalle työtapaturmasta sekä selvitysten laatimisvelvollisuus tapaturmasta ja ammattitaudista vakuutuslaitokselle, jonka perusteella vahingoittunut saa ilmaisen hoidon ja lääkkeet.

Työnantajan on tehtävä viipymättä työtapaturma- tai ammattitauti-ilmoitus vakuutusyhtiölle, jotta korvausprosessi käynnistyy. Vakuutuslaitos toimittaa korvauspäätöksen työnantajalle ja vahingoittuneelle. Työntekijän kuolemaan tai vaikealaatuiseen vammaan johtaneesta työtapaturmasta on ilmoitettava myös poliisille ja työsuojeluviranomaisille. (TVL 608/1948, 39 § 1, 4 mom.; Kukkonen & Karmavalo 2010, 151–155). Työnantajalla on henkilötietojen salassapitovelvollisuus ja vaitiolovelvollisuus työtapaturma-asioihin liittyen. Työnantajan velvollisuus on lähettää tapaturmailmoitus vakuutusyhtiölle. Työnantaja on pidettävä tapaturmaluetteloa työtapaturmista sekä ylläpidettävä työpaikalla nähtävillä tapaturmavakuutuslakia ja tietoja tapaturmavakuutusyhtiöstä. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 22).

Ammattisotilaalle työtapaturma voi sattua myös ulkomailla esimerkiksi virkamatkalla. Tällöin ilmoitus on tehtävä nopeimmassa ajassa joko vakuutuslaitokselle tai Suomen konsulivirastolle. Laivalla sattuneen työtapaturman ilmoitus on lähetettävä vakuutuslaitokselle ensimmäisestä satamasta, josta ilmoitus on mahdollista tehdä. Lain mukaan tapaturmailmoitus ja vahingonkorvaushakemus katsotaan tehdyksi myös, kun se on annettu vakuutuslaitoksen asiamiehelle ja valtion hallinnossa vahingoittuneen lähimmälle esimiehelle. (TVL 608/1948, 40 § ja 41 § 3 mom.).

Tapaturmavakuutuskorvauksen tarkoituksena on korvata vakiintunut ansiomenetys vastaavan tasoisena ilman tapaturmaa. Työtapaturmien korvaukset voidaan jakaa ansiomenetyskorvauksiin, kustannusten korvauksiin, haittakorvaukseen, kuntoutuskorvauksiin ja kuolemantapauskorvauksiin. Ansiomenetyskorvauksena maksetaan veronalaista päivärahaa täysimääräisenä työkyvyttömyysajalta vahingoittuneelle, kun työntekijä on vähintään kolme peräkkäistä päivää työkyvytön, tapaturmapäivää lukuun ottamatta ja enintään vuoden ajalta. Viidennestä työkyvyttömyysviikosta lähtien päiväraha lasketaan vuosityöansioden mukaan, joka on 360. osa työntekijän vakiintuneesta ansiotasosta. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 66-69, 75–77). Lyhytaikaisesta työkyvyttömyydestä vahingoittunut saa yleensä 100 prosenttisen ansiomenetyskorvauksen (Havakka 2012, 174). Vahingoittuneen ollessa vain osittain kykenemätön tekemään työtään, maksetaan päivärahaa työkyvyn alentumista vastaava suhteellinen osa. Päivärahaa ei makseta alle 10 prosentin työkyvyn alentumisesta eikä, jos tapaturman vuoksi työansion alentuma ole vähintään TVL:n 28 §:n 6 momentin vuosityöansion vähimmäismäärän kahdeskymmenesosa. (TVL 608/1948, 17 §).

Työtapaturma- ja ammattitautiasioiden korvauskäsittelyssä sovelletaan hallintolain periaatteita. Hyvä korvaustapa edellyttää päätösten riittävää perustelua varsinkin kielteisissä päätöksissä. (Hallintolaki 434/2003, 6-9 § ja 45 §; Kukkonen & Karmavalo 2010, 156–157) Tapaturma-asiain korvauslautakunta (TAKO) antaa lausunnon ennen vakuutuslaitoksen päätöstä, jolla se osaltaan edistää korvaustoiminnan yhtenäisyyttä. Vakuutuslaitoksen on pyydettävä lausuntoa ennen korvausasian ratkaisua, mikäli kyse on periaatteellinen lääketieteellinen tai oikeudellinen kysymys. (TVL 608/1948, 30 c § 1 mom., 30 e § 2 mom.; Kukkonen & Karmavalo 2010, 161–162).

Vakuutuslaitokselle on säädetty kolmen kuukauden käsittelyaika korvauspäätöksen antamiseen saatuaan asian ratkaisemiseen tarvittavan selvityksen. (TVL 608/1948, 41 b § 1 mom.). Valtion työssä vahingoittuneelle voidaan korvaus maksaa sen viranomaisen välityksellä, jonka työssä tapaturma on sattunut (TVL 608/1948, 47 § 4 mom.). Työnantaja on velvollinen suorittamaan vakavanlaatuiseksi katsottavan työtapaturman korvauksen ennakkona vahingoittuneelle tai hänen omaiselle heidän pyynnöstä sairaanhoidon välttämättömiin matkakuluihin ja korvauksensaajan elatuksen turvaamiseksi. (TVL 608/1948, 48 §).

Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen muutoksenhaku on osa sosiaaliturvan muutoksenhakujärjestelmää. Muutoksenhaku-aika on 30 vuorokautta siitä, kun asianosainen on saanut tiedon vakuutuslaitoksen tai muutoksenhakulautakunnan päätöksestä. Valituskirjelmä toimitetaan päätöksen tehneeseen vakuutuslaitokseen, joka voi oikaista tekemänsä päätöksen suoraan. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 164–167; Rantala, Pentikäinen 2009, 356–357).

Seuraavana muutoksenhakuasteena on vakuutusoikeus, jonka päätöksistä voi rajoitetusti valittaa korkeimpaan oikeuteen. Vakuutusoikeuteen osoitettu valitus toimitetaan myös vakuutuslaitokselle, joka voi oikaista muutoksenhakulautakunnan tekemän päätöksen. Korkeimpaan oikeuteen voi valittaa päätöksistä, joilla on ratkaistu oikeus korvaukseen ja korvausvastuu tai perustevalitus. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 167–168; Rantala, Pentikäinen 2009, 356–357). Perustevalitus on tehtävä kahden vuoden kuluessa sitä seuraavaan vuoden alusta, jona päätöksen mukainen saaminen on määrätty tai maksuunpantu. Perustevalitus toimitetaan muutoksenhakuelimelle. Korkeimpaan oikeuteen valitusluvan pyytämiseen ja valituksen tekemiseen on aikaa 60 päivää siitä, kun valittaja on saanut tiedon vakuutusoikeuden päätöksestä. (TVL 608/1948 53 c §, 53 d §).

Tapaturma-asioden muutoksenhaku muutoksenhakulautakunnassa ja vakuutusosoikeudessa on ilmaista. Oikeudenkäyntimenettely on useimmiten kirjallinen, mutta tarvittaessa myös suullinen. Suullisessa käsittelyssä aiheutuvat kulut jäävät yleensä asianomaisen maksettavaksi, mikäli niitä ei veloiteta vastapuolen maksettavaksi. Jos korvausvelvollisuus ei ole selvillä vakuutuslaitosten kesken, voi hakija alistaa korvausasian tapaturma-asioden muutoksenhakulautakunnalle. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 167–169; Rantala, Pentikäinen 2009, 356–357).

Korvauksensaajan on ilmoitettava viipymättä korvauksiin vaikuttavien asioiden muutoksista. Korvausta saavan henkilön on ilmoitettava tapaturmaeläkkeeseen vaikuttavista seikoista, kuten työkyvyn parantumisesta ja työansioden lisääntymisestä, leskeneläkkeen lakkauttamiseen vaikuttavista seikoista, lapseneläkkeeseen vaikuttavien opiskelujen päättymisestä ennen 25 ikävuotta, haittalisiin vaikuttavan avun tarpeen vähentymisestä sekä tapaturmavakuutuslain mukaan annettavan kuntoutuksen keskeytyksestä. (TVL 608/1948, 45 § ja 46 §).

4.6.1 Työtapaturman hoitokulujen korvaaminen

Työtapaturman korvauksena korvataan kaikki tarpeelliset ja kohtuulliset sairaanhoitokulut. Sairaanhoitokuluja ovat lääkärin antama ja määräämä hoito, lääkärin määräämät lääkkeet ja hoitotarvikkeet. Proteesien ja muiden tarvittavien apuvälineiden hankkiminen korvataan myös joko vahingoittuneen omaksi tai käyttöön sekä niiden välttämätön uusiminen ja huolto. Sairaanhoitoon kuuluu myös tarvittaessa vahingoittuneen käyttöön annettava opaskoira ja tarpeellinen laitoshoido sekä sairaanhoidosta aiheutuvat välttämättömät matkakustannukset. (TVL 608/1948, 15 a §). Työtapaturman yhteydessä rikkoontuneet silmälasit, piilolinssit, kuulokojeet, hammasproteesit, tukisidokset, -liivit sekä tekojäsenet ja -elimet kuuluvat korvattavaksi (TVL 608/1948, 14 § 3 mom.). Särkyneiden esineiden ja välineiden korvaamisen edellytys on, että tapaturmassa on syntynyt jokin vamma, kuten esimerkiksi naarmu tai mustelma. Lisäksi sairaanhoidon vuoksi rikutut vaatteet korvataan. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 69, 101–112).

Korvaamiselle ei ole asetettu euromääräisiä rajoja eikä aikarajoja, vaan kuluja korvataan niin kauan kuin on tarpeen. Vahingoittunut voi hakea hoitoa joko yksityiseltä tai julkiselta sektorilta. Suurempia operaatioita varten on etukäteen haettava maksusitoumus, kuten leikkauksiin ja magneettikuva-

uksiin. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 101–112). Maksusitoumusta ei vaadita ensimmäiseen lääkärin vastaanottokäyntiin ja siihen välittömästi liittyvään vähäisiin hoitotoimenpiteisiin eikä kiireelliseen sairaanhoitoon, joka on välttämätöntä vahingoittuneen terveydentilalle aiheutuvan välittömän uhan vuoksi. Vähäisellä hoitotoimenpiteellä tarkoitetaan tavanomaista röntgentutkimusta, kipsausta, sidontaa tai niihin rinnastettavia toimenpiteitä. (TVL 608/1948, 15 § 3 mom.).

Vahingoittunut on velvollinen ottamaan vastaan lääkinnällistä kuntoutusta ja lääkärin määräämää hoitoa, jonka tarkoituksena on hänen työ- tai toimintakykynsä parantaminen. Velvollisuus ei kuitenkaan koske hengenvaarallisia toimenpiteitä eikä ulkomailla annettavaa hoitoa. Vahingoittuneen kieltäytyessä voidaan hänelle maksettavan päivärahan, tapaturmaeläkkeen ja haattarahan suorittaminen keskeyttää. (TVL 608/1948, 22 § 1 mom.).

Epäillyn ammattitaudin tai työtapaturman vammojen tutkimuskulut korvataan, vaikka vamma ei osoittautuisikaan kummastakaan johtuvaksi. Huonokuuloisuus edellyttää kuitenkin, että työntekijä on altistunut yli 85 desibelin melulle. (Tola 2004, 255). Jos vahingoittunut on kykenemätön hoitamaan kotiaan tapaturmasta johtuvan vamman tai sairauden vuoksi, korvataan kotihoidosta syntyvät lisäkustannukset esimerkiksi ruoanlaitosta, siivouksesta, lastenhoidosta tai vaatteiden huollosta enintään vuoden ajan tapaturmasta. Vakuutuslaitos korvaa kunnallisen kodinhoidon asiakasmaksut ja matkat oman auton, ambulanssi-, tai taksikulujen perusteella. Lisäksi voidaan maksaa vaatelisää proteesin tai vastaavan käyttäjälle vaatteiden kulumisesta sekä opaskoiraalisää koirasta aiheutuvien päivittäisten kustannusten korvaamiseen. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 69, 101–112). Vuonna 2012 opaskoiraalisä on enintään 5,55 euroa, vaatelisä 0,56 euroa ja korotettu vaatelisä 2,22 euroa päivältä (Tapaturmavakuutus 4/2011, 5). Fysikaalisen hoidon ajalta voidaan maksaa myös veronalaista ansionmenetykskorvausta hoidon ja hoitoon käytetyn matkan ajalta, mutta kuitenkin enintään 30 päivältä vuodessa. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 107–108).

4.6.2 Haittalisän, haattakorvauksen ja kuntoutuksen määräytyminen

Haittalisää voidaan maksaa, kun vahingoittunut ei tule toimeen ilman toisen henkilön apua jokapäiväisessä toiminnassa, esimerkiksi ruokailussa tai liikkumisessa. Sairaalassa tai laitoksessa oloajalta ei haittalisää makseta. Haittalisää maksetaan vamman vaikeuden ja hoidon tarpeen mukaan. (TVL

608/1948, 20 §). Vuonna 2012 ylin haittalisä on 27,78 euroa, keskimäinen haittalisä on 18,75 euroa ja alin haittalisä on 8,34 euroa päivältä (Tapaturmavakuutus 4/2011, 5).

Työkykyä arvioidaan selvittämällä ansaintakykyä sosiaalis-taloudellisesta näkökulmasta, kun taas haittaa arvioidaan vain lääketieteellisin perustein. (Tola ja Klockars 2004, 211). Veroton haittakorvaus maksetaan yleisestä pysyvästä haitasta vamman haittaluokan, vahingoittuneen iän ja vamman sattumisvuoden vähimmäistyöansion mukaan. Yleinen haitta on tapaturman aiheuttama toimintakyvyn alentuminen tai toiminnanvaja. Toimintakykyä verrataan samanikäisen terveen henkilön toimintakykyyn. Pysyvällä haitalla tarkoitetaan yleistä haittaa, kun vuosi on kulunut tapaturmasta tai ammattitaudin havaitsemisesta, eikä se lääketieteellisen kokemuksen mukaan enää parane. Haittarahaan ei vaikuta vahingoittuneen ansiotulot. Haittaraha on aineettoman vahingon korvausta, eikä sillä kompensoida työkyvyn alentumista eikä hoidon tai avun tarpeen kustannuksia. Haittaluokka vahvistetaan lopullisesti vuoden kuluttua tapaturmasta tai ammattitaudin havaitsemisesta. Haittaraha voidaan arvioida uudelleen tilanteen muuttuessa, mutta kertakorvauksena maksettua haittarahaa ei peritä takaisin. (TVL 608/1948, 18 a - d §; Kukkonen & Karmavalo 2010, 69–70, 113–121). Haittaluokka on vamman lääketieteellistä haittaa osoittava luokka, joka kuvaa toiminnanvajavuutta. Haittaluokkia on yhteensä kaksikymmentä. Vammat on luokiteltu sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa haittaluokituksessa vuonna 2010. Haittaluokassa 20 haittaraha on 60 prosenttia TVL:n 28 §:n 6 momentin mukaisesta vähimmäisvuosityöansiosta. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 120, 245).

Kuntoutuksella pyritään edistämään kuntoutujan työhön paluuta, työssä jaksamista ja suoriutumista sekä poistetaan tai vähennetään työ- ja toimintakykyyn vaikuttavia haittoja. Kuntoutuksella autetaan kuntoutujaa selviytymään jokapäiväisistä toiminnoistaan. (Laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta 27.3.1991/625, 2 §). Lain mukaan kuntoutusvaihtoehdot ovat työ- ja ansiokykyyn tai työ- ja toimintakykyyn liittyvä kuntoutus. Kuntoutuksena voivat olla apuvälineiden käyttö ja kuntoutushoito tai ammatillinen kuntoutus. Ammatillisella kuntoutuksella tarkoitetaan koulutusta tai työvalmennusta entiseen tai uuteen työhön. Kuntoutusvaihtoehtoja päätettäessä ratkaisevat vahingoittuneen vamman laatu, ikä, ammatti ja muut rajoitteet. Kuntoutuskorvauksena maksetaan veronalaisena täysimääräinen päiväraha tai tapaturmaeläke kuntoutuksen ajalta. Lisäksi korvataan verottomina muun muassa kuntoutuskustannukset kuten tutkimukset, tarvittavat apuvälineet ja toimintakyvyn kuntoutuksen kulut. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 70, 122–128).

4.6.3 Tapaturmaeläke ja kuolemantapauskorvaukset

Tapaturmaeläkkeen perusteena on aina syy-yhteys työtapaturmaan tai ammattitautiin. Työkyvyttömyyttä arvioidaan suhteessa työkykyyn ennen työtapaturmaa. Vahingoittuneen kykyä hankkia itselleen koulutusta ja aikaisempaa työkokemusta vastaava työtä ja ansiotuloja, arvioidaan määritettäessä vahingoittuneen työkyvyn alentumista tapaturmaeläkettä myönnettäessä. Työkyvyn alenema korvataan yksilölliseen arviointiin perustuen, jossa huomioidaan vahingoittuneen ikä ja ammatti. Veronalaista tapaturmaeläkettä maksetaan yli vuoden kestäneeltä työkyvyttömyysajalta. Tapaturmaeläke voi olla lyhytaikainen tai pysyvä. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 69, 91–92).

Tapaturmaeläkkeen enimmäismäärä on 85 prosenttia työansioista lisättynä työeläkeindeksikorotuksilla. Yli 65-vuotiaiden tapaturmaeläke on 70 prosenttia vuosityöansioista. (TVL 608/1948, 16 §). Mahdollisuus on myös osaeläkkeeseen, kun työkyky on alentunut vähintään 10 prosenttia sekä työansion alentuma on vähintään TVL:n 28 §:n 6 momentin vuosityöansion vähimmäismäärän kahdeskymmenesosa. (TVL 608/1948, 18 § 2 mom.; Kukkonen & Karmavalo 2010, 92).

Kuolemantapauskorvauksena maksetaan veronalaista perhe-eläkettä aviopuolisolle, rekisteröidyn parisuhteen osapuolelle sekä avopuolisolle joissakin tapauksissa ja alle 18-vuotiaille lapsille. Perhe-eläke maksetaan leskeneläkkeenä ja lapseneläkkeenä. Avopuolisolla on oikeus leskeneläkkeeseen, jos työntekijä ja avopuoliso ovat eläneet yhteisessä taloudessa avioliiton omaisissa olosuhteissa ja heillä on tai on ollut yhteinen lapsi tai heillä on viranomaisen todistama sopimus keskinäisestä elatuksesta. Lisäksi 18–24-vuotiaat opiskelevat lapset ovat oikeutettuja perhe-eläkkeeseen. Lapsen eläkettä voidaan maksaa myös avio- tai avopuolison lapselle, jonka elatuksesta vahingoittunut huolehti, jos myös puoliso saa eläkettä. Perhe-eläkkeen enimmäismäärä on seitsemänkymmentä prosenttia edesmenneen vuosityöansioista. Enimmäismäärä maksetaan, kun perheessä on leski ja vähintään kaksi perhe-eläkkeeseen oikeutettua lasta. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 70, 129–134).

Ajallisesti oikeus perhe-eläkkeeseen alkaa katoamis- tai kuolinpäivän jälkeisestä päivästä. Leskeneläkkeen saamisen oikeus päättyy, kun eläkkeeseen oikeutettu solmii avioliiton tai elää avioliiton omaisissa olosuhteissa avioliittoa solmimatta toisen henkilön kanssa. Tällöin leskelle maksetaan kertasuorituksena leskeneläkettä vastaava summa kolmen vuoden ajalta. Lesken ollessa yksin edun-

saajana eläke on neljäkymmentä prosenttia työntekijän vuosityöansioista. Jos taas edunsaajina on lapseneläkkeeseen oikeutettuja, laskee leskeneläkkeen suuruus jokaisesta lapsesta viisi prosenttia. Kuitenkin leskelle maksetaan vähintään viisitoista prosenttia työntekijän vuosityöansiosta. (TVL 608/1948, 23 d §, 24 §, 24 a §).

Kuolemantapauksessa tapaturmavakuutuksesta maksetaan veroton kiinteä hautausapu yleensä kuolinpesälle tai niille jotka huolehtivat työntekijän hautajaisista. (TVL 608/1948, 25 §, 16 §). Vuonna 2012 hautausapu on 4570 euroa (Tapaturmavakuutus 4/2011, 5). Kun kuolemantapaus on sattunut ulkomailla, maksetaan hautausapua kohtuullisten kustannusten mukaan esimerkiksi kuljetuksista muodostuvista kustannuksista. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 129). Tapaturmavakuutuksen liitännäisvakuutuksena työmarkkinajärjestön sopimukseen perustuvasta työntekijän ryhmähenkivakuutuksesta maksetaan vakuutetun kuolemasta, syystä riippumatta, korvaussumma edunsaajille. Vakuutus-turva on voimassa työ- ja vapaa-ajalla. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 210–211).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksen kvantitatiivinen empiirinen aineisto kerättiin tekemällä kysely puolustusvoimissa. Kysely lähetettiin Aliupseeriliiton, Päälystöliiton ja Upseeriliiton ammattisotilaana oleville jäsenille. Tutkimuksen kvalitatiivinen aineisto hankittiin teemahaastatteluin ja kyselyin erilaisten näkökulmien saamiseksi tutkimusongelmiin. Tutkimuksessa haastateltiin ammattisotilaiden ammattiliittojen pääluottamusmiehiä Upseeriliitosta everstiluutnantti Jari Rantalaa, Päälystöliitosta yliluutnantti Marko Jalkasta ja Aliupseeriliitosta kapteeni Mika Orasta sekä Valtiokonttorin korvausjohtajaa Mailis Lappikoskea. Lisäksi tehtiin vastaavanlaisista aihealueista kysely puolustusvoimien työturvallisuuspäällikkö Hanna Näätsaarelle ja sotilastapaturma-asiainneuvottelukunnan jäsenelle, puolustusvoimien hallintoylilääkäri, lääkintämajuri Kari Kesselille,

5.1 Tutkimuksen kohderyhmien esittely

Puolustusvoimissa oli ammattisotilaita vuoden 2011 lopussa yhteensä 8844. Henkilöstöryhmittäin ammattisotilaat jakaantuvat upseereihin 2926 henkilöä, erikoisupseereihin 877 henkilöä, opistoupseereihin 2400 henkilöä, aliupseereihin 2504 henkilöä ja sopimussotilaisiin 137 henkilöä. (www.puolustusvoimat.fi 2012d). Ammattisotilaalla tarkoitetaan sotilasvirassa palvelevaa sekä sellaista henkilöä, joka on nimitetty puolustusvoimissa määräaikaiseen virkasuhteeseen määrättyinä sotilastehtävään. (Laki puolustusvoimista 11.5.2007/551, 4 luku, 36§). Ammattiliittoihin kuuluminen on vapaaehtoista ja ammattisotilaat voivat kuulua myös muihin ammattiliittoihin.

Upseeriliitto toimii jäseniensä, pääasiassa upseereiden edunvalvojana, joita ovat upseerin sotilasarvossa olevat ammattisotilaat. Upseerien sotilasarvot ovat vänrikki ja luutnantista kenraaliin. Upseerien sotilaskoulutus rinnastetaan korkeakoulutasoiseksi. Upseeriliitossa on noin 5000 jäsentä, joista puolustusvoimien palveluksessa on noin 2940. Ei enää vakinaisessa palveluksessa olevia (evp-jäseniä) ja muita jäseniä on noin 2100 henkilöä. Upseeriliiton jäseniä on kaikilla puolustusvoimien organisaatiotasoilla varusmiesten kouluttajatehtävistä puolustusvoimien johtoon. Suurin osa jäsenistä on koulutus- ja päällikkötehtävissä sekä erilaisissa asiantuntijatehtävissä. Upseeriliiton jäseniä palvelee Pääesikunnassa noin 400, Maanpuolustuskorkeakoulussa noin 140, Maavoimissa noin

1500, Merivoimissa noin 400 ja Ilmavoimissa noin 500. Jäsenistä noin 1000 henkilöä on jatkuvasti erilaisissa kouluttaja tai koulutustehtävissä. Sen lisäksi noin 500 jäsentä osallistuu satunnaisesti sotilaallisten tehtävien kouluttamiseen harjoituksissa. (Rantala 2012).

Päällystöliitto toimii pääasiassa opistoupseeri-jäseniensä edunvalvojana. Opistoupseerien sotilaskoulutus rinnastetaan nimensä mukaan opistotaseiseksi koulutukseksi. Päällystöliiton jäsenenä on myös reserviupseereja, upseereita, erikoisupseereita, aliupseereita, meri- ja rajavartioita, sopimussotilaita sekä siviilihenkilöitä. Päällystöliiton jäsenten tyypilliset tehtävät ovat koulutus-, huoltohallinto- ja tekniset tehtävät. Vaativimmat tehtävät ovat erilaiset asiantuntija- ja päällikkötehtävät. Opistoupseerit palvelevat luutnantin, yliluutnantin tai kapteenin sotilasarvoissa. Päällystöliitossa on 4413 jäsentä, joista puolustusvoimien palveluksessa on 2960 ja ”ei enää vakinaisessa” -palveluksessa olevia on 1712 henkilöä. Opistoupseerijäseniä palvelee Pääesikunnassa ja sen alaisissa laitoksissa 213, Maavoimissa noin 1320, Merivoimissa noin 410 ja Ilmavoimissa noin 510 henkilöä. Jatkuvasti erilaisia kouluttajatehtäviä tekeviä on noin 500 opistoupseeria. (Jalkanen 2012)

Aliupseeriliitto toimii pääasiassa aliupseereiden ammattiliittona. Aliupseereiden sotilaskoulutus on ammattikoulutukseen rinnastettava. Aliupseereiden sotilasarvot ovat alikersantista ylivääpeliin ja sotilasmestari. Aliupseeriliitossa on noin 3100 jäsentä, joista 2500 on puolustusvoimien palveluksessa ja noin 600 henkilöä on muita tai ei enää vakinaisessa palveluksessa olevia henkilöitä. Aliupseeriliiton jäsenistä Pääesikunnassa palvelee noin 300, Maavoimissa noin 1200, Merivoimissa noin 400 ja Ilmavoimissa noin 600. Aliupseeriliiton jäsenet toimivat valvontatehtävissä (300), turvallisuus- ja vartiointitehtävissä (400), teknillisissä tehtävissä (500), huollon ja logistiikan tehtävissä (550) sekä muissa erityistehtävissä (250). Erilaisissa kouluttajatehtävissä aliupseeriliiton jäseniä toimii noin 500 henkilöä. (Oranen 2012).

Puolustusvoimissa palvelevat ammattisotilaat, noin 8800 henkilöä muodostavat tutkimuksen perusjoukon. Upseeriliiton, Päällystöliiton ja Aliupseeriliiton ammattisotilaana palvelevat jäsenet muodostavat tutkimuksen otannan. Tällaiseen otantaan päädyttiin, kun kyselytutkimus kyettiin lähettämään ammattiliitoissa olevien jäsentietorekisterien perusteella. Ainoana kriteerinä oli, että henkilö on jonkin edellä mainitun ammattiliiton jäsen. Henkilöiden iällä ja sukupuolella ei ollut merkitystä otosta valittaessa. Kehikkoperusjoukkoon kuuluvat ne, jotka voitiin käytännöllisesti katsoen tavoit-

taa sähköpostitse. Osalla jäsenistä oli markkinointi- tai muu postituskielto sekä osalla jäsenistä oli virheelliset sähköpostin osoitetiedot. (Heikkilä 2010, 33–35).

Valtiokonttori vakuutuslaitoksena hoitaa valtion virastojen ja laitosten lakisääteiset työeläke-, tapaturma- ja vahinkovakuutukset. Lisäksi Valtiokonttori tukee työhyvinvoinnissa ja riskienhallinnassa valtion virastoja ja laitoksia. Valtiokonttori korvaa myös rikosvahinkoja ja huolehtii sotilasvammakorvauksista. (www.valtiokonttori.fi). Puolustusvoimien työturvallisuuspäällikön tehtävä sijoittuu Pääesikunnan Henkilöstöosastolle ja lääkintämajurin tehtävä Pääesikunnan Logistiikkaosastolle. Henkilöstöosasto ohjaa ja koordinoi puolustusvoimien henkilöjärjestelmää, henkilövoimavarojen johtamista ja henkilöstön tukemista sekä koulutusjärjestelmää ja koulutuksen kokonaissuunnittelua. Henkilöstöosastoa johtaa komentopäällikkö (www.puolustusvoimat.fi, 2012h).

5.2 Tutkimusaineisto ja tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen puolistrukturoidut eli teemahaastattelut suoritettiin samantyyllisenä ammattiliittojen pääluottamusmiehille 11.–12.6.2012. Teemahaastatteluille tyypillisesti haastattelut eivät noudattaneet tiettyä järjestetystä ja haastattelussa käsiteltiin aiheita tilanteen ja tarpeen mukaan laajemmin. Ammattiliittojen näkökulma jäsentensä tapaturmaturvasta on tärkeä edunvalvonnan kehittämiseksi. Pääluottamushenkilöille esitetty teemahaastattelun kysymysrunko on liitteessä 4. Valtiokonttorin korvausjohtajalle suoritettulla haastattelulla 12.6.2012 haluttiin tuoda tutkimukseen Valtiokonttorin näkökulmaa ammattisotilaiden tapaturmaturvasta. Valtiokonttorin korvausjohtajan teemahaastattelurunko on liitteessä 5.

Työturvallisuuspäällikölle ja sotilastapaturma-asiainneuvottelukunnan jäsenelle suunnattu kysely oli edellisten kaltainen, mutta niissä haluttiin korostaa työnantajan sekä sotilastapaturma-asiainneuvottelukunnan näkemystä tapaturmaturvasta ja sen haasteista. Kysely lähetettiin sähköpostilla työturvallisuuspäällikölle 17.9.2012 ja häneltä saatiin vastaukset 20.10.2012 sähköpostitse. Työturvallisuuspäällikölle lähetetty kysely on liitteessä 6. Sotilastapaturma-asiainneuvottelukunnan jäsenelle lähetettiin kysely 19.9.2012 ja häneltä saatiin vastaukset 16.11.2012. Kysely on liitteessä 7. Haastattelujen ja kyselyiden keskeisimmät yhteiset teemat olivat ammattisotilaiden tapaturmaturvan

haasteet ja sen kehittämiskohteet, tapaturmaturvasta tiedottaminen sekä työtapaturmien vähentämisen mahdollisuudet ja keinot.

Kvantitatiivinen aineisto hankittiin tekemällä kysely puolustusvoimien palveluksessa oleville ammattisotilaille. Kyselyn sisältöön pääsivät vaikuttamaan kyselyyn osallistuvat ammattiliitot sekä puolustusvoimien työturvallisuuspäällikkö. Kysely tehtiin päällystöliiton hallinnoimalla Webropol-datan analysointi- ja kyselytyökalulla. Lisäksi ennen varsinaista kyselyä suoritettiin pilottikysely. Pilottikysely lähetettiin 15.10.2012 ennalta sovituille kolmelle ammattisotilaille sähköpostiin. Henkilöt ovat kyselyyn osallistuvien ammattiliittojen jäseniä. 17.10.2012 saatujen vastausten ja kommenttien perusteella kyselyä vielä tarkennettiin. Varsinainen kysely lähetettiin 25.10.2012 Upseeriliiton, 18.10.2012 Päällystöliiton ja 22.10.2012 Aliupseeriliiton kautta heidän jäsentensä sähköpostiin, mikäli sähköpostiosoite oli ammattiliitossa tiedossa. Osa lähetetyistä sähköposteista oli palautunut väärän osoitetiedon tai sähköpostitilin voimassaoloajan loppumisen vuoksi.

Kyselyn mukana oli saateteksti, joka on liitteenä 8. Päällystöliitto ja Upseeriliitto laitoivat sähköpostiviestiin vielä lisäksi oman saatteensa. Kysely lähetettiin yhteensä 6 134 puolustusvoimien ammattisotilaille, joista Upseeriliiton jäseniä oli 2 781, Päällystöliiton jäseniä 1 503 ja Aliupseeriliiton jäseniä 1 850. Upseeriliiton sähköposteista 24 palautui tavoittamatta vastaanottajaa, joten kyselyn vastaanottajia oli 2 757. Päällystöliiton sähköpostiviesteistä palautui 28 tavoittamatta vastaanottajaa, joten päällystöliittolaisia kyselyn vastaanottajia oli 1 475. Aliupseeriliiton mukaan heidän järjestelmästä ei pystytty tarkastamaan palautumattomia sähköpostiviestejä. Kysely lähetettiin yhteensä 6 082 voimassaolevaan ammattisotilaan sähköpostiosoitteeseen.

Päällystöliitto muistutti kyselystä jäsenistöä omalla kotisivullaan sekä 1.11.2012 ilmestyneessä Päällystöliiton 5/2012 Päällystölehdessä. Aliupseeriliitto lähetti muistutuksen kyselystä samalla jakelulla uudelleen sähköposteihin 5.11.2012. Upseeriliitto ja Päällystöliitto lähettivät muistutuksen jäsenilleen sähköpostiin 7.11.2012. Kyselyyn vastaamisaikaa oli 10.11.2012 saakka.

Ammattisotilaille tehdyssä kyselyssä oli yhteensä 31 kysymystä. Kysymykset 1-5 olivat pääosin suljettuja eli vaihtoehtoja antavia täsmällisiä tosiasiakysymyksiä, jossa vastausvaihtoehdot olivat toisensa poissulkevia. Kysymyksillä 1-5 kartoitettiin vastaajien taustaa, kuten ammattiliittoa, puo-

lustushaaraa, työtehtävää, ikää ja sotilasvirassa palveltua aikaa. Täsmällisiin tosiasiakysymyksiin vastaaminen edellyttää tarkkoja tosiasioita (Heikkilä 2010, 55).

Kyselyyn vastasi yhteensä 1488 ammattisotilasta. Kysymykset olivat asetettu vapaaehtoisesti vastattavaksi, joten vastaajalla oli mahdollisuus jättää osaan kysymyksistä vastaamatta. Tämän vuoksi vastauskatoa on käynyt joidenkin kysymysten kohdalla. Ammattiliiton ilmoitti yhteensä 1480 vastaajaa. Kyselyn vastausprosentti oli noin 24,5 prosenttia. Vastaajat ammattiliitoittain on esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4: Kyselyyn vastaajat ammattiliitoittain.

AMMATTILIITTO	VASTAAJIEN LKM	VASTAUSPROSENTTI	VASTAAJIEN OSUUS
Upseeriliitto	723	26,2 %	48,9 %
Päällystöliitto	410	27,8 %	27,7 %
Aliupseeriliitto	347	18,8 %	23,4 %

Pääesikunnassa tai sen alaisissa laitoksissa palvelee noin 13 %, Maavoimissa oli eniten noin 56 %, Merivoimissa noin 13 % ja Ilmavoimissa noin 18 % vastaajista. Vastaajien jakauma tehtävittäin on esitetty taulukossa 5. Muissa tehtävissä palvelevat olivat pääosin Sotilassoittokunnissa (20), virkaurakurssille (20), Merivoimien aluspalveluksessa (17), Ilmavoimien lentotehtävissä (14) ja ilmapalvontatehtävissä (11) sekä sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä (14).

Taulukko 5: Kyselyyn vastaajat tehtävittäin

TEHTÄVÄ	PUOLUSTUSHAARA				YHT
	PE + al. laitokset	Maavoimat	Merivoimat	Ilmavoimat	
Esikunta- / toimistotehtävä	71,1 %	45,2 %	38,8 %	30,6 %	44,8 %
Koulutustehtävä	8,0 %	28,7 %	23,4 %	15,9 %	23,1 %
Teknillinen tehtävä	4,8 %	3,4 %	9,6 %	25,1 %	8,5 %
Huolto / logistiikka-alan tehtävä	2,7 %	10,3 %	3,7 %	5,2 %	7,5 %
Turvallisuusalan tehtävä	5,4 %	5,8 %	8,0 %	8,8 %	6,6 %
Jokin muu tehtävä	8,0 %	6,6 %	16,5 %	14,4 %	9,5 %

Vastaajien ikäjakauma oli yli 25 -vuotiaiden osalta melko tasainen. Vastaajien ikä- ja palvelusaikajakauma on esitetty taulukossa 6. Ikäjakaumasta voidaan havaita, että vastaajissa ei ole alle 25-

vuotiaita Päälystöliiton jäseniä ja vain yhden prosentin verran Upseeriliiton jäseniä. Päälystöliiton jäsenistön pääosaa edustavia opistoupseereita ei ole valmistunut lähes kymmeneen vuoteen. Upseerit vastaavasti valmistuvat ammattiinsa reilun kolmen vuoden koulutuksen jälkeen ja he ovat valmistutuaan yleensä jo 24-25 -vuotiaita. Eniten vastaajia oli 25-35 ja 36-45 -vuotiaiden ryhmissä, molemmissa noin 34,5 prosenttia. Palvelusajan perusteella eniten vastaajia oli 5-15 –vuotta palvelleita (39 %) ja vähiten alle viisi vuotta palvelleissa (13,2 %).

Taulukko 6: Kyselyyn vastaajien ikä- ja palvelusaikajakauma.

AMMATTILIITTO	IKÄJAKAUMA				PALVELUSAIKAJAKAUMA			
	Alle 25 vuotta	25-35 vuotta	36-45 vuotta	Yli 45 vuotta	Alle 5 vuotta	5-15 vuotta	16-25 vuotta	Yli 25 vuotta
Upseeriliitto	1,1 %	37,5 %	35,0 %	26,4 %	12,1 %	40,9 %	31,7 %	15,3 %
Päälystöliitto	0 %	11,5 %	46,6 %	41,9 %	0,3 %	24,6 %	38,5 %	36,6 %
Aliupseeriliitto	12,4 %	54,5 %	20,4 %	12,7 %	30,9 %	51,7 %	12,4 %	5,0 %
YHTEENSÄ	3,4 %	34,4 %	34,8 %	27,4 %	13,2 %	39,0 %	29,0 %	18,8 %

Kysymyksellä 6 kartoitettiin sitä, mistä vastaajat olivat saaneet tietoa tapaturmaturvasta. Kysymyksillä 7-10 kerättiin tietoa vastaajien tietämyksestä omasta tapaturmaturvasta. Kysymyksien 11-14 tarkoituksena oli saada tietoa vastaajilta, että miten heidät oli perehdytetty työn vaaroihin ja riskitekijöihin ja niiden arviointiin sekä millaiseksi he arvioivat tämänhetkisen työtehtävän riskitekijät.

Kysymykset 15–22 liittyivät työtapaturmiin. Kysymyksillä kerättiin tietoa sattuneista työtapaturmist, tapaturmailmoituksen täyttämisestä, hoitoon hakeutumisesta, työtapaturmien korvattavuudesta sekä sairauspoissaoloista työtapaturmien vuoksi. Kysymykset 23 ja 24 kartoittivat vastaajien tyytyväisyyttä työterveyshuoltoon ja tapaturmien käsittelyprosesseihin. Kysymyksillä 25 ja 26 kartoitettiin vastaajien mielipiteitä siitä, että kenen pitäisi olla vastuussa työssä tai työolosuhteissa sattuneista vammautumisista ja miten vastaajat itse olisivat valmiita osallistumaan lisävuokutusturvan kustannuksiin. Kysymyksillä 27–30 kartoitettiin työtapaturmien tiedottamisen tasoa ja sen onnistumista sekä miten ammattiliitto on osallistunut työtapaturmien ongelmien hoitoon. Kysymys 31 oli muodoltaan avoin kysymys, jolla haluttiin vastaajien näkemyksiä keinoista oman työpaikan tapaturmien vähentämiseksi. Ammattisotilaille lähetetyn kyselyn kysymykset ovat liitteenä 9.

5.3 Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi

Ammattiliitojen edustajille ja asiantuntijoille lähetettiin alustava kysely sähköpostitse, johon saatiin vastaukset sähköpostilla. Kyselyjen pohjalta suoritettiin haastattelu ammattiliitojen edustajille ja Valtiokonttorin korvausjohtajalle. Haastattelut nauhoitettiin ja ne litteroitiin aluksi sähköiseen tekstimuotoon. Kyselyjen vastaukset ja litteroitu aineisto luettiin lävitse, jonka jälkeen niistä pyrittiin muodostamaan tiivistetympi kuvaus teemoittain.

Tutkimusaineistot käsiteltiin tutkimuskysymyksien mukaan ryhmiteltynä. Jokaista teemaa käsiteltiin tutkimuksessa eri tavoin kerättyjen aineistojen pohjalta. Tällaisen käsittelyn tarkoituksena on saada käsiteltävään asiakokonaisuuteen erilaista näkökulmaa ja siten laajuutta käsiteltävään ilmiöön. Ammattiliitojen edustajina pääluottamusmiehet ovat haastatteluissa kertoneet jäsentensä edunvalvojina näkemyksiään työtapaturmien hoitoon liittyen. Vastaavasti valtiokonttorin korvausjohtaja, työturvallisuuspäällikkö ja sotilastapaturma-asiainneuvottelukunnan jäsen ovat kertoneet haastattelun tai kyselyn perusteella asiantuntijana omia tai työnantajan näkökulmia ammattisotilaiden työtapaturmien hoitoon ja tapaturmaturvaan liittyen.

Ammattisotilaille tehdystä kyselystä tehtiin erilaisia pylväsdiagrammeja ja taulukoita kaikista vastaajista, ammattiliitoittain, puolustushaaroittain tai ammattisotilaiden tehtävien mukaan. Kuviot ja taulukot on esitetty prosenttijakaumalla, pelkistettyinä taulukkoina tai ristiintaulukoimalla erilaisilla taustamuuttujilla. Prosenttijakauman tarkoituksena on ollut kuvata paremmin ilmiön laajuutta ja osuutta tutkittavassa asiassa. Taustamuuttujien tarkoituksena on ollut kuvata tarkemmin tutkimuksen kannalta merkittäviä ilmiötä ja pyrkiä paremmin selittämään tapahtunutta.

5.4 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tutkimuksessa pyrittiin tuomaan esille mahdollisimman kattavasti tapaturmaturvaan vaikuttavat tekijät. Haastateltavilla oli mahdollista tuoda vapaasti esille omia näkemyksiä tutkittavasta asiasta. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta oli merkittävää, että haastateltavina oli edunvalvojia, työnantajan edustajia sekä vakuutuslaitoksen edustaja, jotka toivat tutkittavaan ilmiöön erilaista näkökulmaa. Suurimman osan tutkimuksen aineistosta muodostui ammattisotilaille tehdystä kyselystä. Ky-

selyn otanta muodostui Aliupseeri-, Päälystö- ja Upseeriliiton jäsenistä, jotka voitiin käytännössä sähköpostitse tavoittaa. Ammattisotilaiden määrä vaihtelee, mutta vuoden 2011 lopulla heitä oli noin 8800. Kokonaisuudessaan otanta oli 6082 eli noin 70 prosenttia ammattisotilaista. Kyselyyn vastasi 1488 ammattisotilasta, joka on noin 24,5 prosenttia otannasta ja noin 17 prosenttia palveluksessa olevista ammattisotilaista. Kyselyn vastausprosentti on kohtalaisen hyvä.

Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta, joka voidaan todeta kahden arvioijan päätyessä samanlaisiin tuloksiin tai eri tutkimuskerralla päädytään samaan tulokseen (Hirsijärvi ym. 2007, 226). Tutkimuksen sisäinen reliabiliteetti voidaan todentaa mittaamalla useampaan kertaan sama tulosityksikkö. Ulkoisesti tutkimus reliabeli, jos tutkimustulokset ovat toistettavissa muissa tutkimuksissa. (Heikkilä 2008, 187). Tutkimuksen reliabeliutta ei voida konkreettisesti todentaa, koska tarvittavia analyysimenetelmiä todentamiseksi ei ole käytetty. Sen sijaan tutkimustulokset on mitattu useampaan kertaan ja päädytty samaan tulokseen. Tutkimustulosten toistettavuus samalla tutkimusmenetelmällä on todennäköistä, sillä otos on riittävä kuvaamaan ilmiötä.

Tutkimuksen validius tarkoittaa tutkimuksen kykyä mitata sitä mitä on tarkoituskin mitata (Hirsijärvi ym. 2007, 226). Sisäinen validius tarkoittaa, että vastaako mittaukset teoriaosassa esitettyjä käsitteitä. Ulkoinen validius tarkoittaa, että tulkitsevatko muut tutkijat saadut tutkimustulokset samalla tavoin. (Heikkilä 2008, 186). Tutkimuksessa kyettiin mittaamaan juuri niitä asioita, joita oli tarkoitus mitata. Sen sijaan täsmällisimmillä kysymyksillä ja paremmalla analyysimenetelmällä kuin risitiintaulukoinnilla olisi päästy vieläkin tarkempiin tuloksiin. Kuitenkin riittävä kuva saatiin ammattisotilaiden tapaturmaturvasta. Vastaajat eivät olleet myöskään valikoituneet vain niihin joille oli sattunut työtaturmia.

6 TUTKIMUKSEN KESKEISET TULOKSET

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen tuloksia tutkimuskysymysten mukaan päälukuihin jaoteltuna. Ensimmäisessä alaluvussa käsitellään ammattisotilaiden työnvaarojen arviointia sekä miten työturvallisuudesta informoidaan ja miten se perehdytetään. Toisessa alaluvussa tarkastellaan ammattisotilaiden käsityksiä omasta tapaturmaturvastaan. Kolmannessa alaluvussa käsitellään ammattisotilaiden tapaturmaturvan haasteita ja tapaturmien korvaamisessa esille tulleita ongelmia eri näkökulmista. Neljäs alaluku käsittelee työtapaturmien vähentämiseen liittyviä keinoja, joita kerättiin kaikilta tutkimukseen osallistuneilta.

6.1 Työ- ja palvelusturvallisuuteen liittyvien riskien käsittely ja työturvallisuuden perehdyttäminen

Työturvallisuuslain (738/2002) velvoittamana työpaikoilla arvioidaan työn vaaroja ja riskejä. Työturvallisuuslain (738/2002, 10 §:n) mukaan työnantajan on annettava riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä. Lisäksi työntekijä on perehdytettävä työpaikan olosuhteisiin, työtehtäviin sekä työvälineiden turvalliseen käyttöön. Työntekijä on myös opastettava havaitsemaan ja ehkäisemään työturvallisuutta heikentäviä vaaroja.

Työolosuhteiden riskien arviointiin on liitettävä myös terveydelliset riskit. Työterveyshuollon asiantuntemus korostuu arvioitaessa työpaikkojen vaarojen ja haittojen terveydellistä merkitystä, joista laaditaan työpaikkaselvitys. (Pääkkönen ym. 2006, 18–19). Työpaikalla on oltava nähtävänä työpaikkaselvitys, työterveyshuoltolaki ja sen perusteella annetut määräykset ja työterveyshuoltosopimus (Työterveyshuoltolaki 1383/2001, 25 §). Työpaikkaselvitykseen kuuluvat mm. työolojen, työtapaturmavaarojen sekä työn fyysinen ja psyykkinen arviointi (Pääkkönen ym. 2006, 13).

Työturvallisuuspäällikön mukaan ammattisotilaiden riskialttiit työtehtävät on tunnistettu ja niiden suorittamiseen liittyvä näyttöjärjestelmä on luotu. Esimerkiksi perusopintoihin sisältyvät sotilasammattillisen opintojen ammuttamisoikeudet. Sotilasopetuslaitoksissa riskinarviointia opetetaan vaihtelevasti kursseista ja kohderyhmistä riippuen. Puolustusvoimien toimintasuunnitelmaan on kirjattu,

että koulutus-, työnjohto- ja valvontahenkilöstöstä 75 prosentilla on työturvallisuuskortti vuoden 2013 loppuun mennessä. Työnantaja on ohjannut työturvallisuustoimintaa toiminnoista säädetyissä varomääräyksissä, Yleisessä palvelusohjesäännössä ja Kouluttajan oppaassa sekä erilaisissa turvallisuusnormeissa. Ohjeet riskienarviointiin ovat henkilöstön saatavilla puolustusvoimien intranetissä.

Puolustusvoimissa on meneillään laaja henkilöturvallisuushanke. Hankkeessa selkiytetään henkilöturvallisuuteen kuuluvia kokonaisuuksia. Hankkeen tarkoituksena on edistää turvallisuutta toimintaa ohjaamalla. Toiminnan ohjausta kehitetään muun muassa lisäämällä tilannetietoisuutta ilmoitusmenettelyn, riskienhallinnan ja analysoinnin avulla. Henkilöturvallisuushankkeen käytännön toimet on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2015 alussa.

Ammattisotilaat on velvoitettu tekemään riskienarviointi useissa toimintaa ohjaavissa normeissa, muun muassa Pääesikunnan turvallisuusosaston pysyväisasiakirjassa (PETURV-OS PAK) 01:04, HB83/22.12.2004. Ohjeen tärkein tavoite on järjestelmällisen riskienhallinnan liittäminen osaksi johtamista ja kaikkea jokapäiväistä toimintaa. Ohjeessa jokainen puolustusvoimissa työskentelevä henkilö vastuullistetaan riskienhallintaan omassa toiminnassaan. Toiminnoista ohjausvastuussa oleva Pääesikunnan toimiala on velvoitettu määrittämään riskianalyysien käytön ja laajuuden. Riskienhallinta ohjeistetaan toteutettavaksi ohjeessa määritetyllä tavalla kaikissa joukko-osastoissa, laitoksissa sekä kaikissa laaja-alaisissa ja pitkäkestoisissa toiminnoissa. Ohjeen liitteenä olevaan uhkaluetteloon on listattu ihmiset, omaisuus, tieto, toiminta, ympäristö ja maine. Ihmisiin kohdistuvista uhkista on eritelty fysikaaliset, kemialliset ja biologiset altisteet, ruumiillinen ja henkinen kuormittuminen, tapaturmavaara ja väkivalta, lahjonta, kiristys ja vakoilu, huumeiden tai päihteiden käyttö, osaamisen puute, väsymys, pelko ja epäonnistunut rekrytointi. Ohjeessa ei kuitenkaan käsitellä yksityiskohtaisesti ihmisiin kohdistuvien uhkien arvioinnin tekemistä.

Puolustusvoimien työterveyshuollon toimintasuunnitelman 2012–2016 (AH20474/12.10.2011) mukaan tavoitteena on laatia kaikista puolustusvoimien työpaikoista kirjalliset työpaikkaselvitykset, joiden systemaattinen seuranta ja päivittäminen on järjestetty. Työterveyshuollon asiantuntemusta käytetään riskinarviointiin ja -hallintaan. Lääketieteellinen riskinarviointi tullaan toteuttamaan myös sotilaallisten harjoitusten riskienarviointiin. Esimiehet velvoitetaan seuraamaan työntekijän työssä selviytymistä kehityskeskustelujen, kuntotestien sairauspoissaolojen seurannan avulla. Tarvittaessa

esimies ohjaa työntekijän työkyvyn arviointiin työterveyshuoltoon vaikka virkamieslain nojalla. Lisäksi työterveyshuolto seuraa työntekijän työkykyä työhönsijoitustarkastusten, terveystarkastusten, työterveyspainotteisen sairaanhoidon ja vaativien työkykyarvioiden sekä kuntoutustoiminnan avulla.

Pääesikunnan henkilöstö-osaston asiakirjassa *Työturvallisuusalan tehtävät ja henkilöstö* HE368/18.6.2008 on työsuojelun tehtävät määritelty sekä jaettu vastuut. Työpaikoilla työturvallisuusvelvoitteista vastaa työnantajan sijainen, joita ovat organisaationesimiestehtävissä toimivat henkilöt. Esimiehet vastaavat työturvallisuudesta päättävältänsä puitteissa. Työturvallisuuslain mukaan työnantajan on huolehdittava, että sijaisella on riittävä pätevyys ja toimivaltuus työturvallisuuteen liittyvien ratkaisujen tekemiseen. Työsuojelupäällikkö vastaa muun muassa työsuojeluun liittyvien säännöksiin ja määräysten tarpeellisten tietojen välittämisestä työnantajalle ja työpaikan esimiehille sekä työsuojelun yhteistoiminnan järjestämisestä ja kehittämisestä. Työpaikkojen työsuojelun yhteistoimintahenkilöstö käsittelee muun muassa työturvallisuuteen liittyvien koulutusten ja perehdyttämisten tarpeet.

Pääesikunnan henkilöstöosaston asiakirjassa *Työsuojelun yhteistoiminta puolustusvoimien työpaikoilla* HE521/18.6.2008 on todettu, että työturvallisuussäädösten noudattamista valvovien viranomaisten toimivaltuudet ovat vain Suomessa. Ulkomailla tapahtuvassa sotilaallisessa kriisinhallintatoiminnassa työsuojelun yhteistoimintasopimuksen sopimusmääräykset eivät ole voimassa. Työ- ja palvelusturvallisuuden kehittämiseksi on yhteistoiminnan ensisijaiseksi tarkoitukseksi määritetty esitysten tekeminen suoraan organisaatiolle työ- ja palvelusturvallisuutta vaarantavien tekijöiden seurannan ja korjaavien toimenpiteiden osalta. Sotilaallisen kriisinhallinnan osalta asiakirjassa *Palvelusturvallisuus kriisinhallintaoperaatiossa* HE793/3.7.2008 on määritetty muun muassa palvelusturvallisuuden hallinta ennen operaatiota, operaation kuluessa ja palvelun jälkeen.

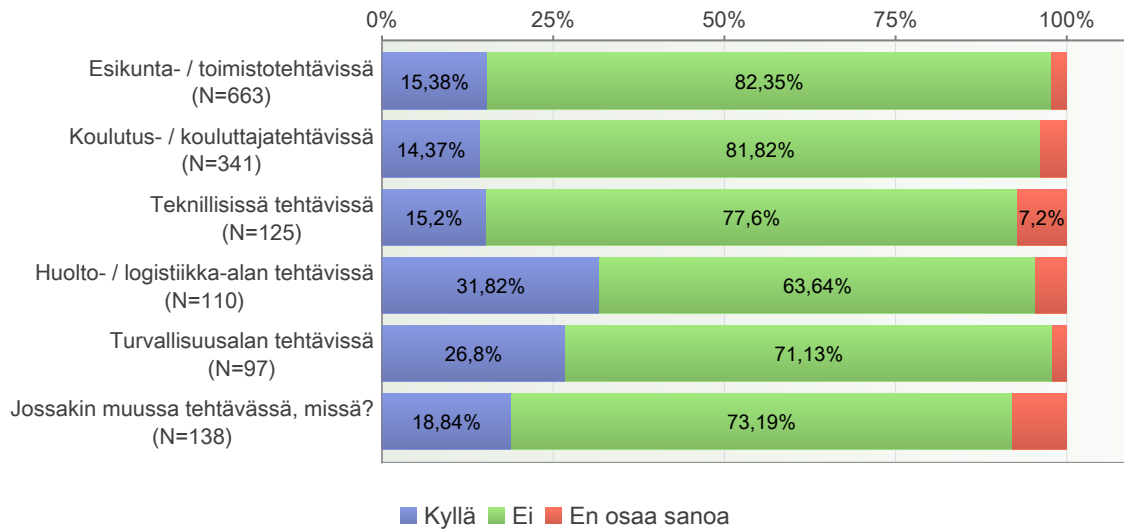
Yleisessä palvelusohjesäännössä on hallintoyksiköt ohjeistettu kartoittamaan omaan toimintaansa liittyvät vaaratekijät sekä arvioimaan niiden merkityksen terveydelle ja turvallisuudelle tunnettujen vaaratekijöiden, henkilön osaamisen, saadun koulutuksen ja kokemuksen perusteella. Palvelusturvallisuus varmistetaan hallinnollisesti muun muassa valmistelemalla palvelusturvallisuuden kehittämiseen koskevia päätöksiä ja toimenpiteitä, palvelusturvallisuustilanteen seurannalla, palvelustur-

vallisuusohjeistuksessa tapahtuvien muutosten seurannalla ja niistä tiedottamalla. Henkilöstön osaaminen varmistetaan seurannalla ja työturvallisuuslain mukainen huolehtimisvelvoite täytetään käsketyllä toimintatavalla. (YLPALVO 2009, 66–67).

Tässä luvussa tarkastellaan ammattisotilaille tehtyjä kysymyksiä 11–14, jotka liittyvät työturvallisuudesta saatuun informaatioon ja perehdyttämiseen. Ammattisotilaille tehdyssä kyselyssä kysyttiin *Perehdytettiinkö sinut viimeksi työpaikkaa vaihtaessasi tai uusia tehtäviä vastaanottaessa laadittuun työ- ja palvelusturvallisuusriskien arviointiin, tapaturmavaaroihin, toimintaan tapaturmatapa- uksissa, turvallisuusohjeisiin, työvälineiden turvalliseen käyttöön ja työterveyshuollon toimintaan.* Ammattisotilailta kysyttiin myös tapaturman esiintymistodennäköisyyttä työtehtävissä ja suurinta tapaturmariskin aiheuttajaa. Ammattisotilaiden vastauksia tarkastellaan pääosin vastaajien ilmoittamien tämänhetkisten työtehtävien mukaan. Tällä pyritään selvittämään erilaisten tehtävien vaikutusta työturvallisuuteen liittyvien asioiden perehdyttämiseen.

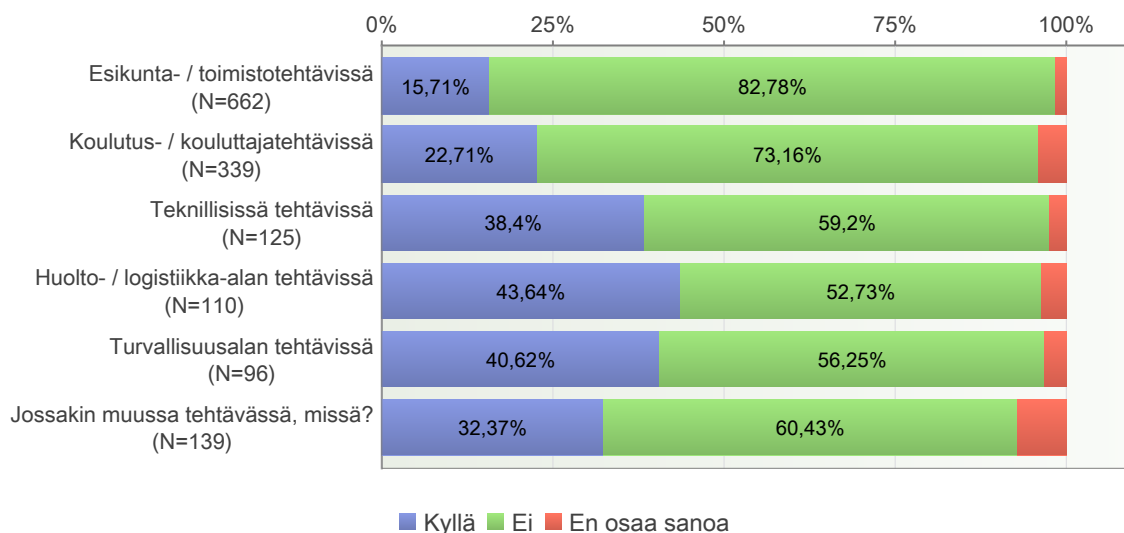
6.1.1 Perehdyttäminen työ- ja palvelusturvallisuusriskien sekä tapaturmavaarojen arviointiin

Laadittuun työ- ja palvelusturvallisuusriskien arviointiin viimeksi työtehtäviä vaihtaessa tai uusia työtehtäviä vastaanottaessa oli perehdytetty vain 17 prosenttia vastaajista. Maavoimissa oli perehdytetty 20 %, Ilmavoimissa 16 %, Pääesikunnassa ja sen alaisissa laitoksissa 14 % ja Merivoimissa vain 13 % vastaajista. Selkeästi useimmat perehdytetyt henkilöt toimivat huollon- ja logistiikka-alan tehtävissä (noin 32 %) sekä turvallisuusalan tehtävissä (noin 27 %). Huonoiten perehdyttäminen oli hoidettu koulutus- tai kouluttajatehtävissä (14 %) toimivien osalta (kuvio 2).

Kuvio 2: Perehdyttäminen laadittuun työ- ja palvelusturvallisuusriskien arviointiin työtehtävittäin.

Vastaajista vain vajaa 25 prosenttia oli perehdytetty työpaikan tapaturmavaaroihin. Ilmavoimissa oli perehdytetty 34 %, Maavoimissa 24 %, Merivoimissa 23 % ja Pääesikunnassa ja sen alaisissa laitoksissa vain vajaa 16 % vastaajista. Tapaturmavaaroihin oli perehdytetty useimmin edelleen huollon- ja logistiikka-alan (noin 44 %) sekä turvallisuusalan (noin 41 %) tehtävissä olevien osalta (kuvio 3). Huonoiten perehdyttäminen oli hoidettu tapaturmavaarojen osalta esikunta- ja toimistotehtävissä oleville (noin 16 %).

Kuvio 3: Perehdyttäminen tapaturmavaaroihin työtehtävittäin.

Toimintaan tapaturmatapauksissa oli perehdytetty noin kolmannes vastaajista (34 %). Huollon- ja logistiikka-alan tehtävissä olevista vastaajista oli perehdytetty noin 53 prosenttia. Esikunta- ja huollon tehtävissä olevia oli perehdytetty vain noin 28 prosenttia. Koulutus- ja kouluttajatehtävissä olevista oli saanut perehdytystä noin 33 prosenttia vastaajista. Puolustushaaroittain tarkasteltuna toimintaan tapaturmatapauksessa oli perehdytetty Ilmavoimissa 40 %, Maavoimissa 36 %, Pääesikunnassa ja sen alaisissa laitoksissa 29 % ja Merivoimissa vain 28 % vastaajista.

Vastaajista yli 30 prosenttia oli arvioinut työtehtävistä liikunnalliset harjoitukset suurimmaksi tapaturman aiheuttajaksi. Lähes 20 prosenttia vastaajista arvioivat normaalin työtehtävän suurimpana tapaturmariskinä. Tapaturman esiintymismahdollisuutta omassa työtehtävissä kaikista epätodennäköisimpänä pitivät esikunta- ja toimistotehtävissä olevat (noin 32 %). Vastaavasti työtapaturmaa pitivät todennäköisimpänä turvallisuusalan tehtävissä olevat (noin 41 %) ja koulutus- ja kouluttajatehtävissä olevat vastaajat (noin 32 %). Taulukossa 7 on esitetty työtapaturman esiintymistodennäköisyys tehtävittäin arvioituna.

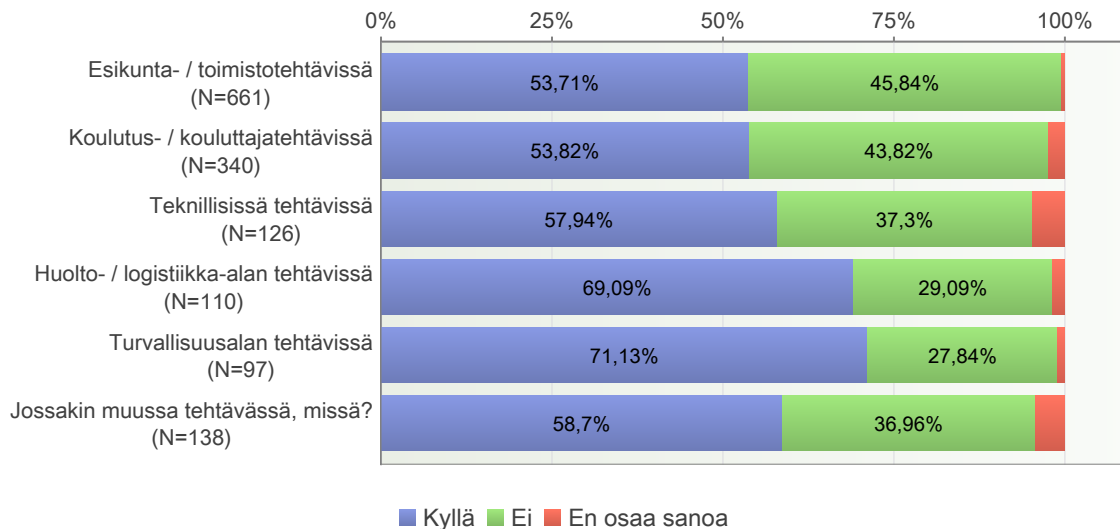
Taulukko 7: Työtapaturman esiintymistodennäköisyyden arviointi työssä tehtävittäin.

Työtapaturman esiintymistodennäköisyyden arviointi työtehtävässä	Millaisissa tehtävissä olet tällä hetkellä?					
	Esikunta- / toimistotehtävä	Koulutus- / kouluttajatehtävä	Teknillinen tehtävä	Huolto- / logistiikka-alan tehtävä	Turvallisuusalan tehtävä	Jokin muu tehtävä
Epätodennäköinen	31,67 %	4,12 %	5,56 %	7,21 %	7,22 %	11,43 %
Mahdollinen	61,24 %	63,82 %	63,49 %	67,57 %	51,55 %	69,29 %
Todennäköinen	6,33 %	32,06 %	30,16 %	24,32 %	41,24 %	17,86 %
En osaa arvioida	0,75 %	0,00 %	0,79 %	0,90 %	0,00 %	1,43 %

6.1.2 Perehdyttäminen turvallisuusohjeisiin ja työterveyshuollon toimintaan

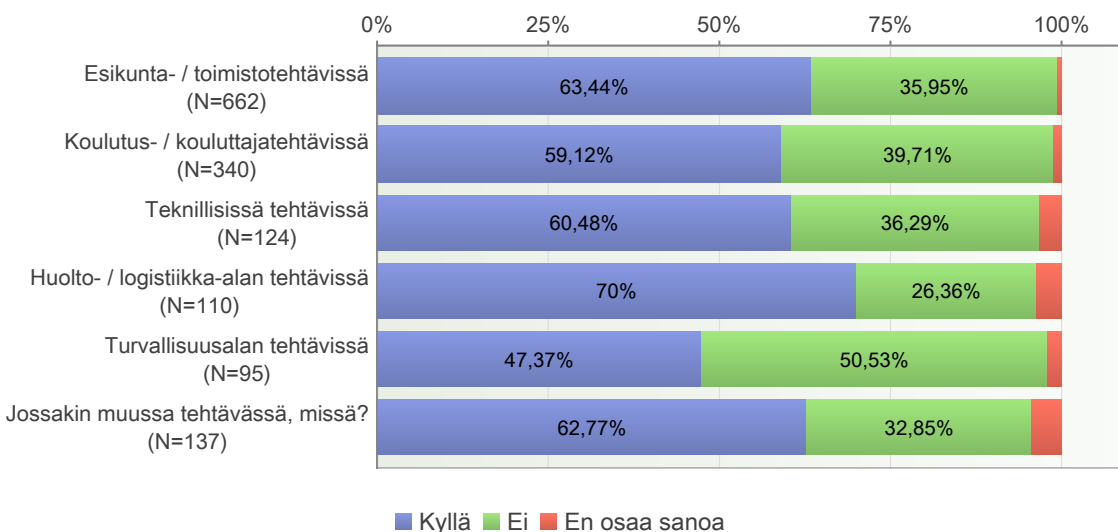
Turvallisuusohjeisiin oli perehdytetty lähes 57 prosenttia vastaajista. Ilmavoimissa oli perehdytetty 63 %, Pääesikunnassa ja sen alaisissa laitoksissa 61 %, Maavoimissa 55 % ja Merivoimissa 51 % vastaajista. Turvallisuusalan tehtävissä olevista vastaajista oli perehdytetty yli 71 prosenttia. Esikunta- ja toimisto- sekä koulutus- ja kouluttajatehtävissä olevista oli perehdytetty vain noin 54 prosenttia (kuvio 4). Työvälineiden turvalliseen käyttöön oli perehdytetty vajaa 49 prosenttia vastaajista.

Työvälineiden turvallinen käyttö oli perehdytetty useimmille Ilmavoimissa (60 %). Huomattavasti vähemmän henkilöstöä oli perehdytetty työvälineiden turvalliseen käyttöön Maavoimissa (49 %), Merivoimissa (44 %) ja varsinkin Pääesikunnassa ja sen alaisissa laitoksissa, jossa vain 36 % oli saanut perehdytystä. Parhaiten perehdytyksessä olivat olleet turvallisuusalan tehtävissä toimivat (noin 74 %). Esikunta ja toimistotehtävissä oli perehdytetty vain noin 36 prosenttia vastaajista. Koulutus- ja kouluttajatehtävissä olevia oli perehdytetty turvallisuusohjeisiin noin 53 prosenttia vastaajista.

Kuvio 4: Perehdyttäminen turvallisuusohjeisiin työtehtävittäin.

Työterveyshuollon toimintaan oli saanut perehdytystä yhteensä vajaa 62 prosenttia vastaajista. Pääesikunnassa ja sen alaisissa laitoksissa palvelevista 72 % oli perehdytetty työterveyshuollon toimintaan. Vastaavasti Maavoimissa 65 %, Ilmavoimissa 57 % ja Merivoimissa vain 43 % oli saanut perehdytystä työterveyshuoltoon liittyen. Huollon- ja logistiikka-alan tehtävissä olevista vastaajista oli perehdytetty 70 prosenttia (kuvio 5). Esikunta- ja toimistotehtävissä olevista oli perehdytetty yli 63 prosenttia. Turvallisuusalan tehtävissä olevista vastaajista oli saanut perehdytystä työterveyshuollon toimintaan vain vajaa 48 prosenttia.

Kuvio 5: Perehdyttäminen työterveyshuollon toimintaan työtehtävittäin.

6.1.3 Yhteenveto työturvallisuuslain mukaisten asioiden perehdyttämisestä

Kokonaisuutena perehdyttäminen työturvallisuuslain mukaisiin asioihin ei ole ollut riittävää, kun lähtökohtana on, että jokainen työntekijä perehdytetään em. asioihin. Kysymyksessä 12 esitettiin väittämä ”olen saanut mielestäni riittävästi neuvontaa ja opastusta työn vaaroista ja turvallisuusmääräyksistä” (taulukko 8). Maavoimissa täysin tai pääosin samaa mieltä oli 52 %, kun Merivoimissa vain 45 % vastaajista. Tehtävittäin tarkasteltuna riittävästi neuvontaa työn vaaroista ja turvallisuusmääräyksistä olivat saaneet huollon ja logistiikka-alan tehtävissä olevista 61 % sekä turvallisuusalan tehtävissä olevista 53 %.

Taulukko 8: Riittävä neuvonta ja opastus työpaikan työn vaaroista ja turvallisuusmääräyksistä tehtävittäin.

Olen saanut riittävästi neuvontaa ja opastusta työpaikan työn vaaroista ja turvallisuusmääräyksistä	Millaisissa tehtävissä olet tällä hetkellä?					
	Esikunta- / toimisto- tehtävä	Koulutus- / kouluttaja- tehtävä	Teknillinen tehtävä	Huolto- / logistiikka- alan tehtävä	Turvallisuusalan tehtävä	Jokin muu tehtävä
Täysin samaa mieltä	14,05 %	12,35 %	12,70 %	24,32 %	16,67 %	12,86 %
Pääosin samaa mieltä	37,61 %	33,82 %	37,30 %	36,94 %	36,46 %	39,29 %
Siltä väliltä	19,79 %	23,82 %	27,78 %	21,62 %	32,29 %	25,00 %
Pääosin eri mieltä	17,98 %	19,41 %	11,90 %	13,51 %	9,38 %	17,14 %
Täysin eri mieltä	7,40 %	6,47 %	6,35 %	3,60 %	2,08 %	5,00 %
En ole saanut neuvontaa ja opastusta ollenkaan	3,17 %	4,12 %	3,97 %	0,00 %	3,13 %	0,71 %

Kysymyksessä 11 käsiteltiin viimeksi työtehtäviä vaihtaessa tai vastaanottaessa perehdyttämistä työturvallisuuslain mukaisiin asioihin. Kyselyssä edellä esitettyihin työturvallisuuslain mukaisiin asioihin oli vastaajista perehdytetty keskimäärin vain vajaa 41 prosenttia. Kuitenkin omasta mielestään vastaajista yli 51 prosenttia oli saanut riittävästi neuvontaa ja opastusta työpaikan työn vaaroista ja turvallisuusmääräyksistä. Vähiten vastaajia oli perehdytetty työ- ja palvelusturvallisuusriskien arviointiin (17 %) sekä tapaturmavaaroihin (24 %). Useimmat oli perehdytetty työterveyshuollon toimintaan (62 %) ja työpaikan turvallisuusohjeisiin (57 %).

Aliupseeriliittolaisista jopa 52 % oli saanut perehdytystä, kun taas upseeriliittolaisista ja päällystöliittolaisista vain 37 %. Ilmavoimissa 45 % vastaajista oli keskimäärin perehdytetty työturvallisuushengen mukaisiin asioihin. Vastaavasti perehdytystä oli saanut Maavoimissa 41 %, ja Pääesikunnassa ja sen alaisissa laitoksissa 38 %. Merivoimissa perehdytystä oli keskimäärin saanut vain 33 %. Tehtävittäin tarkasteltuna perehdytystä keskimäärin olivat saaneet työturvallisuusasioihin eniten huollon ja logistiikka-alan tehtävissä 55 %, turvallisuusalan tehtävissä 50 %, muissa tehtävissä 46 % sekä teknillisissä tehtävissä olevista (45 %). Vähiten oli perehdytetty koulutus- ja kouluttajatehtävissä 39 % sekä esikunta- ja toimistotehtävissä olevista (35 %). Koulutus- ja kouluttajatehtävissä olevien osalta vähäinen perehdytys oli havaittavissa riittämättömäksi. Vain 46 % koki saaneensa riittävästi neuvontaa ja opastusta (taulukko 4).

Vastaajista alle viisi vuotta palveluksessa olleista ammatissotilaista keskimäärin huomattavasti useampi (53 %) oli perehdytetty työturvallisuusasioihin kuin yli viisi vuotta palveluksessa olleista. Heistä asioiden perehdytystä piti riittävänä 51 % vastaajista. Vähiten oli perehdytetty 16–25 vuotta palveluksessa olleista (37 %). Kuitenkin heistä 51 % piti saatua perehdytystä riittävänä.

Vastaajien saama riittävä neuvonta ja opastus työnvaroista ja turvallisuusmääräyksistä voi olla hankittu myös ammattiin valmistavassa aliupseereiden, opistoupseereiden ja upseereiden koulutuksessa. Koulutuksissa hankitaan muun muassa oikeudet ammuntojen ja räjäytyskoulutuksen johtamiseen sekä erilaisten välineiden käytön oikeuksia, jotka edellyttävät turvallisuus- ja varomääräyksien osaamista. Varsinkin aliupseeriliiton jäsenet ovat pääosin nuoria ja he ovat saaneet vastikään peruskoulutuksen sotilasammattiin, kuten myös alle viisi vuotta palveluksessa olleet. Kuitenkin työpaikoilla saatu perehdyttäminen työturvallisuuslain mukaisiin asioihin on liian vähäistä, jonka merkitys

korostuu työympäristöjen muuttuessa. Virkaurakursseilla perehdyttäminen ei välttämättä vastaa enää muuttuneisiin tarpeisiin eikä työolosuhteisiin.

6.2 Ammattisotilaiden käsitys omasta tapaturmaturvasta

Työtapaturmaturvasta tiedottamiseen liittyen kysyttiin, että mistä vastaaja on saanut tietoa työtapaturmaturvasta sekä millaista työnantajan tiedottaminen on ollut työtapaturmasta ja työtapaturmien hoidosta. Tiedottamiseen liittyen tarkastellaan myös, että osataanko toimia tapaturmatapauksissa ja tiedetäänkö kuka on hallintoyksikön tapaturma-asiamies. Lisäksi käsitellään ammattiliittojen ja työnantajan tiedottamista työtapaturmaturvasta

Ammattisotilaiden tietämystä omasta tapaturmaturvastaan kartoitettiin heille tehdyn kyselyn perusteella. Kyselyn kysymykset 7-10 käsittelivät vakuutusturvan tuntemusta. Kysymykset kartoittivat tietämystä, että missä vakuutuslaitoksessa työnantaja on ammattisotilaat vakuuttanut ja mikä laki määrittää ammattisotilaan vakuutusturvan työssä ja työstä johtuvissa olosuhteissa. Kysymys yhdeksän sisälsi 17 eri kohtaa tapaturmavakuutusturvan kattavuudesta. Kysymys 10 käsitteli tapaturmavakuutuksesta korvattavia tapahtumia.

6.2.1 Työtapaturmaturvasta tiedottaminen

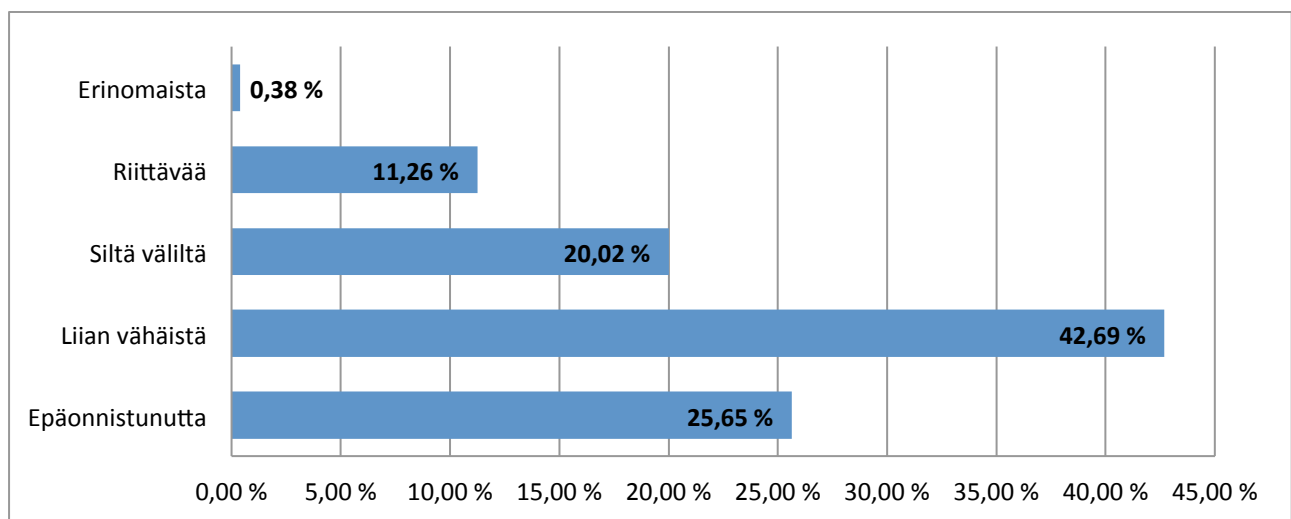
Työturvallisuuspäällikön mukaan puolustusvoimissa työtapaturma-asioista on tiedotettu Intranetissä, josta on löydettävissä kaikki laaditut ohjeet ja määräykset. Hallintoyksikkötasolla tiedottaminen hoidetaan tapaturma-asiamiehien, työsuojelupäälliköiden ja palvelusturvallisuusupseerien kautta. Käytännössä tiedottaminen on hyvin vaihtelevaa hallintoyksiköiden toimijoista riippuen. Tapaturma-asioden käsittely puolustusvoimissa on ohjeistettu Sotilaslääketieteen keskuksen menettelytapaohjeessa (AD32315/5.12.2007).

Ammattiliitoista upseeriliitto tiedottaa työtapaturma-asioihin liittyen puolustusvoimien asiainhallinta järjestelmän, www-sivujen sekä osastokokouksissa pidettävien ajankohtaiskatsausten kautta. Vastaavasti Päällystöliitto on luottanut työtapaturma-asioissa työnantajan tiedotusvastuuseen työturvallisuuslain nojalla eikä ole tiedottanut asioista organisoidusti. Aliupseeriliitto tiedottaa jäseniään työ-

tapaturma-asioissa www-sivujen, oman lehden, yhdistys- ja jäsenkirjeiden ja sähköpostien välityksellä. Valtiokonttorin korvausjohtaja myöntää, että työtapaturma-asioiden tiedottamiseen ei ole heillä vahvasti panostettu ja sitä on ollut tarkoitus kehittää. Päävastuu tiedottamisessa on kuitenkin eri hallinnonaloilla.

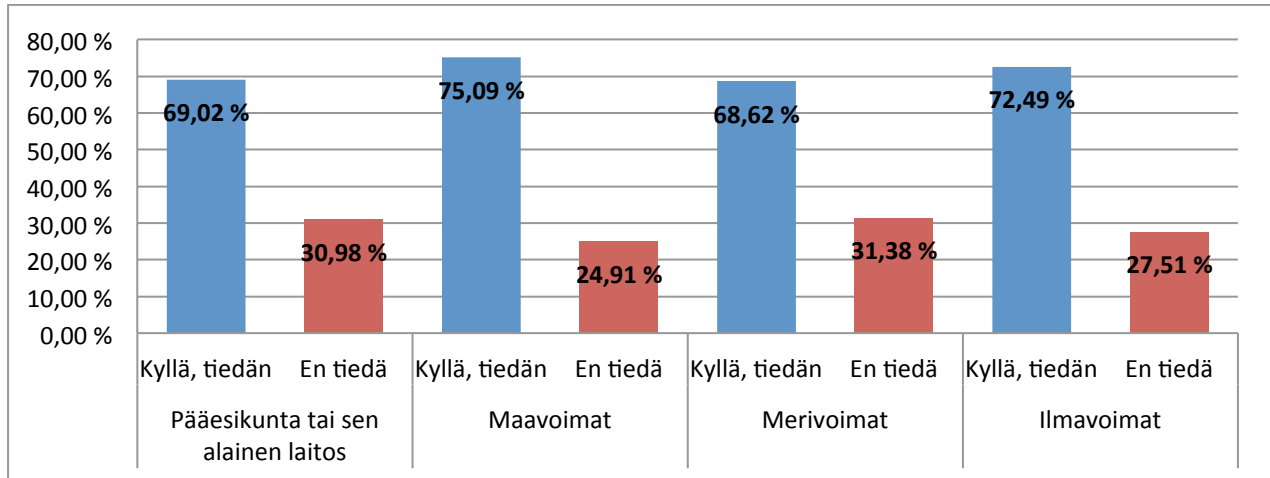
Työtapaturmaturvasta useimmat olivat saaneet tietoa ammattiliitosta, yli 31 % ja toiseksi useimmin virkaurakurssilta, noin 29 %. Vastaajista noin 31 prosenttia ei ollut saanut mistään tietoa työtapaturmaturvasta. Noin 14 % vastaajista oli saanut tietoa työtapaturmaturvasta myös henkilöstöosastosta ja perehdyttämiskoulutuksessa sekä esimieheltä. Vastaajista 11 % oli saanut muualta tietoa työtapaturmaturvasta. Tietoa oli itse hankittu muun muassa työkavereilta (38), terveydenhoitohenkilöstöltä (26), työsuojeluhenkilöstöltä (21), Internetistä (9), työsuojelu- ja työturvallisuuskursseilta (7) ja Valtiokonttorista (5). Ammattiliitostaan tietoa olivat saaneet Aliupseeriliiton jäsenistä 35 %, Pääliitystiön jäsenistä 33% ja Upseeriliiton jäsenistä vajaa 29 %.

Ammattisotilailta kysyttiin, että millaisena he ovat kokeneet työnantajan tiedottamisen työtapaturmaturvasta ja työtapaturmien hoidosta. Vastaajista 10,4 % ei osannut arvioida työnantajan tiedottamista. Niistä vastaajista, jotka arvioivat työnantajan tiedottamista, vain 11,6 % vastaajista piti tiedottamista riittävänä tai erinomaisena ja jopa 68,3 % piti työnantajan tiedottamista liian vähäisenä tai epäonnistuneena (kuvio 6).

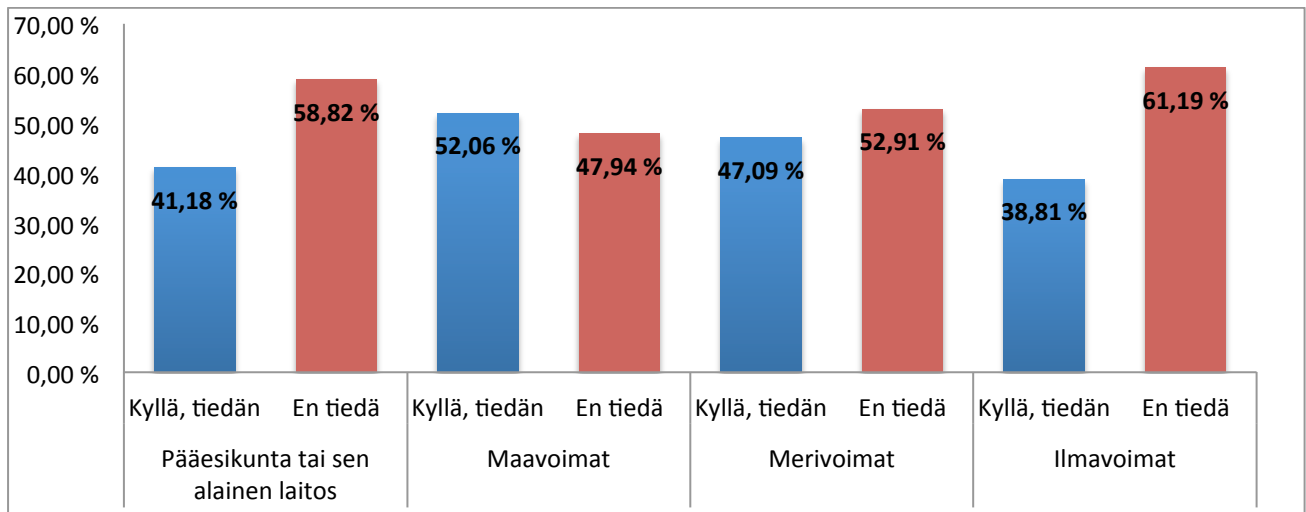
Kuvio 6: Työnantajan tiedottaminen työtapaturmaturvasta ja työtapaturmien hoidosta.

Vastaajista yli 73 % tiesi miten toimitaan ja keneen ollaan yhteydessä tapaturman sattuessa. Merivoimissa palvelevista vastaajista vain vajaa 69 % vastasi tietävänsä toiminnan ja yhteyshenkilön tapaturmatapauksissa. Maavoimissa asiasta tietoisia oli yli 75 % vastaajista (kuvio 7).

Kuvio 7: Tiedätkö miten toimia ja keneen olla yhteydessä tapaturman sattuessa?

Kyselyssä kartoitettiin vastaajien tietoa oman hallintoyksikön tapaturma-asiamiehestä kysymyksellä ”Tiedätkö kuka on hallintoyksikkösi tapaturma-asiamies?”. Vastaajista vain vajaa 48 % vastasi tietävänsä oman tapaturma-asiamiehen. Kuviossa kahdeksan puolustushaaroittain tarkasteltuna käy esille, että vastaajien tietämyksessä oli merkittäviä eroja. Maavoimissa tietämys oli parhainta (52 %) ja vastaavasti Ilmavoimissa heikointa (39 %).

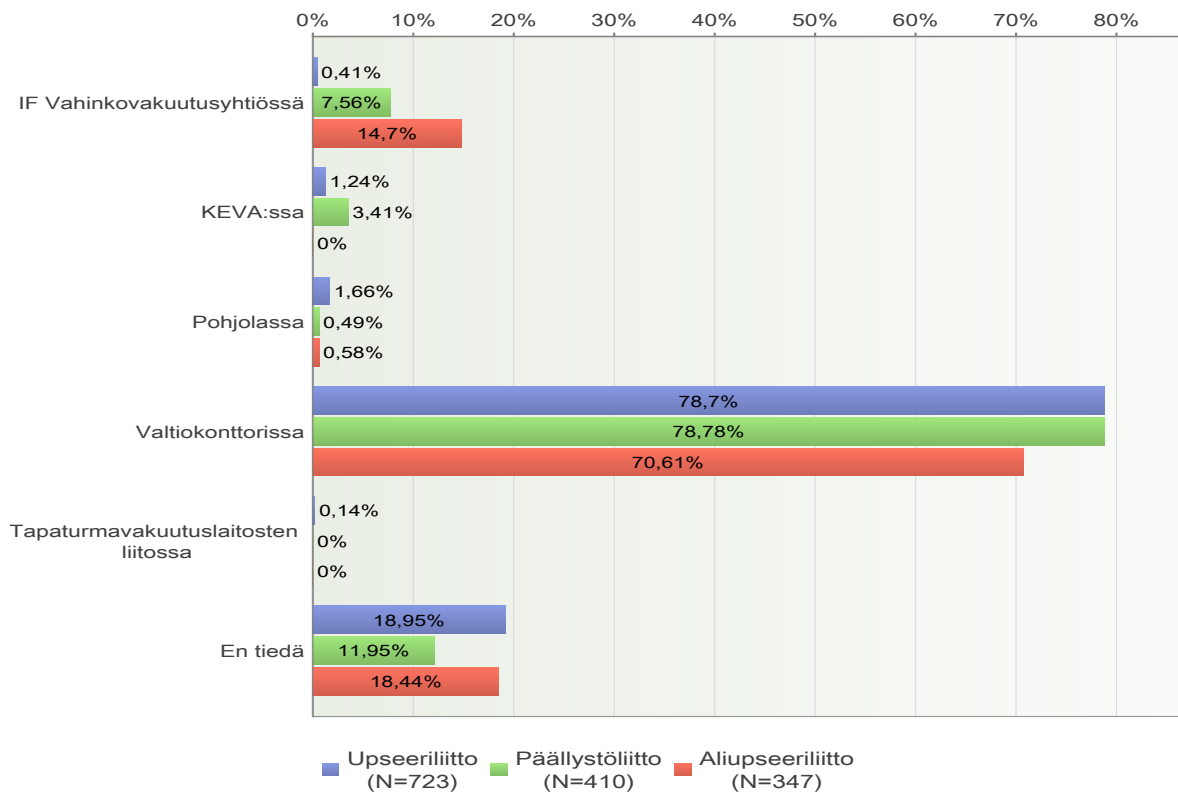

Kuvio 8: Tiedätkö kuka on hallintoyksikkösi tapaturma-asiamies?

6.2.2 Lakisääteisestä vakuutusturvasta vastaava vakuutusyhtiö

Valtiolla ei ole tapaturmavakuutuslain mukaista vakuuttamisvelvollisuutta. Valtion varoista korvataan kuitenkin sattuneet työtapaturmat, kuten tapaturmavakuutuslaissa on säädetty. (TVL 20.8.1948/608, 9§). Valtion työntekijöiden työtapaturman tai ammattitaudin johdosta maksettujen korvausten hoidosta vastaa valtiokonttori (TVL 608/1948, 30 §).

Vakuutusturvasta vastaavaksi vakuutuslaitokseksi valitsi *Valtiokonttorin* noin 77 % vastaajista. Noin 17 % valitsi ”En tiedä” –vaihtoehtoon. Reilut viisi prosenttia kaikista vastaajista valitsi vaihtoehtoksi IF Vahinkovakuutusyhtiön. Päällystöliiton vastaajista yli seitsemän prosenttia ja Aliupseeriliiton vastaajista lähes 15 % valitsivat lakisääteisen tapaturmavakuutusyhtiökseen IF Vahinkovakuutusyhtiön. Päällystöliitto ja Aliupseeriliitto ovat vakuuttaneet jäsenensä IF Vahinkovakuutusyhtiössä vapaa-ajan ryhmätapaturmavakuutuksella, matkustaja- ja matkatavaravakuutuksella. Upseeriliiton yhteistyökumppanina on vakuutusyhtiö Pohjola. Seuraava kuvio (kuvio 9) esittää vastaajien tietämystä vakuutuslaitoksesta, missä ammattisotilaat ovat vakuutettu tapaturman varalta lakisääteisesti.

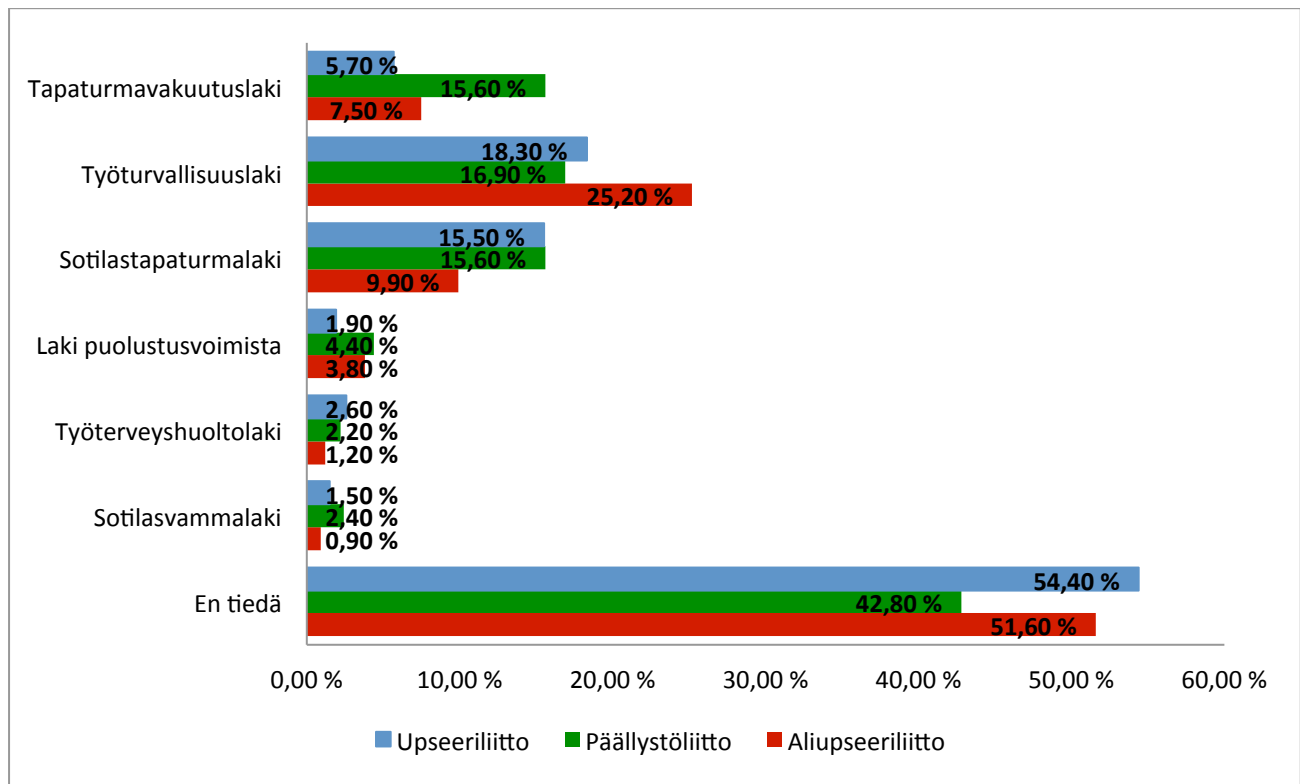

Kuvio 9: Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen vakuutusyhtiö.

6.2.3 Lakisääteisen tapaturmaturvan määrittämä laki

Laissa valtion virkamiesten tapaturmakorvauksesta (449/1990) viitataan tapaturmien ja ammattitautien korvausoikeuden, korvausten ja menettelyjen osalta tapaturmavakuutuslakiin 20.8.1948/608§ (Laki valtion virkamiesten tapaturmakorvauksesta 449/1990, 2 §). Laissa valtion virkamiesten tapaturmakorvauksesta ei ole tapaturma-asioiden ja ammattitautien korvauksien ja hoidon osalta merkitystä sisältäviä säännöksiä. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 13; Rantala, Pentikäinen 2009, 344). Voidaan sanoa, että tapaturmavakuutuslaki määrittää työtapaturmaturvan ammattisotilaille.

Ammattisotilaiden tapaturman tietämyksen kannalta merkittävää oli, että vastaajista yli 50 prosenttia ei tiennyt, mikä laki määrittää tapaturmatuven työssä ja työstä johtuvissa olosuhteissa. Laissa määritetään korvattavat tapahtumat, hoitokustannukset sekä korvauspiirin rajoitukset. Vain vajaa yhdeksän prosenttia vastaajista valitsi tapaturmavakuutuslain. Heikoin tietämys oli upseeriliiton jäsenillä, joista vain vajaa kuusi prosenttia valitsi tapaturmavakuutuslain ja yli 54 prosenttia valitsi vaihtoehdon ”En tiedä”. Aliupseeriliiton vastaajista jopa yli 25 prosenttia valitsi työturvallisuuslaki -vaihtoehdon ja yli 51,5 prosenttia valitsi En tiedä –vaihtoehdon (kuvio 10).

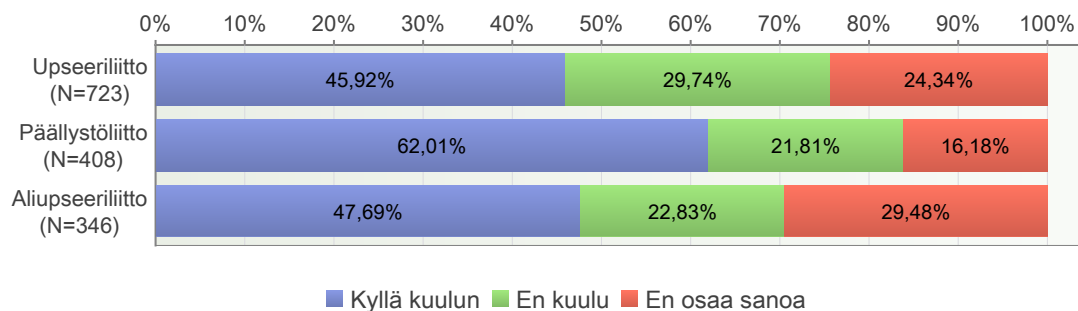
Kuvio 10: Työssä ja työstä johtuvissa olosuhteissa tapaturmaturvan määrittämä laki.

6.2.4 Vakuutusturvan tuntemus erilaissa olosuhteissa

Tässä luvussa käsitellään kyselyyn vastaajina olleiden ammattisotilaiden tietämystä vakuutusturvasta eri tilanteissa. Yhdeksännessä kysymyksessä *Tiedätkö milloin kuulut työnantajan tapaturmavakuutusturvan piiriin?* oli yksitoista väittämää tai toteamusta. Vastausvaihtoehdot olivat *Kyllä kuuluu*, *En kuulu*, *En osaa sanoa*. Ensimmäisessä väittämässä *ampumaleirillä* kuulutaan lakisääteisen tapaturmavakuutusturvan piiriin. Ampumaleirillä ollessaan ammattisotilas on töissä ja leiriolosuhteissa sattuneet tapahtumat ovat työstä johtuvia olosuhteita. Väittämään vastasivat oikein Aliupseeriliiton jäsenistä 98 %, Upseeriliiton jäsenistä 96,7 % ja Päälystöliiton jäsenistä 96,6 %.

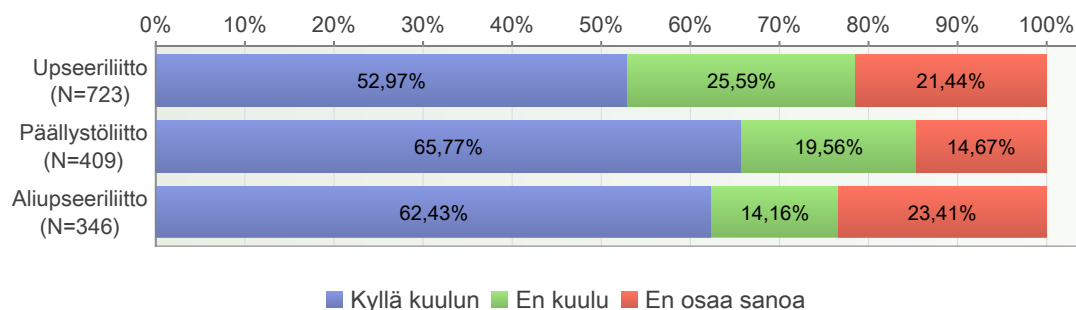
Työmatkan tapaturmaturvaa käsiteltiin kyselyn viidessä eri väittämässä. Työmatkalla sattuneet tapaturmat kuuluvat tapaturmavakuutuslain mukaan työtapaturmana korvattaviin vahinkoihin. Työmatkaksi luetaan mahdollisimman lyhyt matka oman asunnon ulko-ovelta työpaikalla ja vastaavasti matka työpaikalta oman asunnon ulko-ovelle. Työmatkalla on oltava ajallinen ja alueellinen yhteys työhön. Kun työmatkan reitin poikkeama omasta normaalista työmatkareitistä on vähäistä suurempi, niin matka ei kuulu tapaturmavakuutuslain piiriin. Säännöllisesti toistuvat lyhyet poikkeamat kuten matkat lasten päivähoitoon ja päivittäisten työpaikan ja asunnon reitillä olevat ruokakauppatemat kuuluvat työmatkaan. Kaupan sisällä tai ruokakaupassa tapahtunutta tapaturmaa ei kuitenkaan korvata tapaturmavakuutuslain perusteella. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 51–53).

Väittämään *Normaalilla työmatkalla kodin ja työpaikan välillä kun ajat vuokra-autolla*, vastasi lähes viidennes vastaajista ”*En osaa sanoa*”. Vastaavasti tässä tapauksessa noin 68 prosenttia tiesi kuuluvansa tapaturmavakuutusturvan piiriin. Normaali työmatka kodin ja työpaikan välillä on tapaturmavakuutuksen piirissä riippumatta käytettävästä kulkuneuvosta. Noin 50 prosenttia vastaajista vastasi oikein kuuluvansa tapaturmavakuutuslain piiriin kulkiessa työmatkansa, vaikka naapurin kyydissä suoraan kotoa työpaikalle. Tämän kysymyksen vastauksissa ammattiliittokohtaiset erot olivat kuitenkin merkittävät. Upseeriliiton vastaajista vain noin 46 prosenttia tiesi kuuluvansa tapaturmavakuutuslain piiriin, kun vastaavasti Päälystöliiton vastaajista noin 62 prosenttia tiesi oikean vastauksen. (kuvio 11).

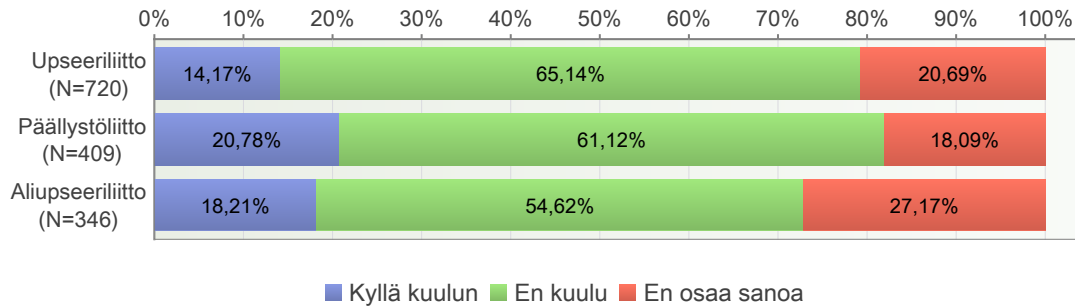
Kuvio 11: Työmatka suoraan kotoa työpaikalle naapurin poliisin kyydissä.

Kuntoiluvetoista johtuen useat ammattisotilaat liikkuvat työmatkansa samalla kuntoilla. Kuitenkin vain vajaa 59 prosenttia tiesi hiihtäen tehdyn työmatkan kuuluvat tapaturmavakuutuslain piiriin, kun hiihdetty matka ei poikkea juuri normaalisti kulkemastasi reitistä (kuvio 12). Päälystöliiton jäsenistä lähes 66 % tiesi oikean vastauksen. Vastaavasti Upseeriliiton jäsenistä lähes 47 % ei tiennyt oikeaa vastausta.

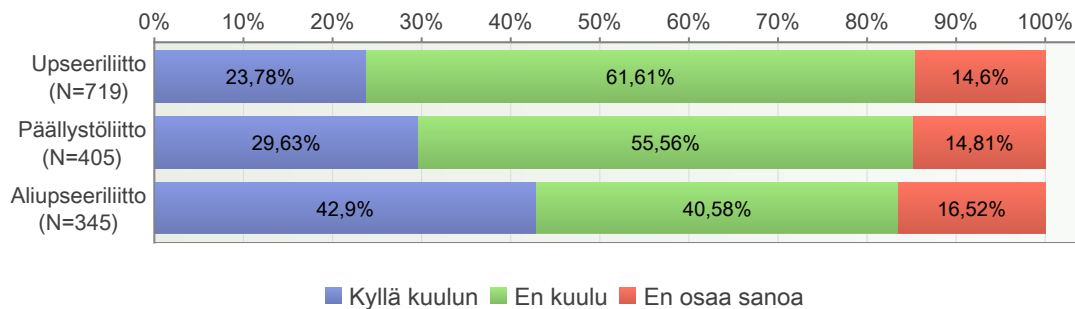
Kuvio 12: Työmatka hiihtäen lähes normaalia reittiä käyttäen.

Vastaajista vain noin 33 prosenttia tiesi, että tavanomainen poikkeaminen noutamassa lapset päivähoitosta ei katkaise työmatkalla olevaa tapaturmavakuutuslain turvaa. Upseeriliiton jäsenistä vain 28 prosenttia tiesi oikean vastauksen ja Päälystöliiton jäsenistä lähes 41 prosentti vastasi oikein. Vastaavasti päivähoitopaikassa tai ruokakaupassa tapahtunut tapaturma ei kuulu tapaturmavakuutuslain piiriin. Lähes 62 prosenttia vastaajista tiesi tähän oikean vastauksen (kuvio 13). Aliupseeriliiton jäsenistä vain alle 55 prosenttia tiesi oikean vastauksen.

Kuvio 13: Tavanomainen poikkeaminen ruokakaupassa 15 minuutin ajan kesken työmatkan.

Kyselyn perusteella liikunnallisissa harjoituksissa sattuu eniten tapaturmia ammattisotilaille. Kyselyssä oli kaksi väittämää myös liikuntaan liittyen. Lähes 89 prosenttia tiesi kuuluvansa tapaturmavakuutuslain piiriin viikkoliikuntaan osallistuessa. Ammattiliittokohtaiset erot olivat pienet. Vastaavasti vain noin 55 prosenttia tiesi ettei lähtökohtaisesti kuulu tapaturmavakuutuslain piiriin ruokatauolla salibandyä pelatessa työkavereiden kanssa työpaikan urheiluhallissa (kuvio 14). Kuitenkin, jos tapaturma johtuu työpaikan turvallisuuspuutteista, henkilö onkin tapaturmavakuutuslain piirissä. Upseeriliiton vastaajista lähes 62 prosenttia vastasi oikein, mutta Aliupseeriliiton vastaajista vain reilut 40 prosenttia tiesi oikean vastauksen.

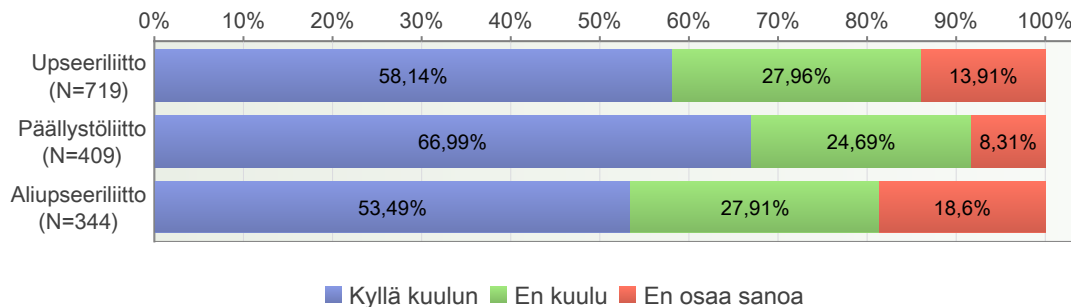
Kuvio 14: Ruokailutauolla salibandyn pelaaminen työkavereiden kanssa työpaikan urheiluhallissa.

Toimintakykyä ylläpitävässä toiminnassa tapahtuu myös tapaturmia. Rajanveto työstä johtuviin olosuhteisiin ja vapaa-aikaan on usein hyvin epäselvä. Työajalla ja työnantajan kustantamana työkykyä ylläpitävä toiminta katsotaan työstä johtuviksi olosuhteiksi (STM 2008, 35; Kukkonen & Karmavalo 2010, 54–55). Myös ohjelman mukaiset kaikille yhteiset vapaammat liikunta-, sauna- ja illanvietto-tapahtumat voidaan katsoa korvattavuuden piiriin, kun se on katsottu työn kannalta merkittäväksi

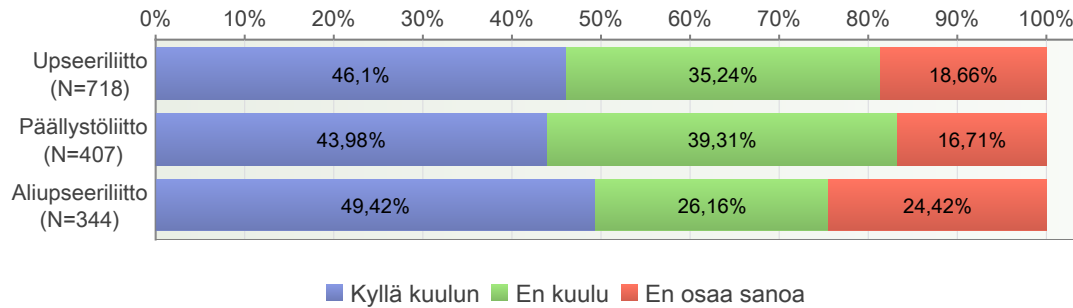
virkistäytymistarpeeksi. Illanvietossa sattuneen tapaturman korvaamattomuuteen on voinut vaikuttaa muun muassa tapahtuman myöhäinen ajankohta. (STM 2008, 36–37).

Kyselyyn vastaajista lähes 88 prosenttia tiesi ettei kuulu tapaturmavakuutuslain piiriin toimintakykyä ylläpitävän tapahtuman jälkeisessä saunaillassa työkavereiden kanssa, kun saunailta on selkeästi erillinen ja vapaaehtoinen tapahtuma. Upseeriliiton ja Päälystöliiton jäsenistä yli 89 prosenttia tiesi oikean vastauksen, mutta Aliupseeriliiton jäsenistä vain 82 prosenttia vastasi oikein. Sen sijaan ohjelman mukaisessa saunomisessa toimintakykyä ylläpitävään tapahtuman jälkeen liukastuessa pesuhuoneessa vain noin 60 prosenttia tiesi kuuluvansa tapaturmavakuutuslain piiriin (kuvio 15). Päälystöliiton jäsenistä 67 prosenttia ja Aliupseeriliiton jäsenistä vajaa 54 prosenttia vastasivat oikein.

Kuvio 15: TYKY-tapahtuman jälkeen ohjelman mukaisessa saunomisessa liukastuminen pesuhuoneessa.

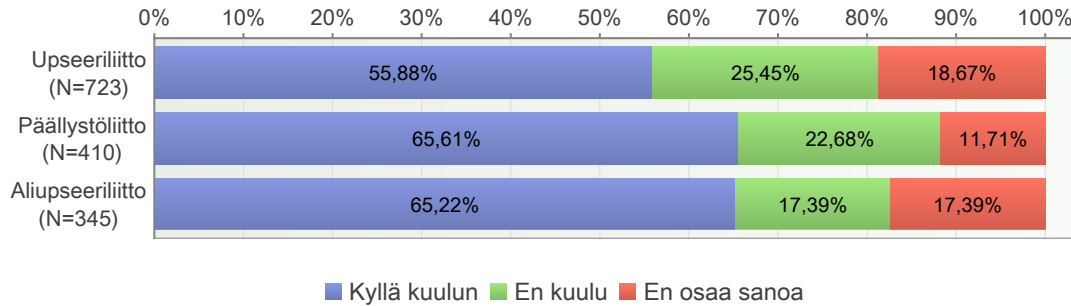
Työntekijä on vakuutettuna tehdessään työtä työpaikalla, virkamatalla tai työnantajan määräämässä paikassa. Virkamatalla asumiseen ja oleskeluun liittyen työajan ulkopuolella esimerkiksi tavanomaisen hotelliyöpymisen yhteydessä sattuva tapaturma ei kuulu korvattavuuden piiriin. Etätyössä ja kotityössä tapaturmaturva on voimassa työolosuhteissa ja pääsääntöisesti työtilassa sattuneita tapaturmia. Esimerkiksi tauot, ruokailu, wc:ssä asiointi ja lapsen vieminen päivähoidon eivät kuulu työtapaturmavakuutuksen piiriin kotona töitä tehtäessä. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 46–49). Puolustusvoimissa etätyöt ja työskentely muualla kuin varsinaisella työntekopaikalla on mahdollista. Noin 68 prosenttia vastaajista tiesi kuuluvansa tapaturmavakuutuslain piiriin etätöitä tehdessä. Päälystöliiton jäsenistä oikein vastasi lähes 74 prosenttia. Vain vajaa 35 prosenttia vastaajista tiesi, ettei kuulu tapaturmavakuutuslain piiriin virkamatalla hotellihuoneessa työajan jälkeen vapaa-aikana. Yli 46 prosenttia vastasi kuuluvansa tapaturmavakuutuslain piiriin (kuvio 16). Aliupseeriliiton jäsenet tiesivät parhaiten, joista yli 49 prosenttia vastasi oikein.

Kuvio 16: Virkamatkalla työnantajan varaamassa hotellihuoneessa vapaa-aikana.

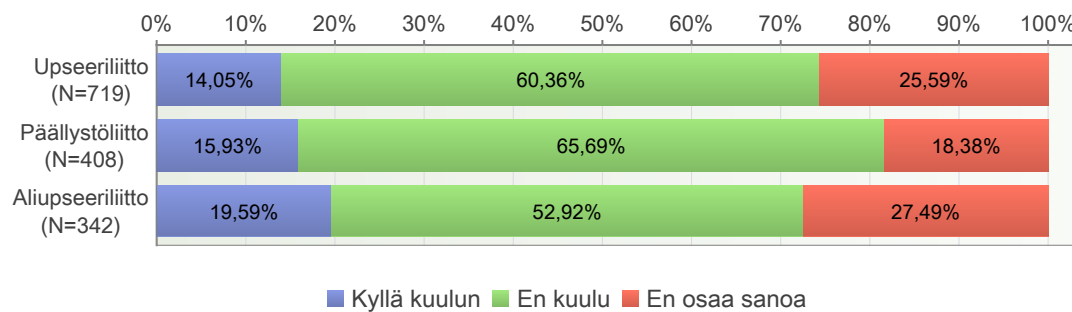
Työpaikka-alueella liikkumisesta kysyttiin neljässä eri väittämässä. Korvattavuuden edellytyksenä esimerkiksi liikkumisen osalta on syy-yhteys työhön. Työajalla ollessa omilla asioilla sattunutta tapaturmaa ei korvata työtapaturmana, mutta jos työntekijä on ollut omilla asioilla työtiloissa ja tapaturma on johtunut tilojen turvallisuuspuutteista, korvataan sattunut tapaturma työtapaturmana. Matkat säännöllisiin ruokapaikkoihin, työpaikan ruokalaan ja työpaikan lähellä oleviin ruokapaikkoihin kuuluvat työtapaturmaturvan piiriin. Työtapaturmana korvataan myös sattuneet tapaturmat työnantajan järjestämälle tupakkapaikalle. (STM 2008, 35; Kukkonen & Karmavalo 2010, 48–50).

Yli 75 prosenttia vastaajista tiesi, että liukastuminen lounastauolle mennessä työnantajan järjestämään lounaspaikkaan, kuuluu tapaturmavakuutuslain piiriin. Aliupseeriliiton jäsenistä 82 prosenttia ja Upseeriliiton jäsenistä vain 70 prosenttia tiesivät oikean vastauksen. Matkalla työnantajan järjestämälle tupakointipaikalle kuulutaan vakuutusturvan piiriin, johon vastasi oikein yli 71 prosenttia vastaajista. Aliupseeriliiton jäsenistä yli 78 prosenttia, Päällystöliiton jäsenistä yli 76 prosenttia ja Upseeriliiton jäsenistä vajaa 65 prosenttia tiesivät oikean vastauksen. Työpaikalla liikkuen loukkaantuminen tapaturmaisesti, joka johtuu työpaikan turvallisuuspuutteista, kuuluu tapaturmavakuutuslain piiriin. Lähes 97 prosenttia vastaajista vastasi oikein. Ammattiliittokohtaisia eroja ei juuri ollut. Sen sijaan vain noin 61 prosenttia mielsi kuuluvansa tapaturmavakuutuslain piiriin, kun työpaikan turvallisuuspuutteiden vuoksi loukkaantuu tapaturmaisesti ollessaan omilla asioilla työpaikan alueella, johon on esimiehen lupa (kuvio 17). Päällystöliiton ja Aliupseeriliiton jäsenistä yli 65 prosenttia tiesivät oikein. Upseeriliiton jäsenistä vain vajaa 56 prosentti vastasi oikein.

Kuvio 17: Työpaikan turvallisuuspuutteista johtuva loukkaantuminen omilla asioilla ollessa esimiehen luvalla.

Työstä johtuva pahoinpitely tulkittiin pääsoin kuulumattomaksi tapaturmavakuutuslain piiriin. Työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa sattunut pahoinpitely tai muu toisen henkilön tahallinen teko kuuluu korvattaviin vahinkoihin tapaturmavakuutuksesta. (TVL 608/1948, 4 a §). Lisäksi vapaa-ajalla sattunut pahoinpitely voidaan korvata työtapaturmana, mikäli olosuhteet ovat olleet työstä johtuvia. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 58). Pahoinpitely kuuluu vakuutusturvasta korvauksen piiriin, mutta korvattavuuteen vaikuttaa tietenkin tapahtuman kulku. Vain alle 16 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että tällainen pahoinpitely kuuluu tapaturmavakuutuslain piiriin (kuvio 18). Aliupseeriliiton jäsenistä lähes 20 prosenttia vastasi oikein.

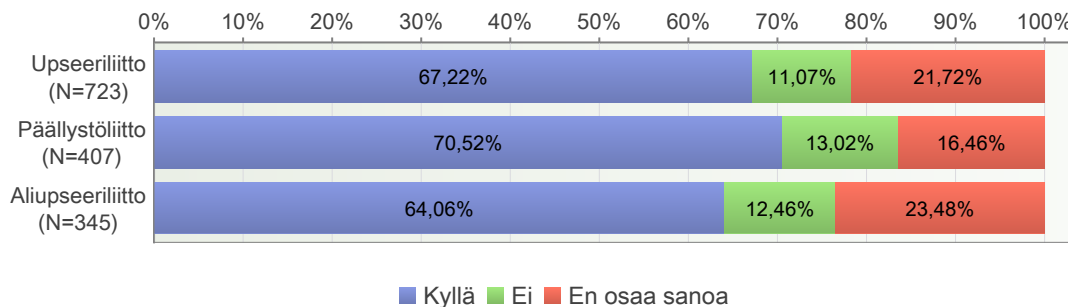
Kuvio 18: Työstä johtuva varusmiehen pahoinpitelyksi joutuminen vapaa-ajalla.

6.2.5 Tapaturmavakuutuksesta korvattavat tapahtumat

Maksettavista korvauksista esitettiin kuusi väittämää kysymyksellä ”*Tiedätkö mitä seuraavista ammattisotilaan lakisääteinen tapaturmavakuutus korvaa?*”. Vastausvaihtoehdot olivat *Kyllä, Ei, En tiedä*. Noin 88 prosenttia vastaajista vastasi tapaturman hoitokulujen olevan korvattavia. Aliupseeriliiton jäsenistä vajaa 84 prosenttia tiesi oikein, mutta yli 12 prosenttia valitsi vaihtoehdon *En tiedä*. *Flunssan hoitokulut* eivät kuulu korvattavaksi tapaturmavakuutuksesta. Lähes 86 % vastaajista tiesi-

vät asian, mutta kuitenkin lähes neljä prosenttia piti flunssan hoitokuluja korvattavina tapaturmavakuutuksesta. Päällystöliiton vastaajista yli 90 prosenttia, Upseeriliiton vastaajista lähes 86 prosenttia ja Aliupseeriliiton vastaajista vajaa 80 prosenttia tiesivät, ettei flunssan hoitokuluja korvata tapaturmavakuutuksesta.

Työtapaturmien korvaukset voidaan jakaa ansiomenetyskorvauksiin, kustannusten korvauksiin, haittakorvaukseen, kuntoutuskorvauksiin ja kuolemantapauskorvauksiin. Ansionmenetyskorvauksena maksetaan veronalaista päivärahaa. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 69, 75–77). Työtapaturman korvauksena korvataan kaikki tarpeelliset ja kohtuulliset sairaanhoitokulut, joita ovat lääkärin antama ja määräämä hoito, lääkärin määräämät lääkkeet ja hoitotarvikkeet. (TVL 608/1948, 1 a §). *Työkyvyttömyysajan palkan* mielsi korvattavaksi yli 67 prosenttia vastaajista. Aliupseeriliiton vastaajista lähes 36 prosenttia oli joko sitä mieltä, ettei väittämä kuulu korvattaviin tai ei tiennyt (kuvio 19).

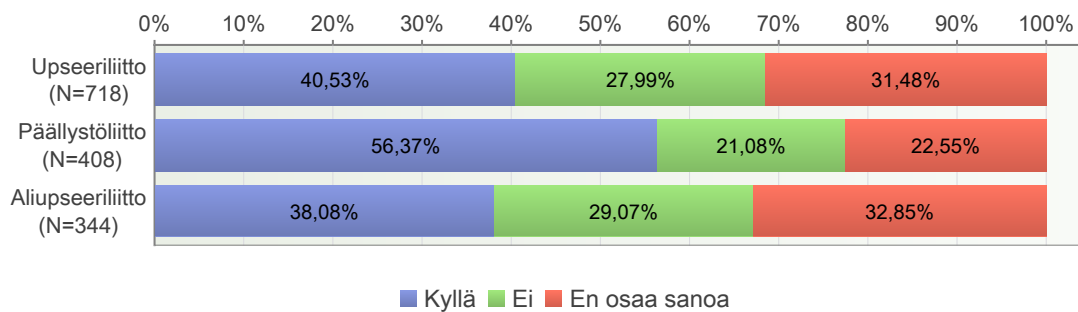

Kuvio 19: Työkyvyttömyysajan palkka

Työtapaturman seurauksena tarvittavasta kuntoutuksesta maksetaan veronalaisena täysimääräinen päiväraha tai tapaturmaeläke kuntoutuksen ajalta. Lisäksi korvataan verottomina muun muassa kuntoutuskustannukset kuten tutkimukset, tarvittavat apuvälineet ja toimintakyvyn kuntoutuksen kulut. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 70, 122–128). Yli 68 prosenttia vastaajista tiesi *kuntoutuksen* olevan korvattava tapaturmavakuutuksesta. Päällystöliiton vastaajista yli 74 prosenttia oli samaa mieltä. Aliupseeriliiton vastaajista noin 65 prosenttia ja Upseeriliiton vastaajista lähes 67 prosenttia tiesivät oikean vastuksen.

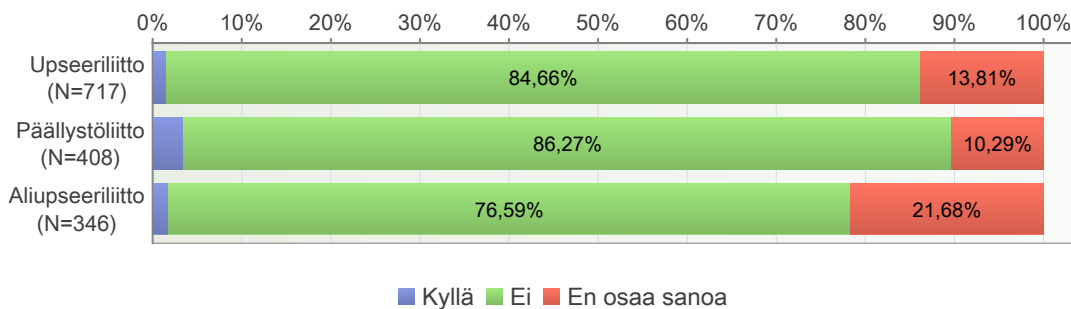
Työtapaturman yhteydessä rikkoontuneet silmälasit, piilolinssit, kuulokojeet, hammasproteesit, tukisidokset, -liivit sekä tekojäsenet ja -elimet kuuluvat korvattavaksi (TVL 608/1948, 14 § 3 mom.).

Särkyneiden esineiden ja välineiden korvaamisen edellytys on, että tapaturmassa on syntynyt jokin vamma, kuten esimerkiksi naarmu, kipu tai mustelma. Likaantuneita tai rikkoontuneita vaatteita tapaturman yhteydessä ei korvata, mutta tapaturmasta annettavan sairaanhoidon vuoksi rikutut vaatteet korvataan. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 107). Väittämä *Tapaturman yhteydessä rikkoontuneet vaatteet* jakoi vastaajien mielipiteitä ja tietämystä (kuvio 20). Vain noin 26 prosenttia vastaajista tiesi, että vaatteet eivät kuulu korvattavaksi tapaturmavakuutuksesta. Päällystöliiton vastaajista yli 56 prosenttia oli sitä mieltä, että vaatteet kuuluvat korvattavaksi, mutta aliupseeriliiton vastaajista vain 38 prosenttia oli samaa mieltä.

Kuvio 20: Tapaturman yhteydessä rikkoontuneet vaatteet

Työmatkalla sattunutta kolarivauriota ei korvata tapaturmavakuutuksesta. Kuitenkin hieman yli kaksi prosenttia piti työmatkalla sattuneen oman auton kolarivauriota korvattavana tapahtumana tapaturmavakuutuksesta. Huomioitavaa on kuitenkin, että yhteensä jopa lähes 15 prosenttia kaikista vastaajista ja Aliupseeriliiton vastaajista lähes 22 prosenttia valitsi ”En tiedä” –vaihtoehdon (kuvio 21).

Kuvio 21: Työpaikan ja kodin välillä sattuneen oman auton kolarivaurion.

6.2.6 Yhteenveto työtapaturma-asioiden osaamisesta

Työtapaturma-asioiden osaaminen oli vaihtelevaa ja myös puutteellista. Lähtökohtaisesti kaikkien työntekijöiden ja ammattisotilaiden on tunnettava ja tiedettävä oman hallintoyksikön tapaturma-asiames kuten puolustusvoimissa on ohjeistettu sekä kuinka toimitaan työtapaturmatapauksissa. Kyselyn tulosten mukaan tiedottaminen on ollut puutteellista. Tapaturmaturvan tietämyksen osalta vain vajaa yhdeksän prosenttia ammattisotilaista tiesi ammattisotilaiden tapaturmaturvan määrittävän lain, joka on tapaturmavakuutuslaki. Osaamista kokonaisuutena arvioitiin kysymysten 7-10 vastausten perusteella. Kysymysten jokaisen kohdan oikeiden vastanneiden prosentuaalisista määristä laskettiin keskiarvo eri taustamuuttujille.

Kyselyyn vastanneista keskimäärin noin 63,5 % tiesi oikeat vastaukset esitettyihin kysymyksiin. Ammattiliitoista parhaiten tapaturmaturvasta tiedettiin Päälystöliiton jäsenien keskuudessa. Heistä keskimäärin noin 67 % tiesi oikean vastauksen. Päälystöliittolaisista 33 % ilmoitti saaneensa tietoa työtapaturmaturvasta ammattiliitosta ja myös 33 % virkaurakurssilta. Upseeriliiton jäsenistä noin 62 % ja Aliupseeriliiton jäsenistä noin 61 % tiesivät keskimäärin oikean vastauksen asetettuihin kysymyksiin. Upseeriliiton jäsenistä noin 29 % ilmoitti saaneensa tietoa työtapaturmaturvasta ammattiliitosta sekä 29 % virkaurakurssilta. Aliupseeriliiton jäsenistä 35 % prosenttia ilmoitti saaneensa tietoa ammattiliitosta ja 24 % virkaurakurssilta. Perehdyttämiskoulutuksessa tietoa oli saanut vain 10-16 prosenttia ammattisotilaista ammattiliitosta riippuen.

Merkittävä puute on, että lähes kolmannes (31 %) ammattisotilaista ei ollut saanut tietoa työtapaturmaturvasta mistään. Heistä keskimäärin vain 57 % tiesi oikean vastauksen. Huomionarvoista on myös se, että keskimäärin jopa yli 15 % vastaajista valitsi ”En tiedä”-vaihtoehdon kysyttäessä, että kuuluuko tapaturmavakuutusturvan piiriin kyselyn väittämässä.

Puolustushaarakohtaisesti tarkasteltuna oikeat vastaukset tiesivät Pääesikunnassa tai sen alaisissa laitoksissa palvelevista noin 66 %, Ilmavoimissa palvelevista noin 64 % sekä Maa- ja Merivoimissa palvelevista noin 63 %. Tehtävittäin tarkasteltuna osaaminen oli parhaita turvallisuusalalla palvelevilla. Heistä oikeat vastaukset tiesi keskimäärin noin 67 %. Teknillisissä tehtävissä olevista noin 66 %, esikunta- ja toimistotehtävissä olevista noin 65 %, huollon ja logistiikka-alan tehtävissä olevista noin 64 % ja muissa tehtävissä olevista noin 61 % tiesivät keskimäärin oikeat vastaukset. Huonoiten

tapaturma-asiat tiesivät koulutus- ja kouluttajatehtävissä olevat. Heistä vain 59 % tiesi keskimäärin oikeat vastaukset.

Yleinen käsitys tapaturmaturvasta oli keskimäärin parempi pitkään palveluksessa olleilla ja myös iältään vanhemmilla ammattisotilailla. Pitkään palveluksessa olevat ammattisotilaat valitsivat myös huomattavasti vähemmän *En tiedä* -vaihtoehdon. Keskimääräinen osaaminen oli parhainta yli 25 vuotta palveluksessa olleilla (68 %). Heistä vain 24 % vastasi, ettei ole saanut mistään tietoa työtaturmaturvasta. Toiseksi parhainta tietämys oli 16–25 vuotta palveluksessa olleilla (66 %). Heistä 28 % ei ollut saanut tietoa työtaturmaturvasta. 5-15 vuotta palveluksessa olleilla keskimäärin oikein vastasi noin 62 %. Heistä 33 % ei ollut saanut tietoa työtaturmaturvasta. Huonointa osaaminen oli alle viisi vuotta palveluksessa olleilla (58 %). Heistä jopa lähes 39 % ilmoitti, ettei ollut saanut tietoa työtaturmaturvasta. Tietämyksen taso on siis suhteessa saatuun tietoon ja kokemukseen.

6.3 Ammattisotilaiden tapaturmaturvan haasteet

Valtiokonttori on tilastoinut koko puolustusvoimien henkilöstön työpaikka- ja työmatkatapaturmat. Tilastoissa on mukana ammattisotilaat ja siviilityöntekijät. Puolustusvoimien työtaturmien korvausmenot olivat vuonna 2011 yhteensä 618 000 euroa ja työtaturmien korvauspäiviä oli yhteensä 3430 päivää (<https://Vakuutustilastot.Valtiokonttori.fi>). Yksi tapaturman korvauspäivä maksaa keskimäärin yli 180 euroa. Pelkästään puolustusvoimien ammattisotilaille sattuneista työtaturmista ei ole saatavissa tilastoja Valtiokonttorilta, Tapaturmavakuutuslaitosten liitosta eikä myöskään puolustusvoimista.

Ammattiliittojen pääluottamusmiehiltä ja asiantuntijoilta kysyttiin ammattisotilaiden tapaturmaturvan haasteista sekä korvaamisessa esille tulleista ongelmista. Ammattiliittojen pääluottamusmiehet jäsentensä edunvalvojina toivat esille epäkohtia tapaturmaturvan parantamiseksi. Asiantuntijat sen sijaan tarkastelivat ammattisotilaiden tapaturmaturvaa työnantajan ja Valtiokonttorin näkökulmasta. Ammattisotilaiden näkökulmaa tapaturmaturvan haasteista on kuvattu vastauksien perusteella taulukoitujen pylväskuvaajien avulla, jotka on selitetty tarkemmin tekstein.

6.3.1 Keskeisimmät haasteet ammattisotilaiden tapaturmaturvassa ammattiliittojen näkökulmasta

Haastattelussa esitettiin yhtenä kysymyksenä Aliupseeriliiton, Päälystöliiton ja Upseeriliiton pääluottamusmiehille kysymys ammattisotilaiden tapaturmaturvan keskeisimmistä haasteista ja mitkä asiat he ovat kokeneet ongelmallisiksi. Haasteina pääluottamusmiehet näkivät Valtiokonttorin kireän tapaturmavakuutuslain soveltamiskäytännön sattuneisiin vammautumisiin sekä liian suppean vakuutusturvan. *”Tärkeimmäksi ja akuuteimmaksi ongelmaksi on muodostunut Valtiokonttorin äärimmäisen kireä tulkintalinja korvauskäytännössä”* (Oranen 2012).

Lisäksi Valtiokonttorin tietämys ammattisotilaiden toimintaympäristöstä ja työn yleisvaarallisuudesta koettiin liian vähäiseksi, vaikka sodanajan valmiuksia koulutettaessa ja harjoitettaessa toiminta on rajattu työturvallisuuslain ulkopuolelle. *”Valtiokonttori ei tunne riittävästi sotilaallisen työn luonnetta ja siinä muodostuvia vammoja. Korvauksien toimivuus on hidasta ja Valtiokonttorin linjan mukaan korvauspäätökset ovat yleensä ensin kielteisiä ja vasta valittamalla päätöksestä myönnetään jotain.”* (Rantala 2012).

Ammattisotilaiden sotilaseläkemuutoksen vuoksi yhä vanhemmat sotilaat osallistuvat vaativiin sotilaallisiin harjoituksiin. Harjoituksissa toimitaan poikkeavissa olosuhteissa kaikkina vuoden- ja vuorokauden aikoina sääolosuhteista riippumatta. Lisäksi harjoituksissa työskennellään usein väsyneenä, koska tilanteenmukainen toiminta ei mahdollista riittävää lepoa. Ammattisotilaiden vakuutusturva nähtiin myös riittämättömäksi verrattaessa esimerkiksi ammattisotilaille asetettuja fyysisen kunnon vaatimuksia ja kuntotestejä. *”Työtapaturma työssä ei ole aina työtapaturma. Valtiokonttorin antama vakuutusturva työtapaturmiin ei kata useita käsketyssä palveluksessa tapahtuneita vammautumisia, tai korvausperusteet ovat vähintäänkin epäselvät.”* (Jalkanen 2012).

Valtiokonttorin korvauskäytännön soveltamisessa edellytetään syntyneen vamman ja tapaturman tai tapahtuman välistä syy- seuraussuhdetta, kuten tapaturmavakuutuslain periaatteisiin kuuluu. Syyseuraussuhteen tulkinnat ovat kuitenkin ammattiliittojen pääluottamusmiesten mukaan olleet ristiriitaisia ja niitä on tulkittu hyvin tiukasti. *”Valtiokonttorin tulkinnan mukaan terve akillesjänne ei katkea muuten kuin ulkopäin tulleesta iskusta.”* (Jalkanen 2012). Vammautumisen korvauksien epämi-

seen vaikuttaa myös aiempi vammautuminen, joka nähtiin liian yleisenä perusteluna negatiiviseen korvauspäätökseen. ”*Valtiokonttorin tulkinnan mukaan vamma ei ole syntynyt syy- seuraussuhteessa sattuneeseen tapahtumaan. Lisäksi aiemmat vammautumiset katsotaan myötävaikuttaneen uuden tapaturman aiheuttamaan vammaan vaikka ne eivät ole aikaisemmin vaikuttaneet normaaliin työntekoon ja toimintaan.*” (Jalkanen 2012). ”*Jos vahingoittuneella on aiempi vamma, niin sitä käytetään perusteena osittaiselle korvaukselle.*” (Rantala 2012).

Puolustusvoimien Keskussotilassairaalassa hoidettiin aiemmin asevelvollisten ja ammattisotilaiden erityishoitoa vaativat toimenpiteet. Keskussotilassairaala lakkautettiin 2000-luvulla. Nykyään ammattisotilaiden työterveyshuolto on eriytetty asevelvollisten terveydenhuollosta. Ammattisotilaiden työterveyshuolto on ulkoistettu yksityisille lääkäriasemille. Keskussotilassairaalaan lakkauttaminen nähtiin vaikuttavan negatiivisesti ammattisotilaiden tapaturmien hoitoon ja korvauksiin. ”*Puolustusvoimien keskussotilassairaalan lakkauttamisen jälkeen ovat ongelmat korvauksissa ja hoidossa lisääntyneet. Keskussotilassairaalan toimiessa henkilökunta oli jo samana päivänä hoidossa ja paraniminen oli myös siksi nopeampaa. Hoito annettiin puolustusvoimien omin toimenpitein, joten ulkopuolelle maksettavia korvauksia ei muodostunut kovinkaan paljon.*” (Rantala 2012). Maksullinen jatkohoito, kuten fysioterapia, jää usein käymättä säästösyistä ja työntekijän kuntoutuminen kestää pidempään.

Ammattisotilaiden tapaturmiin liittyvien haasteiden nähdään lisääntyvän, koska ammattisotilaille asetetut vaatimukset on nyt kirjattu lakiin ja kuntotestien tuloksia tarkastellaan vuosittain kehityskeskusteluissa, joka puolestaan vaikuttaa henkilökohtaiseen palkkaukseen. Sotilaallisten kriisinhallintatehtävien lisääntyminen ja toimintaympäristön muutos sodankaltaisiin olosuhteisiin, palveluksessa olevan henkilöstön väheneminen ja osallistuminen palvelusvelvollisuudella erilaisiin sotilasurheilukilpailuihin kuten esteratakilpailuihin koetaan lisäävän ammattisotilaiden tapaturmariskiä tulevaisuudessa. Vastaavasti tekniset järjestelyt ovat vähentäneet tapaturmavaaraa työpaikoilla.

6.3.2 Keskeisimmät haasteet ammattisotilaiden tapaturmaturvassa asiantuntijoiden näkökulmasta

Valtiokonttorin korvausjohtajalta, puolustusvoimien työturvallisuuspäälliköltä ja sotilastapaturma-asiaain neuvottelukunnassa jäsenenä olevalta puolustusvoimien hallintoylilääkäriltä kerättiin tietoa asiantuntijoina. He toivat omasta sekä edustamiensa organisaatioiden näkökulmasta esille ammattisotilaiden tapaturmanturvan haasteita sekä ongelmia. Lappikoski nostaa esille tapaturma-asiaain korvauslautakunnan, jonka tehtävänä on yhtenäistää korvaustointia antamalla yleisohjeita sekä lausuntoja periaatteellisista lääketieteellisistä tai oikeudellisista kysymyksistä. Tapaturmalain mukaan ammattisotilaille ei ole erityisiä perusteita korvauksille, jotka poikkeaisivat muusta lainsäädännöstä. ”*Ammatit eivät sinällään vaikuta ratkaisuperusteisiin.*” (Lappikoski 2012).

Tapaturmaksi katsotaan äkillinen, ennalta arvaamaton ja ulkoisen tekijän aiheuttama henkilön tahdosta riippumaton tapahtuma. (Kukkonen & Karmavalo 2010, 46). Työtapaturmana pidetään sairauden tai vamman aiheuttamaa tapaturmaa, joka kohtaa työntekijää työssä tai työstä johtuvista olosuhteista. (TVL 608/1948, 4§). Työstä johtuvien olosuhteiden vuoksi soveltamiskäytänteisiin on tehty poikkeuksia. Ammattisotilaiden kuntoiluvelvoite on huomioitu kuntoa ylläpitävässä toiminnassa, jolloin tapaturmavakuutus on voimassa ja sattunut tapaturma korvataan työtapaturmana. Vapaaehtoista harjoittelua ei katsota tällaiseksi tapahtumaksi, vaan toiminta on oltava johdettua ja ohjeiden mukaista, josta on voitu esittää tarvittavat selvitykset. Muita poikkeavia soveltamiskäytänteitä ei ammattisotilaiden osalta ole olemassa.

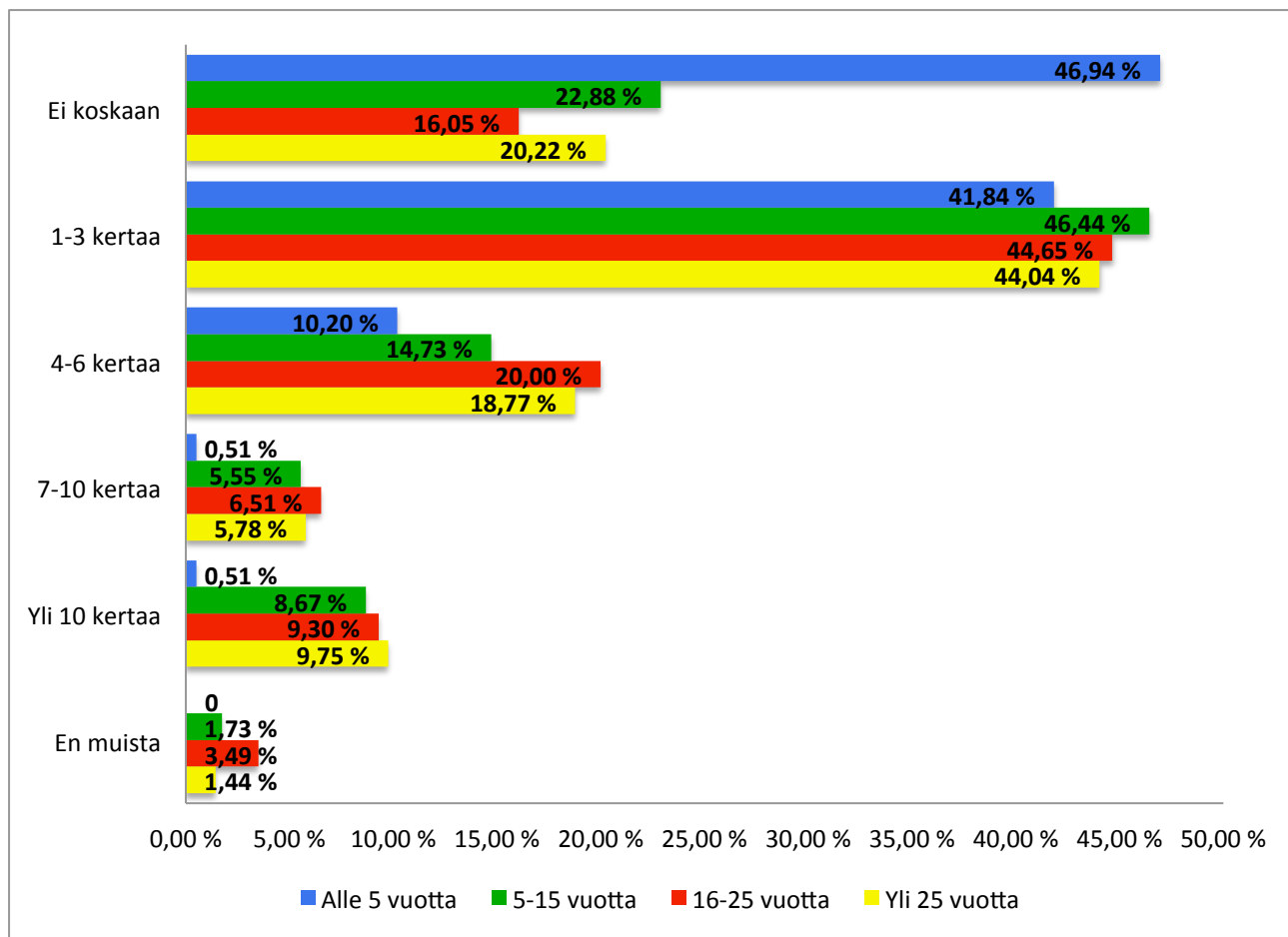
Työnantajan asiantuntijat näkevät haasteina vakuutusturvan kattavuuden erityisolosuhteissa sattuneiden tapaturmien korvauksien ja määrittelyjen tulkinnanvaran. Tällaiset erityistilanteet ovat esimerkiksi taisteluharjoituksissa ja sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä. Kaikkien syyseuraussuhteiden mahdollisia yhteyksiä ei tunneta riittävällä tarkkuudella. Lisäksi vakuutusturva nähdään liian suppeana varsinkin fyysisen kunnon ylläpitämisvelvoitteen kanssa. Työnantajan eduksi katsotaan työntekijän nopea hoito ja palaaminen töihin mahdollisimman pian vammautumisen jälkeen. ”*Työnantajalla pitäisi olla vastuu kaikista sotilastyössä työntekijälle aiheutuneista vammoista ja sairauksista riippumatta siitä, ovatko ne tapaturmaisesti sattuneita tai tapaturman kanssa syy-yhteydessä*” (Näättsaari 2012). Keskussotilassairaalan lakkauttaminen koettiin vaikeuttaneen

ammattisotilaiden hoitoon pääsyä varsinkin epäselvissä tapauksissa. Kriisinhallintatehtävistä palanneilla ongelmia on ollut psyykkisiin haittoihin liittyvien hoitoihin pääsyssä ja korvausten saannissa.

6.3.3 Ammattisotilaille sattuneet työtapaturmat

Tässä luvussa käsitellään ammattisotilaille sattuneita työtapaturmia, niistä tehtyjen tapaturmailmoitusten määriä ja työterveyshuoltoa. Tulokset on esitetty taulukko-muodoissa. Taulukot on valittu työtapaturmiin ja työterveyshuoltoon liittyvistä kysymyksistä. Ilmiöitä ja kuvaajia on selitetty risitiintaulukoimalla erilaisilla taustamuuttujilla. Vastauksien perusteella on muodostettu kokonaiskäsitys ammattisotilaiden haasteista tapaturmaturvasta.

Kysymyksessä 15 kysyttiin ammattisotilailta, että kuinka monta kertaa heille on sattunut työtapaturma (vamma) tai lyhyenä aikajaksona (1 vrk) työliikkeen vuoksi syntynyt jänteen tai lihaksen kipeytyminen. Vastaajista noin 75 prosenttia ilmoitti olleensa työtapaturmassa vähintään kerran palveluksensa aikana ammattisotilaana. Noin 45 prosenttia vastaajista ilmoitti olleensa työtapaturmassa 1-3 kertaa. Yli kahdeksan prosenttia vastaajista ilmoitti, että on ollut työtapaturmassa yli kymmenen kertaa. Palvelusaikaan verrattuna työtapaturmia on sattunut selkeästi vähiten alle viisi vuotta palveluksessa olleille (kuvio 22). Yli kymmenen kertaa työtapaturmassa olleiden vastaajien määrä oli aika tasainen yli viisi vuotta palveluksessa olleilla (8,67 % – 9,75 %) sekä samoin 7-10 kertaa työtapaturmassa olleiden vastaajien osalta (5,55 % – 6,51 %). Huomioitavaa on, että 16-25 vuotta palveluksessa olleista useammat ovat olleet työtapaturmassa kuin yli 25 vuotta palveluksessa olleet, kuten kuviosta voidaan havaita.

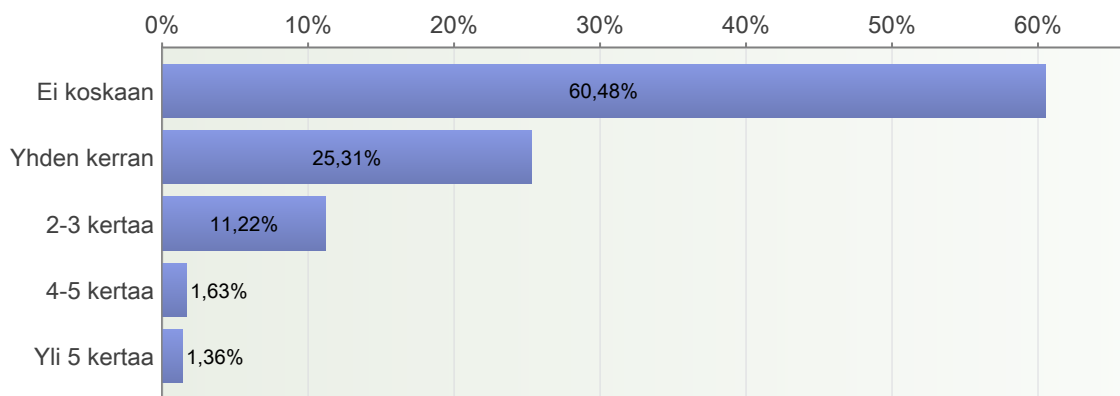

Kuvio 22: Työtapaturmat ammattisotilaana palvelusajoittain.

Vähintään kerran työtapaturmassa vastaajista (1488) oli ollut 1107 ammattisotilasta. Heistä 432 eli 39 prosenttia ei ollut koskaan laatinut tapaturmailmoitusta. Työtapaturmaan 1-3 kertaa joutuneita vastaajia oli 666 ammattisotilasta vastaajista. Heistä noin 43,5 % ei ollut tapahtumista laatinut koskaan tapaturmailmoitusta. 4-6 kertaa työtapaturmassa olleita vastaajia oli 238 ammattisotilasta. Heistä noin 30,7 % ei ollut koskaan laatinut tapaturmailmoitusta sattuneista tapahtumista ja noin 53,5 prosenttia oli tehnyt sattuneista tapahtumista 1-3 kertaa tapaturmailmoituksen. Kokonaisuutena vain muutama vastaaja ilmoitti laatineensa sattuneista työtapaturmista aina tapaturmailmoituksen tapaturma-asiamiehen kanssa.

Viimeisen 12 kuukauden aikana 60 % vastaajista eli noin 870 henkilöä oli välttynyt työtapaturmilta ja 368 henkilöä (25 %) oli ollut yhden kerran työtapaturmassa (Kuvio 23). Noin 11 prosenttia vastaajista (162) oli ollut työtapaturmassa 2-3 kertaa. 24 vastaajaa oli ollut työtapaturmassa 4-5 kertaa

ja 19 vastaajaa ilmoitti olleensa työtapaturmassa yli viisi kertaa viimeisen 12 kuukauden aikana. Vastaajille sattuneiden tapaturmien lukumäärä viimeisen 12 kuukauden aikana on vähintään 904 kappaletta. Tapaturmavakuutuslaitosten liiton ilmoittama Valtiokonttorin korvattujen sotilastyötä tekevien työtapaturmien määrä on keskimäärin vuosittain noin 400. Valtiokonttori on tilastoinut puolustusvoimissa vuonna 2011 työpaikoilla ja työmatkoilla sattuneet työtapaturmat, joita oli yhteensä 833 työtapaturmaa (<https://Vakuutustilastot.Valtiokonttori.fi>). Valtiokonttorin tilastossa on mukana ammattisotilaat ja siviilityöntekijät. Molemmat luvut ovat huomattavasti vähemmän kuin 1488 vastaajien ilmoittamat vähintään 904 työtapaturmaa viimeisen vuoden aikana.

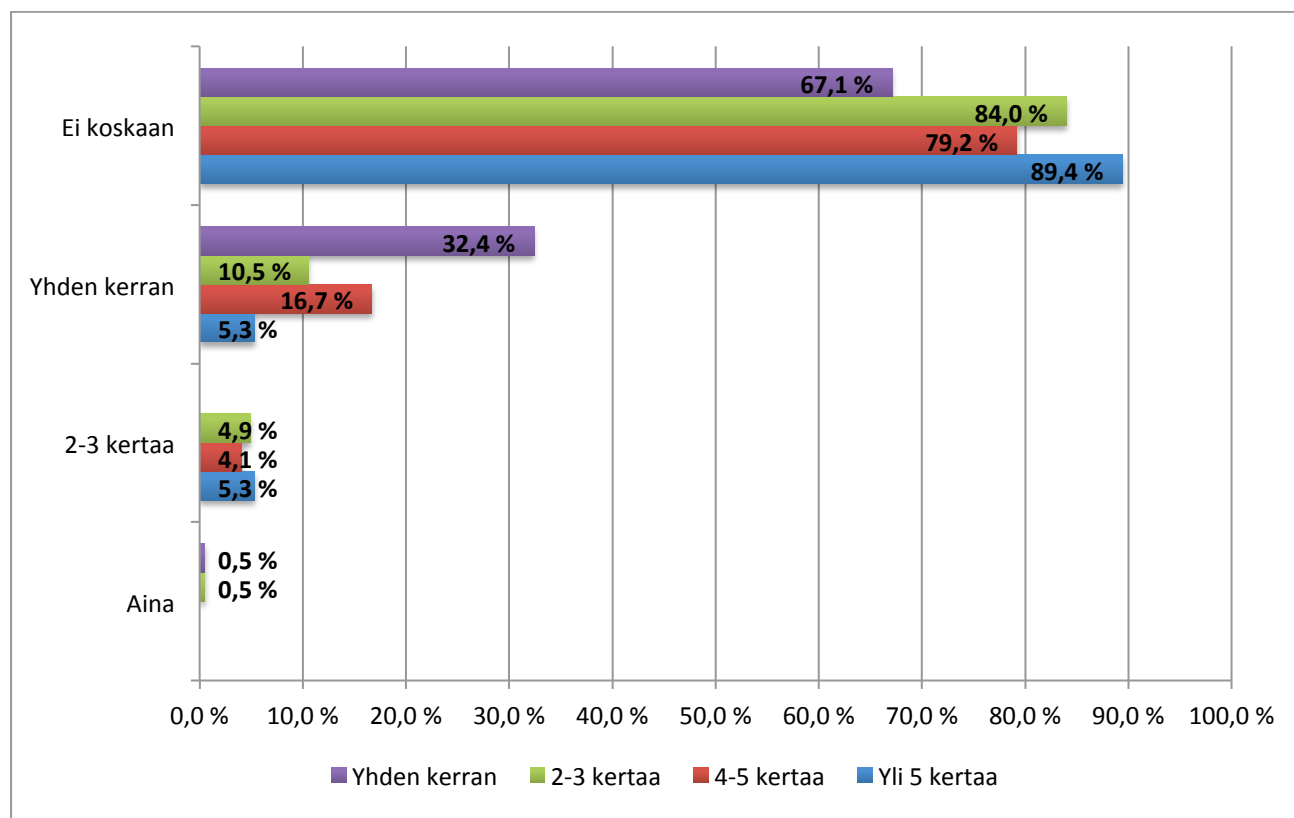

Kuvio 23: Viimeisen 12 kuukauden aikana sattuneet työtapaturmat.

Viimeisen vuoden aikana sattuneiden työtapaturmien puolustushaarakohtaisia eroja oli lähinnä Pääesikunnan ja sen alaisten laitosten osalta, jossa työtapaturmia oli sattunut vähintään kerran 31 prosentille vastaajista. Vastaavat luvut olivat Maavoimissa 41 % sekä Meri- ja Ilmavoimissa 39 %. Huollon ja logistiikka-alan tehtävissä olevista työtapaturmia oli sattunut vähintään kerran yli 53 prosentille, koulutus- ja kouluttajatehtävissä oleville 50 prosentille sekä turvallisuusalan tehtävissä oleville 48 prosentille vastaajista. Vähiten työtapaturmia oli sattunut esikunta- ja toimistotehtävissä oleville (31 %). Vastaajista 25–35 -vuotiaille oli sattunut selkeästi eniten (45 %) työtapaturmia. Vähiten työtapaturmia oli sattunut yli 45 -vuotiaille, joista vain 35 prosentille oli sattunut työtapaturma vähintään kerran viimeisen vuoden aikana. Vastaavasti alle viisi vuotta palveluksessa olleista 44 prosentille oli sattunut työtapaturma, kun yli 25 vuotta palveluksessa olevista vastaajista vain 33 prosenttia oli ollut työtapaturmassa vähintään kerran. Vastaajista 64 prosentille Päälystöliiton jäse-

nistä, 62 prosentille Upseeriliiton jäsenistä ja 53 prosentille Aliupseeriliiton jäsenistä ei ollut sattunut työtapaturmaa viimeisen vuoden aikana.

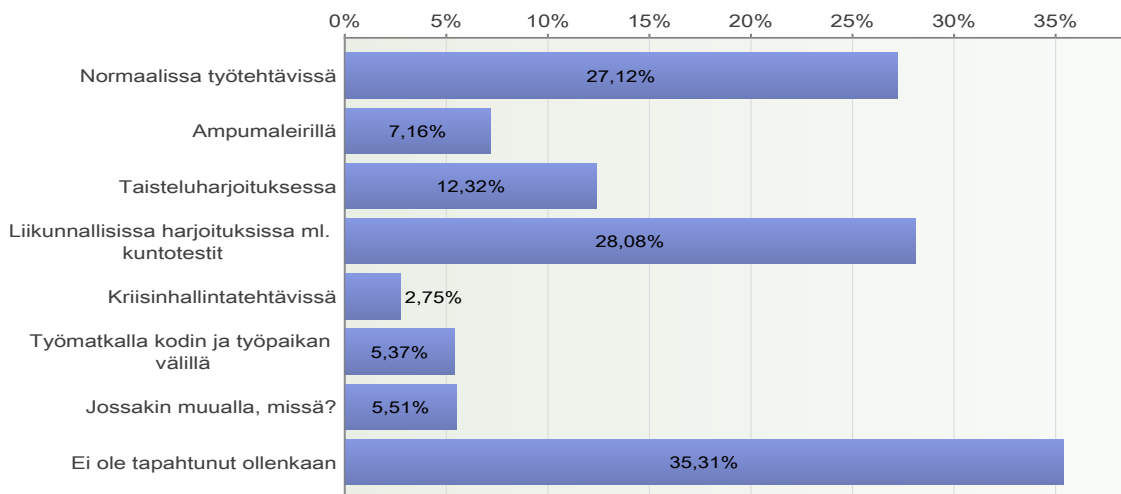
Valtiokonttorin korvausjohtajan mukaan aina, kun sattuu tapaturma tai jokin loukkaantuminen, niin kannattaa tehdä tapaturmailmoitus. Vastaajista vain noin 0,5 prosenttia oli laatinut aina viimeisen 12 kuukauden aikana sattuneista työtapaturmista tapaturmailmoituksen tapaturma-asiamiehen kanssa. (kuvio 24). Vastaajista 563 oli ollut työtapaturmassa viimeisen vuoden aikana ja heistä jopa 419 eli yli 74 prosenttia ilmoitti ettei ollut laatinut koskaan tapaturmailmoitusta tapaturma-asiamiehen kanssa. Yhden kerran työtapaturmassa olleista yli 67 prosenttia oli jättänyt laatimatta tapaturmailmoituksen. Useammin kuin yhden kerran työtapaturmassa olleet vastaajat ilmoittivat jättäneensä useammin laatimatta tapaturmailmoituksen kuin yhden kerran työtapaturmassa olleet. Yli viisi kertaa työtapaturmassa olleista vastaajista jopa yli 89 prosenttia ei ollut koskaan laatinut tapaturmailmoitusta tapaturma-asiamiehen kanssa.

Kuvio 24: Viimeisen 12 kuukauden aikana sattuneista työtapaturmista laaditut tapaturmailmoitukset tapaturma-asiamiehen kanssa.

Kuviossa 25 on esitetty työtapaturmien sattumispaikat viimeisen 12 kuukauden aikana. Merkittävää on, että jopa yli 28 prosentille vastaajista työtapaturma on sattunut liikunnallisissa harjoituksissa tai kuntotesteissä. Noin 27 prosentille vastaajista työtapaturmia on sattunut normaaleissa työtehtävissä. Noin 17 prosentille vastaajista työtapaturmia on sattunut taisteluharjoituksissa tai ampumaleireillä. Työmatkoilla työtapaturmia on sattunut vain vähän yli viidelle prosentille. Taulukossa on myös huomioitu kriisinhallintatehtävissä sattuneet sotilastapaturmat, joita oli sattunut 2,75 prosentille vastaajista. Avoimeen kysymykseen työtapaturman sattumispaikka ”jossakin muualla, missä?” tuli yhteensä 76 vastausta, jotka olivat muun muassa kurssilla tai virkamatkalla (12), lentotoiminnassa (11) kuten ilmataisteluharjoituksessa, viikkoliikunnassa ja kunto-ottelussa (9), sekä voimankäyttökoulutuksessa (5) ja sotakoirien koulutuksessa (4).

Viimeisen vuoden aikana työtapaturmia oli sattunut Pääesikunnan ja sen alaisten laitosten palveluksessa oleville eniten liikunnallisissa harjoituksissa (yli 31 %) ja normaalissa työtehtävissä (21 %). Maavoimissa palvelevista vastaajista työtapaturmia oli sattunut eniten liikunnallisissa harjoituksissa (29 %) ja normaaleissa työtehtävissä (24 %), Merivoimissa normaaleissa työtehtävissä (31 %) ja liikunnallisissa harjoituksissa (25 %), Ilmavoimissa normaaleissa työtehtävissä (37 %) ja liikunnallisissa harjoituksissa (25 %). Tehtävittäin tarkasteltuna normaaleissa työtehtävissä eniten työtapaturmia oli sattunut teknillisissä tehtävissä (52 %), huollon ja logistiikka-alan tehtävissä (44 %), turvallisuusalan tehtävissä (41 %) sekä muissa tehtävissä (29 %) oleville. Esikunta- ja toimistotehtävissä oleville oli sattunut eniten työtapaturmia liikunnallisissa harjoituksissa (30 %) sekä koulutus- ja kouluttajatehtävissä (28 %) oleville.

Kuvio 25: Tapahtuneet työtapaturmat sattumispaikkojen mukaan.

Pelkästään työtapaturmien sattumispaikkojen prosenttimääriä vertailtaessa keskenään (pl. kriisinhallintatehtävät ja ne joille ei ole sattunut työtapaturmaa) vaikuttaa prosenttiosuuksiin nousevasti. Viimeisen 12 kuukauden aikana liikunnallisissa harjoituksissa oli sattunut lähes 33 prosenttia, normaaleissa työtehtävissä vajaa 32 prosenttia, taisteluharjoituksessa ja ampuleireillä lähes 23 prosenttia sekä työmatkalla yli kuusi prosenttia sattuneista työtapaturmista.

Kysymykseen ”olen saanut mielestäni riittävästi neuvontaa ja opastusta työpaikkani työn vaaroista ja turvallisuusmääräyksistä” täysin samaa mieltä –vastanneista vain noin 30 prosentille oli sattunut työtapaturma vähintään kerran viimeisen vuoden aikana. Vastaavasti niistä vastaajista, jotka eivät olleet saaneet neuvontaa eikä opastusta ollenkaan, oli sattunut noin 43 prosentille vähintään yksi työtapaturma viimeisen vuoden aikana. Laadittuun työ- ja palvelusturvallisuusriskien arviointiin, tapaturmavaaroihin ja turvallisuusohjeisiin perehdyttämisen vaikutus sattuneisiin työtapaturmien määrään on huomattava (taulukko 9). Perehdytetyistä henkilöistä noin 5-6 prosentille vähemmän oli sattunut työtapaturmia kuin niille, joita ei oltu perehdytetty. Sen sijaan työvälineiden turvalliseen käyttöön perehdyttäminen ei ollut vaikuttanut työtapaturmien määrään vähentävästi.

Taulukko 9: Perehdyttämisen vaikutus työtapaturmien määrään.

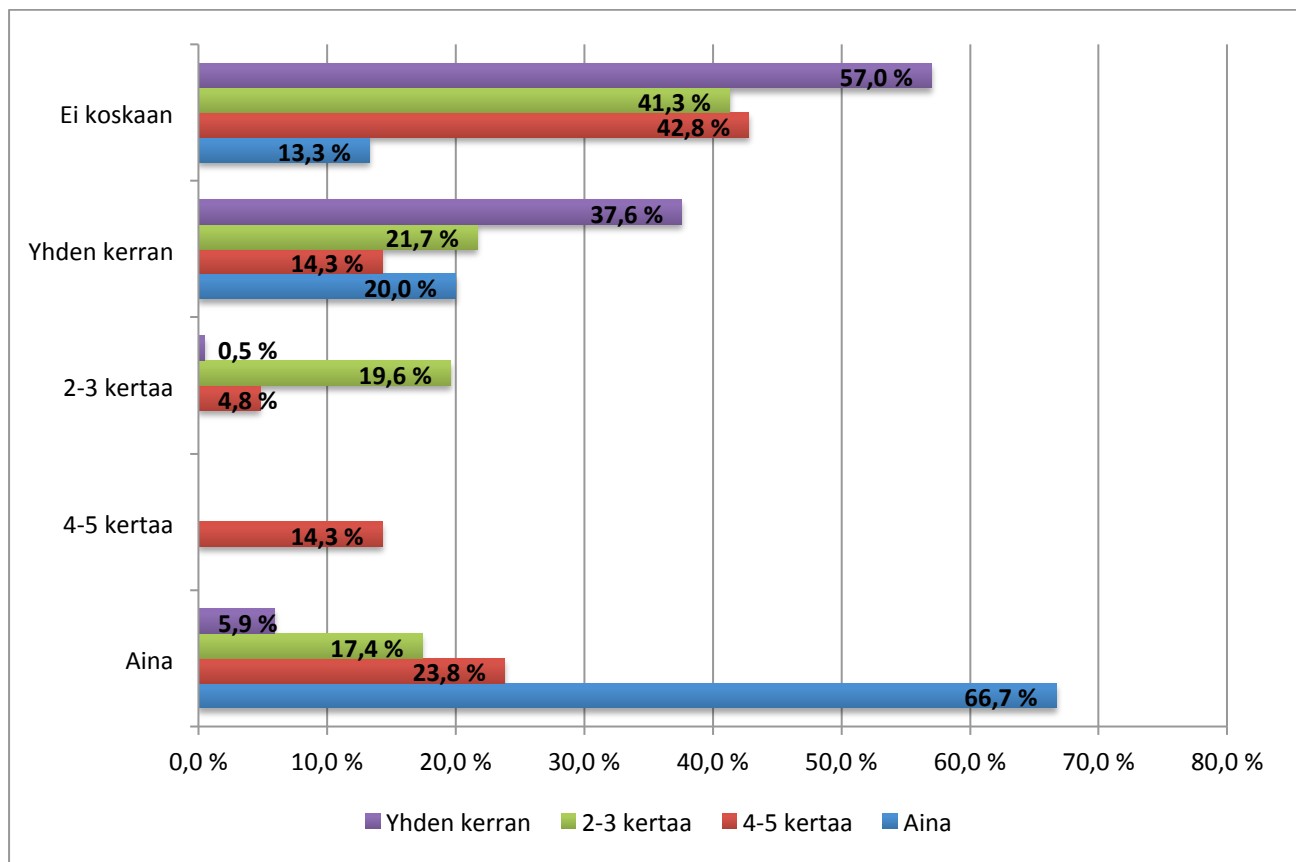
Perehdytettiinkö sinut viimeksi työtehtäviä vaihtaessa tai vastaanottaessa		Kuinka monta kertaa sinua on kohdannut ammatillisena työtapaturma (vamma) tai lyhyenä aikajaksona (1 vrk) työliikkeen vuoksi syntynyt jätteen tai lihaksen kipeytyminen viimeisen 12 kk:n aikana?				
		Ei koskaan	Yhden kerran	2-3 kertaa	4-5 kertaa	Yli 5 kertaa
laadittuun työ- ja palvelusturvallisuusriskien arviointiin?	Kyllä	66,0 %	21,3 %	10,3 %	1,2 %	1,2 %
	Ei	59,7 %	26,0 %	11,2 %	1,7 %	1,3 %
tapaturmavaaroihin?	Kyllä	64,4 %	23,0 %	10,1 %	1,4 %	1,1 %
	Ei	59,7 %	26,1 %	11,2 %	1,7 %	1,3 %
turvallisuusohjeisiin?	Kyllä	62,8 %	24,6 %	10,6 %	1,3 %	0,6 %
	Ei	57,8 %	26,5 %	11,5 %	2,0 %	2,1 %

Tapaturman sattuessa hoitoon on hakeuduttava välittömästi. Mitä vakavampi vamma, niin sitä nopeammin on hakeuduttava lääkäriin. Kipeytymisessä on määritelty esimerkiksi syöpymien, hankaumien, auringonpistosten ja paleltumien osalta, että vamman on oltava syntynyt lyhyehkönä, enintään yhden vuorokauden aikana. Hoitoon hakeutumisesta ei ole olemassa määräaikaa, mutta esimerkiksi korvauksien epäämisiä on tullut siitä, kun hoitoon on hakeuduttu vasta kymmenen päivän päästä

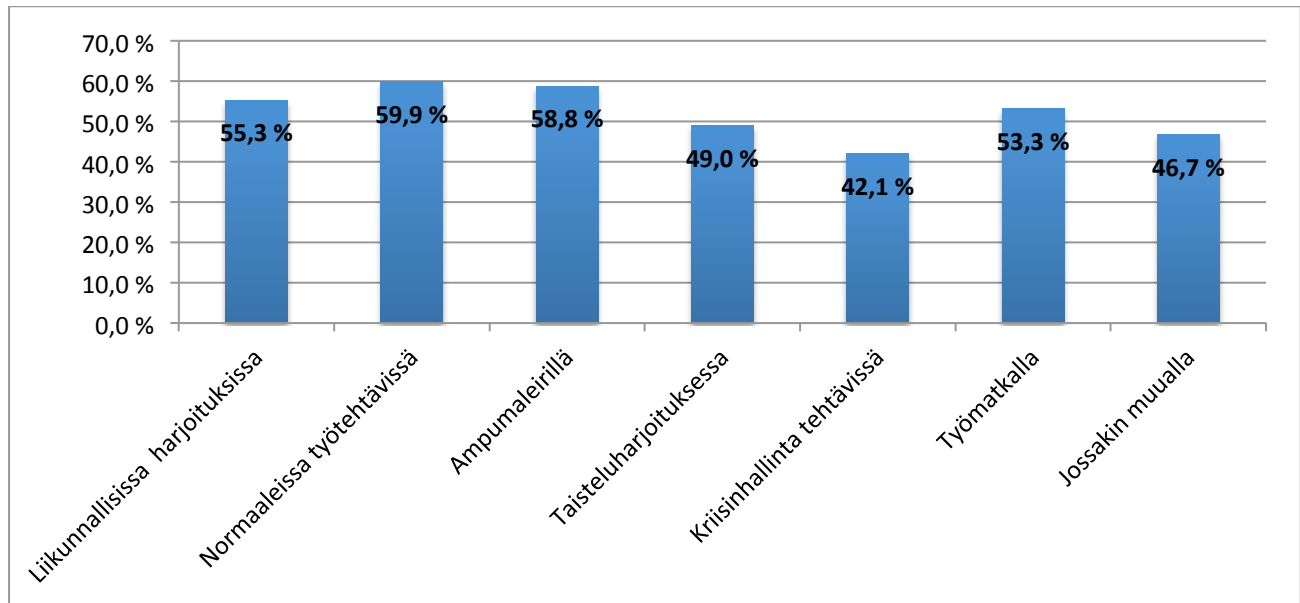
tapaturmasta. Tällöin on voitu katsoa, että vamman syy ei ole kyseinen tapaturma. Yleensä on edullisempi hoitaa syntyneet vammat, kun hakeutuu mahdollisimman pian hoitoon. (Lappikoski 2012).

Reilut 25 prosenttia vastaajista oli hakeutunut hoitoon työtapaturmasta aiheutuneen vamman johdosta vähintään kerran tai useammin viimeisen 12 kuukauden aikana. Hoitoa saaneista vastaajista hoitokuluja ei oltu korvattu koskaan 50,4 prosentille. Hoidot oli korvattu aina 11,8 prosentille hoitoa hakeneista. Kerran hoitoa hakeneiden hoitokulut oli jäänyt korvaamatta 57 prosentille. 2-3 kertaa hoidossa olleiden hoitokulut oli jäänyt korvaamatta yli 41 prosentille vastaajista ja hoidot oli korvattu vain kerran reilulle viidennekselle (21,73 %). Aina työtapaturmaan hoitoa hakeneille vastaajille hoidot oli korvattu kuitenkin lähes 67 prosentille. Alla olevassa taulukossa on esitetty pinottujen pylväskuvaajien väreillä, että kuinka monesti työtapaturmien vammoihin kyselyyn vastaajat ovat hakeneet hoitoa viimeisen 12 kuukauden aikana. Vasemmalla pystyakselilla on kuvattu, että kuinka monesti vammojen hoito oli korvattu ja väreillä on kuvattu hoitoon hakeutumiskerrat (kuvio 26).

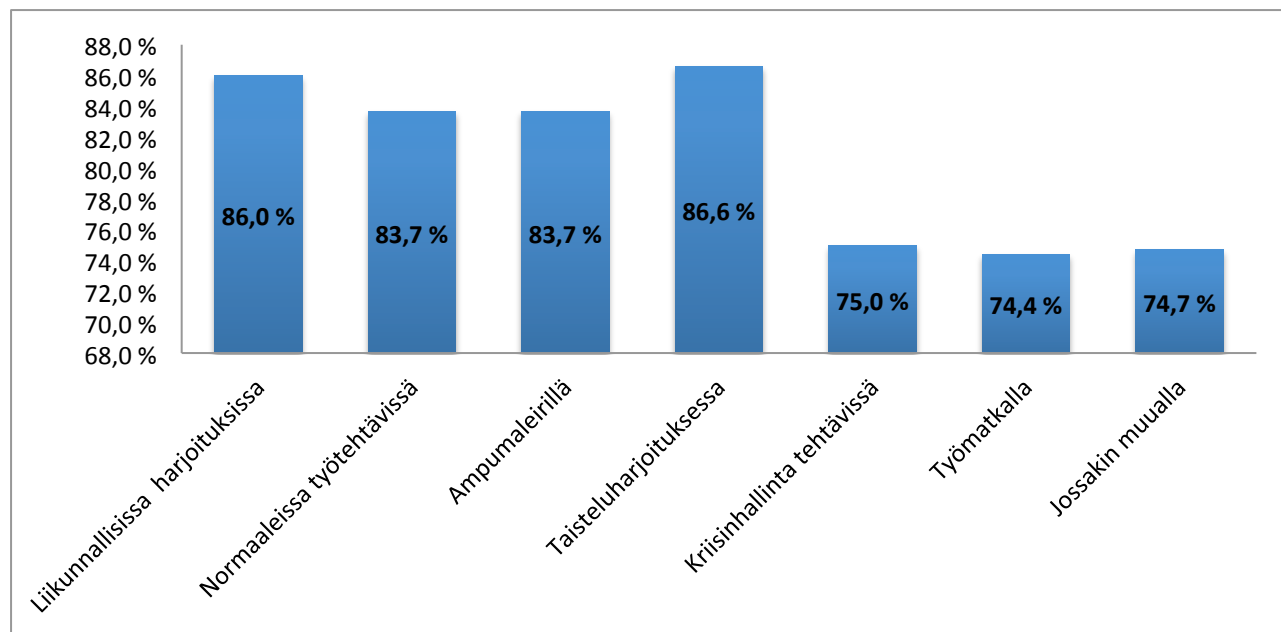
Kuvio 26: Työtapaturmista aiheutuneiden vammojen korvatut hoidot suhteessa hoitokäynteihin.

Seuraavassa kuviossa esitetään työtapaturmien osuus sattumispaiikkojen mukaan, joiden saatua hoitoa ei ole korvattu koskaan (kuvio 27). Kuviossa on myös kriisinhallintatehtävissä sattuneet sotilastapaturmat. Tutkimuksesta ei kuitenkaan selviä miksi ja mitä hoitoja ei ole korvattu. Hoitojen korvaamattomuus on suurin normaaleissa työtehtävissä (60 %) ja ampumaleirillä (59 %) sattuneiden työtapaturmien osalta.

Kuvio 27: Työtapaturmien osuus sattumispaiikkojen mukaan viimeisen 12 kuukauden aikana, joiden hoitoja ei oltu korvattu koskaan.

Osaan hoitojen korvaamattomuudesta on kuitenkin olemassa selitys. Työtapaturmien sattumispaiikkojen mukaan tarkasteltuna jopa 83,7 prosenttia vastaajista ei ollut koskaan laatinut tapaturmailmoitusta sattuneesta tai sattuneista työtapaturmista viimeisen 12 kuukauden aikana. Tapaturmailmoitukset on jätetty useimmin laatimatta taisteluharjoituksissa ja liikunnallisissa harjoituksissa sattuneista työtapaturmista (kuvio 28). Useimmin tapaturmailmoitus on laadittu työmatkalla sattuneista työtapaturmista (25,6 %). Toimintaan tapaturmatapauksessa perehdytystä saaneista 80 prosenttia ei ollut koskaan laatinut tapaturmailmoitusta työtapaturmista viimeisen 12 kuukauden aikana. Vastaavasti niistä, jotka eivät olleet saaneet perehdytystä, 85 prosenttia ei ollut koskaan laatinut työtapaturmista tapaturmailmoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana. Tapaturmailmoituksen latineista työtapaturman hoitoja ei oltu korvattu koskaan 30,2 prosentille vastaajista.

Kuvio 28: Työtapaturmien osuus sattumispaikkojen mukaan viimeisen 12 kuukauden aikana, joista ei ole koskaan laadittu tapaturmailmoitusta.

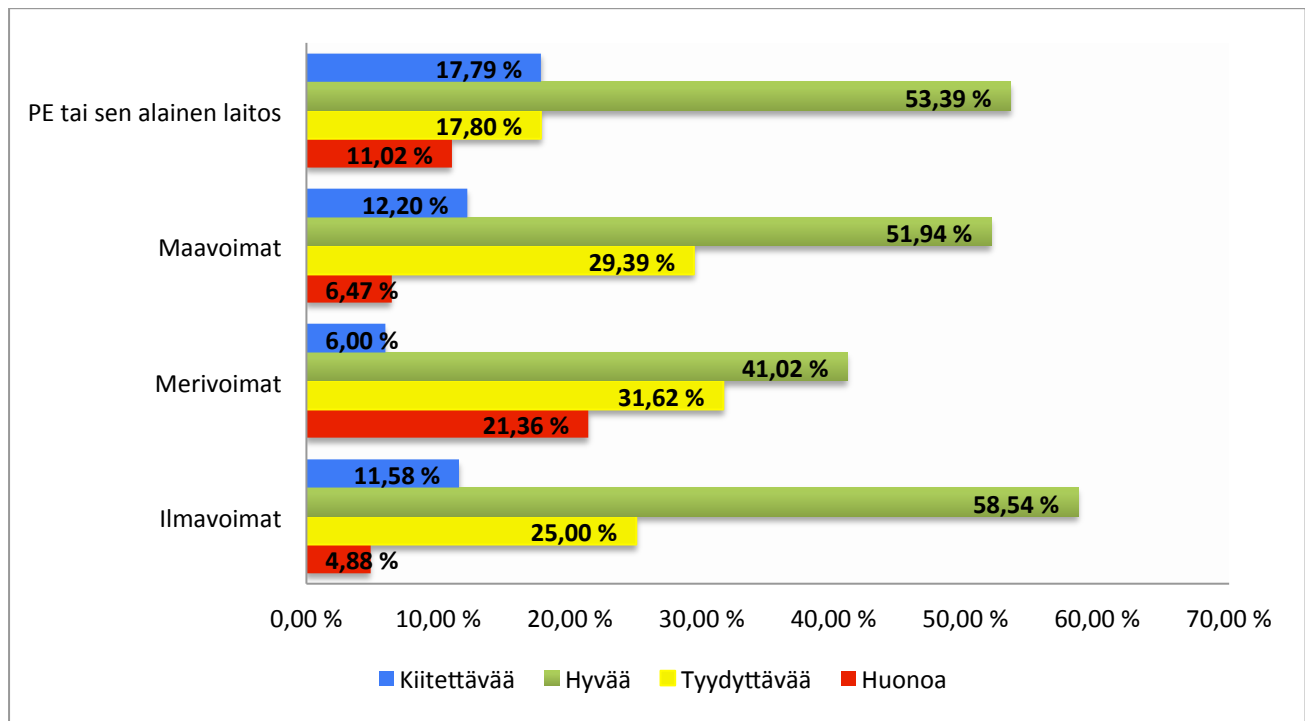
Pääosin työtapaturmista ei ole aiheutunut poissaoloja tai ne ovat olleet lyhyitä. Noin 80 prosenttia työtapaturmista ei ole aiheuttanut työstä poissaoloa lainkaan tai poissaolo on kestänyt enintään työtapaturman sattumispäivän (taulukko 10). Työtapaturmien sattumispaikkojen mukaan töistä poissaolot ovat kestäneet vähiten ampumaleirillä ja taisteluharjoituksissa sattuneiden työtapaturmien johdosta. Vastaavasti työmatkalla, muissa tehtävissä ollessa ja liikunnallisissa harjoituksissa sattuneet työtapaturmat ovat aiheuttaneet suhteessa pitempiä poissaoloja töistä kuin muualla sattuneet.

Taulukko 10: Poissaolot töistä viimeisen 12 kuukauden aikana sattuneiden työtapaturmien vuoksi.

Työtapaturmien sattumispaikat	Poissaolo töistä viimeisen 12 kuukauden aikana sattuneiden työtapaturmine vuoksi.							
	Ei lainkaan tai tapaturman sattumispäivä	1-3 päivää	4-6 päivää	7-14 päivää	15-30 päivää	30-89 päivää	90-180 päivää	yli 180 päivää
Normaalissa työtehtävissä	77,6 %	11,0 %	4,1 %	0,0 %	1,8 %	2,0 %	0,3 %	0,0 %
Ampumaleirillä	89,4 %	1,9 %	1,9 %	1,9 %	2,9 %	1,9 %	0,0 %	0,0 %
Taisteluharjoituksessa	82,5 %	7,3 %	2,8 %	2,8 %	3,4 %	0,6 %	0,6 %	0,0 %
Liikunnallisissa harjoituksissa ml. kuntotestit	79,6 %	10,1 %	3,0 %	3,0 %	1,7 %	2,7 %	0,0 %	0,0 %
Kriisinhallintatehtävissä	75,0 %	20,0 %	0,0 %	5,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Työmatkalla kodin ja työpaikan välillä	77,9 %	10,4 %	2,6 %	2,6 %	2,6 %	2,6 %	0,0 %	1,3 %
Jossakin muualla	75,6 %	7,7 %	2,6 %	3,8 %	1,3 %	5,1 %	3,8 %	0,0 %
Yhteensä	79,7 %	9,5 %	2,8 %	3,3 %	2,0 %	2,1 %	0,5 %	0,1 %

6.3.4 Ammattisotilaiden tyytyväisyys työtapaturmien hoitoon

Yli kolmannes vastaajista (35,5 %) ei osannut arvioida työterveyshuoltonsa toimintaa ollenkaan. ”En osaa arvioida” vastausten suuri määrä johtunee siitä, että lähes 24 prosentille vastaajista ei ole sattunut työtapaturmaa ammattisotilaana. Vastaajista, jotka osasivat arvioida työterveyshuollon toimintaa tapaturmatapauksissa, piti 64 prosenttia vähintään hyvänä. Toimintaa huonona piti reilut 8,5 prosenttia. Puolustushaaroittain tarkasteltuna arviot vaihtelivat merkittävästi. Työterveyshoidon toimintaa työtapaturmatapauksissa vähintään hyvänä Pääesikunnan tai sen alisissa laitoksissa palvelevista 71,2 prosenttia, kun vastaavasti Merivoimissa palveluksessa olevista vain 47,0 prosenttia. Vastaavasti Maavoimissa 64,1 prosenttia ja Ilmavoimissa 70,1 prosenttia vastaajista piti työterveyshuoltoa vähintään hyvänä. Huonona työterveyshuoltoa piti Merivoimissa jopa 21,4 prosenttia, kun vastaavasti Ilmavoimissa vain 4,9 prosenttia (Kuvio 29). Tehtävittäin tarkasteltuna turvallisuusalalla olevat pitivät työterveyshuollon toimintaa tapaturmatapauksissa vähintään hyvänä lähes 70 %, muissa tehtävissä 68 %, teknillisissä tehtävissä 67,5 %, esikunta- ja toimistotehtävissä 66,5 %, huollon ja logistiikka-alalla 63,5 %, sekä koulutus- ja kouluttajatehtävissä olevista vain 55 %.

Kuvio 29: Työpaikan työterveyshuollon toiminta tapaturmatapauksissa.

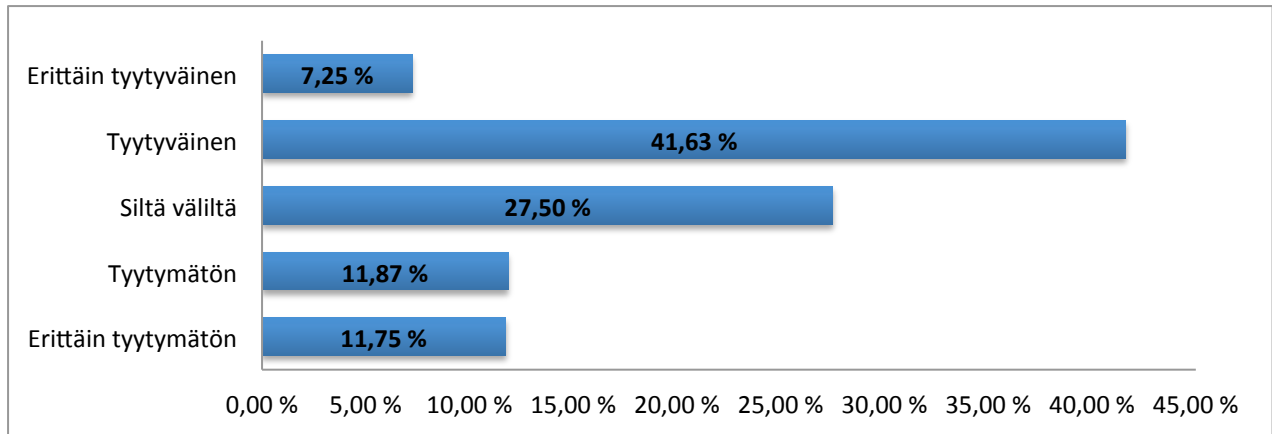
Seuraavassa taulukossa tarkastellaan työterveyshuollon toimintaa tapaturmatapauksissa, joka on ristiintaulukoitu selittävällä muuttujalla (taulukko 11). Muuttujaksi valittiin kysymys ”perehdyttiinkö sinut viimeksi työtehtäviä vaihtaessa tai vastaanottaessa työterveyshuollon toimintaan?” Ne, jotka oli perehdytetty työterveyshuollon toimintaan, pitivät työterveyshuollon toimintaa tapaturmatapauksissa huomattavasti parempana. Työterveyshuollon toimintaa piti vähintään hyvänä perehdytetyistä jopa 74 %, kun vastaavasti vain 48 % niistä, joita ei oltu perehdytetty.

Taulukko 11: Perehdyttämisen vaikutus arvioon työterveyshuollon toiminnasta tapaturmatapauksissa.

Perehdyttiinkö sinut viimeksi työtehtäviä vaihtaessa tai vastaanottaessa työterveyshuollon toimintaan?	Osaatko arvioida työpaikkasi työterveyshuollon toimintaa tapaturmatapauksissa? Se on ollut			
	Kiitettävää	Hyvää	Tyydyttävää	Huonoa
Kyllä	15,41 %	58,67 %	22,07 %	3,85 %
Ei	6,55 %	41,31 %	36,18 %	15,95 %

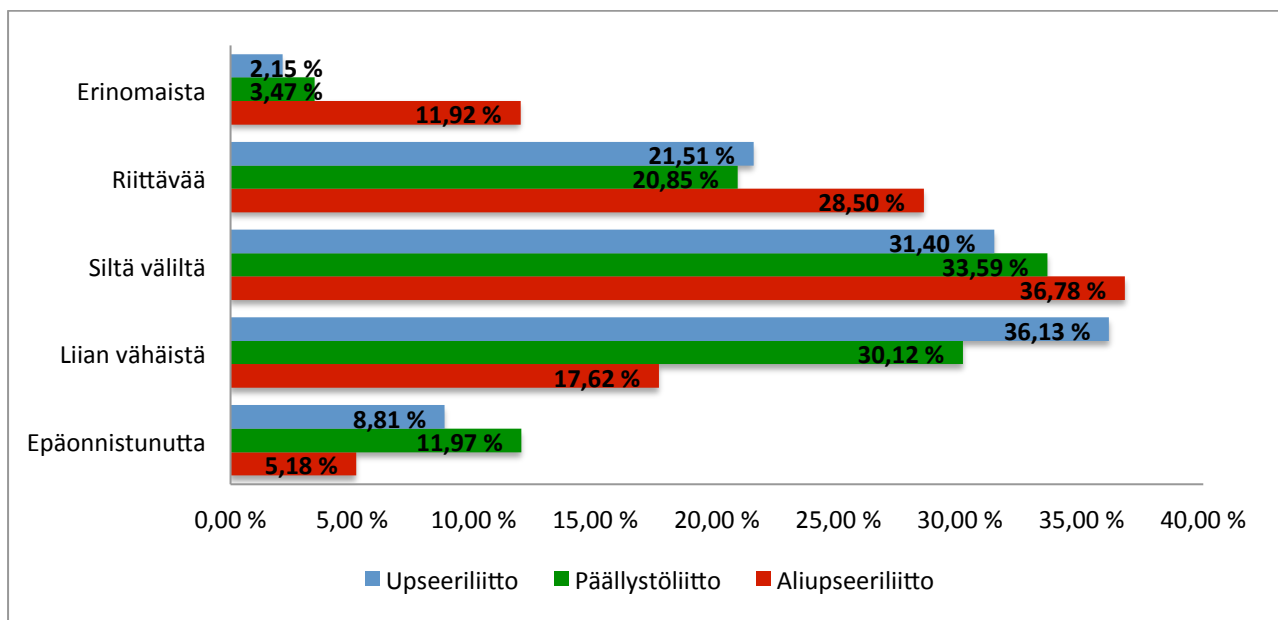
Kysymyksellä 24 kartoitettiin vastaajien tyytyväisyyttä työtapaturmien käsittelyprosesseihin. Työtapaturmien käsittelyyn osallistuvat muun muassa vahingoittuneen esimies ja työtapaturma-asiamies, työterveyshuollosta usein työterveyshoitaja ja työterveyslääkäri sekä Valtiokonttorista korvauskäsittelijä ja korvauspäätöksen tekijä tai tekijät. Merkille pantavaa oli, että vastaajista 45,4 prosenttia ei osannut arvioida työtapaturmien käsittelyprosessia. Toisaalta tulos perustunee siihen, että 52 prosenttia vastaajista ei ollut koskaan tehnyt tapaturmailmoitusta tapaturma-asiamiehen kanssa.

Tyytyväisyyttä työtapaturmien käsittelyprosesseihin tarkastellaan niiden vastaajien osalta, jotka osasivat sitä arvioida (kuvio 30). Heistä tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä oli noin 49 % ja vastaavasti tyytymättömiä tai erittäin tyytymättömiä oli noin 24 % työtapaturmien käsittelyprosesseihin. Puolustushaaroittain tarkasteltuna vähintään tyytyväisiä työtapaturmien käsittelyprosesseihin olivat useimmat Ilmavoimissa palvelevista (53 %) ja tyytymättömiä Merivoimissa palvelevat, joista vähintään tyytyväisiä oli vain 44 % ja tyytymättömiä tai erittäin tyytymättömiä oli jopa 28 %. Tehävittäin työtapaturmien käsittelyprosesseihin olivat tyytyväisiä huollon ja logistiikka-alalla 56 %, teknillisissä sekä esikunta- ja toimistotehtävissä 54 %, turvallisuusalalla 49 % vastaajista. Muissa tehtävissä olevista 43 % sekä koulutus- ja kouluttajatehtävissä olevista vain 41 % olivat työtapaturmien käsittelyprosessien hoitamiseen tyytyväisiä.

Kuvio 30: Tyytyväisyys työtapaturmien käsittelyprosesseihin.

Kysymyksessä 28 kysyttiin millaista on ollut ammattiliittojen osallistuminen työtapaturmien epäkohtien hoitamiseen (kuvio 31). Yhteensä 37,3 % vastaajista ei osannut asiaa arvioida. Aliupseeriliiton jäsenistä jopa 43,2 %, Päälystöliiton jäsenistä 36,2 % ja Upseeriliiton jäsenistä 35,1 % eivät osanneet arvioida ammattiliittonsa toimintaa. Niistä, jotka osasivat arvioida toimintaa piti ammattiliittojen toimintaa riittävänä reilut 27 % vastaajista. Aliupseeriliiton jäsenet olivat tyytyväisimpiä ammattiliittonsa toimintaan. Heistä yli 40 % piti toimintaa vähintään riittävänä. Päälystöliiton ja Upseeriliiton jäsenistä toimintaa pitivät vähintään riittävänä vain noin 24 % vastaajista.

Kuvio 31: Ammattiliittojen osallistuminen työtapaturmien epäkohtien hoitamiseen.

6.3.5 Keskeisimmät kehittämiskohteet tapaturmaturvassa

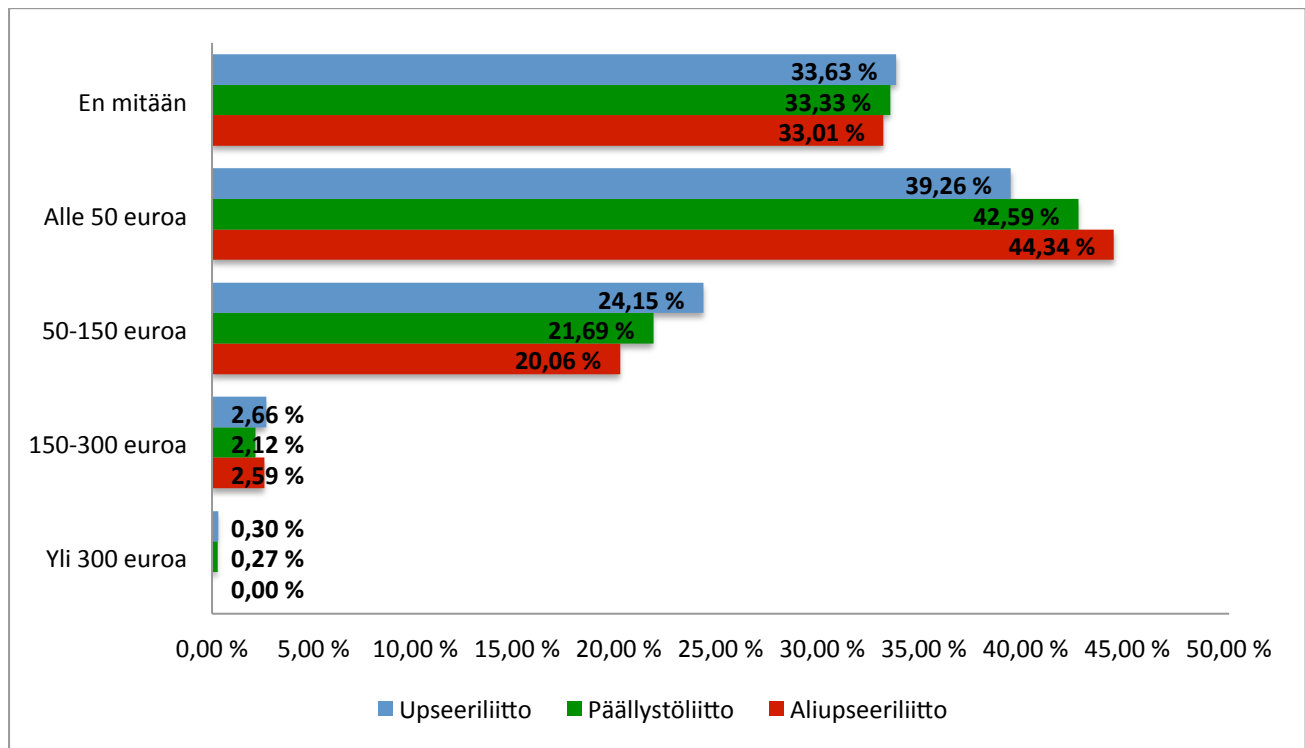
Ammattisotilaiden tapaturmaturvan kehittämiseen ammattiliittojen edunvalvontatyötä tekevät näkevät erilaisia vaihtoehtoja. Upseeriliiton mukaan henkilöstön lisääminen riittäväksi kaikkeen toimintaan parantaa työturvallisuutta ja vähentää työtapaturmia. Tällöin kiire vähenee ja henkilöstö pystyy oikeasti keskittymään tehtävään työhön ja suunnittelemaan sen riittävän tarkasti. Aliupseeriliiton mukaan tärkeimpänä kehittämiskohteena on Valtiokonttorin korvaamiskäytännön muuttaminen. Korvaamiskäytännön muuttamisella tarkoitetaan tapaturman aiheuttaman vamman ja tapahtuman syy-seuraussuhteiden tulkinnan tarkastamista sekä muuttamista vammautuneen kannalta myönteisemmäksi. Lisäksi korvauskäytännön tarkistaminen nähdään tarpeellisena arvioitaessa aikaisempien vammojen vaikutusta tapahtuneisiin uusiin vammoihin. Päälystöliitto näkee ratkaisuksi vakuutus- turvan laajentamisen. Työtehtävissä sattuneet vahingoittumiset tulisi huomioida työnantajien ottamissa vakuutuksissa siten, että ne korvataan esimerkiksi jonkinlaisesta sairauskuluvakuutuksesta riippumatta työntekijän iästä.

Työturvallisuuspäällikön mukaan työnantajan tulisi ottaa enemmän vastuuta sattuneista vammautumisista työssä ja työhön verrattavissa olosuhteissa riippumatta siitä, onko kyseessä tapaturma vai ei. Muun vammautumisen kuin tapaturman korvaaminen työssä tai työhön verrattavissa olosuhteissa edellyttää lisävakuutusturvan ottamista. Sotilastapaturma-asiainneuvottelukunnan jäsenen mukaan yhteistoiminnan merkitys eri osapuolten kanssa on erittäin tärkeää ammattisotilaiden tapaturmaturvan kehittämiseksi. Työturvallisuuden ja työterveyden kehittämistä tehdään säännönmukaisesti työnantajan, työntekijän ja työterveyshuollon kanssa yhdessä. Valtiokonttori on myös osallistumassa aktiivisesti tähän yhteistyöhön. Yhteistoiminnan kehittämisessä puolustusvoimien ylilääkäri ja Pääesikunnan henkilöstöosaston rooli on merkittävä.

Valtiokonttorin korvausjohtaja ei näe ammattisotilaiden tapaturmaturvassa mitään erityistä kehittämisen tarvetta Valtiokonttorin osalta. Valtiokonttori noudattaa säädettyjä lakeja ja asetuksia sekä niiden perusteella muodostettuja soveltamiskäytänteitä, jotka ovat yhtenäisiä kaikille ammattiryhmästä riippumatta. Sen sijaan ammattisotilaiden tietoisuus tapaturmaan liittyvien käsitteiden osalta on liian vähäistä tai ainakin epäselvä. Valtiokonttorin korvausjohtajan mukaan tietoisuuden lisääminen olisi yksi kehitettävä kohde. Tällöin epämieluiten päätösten perustelut olisi helpommin ymmärrettävissä ja hyväksyttävissä.

Ammattisotilailta kysyttiin avoimessa kysymyksessä ”*Miten työtapaturmia voitaisiin vähentää työpaikallasi?*”. Peräti 42 vastaajaa otti lisäksi kantaa työtapaturmien hoitoon liittyviin epäkohtiin. Ongelmalliseksi koettiin riittämätön vakuutusturva käsketyissä työtehtävissä ja Valtiokonttorin kireä tulkinta tapaturmista aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen. Osa vastaajista ilmoitti, että Valtiokonttorin tulkintaperiaatteiden vuoksi he eivät viitsi laatia pienistä vahingoista tapaturmailmoitusta.

Työolosuhteissa tapahtunut loukkaantuminen, jota ei tulkita työtapaturmaksi kuuluisi vastaajista 77 prosentin mielestä työnantajan korvattavaksi, 21 prosentin mielestä vakuutuslaitoksen eli Valtiokonttorin korvattavaksi ja vain vajaa kaksi prosenttia katsoi korvausvastuun kuuluvan työntekijälle itselleen tai ammattiliitolle. Kysymyksessä 26 kysyttiin kuitenkin, että kuinka paljon he ovat valmiita maksamaan vuosittain lisäturvasta, jotta kaikki työssä sattuneet loukkaantumiset korvattaisiin. Upseeriliiton vastaajista 6,1 %, Päälystöliiton vastaajista 7,4 % ja Aliupseeriliiton vastaajista 10,2 % eivät osanneet arvioida mahdollista maksettavaa summaa lisäturvasta. Muista vastaajista 33,4 % ei maksaisi mitään ja 41,3 % olisi valmis maksaa alle 50 euroa (kuvio 32). Yli neljännes kaikista vastaajista (25,3 %) olisi kuitenkin valmis maksamaan yli 50 euroa vuodessa.

Kuvio 32: Vastaajien maksuhalukkuus ammattiliitoittain lisäturvasta, josta korvattaisiin loukkaantumiset, joita ei tulkita työtapaturmiksi.

6.3.6 Yhteenveto ammattisotilaiden työtapaturmista

Työtapaturmien tilastointi ammattisotilaiden osalta on puutteellista eikä sen perusteella kyetä tekemään absoluuttisia johtopäätöksiä ammattisotilaille sattuneista työtapaturmista puolustusvoimissa. Työtapaturmaturvan kehittämisen ja työtapaturmien vähentämisen edellytyksen on nykytilanteen tunteminen puolustusvoimissa. Tapaturmavakuutuslain yksiselitteinen korvauskäytäntöjen syyseuraussuhteen täyttyminen tapahtuman ja syntyneen vamman välillä on ehdoton. Sama pätee myös urheilussa syntyneiden vammojen osalta, joita kyselyn mukaan sattuu kaikista eniten puolustusvoimissa. Tunnettaanko välttämättä syyseuraussuhteen mahdollisia yhteyksiä riittävällä tarkkuudella varsinkin poikkeavissa tilanteissa sattuneiden vammautumisten osalta? Näiden asioiden osalta viranomaisena toimiva Valtiokonttorin korvausjohtaja ei luonnollisesti näe mitään ongelmaa. Valtiokonttori noudattaa päätöksissään säädettyjä lakeja ja sen soveltamiskäytänteitä.

Sen sijaan työnantajan asiantuntijat näkevät ammattisotilaiden tapaturmaturvassa kehitettävää. Työssä sattuneiden loukkaantumisten korvausvastuu kuuluisi työnantajalle ja työnantajan tulisi ottaa siitä enemmän vastuuta. Ammattisotilaat ja heidän ammattiliitot ovat luonnollisesti samoilla linjoilla. Työtapaturmien hoitojen haasteet ovat lisääntyneet Keskussotilassairaalan lakkauttamisen jälkeen. Hoitoon pääsy ja hoidon korvattavuus ovat huonontuneet.

Työ- ja palvelusturvallisuusriskien arviointiin perehdytetyille henkilöille sattuu vähemmän työtapaturmia kuin niille henkilöille, jotka eivät ole saanut perehdytystä. Kyselyn mukaan 1488 ammattisotilaille oli sattunut vähintään 904 työtapaturmaa viimeisen 12 kuukauden aikana. Kuitenkin Valtiokonttori oli tilastoinut työtapaturmia koko puolustusvoimissa 833 vuonna 2011. Tapaturmavakuutustenlaitosten liitto oli tilastoinut Valtiokonttorin korvattuja tapaturmia sotilastyötä tekevien osalta vain noin 400 työtapaturmaa vuosittain. Tämän tutkimuksen perusteella puolustusvoimissa on sattunut suhteellisesti laskettuna viimeisen vuoden aikana tutkimuksessa olevien ammattiliittojen kaikille ammattisotilaille (6082) yli 3300 työtapaturmaa. Määrä on lähes nelinkertainen Valtiokonttorin koko puolustusvoimia koskevaan tilastoon. Lukumäärien eroavaisuudet on selitettävissä sillä, että työtapaturmissa olevista vastaajista yli 46 prosenttia ei ollut koskaan laatinut tapaturmailmoitusta ja viimeisen 12 kuukauden aikana sattuneista työtapaturmista jopa yli 83 prosentissa ei oltu koskaan laadittu tapaturmailmoitusta. Vain vähän yli kaksi prosenttia vastaajista ilmoitti laatineensa aina

tapaturmailmoituksen tapahtuneesta vammautumisesta sekä jännteen tai lihaksen kipeytymisestä työssä tai työstä johtuvissa olosuhteissa.

Työtapaturman vuoksi vammoihin hoitoa hakeneista vain noin puolelle vammojen hoito oli korvattu. Tutkimuksella ei selviä, että miksi ja millaisia hoitoja ei oltu korvattu. Yksi syy korvaamattomuuteen on tapaturmailmoituksen tekemättä jättäminen, sillä tapaturmailmoituksen laatineiden osalta hoitoja ei oltu korvattu koskaan 30 prosentille vastaajista. Tapaturmailmoituksen tekeminen on edellytys korvaukselle. Vastaajista useammin työtapaturmiin hoitoa hakeneiden hoidot oli korvattu useammin kuin harvemmin hoitoa hakeneiden osalta. Työtapaturmien korvaamattomuus ei kuitenkaan heijastunut työterveyshuollon toiminnan arvioon, johon oltiin pääosin tyytyväisiä. Työterveyshuollon toimintaan olivat tyytyväisempiä ne vastaajat, jotka olivat saaneet perehdytystä työterveyshuollon toiminnasta.

Työssä ja työstä johtuvista olosuhteista johtunut vammautuminen olisi korvattava. Tapaturmavakuutuslain määrittämän turvan mukaan se ei kuitenkaan toteudu. Vaihtoehto tapaturmaturvan kehittämiseksi on lakimuutos, soveltamiskäytäntöjen muuttaminen tai vakuutusturvan laajentaminen vapaaehtoisella vakuutuksella. Ammattisotilaat voitaisiin siirtää lakimuutoksella esimerkiksi sotilastapaturmalain piiriin, jolloin palveluksesta johtuneet vammautumiset korvattaisiin palvelussairautena. Tällöin vakuutusturva paranisi huomattavasti. Syy-seuraussuhteen tulkintojen muuttaminen ehdottomasta todennäköiseksi parantaisi vahingoittuneen turvan tasoa ja mahdollisuutta saada korvausta. Vapaaehtoinen lisävakuutusturva on yksi vaihtoehto. Ammattisotilaista lähes 67 prosenttia on valmis maksamaan lisäturvasta ja yli 25 prosenttia jopa 150 euroa vuodessa.

6.4 Työtapaturmien ennaltaehkäiseminen

Pääosa ammattisotilaista on lähes päivittäin tekemisissä aseiden, ampumatarvikkeiden, räjähdysaineiden ja muiden yleisvaarallisten materiaalien kanssa. Harjoituksissa pyritään sodanmukaisen toiminnan harjoitteluun. Tällainen voi Rantalan mukaan vaikuttaa myös ammattisotilaiden työturvallisuusasenteisiin negatiivisesti. Ammattisotilaiden tietoisuuden lisäämisellä on merkitystä työtapaturmien ehkäisyssä. Tärkeimpänä on jäsenistön tiedottaminen jokaisen oikeuksista ja vaikuttamisen mahdollisuuksista työtapaturmien ehkäisemisessä. Tietoisuutta voidaan parantaa lisäämällä työsuo-

jeluun osallistuvan henkilöstön koulutusta sekä hyödyntämällä luottamusmiehiä työsuojelutoiminnassa. Työpaikalla tehtävät riskikartoitukset ja niiden dokumentointi ovat osa työturvallisuuskulttuurin parantamista. Aliupseeri- ja Päälystöliitto näkevät työtapaturmiin vaikuttamisen keinot vähäisenä, koska liiton toiminta on välillistä. Ammattiliitto voi vaikuttaa muun muassa lausunnoillaan lainsäädäntö- ja normiohjauskantaan sekä nostaa epäkohtia keskusteluun.

Asiantuntijoiden mukaan työtapaturmia voidaan vähentää henkilöstön asenteita kehittämällä turvallisuusmyönteisemmäksi ja parantamalla turvallisuuskulttuuria. Läheltä piti -tilanteisiin ja riskinarviointeihin liittyvien korjaavien ja ennaltaehkäisevien toimenpiteiden tekeminen ja niiden tuloksena saatavien parhaiden käytäntöjen tiedottaminen on erittäin tärkeää. Ennaltaehkäisevinä toimenpiteinä ovat muun muassa riskienarviointimenetelmien systemaattinen käyttö sekä toiminnan jatkuva parantaminen.

Ammattisotilaille tehdyssä kyselyssä työtapaturmien vähentämiseksi työpaikallaan vastasi avoimeen kysymykseen yhteensä 349 ammattisotilasta. Vastauksia käsiteltiin tämänhetkisen tehtävän mukaan. Esikunta- tai toimistotehtävissä olevista vastaajista 22 piti tärkeänä koulutuksen ja tiedottamisen lisäämisen työturvallisuutta parantavana. Ohjeita ja määräyksiä pidettiin koulutusportaalissa riittävinä, mutta niiden toteuttaminen koettiin käytännössä mahdottomana sotilaallisia valmiuksia harjoitettaessa. Lisäksi tietoa pitäisi saada työsuojeluhenkilöstöltä helpommin muun muassa läheltä piti -tilanteista. 21 vastaajaa otti kantaa viikkoliikuntaan tai kuntotestien järkevöittämiseen. Heistä osa esitti vaarallisten lajien kieltämistä viikkoliikunnassa ja pääosa heistä näki lihaskuntotestissä käyttöön otetun vauhdittoman pituushypyn tapaturmavaarallisena ikääntyneille ammattisotilaille. Työtapaturmien vähentämiseksi 15 vastaajaa lisäisi työpaikallaan resursseja ja vähentäisi turhan kiireen pois. Riskienarvioinnin todellista käyttöönottoa esitti 14 vastaajaa työtapaturmien vähentämiseksi. Riskienarviointi tulisi olla osa avointa turvallisuuskulttuuria. Työsuojeluvälineiden hankkiminen ja niiden vapaampi käyttäminen sekä työergonomiakartoituksien tehokkaampi hyödyntäminen koettiin myös tarkoituksenmukaisena työtapaturmien ennaltaehkäisyä.

Koulutus- ja kouluttajatehtävissä olevien vastaajien (29) mukaan työturvallisuusasioiden kouluttaminen muuallakin kuin virkaurakurssilla työnantajan toimesta sekä työtapaturma-asioiden tiedottamisen lisääminen vähentäisi työtapaturmia. Puutteellista perehdyttämistä kommentoitiin muun mu-

assa ”ei tällaisista asioista puhuta työyhteisössämme saatikka työhön perehdyttämisessä sanaakaan”. Lyhyet infotilaisuudet työturvallisuudesta, sattuneista läheltä piti -tilanteista sekä työtapaturmien korvausrajoituksista olisivat tarpeen. Kuitenkin kaksi vastaajaa piti tiedottamista ja annettua koulutusta täysin riittävänä. Kiireen vähentämisen ja resurssien lisäämisen kannalla oli 21 vastaajaa. Harjoituksissa kiire ei mahdollista riittävää lepoa, joka lisää tapaturmariskiä. Koulutus- ja kouluttajatehtävissä olevien vastaajien (14) korostui paremman suojavaatetuksen tarve. Suojavaatetukseen esitettiin muun muassa parempia käsineitä kylmyyttä vastaan. Kohmettuneet kädet aiheuttavat tapaturmia otteen lipeämisen johdosta ajoneuvoon noustessa sekä materiaalia nostaessa. Lisäksi edellytettiin asianmukaisia työkenkiä ja oikeita turvajalkineita. Esille otettiin myös työterveyshuollon toiminta, jonka pitkittyneet odotusajat palvelun saatavuudessa pahentavat vamman tilaa.

Teknillisissä tehtävissä olevista vastaajista kaksitoista vähentäisi työtapaturmia kouluttamalla ja tiedottamalla asioista paremmin. Työturvallisuuskorttia esitettiin myös pakolliseksi. Avoin työturvallisuuskulttuuri parantaisi myös työturvallisuutta. Yksitoista vastaajaa edellytti parempia suojavälineitä, kuten kypäriä, turvakenkiä, hansikkaita sekä otsalamppuja. Työmäärän lisääntyminen henkilökunnan vähentyessä lisää kiirettä ja tapaturmariskejä. Myös riskikartoitusten käyttöönotto ja niiden hyödyntäminen lisäisi henkilöstön tietämystä tapaturmavaaroista sekä vähentäisi työtapaturmia. Huolto- ja logistiikka-alan tehtävissä seitsemän vastaaja kokee tiedottamisen ja kouluttamisen lisäämisen työturvallisuutta lisäävänä keinona. Työtapaturmien ja työn vaarojen käsitteleminen jo perehdytyskoulutuksessa ja systemaattinen tiedotus vaikuttavat työtapaturmiin vastaajien mielestä vähentävästi. Myös suunnitelmallisuuden lisääminen työturvallisuuden hankintoihin, budjetointiin ja resurssien käyttöön sekä riskienarviointi nähtiin tarpeellisena.

Osa turvallisuusalan vastaajista parantaisi suojavälineitä, työvälineitä ja työskentelytiloja. Yksintyöskentely nähtiin ongelmalliseksi erityisesti vartiointitehtävissä. Koulutus, tiedottaminen ja työtapaturmien ottaminen mukaan tulostavoitteisiin ja työtapaturmien ennaltaehkäisystä palkitseminen koettiin hyviksi keinoiksi sitouttaa henkilöstö työturvallisuuteen. Myös henkilöstön asennekasvatus työturvallisuuteen on joidenkin vastaajien mielestä tarpeen. Muissa tehtävissä palvelevat vastaajat olivat muun muassa merivoimien aluksissa tai ilmavoimissa palvelevia ohjaajia. Aluspalveluksen merkittäväksi riskiksi mainittiin merenkäynti, johon varautuminen edellyttää turvallisia välineitä ja suojavaatetusta. Myös koulutus ja asioista tiedottaminen ovat kolmentoista vastaajan mielestä työta-

tapaturmien ennaltaehkäisyssä menetelmiä, joilla voidaan parhaiten estää tapaturmien syntyminen. Esimiesten asenteissa ja ammattitaidossa nähtiin myös parantamisen varaa työturvallisuusasioissa. Kuusi henkilöä otti kantaa myös työterveyshuollon toimintaan työtapaturmien hoitoihin liittyen, josta heillä oli negatiivisia kokemuksia. Pitkittyneet hoidot ja väärät diagnoosit ovat aiheuttaneet muita vammoja, muun muassa muiden nivelien rikkoutumisen.

Yhteenvedona työtapaturmien vähentämiseksi nähtiin läheltä piti –tilanteiden tiedottamisen lisääminen työpaikkojen palavereihin liittyen sekä turvallisuuskoulutuksen ja perehdyttämisen ottamisen osaksi toimintakulttuuria. Esimiesten osaaminen työ- ja palvelusturvallisuusriskien kartoittamiseen nähtiin myös puutteellisena. Riskienarvioinnin koulutuksella ja arvioinnin käyttöönotolla käytännössä vaikutetaan osaamiseen ja asenteisiin. Myös kunnollisten suojavarusteiden puute, kiire ja väsyneenä tekeminen sekä kuntotesteissä tapaturma-alttiit suoritteet koettiin työtapaturmariskeiksi, jotka voitaisiin poistaa budjetoimalla rahaa turvavälineisiin, riittävään henkilöstöön sekä turvalliseen toimintaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tästä luvussa käsitellään tutkimuksesta tehtyjä johtopäätöksiä tuloksien ja tutkimuskysymyksen mukaan. Luvussa käsitellään johtopäätösten perusteella tehdyt esitykset ammattisotilaiden tapaturmaturvan kehittämiseksi ja työtapaturmien vähentämiseksi. Lisäksi luvussa tuodaan esille mahdolliset jatkotutkimusesitykset ja arvioidaan tutkimusta omasta näkökulmasta.

7.1 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Ammattisotilaiden työtapaturmista ei ole olemassa valmista tilastomateriaalia. Valtiokonttori on tilastoinut puolustusvoimissa sattuneet työtapaturmat, tapaturmavakuutuslaitosten liitto vastaavasti oli selvitelty sotilastyössä sattuneet Valtiokonttorin korvattujen työtapaturmien osalta. Tässä tilastossa on mukana myös rajavartiolaitoksen sotilastyötä tekevät. Puolustusvoimissa tilastoja on kerätty ammattisotilaiden osalta vasta maaliskuusta 2012 lähtien, jossa käy selville työtapaturmien aiheuttamat poissaolot. Eri toimijoiden välillä puuttuu selkeä tilasto, josta voitaisiin tarkastella ammattisotilaille sattuneet korvatut ja korvaamattomat työtapaturmat eri työtehtävissä ja siitä johtuvat sairauspoissaolot sekä korvausmenot.

Vain 40 % oli keskimäärin perehdytetty työturvallisuuslain hengen mukaisiin asioihin viimeksi tehtäviä vaihtaessa tai niitä vastaanottaessa. Voidaan sanoa, että työturvallisuusmenetelmien mukaisen asioiden konkreettinen jalkauttaminen osaksi toimintakulttuuria ei ole onnistunut riittävän hyvin. Ammattisotilaista vain noin puolet oli mielestään saanut riittävästi neuvontaa ja opastusta työturvallisuuslain mukaisiin ohjeisiin. Tutkimuksessa saatujen vastausten perusteella voidaan päätellä, että ammattisotilas ei ole valmis kaikkiin puolustusvoimissa oleviin tehtäviin pelkästään annetulla perussotilaskoulutuksella. Jokainen erilainen tehtävä vaatii oman perehdyttämisen riskienhallintaan ja ohjeistuksen työturvallisuusasioista. Mitä paremmin vastaajat olivat saaneet perehdytystä, sitä parempana he kokivat kyseessä olevien asioiden olevan.

Työnantajan tiedottaminen työtapaturmiin liittyvistä asioista koettiin riittämättömäksi. Vain vajaa 12 prosenttia piti työnantajan tiedottamista riittävänä. Pelkästään Intranetissä olevaa ohjeistusta ei koettu riittäväksi. Ammattisotilaille koulutetaan pääosin peruskoulutuksessa tehtävään tarvittavat tiedot

ja taidot. Turvallisuusmääräyksien osaamista edellytetään tarvittavien oikeuksien saamiseksi. Puolustusvoimissa on laadittu useita ohjeita, määräyksiä ja käskyjä riskienhallintaan liittyvistä toimenpiteistä puhuttamattakaan varomääräyksien tai menettelytapaohjeiden määrästä. Kuitenkin 31 % vastaajista ei ollut saanut mistään tietoa työtapaturmaturvasta.

Ammattisotilaiden tietoisuus ja käsitykset tapaturmaturvasta ovat puutteelliset tutkimuksen sekä Valtiokonttorin korvausjohtajan mukaan. Liian positiiviset oletukset ja odotukset omasta tapaturmaturvasta johtavat usein pettymyksiin. Käsitykset omasta tapaturmaturvasta on tärkeää arvioitaessa tehtävissä otettavia riskejä. Ammattisotilaiden käsitykset omasta tapaturmaturvastaan olivat tutkimuksen mukaan hyvin vaihtelevat. Ammattisotilaiden tapaturmaturvan määrittämän lain tiesi vain yhdeksän prosenttia vastaajista. Keskimäärin 63 % vastaajista tiesi oikeat vastaukset työtapaturmaturvasta esitettyihin kysymyksiin. Ammattisotilaille annettulla perussotilaskoulutuksen tasolla ei ollut vaikutusta osaamiseen, sillä pääosin opistotasaisen koulutuksen saaneet päällystöliiton jäsenien käsitykset vastasivat parhaiten ammattisotilaiden tapaturmaturvaa. Upseeriliiton jäsenien käsitykset vastasivat toiseksi parhaiten ja aliupseeriliiton jäsenien käsitykset vastasivat huonoiten olemassa olevaa tapaturmaturvaa. Päällystöliiton vastaajat olivat keskimäärin vanhimpia. Pitkään palveluksessa olleiden tietämys oli parhainta eli parhaiten on opittu kokemuksen kautta. Koulutus- ja kouluttajatehtävissä olevien osalta tietämys oli selkeästi heikointa. Heistä yli 85 prosenttia oli ollut alle 15 vuotta puolustusvoimien palveluksessa.

Työtapaturmia sattuu ammattisotilaille huomattavasti tilastoitua enemmän. Riittävästi työturvallisuusasioihin perehdytystä saaneille vastaajille oli sattunut vähemmän työtapaturmia kuin niille, jotka eivät olleet saaneet perehdytystä ollenkaan. Suurimmasta osasta työtapaturmista ei laadita tapaturmailmoituksia. Vastaajista lähes puolet ei ole koskaan laatinut työtapaturmasta tapaturmailmoitusta. Tapaturmailmoituksen tekemättä jättäminen on yksi syy siihen, että vain noin puolet työtapaturman hoidoista oli korvattu hoitoa hakeneille vastaajille. Silti työtapaturmasta tapaturmailmoituksen laatineiden hoitoja ei oltu korvattu koskaan 30 prosentille vastaajista. Tätä ei voida pitää riittävänä vakuutusturvana. Lähtökohtaisesti kaikki työssä tai työstä johtuneista olosuhteista sattuneiden tapaturmien tai loukkaantumisten hoidot on korvattava. Tapaturmailmoitusten tekemättä tai hoitoon haakeutumatta jättäminen loukkaantumisen vuoksi, voivat vaikuttaa vamman sekä myös seuraavan vammautumisen syy-seuraussuhteen tulkintaan ja korvauksien epäämiseen. Ammattisotilaiden työ-

tapaturmaturva on huonontunut Keskussotilassairaalan lakkauttamisen jälkeen, jonka seurauksena hoitoon pääsy ja hoitojen korvattavuus on huonontunut.

Ammattisotilaan työympäristö ja vaatimukset poikkeavat normaaleista työtehtävistä. Pakolliset fyysiset testit ja kriisiajan valmiuksien harjoittelu poikkeavat tavanomaisesta työstä. Viimeisen vuoden aikana ammattisotilaiden työtapaturmista suurin osa (33 %) oli tapahtunut liikunnallisissa harjoituksissa tai kuntotesteissä. Tapaturmavakuutuslain mukaiset edellytykset eivät kuitenkaan täyty kaikissa loukkaantumisissa. Kuitenkin kaikki työtehtävissä sattuneet vahingoittumiset olisi korvattava työnantajan toimesta. Sotilastapaturmalain mukaan palveluksessa sattuneet vahingoittumiset, joita ei tulkita tapaturmaksi, korvataan palvelussairauden perusteella muun muassa varusmiehille ja reserviläisille. Tapaturmavakuutuslain mukaan vastaavaa tapahtumaa ei kuitenkaan korvata ammatillisotilaille. Lain mukaan tapaturma edellyttää muun muassa ulkoista tekijää ja korvauksien soveltamiskäytännöt vastaavasti syy-seuraussuhdetta tapahtumasta vammaan.

Tutkimuksen perusteella voidaan kyseenalaistaa työturvallisuudesta ja riskien arvioinneista annettujen normien ja ohjeiden noudattaminen puolustusvoimissa. Työyhteisöissä työ- ja palvelusturvallisuus on esimiesten vastuulla. On kuitenkin muistettava, että työyhteisön esimiehet tarvitsevat myös koulutusta, mitä tutkimuksen mukaan ei oltu saatu riittävästi.

7.2 Esitykset ammattisotilaiden tapaturmaturvan kehittämiseksi ja työtapaturmien vähentämiseksi

Ammattisotilaiden työtapaturmien tilastoinnin kehittäminen on perusedellytys tapaturmaturvan kehittämiseksi. Laadullisella tilastoinnilla kyetään selvittämään työtapaturmien todelliset määrät, sattumipaikat ja tilanteet sekä miten sattuneita tapahtumia korvataan. Valtiokonttorin, puolustusvoimien ja Tapaturmavakuutuslaitosten liiton tilasto-ohjelmat pitäisi yhdistää yhteiseksi Internet-pohjaiseksi sovellukseksi, johon tapaturmailmoitukset laadittaisiin sähköisesti. Käyttöoikeudet jaettaisiin rajoitetusti eri käyttäjäryhmille tarpeen mukaan. Ammattisotilaiden tapaturmailmoituksen tietoja työtapaturmien sattumipaikoista sekä työtapaturman aiheuttajista tulisi selkeyttää ja tarkentaa. Tilastoja voidaan käyttää perusteena vakuutusturvan kehittämiseksi esimerkiksi lainsäädännön muutosesityksiä laadittaessa.

Ammattisotilaiden tapaturmaturvan osalta tarvetta lainsäädännön ja sen tulkinnan tarkasteluun on toiminnan erityisluonteen vuoksi. Yksinomaan lainsäädännön muuttaminenkaan ei ratkaise ongelmia. Tapaturmaturvan kehittäminen edellyttää myös jokaiselta ammattisotilailta itseltä aktiivisuutta oman turvansa selvittämiseksi. Työnantajalta odotetaan myös toimenpiteitä tapaturmaturvan kehittämiseksi. Ammattiliitot voisivat sen sijaan tarkastella lisäturvan ottamista jäsenilleen yhdessä työnantajan kanssa tai yksinään jäsenmaksua vastaan, koska maksuhalukkuutta jäsenillä vakuutusturvan laajentamiseksi näyttäisi olevan.

Tiedottamista työtapaturmista ja työtapaturmien hoidosta on parannettava siten, että työsuojeluhenkilöstö ja esimiehet jakavat tietoa säännöllisesti. Ammattisotilaan itsensä vastuulla oleva intranetin ohjeiden lukeminen ei yksinkertaisesti ole toimiva systeemi. Henkilöstöä on koulutettava lisää. Tietoisuus korvattavista ja korvauksen ulkopuolelle jäävistä vahingotapahtumista ennen vahingoittumista helpottaa negatiivisenkin korvauspäätöksen hyväksymisen työtapaturman sattuessa. Kaikista työtapaturmista on tehtävä tapaturmailmoitus niin kuin se on ohjeistettu. Käynnissä olevan henkilöturvallisuushankkeen odotetaan parantavan muun muassa tiedottamista, dokumentointia, tietoisuutta ja todellista käytännön osaamista riskienarviointiin.

Vain tunnistettuun riskiin voidaan varautua. Työn vaaroihin ennalta varautuminen vähentää vaaratilanteita. Konkreettisessa työnvaarojen ja riskien arvioinnissa on puolustusvoimissa puutteita pääsääntöisesti normaalien työtehtävien osalta. Tutkimuksen mukaan riskejä ja työnvaaroja on tarpeen arvioida aina, kun toimintaympäristö muuttuu. Systemaattisen riskien kartoittamisen ottamista osaksi työhön perehdyttämistä, läheltä piti –piti tilanteiden dokumentointi ja erityisesti niistä tiedottaminen olivat tutkimuksen mukaan asioita, joilla työtapaturmia voitaisiin vähentää. Tärkeimpänä koettiin tiedon saavutettavuus reaaliajassa ja konkreettisesti, eikä vain intranetin kautta. Läheltä piti –tilanteiden tiedottaminen voitaisiin järjestää esimerkiksi säännöllisten palaverien tai tiedotustilaisuuksien yhteydessä. Tapahtuneiden läheltä piti -tilanteiden perusteella on tehtävä dokumentoidut parannusesitykset ja jalkautettava ne osaksi toimintaa.

Perehdyttäminen työturvallisuusasioihin vähentää työtapaturmia. Työtapaturmien vähentämiseksi koettiin myös koulutuksella olevan merkittävä vaikutus. Asenteiden muuttaminen turvallisuusmyönteisemmäksi mahdollistuu myös koulutuksen ja perehdytyksen kautta, jotka aloitetaan esimiestasolta

lähtien. Tavanomaiset sotilasasusteet, kuten käytössä olevat hansikkaat ja jalkineet, eivät ole tarkoitettu turvallisen työn tekemiseen vaativissa olosuhteissa. Kunnolliset suojavaarusteet sään, tehtävän ja toiminnan mukaan on tarpeen muun muassa materiaalin siirtämisessä sekä kuormauksessa.

Lakisääteisen oman vakuutusturvan tuntemus olisi oltava kaikille perusoikeus ja velvollisuus riskienhallinnan lähtökohdaksi oman oikeusturvan kannalta. Vakuutusturvan tuntemus pitäisi varmistaa kaikkien työntekijöiden osalta esimerkiksi tietoverkossa olevan perehdytysaineiston ja tehtävän kokeen perusteella. Esimerkiksi Tapaturmavakuutuslaitosten liitto voisi hyväksytystä tapaturmavakuutuksen tuntemuksesta myöntää työntekijälle vakuutusturvakortin. Vakuutusturvakortilla varmistuttaisiin turvan tuntemuksesta, sekä vakuutetun oikeista käsityksistä. Tällä voitaisiin mahdollisesti vähentää työtapaturmia, turhia korvaushakemuksia ja valituksia. Lisäksi realistinen käsitys vakuutusturvasta mahdollistaa paremmin arvioimaan ja kartoittamaan oman lisävakuutusturvan tarpeen vapaaehtoisella vakuutuksella. Pakollisella työntekijän vakuutusturvakortilla sitoutettaisiin myös työnantajat huolehtimaan paremmasta perehdyttämisestä. Vastaavasti työntekijöiden voidaan olettaa tietävänsä vakuutusturvan taso.

7.3 Esitykset jatkotutkimusaiheiksi

Kuten tutkimuksessa todettiin, ammattisotilaiden tapaturmaturvasta ei ole aikaisempia tutkimuksia ja työtapaturmaturvasta tutkimuksia on kohtuullisen vähän, tuli tutkimuksen perusteella esille useita jatkotutkimusesityksiä. Työtapaturmien tilastoinnin kehittämistä yleensä ja erityisesti ammattisotilaiden osalta olisi syytä tarkastella uuden tutkimuksen myötä. Tutkittavana voisi olla toimijoiden yhteistoiminnan kehittäminen, tiedon jaettavuuden kehittäminen ja yhtenäistäminen sekä tapaturmistilastoitavien tietojen kuten sattumissyiden ja tapahtumapaikkojen tarkentamisen tarkastelu varsinkin ammattisotilaiden osalta.

Ammattisotilaiden tapaturmaturvan laajentaminen erilaisella vakuutusturvaratkaisulla voisi olla myös yksi tutkittava kohde. Pitkällä aikajänteellä tapahtuvan osaamisen kehittämisen vaikutuksien seuranta sattuviin työtapaturmiin ja tyytyväisyys työtapaturmien käsittelyyn olisi hyvä lähtökohta kasvatustieteelliselle tutkimukselle. Lisäksi uusiin tutkimusaiheisiin voisi syventyä myös tämän tutkimuksen lähtökohdista. Tutkimuksessa rajattiin kriisinhallintatehtävissä sattuneiden tapaturmien

tarkempi tutkiminen ulkopuolelle, koska se on laajuudeltaan oma tutkimuksen kohde. Kriisinhallintatehtävien vaativa toimintaympäristö edellyttää siihen tarkempaa perehtymistä. Muun muassa tarkempi selvittäminen niistä syistä, miksi tapaturmailmoituksia ei ole laadittu suurimmasta osasta työtapaturmia olisi tarpeen. Onko syynä ollut mahdollisesti ammattisotilaan oma viitseliäisyys, esimiehen välinpitämättömyys, prosessin tuntemattomuus vai asian pitäminen vähäisenä. Työtapaturmien korvaamattomuuksien syy olisi myös selvitettävä. Onko syynä ollut muu kuin tapaturma, tapaturmailmoituksen tekemättä jättäminen vai tapaturman sattuminen vakuutusturvaan kuulumattomissa olosuhteissa? Riskien kartoittamisen ja työturvallisuuteen perehdyttämisen vaikutukset ammattisotilaiden työtapaturmien syntyyn erilaisin analysointimenetelmien avulla olisi myös mahdollista tutkia tämän tutkimuksen aineistosta.

7.4 Tutkimuksen arviointi

Tapaturmaturvan käsitteleminen on varsin laaja ilmiö, jota voidaan tutkia monella eri tapaa. Tapaturmaturvan käsittelemiseksi on ymmärrettävä toimintaympäristö, vallitseva lainsäädäntö sekä sattuneet työtapaturmat. Täsmällisemmän tiedon saaminen tutkittavasta asiasta edellyttää vieläkin tarkempia ja useampia kysymyksiä sekä syvällisempää analyysimenetelmää tai tutkittavan aiheen tarkempaa rajaamista.

Tutkimuksen tekemisen tällä menetelmällä mahdollisti ammattiliittojen osallistuminen kyselyiden välittämiseen jäsenistölle. Päällystöliiton tuki kyselyn tekniseksi toteuttamiseksi oli merkittävä. Tutkimus ei ollut varsinaisesti toimeksiantotutkimus vaikka Päällystöliitto esitti asiaa tutkittavaksi tapaturmien hoidossa esiintyneiden haasteiden vuoksi.

Tutkimus on tällaiselta luonteelta ensimmäinen ammattisotilaista tehdyistä tutkimuksista. Tutkimuksessa olisi saatu tarkempaa tietoa, jos olisi perehdytty vain johonkin yksittäiseen tutkimuksessa olevaan ilmiöön. Ensimmäisessä laatuaan olevan tutkimuksen on kuitenkin kyettävä kuvaamaan tarkasteltavaa ilmiötä kokonaisuutena. Tapaturmaturvan tuntemus, perehdyttäminen työpaikan turvallisuusasioihin ja sattuneet työtapaturmat liittyvät oleellisesti toisiinsa.

Tutkimuksesta saatiin paljon uutta tietoa ammattisotilaiden työtapaturmista ja niiden tapaturmaturvan haasteista sekä ammattisotilaiden osaamisen tasosta työtapaturmaturvaan liittyen. Lisäksi saatiin tietoa siitä, miten riskien- ja työnvaarojenarviointi on otettu osaksi ammattisotilaiden työtehtävien perehdyttämiseen. Tutkimuksessa esitettiin myös erilaisia keinoja työtapaturmien vähentämiseksi ja ammattisotilaiden tapaturmaturvan kehittämiseksi.

8 LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus:

Alkula, T., Pöntinen, S., Ylöstalo, P. 1995. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva. WSOY.

Aro, T., Kivekäs, J. ja Martimo K-P. 2004 Työ- ja toimintakyvyn arviointi. Teoksessa Aro, T., Huunan-Seppälä, A., Tola, S., Torstila, I. (toim.) Vakuutuslääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki. 54–64.

Aro, T., Tola, S. ja Klockars, M. 2004. Vakuutuslääketiede. Teoksessa Aro, T., Huunan-Seppälä, A., Tola, S., Torstila, I. (toim.). 2004. Vakuutuslääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki. 14–18.

Eskola, J & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Eskola, J. ja Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J., Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 24–42.

Hakala, J. 2001. Menetelmällisiä koetuksia teoksessa Aaltonen, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä.

Havakka, P., Niemelä, M., Uusitalo, H. (toim.). 2012. Sosiaalivakuutus. Sastamala. Vammalan Kirjapaino Oy.

Heikkilä, T. 2010. Tilastollinen tutkimus. 7.-8. painos. Helsinki. Edita Prima Oy.

Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. 7. uudistettu painos. Helsinki. Edita Prima Oy.

Heliövaara, M. ja Tola, S. 2004. Syysuhteet vakuutuslääketieteessä. Teoksessa Aro, T., Huunan-Seppälä, A., Tola, S., Torstila, I. (toim.) Vakuutuslääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki. 150–153.

Heliövaara, M., Ylinen, P., Björkenheim, J-M. ja Vasenius, J. 2004. Tuki- ja liikuntaelinten vammat, sairaudet ja kiputilat. 2004. Teoksessa Aro, T., Huunan-Seppälä, A., Tola, S., Torstila, I. (toim.) Vakuutuslääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki. 160–172.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H., 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.

Hirsijärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy.

Hoppu, E. & Hemmo, M. 2006. Vakuutusosoikeus. Porvoo. WS Bookwell Oy.

Juntunen, J. 2004. Vakuutuslääketieteen asiantuntijuuden eettinen näkökulma. Teoksessa Aro, T., Huunan-Seppälä, A., Tola, S., Torstila, I. (toim.) Vakuutuslääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki. 47–51.

Kasanen, E., Lukka, K., Siitonen, A. 1991. Konstruktiivinen tutkimusote liiketaloustieteessä. Liiketaloudellinen Aikakausikirja 3-1991. Vammala.

Kivekäs, J. ja Rissanen, P. 2004 Työkyvyn ja sen arvioinnin muuttuminen. Teoksessa Aro, T., Huunan-Seppälä, A., Tola, S., Torstila, I. (toim.) Vakuutuslääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki. 65–76.

Koskinen, I., Alasuutari, P., Peltonen, T. 2005. Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Tampere. Vastapaino.

Kukkonen, S. & Karmavalo, T. 2010. Työtapaturmakirja. Työtapaturmien ja ammattitautien korvaus- ja vakuutusasiat. Sastamala. Vammalan Kirjapaino Oy.

Laitinen, H., Vuorinen, M., Simola, A. 2009. Työturvallisuuden ja -terveyden johtaminen. Tietosanom Oy. Tallinna Raamatutrükikoda.

Lappalainen, J. & Saarela, K.,L. Tapaturmavaarat. Teoksessa Riikonen, E., Kämäräinen, M., Lappalainen, J., ym. Työsuojelun perusteet. Työterveyslaitos, Helsinki 2003. 184 s. 38-58.

Luisto, M. 2004. Sotilasvammavakuutus. Teoksessa Aro, T., Huunan-Seppälä, A., Tola, S., Torstila, I. (toim.) Vakuutuslääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki. 273–278.

Luoma, M., 2011. Työmatkaliikenteen onnettomuudet ja niihin vaikuttaminen. Aalto yliopisto insinööritieteiden korkeakoulu yhdyskunta- ja ympäristötekniikan laitos. Diplomityö 24.5.2011. Helsinki.

Metsämuuronen, J., 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Jaabes Oy. Viro.

Pohjalainen, T. & Alaranta, H. 2009. Toimintakyky. Teoksessa Arokoski, J., Alaranta, H., Pohjolainen, T., Salminen, J. & Viikari-Juntura, E. (toim.). Fysiatría. 20–27.

Puolustusvoimat. Pääesikunnan turvallisuusosasto. 2004. Pysyväisasiakirja 01:04 22.12.2004. Riskienhallinta puolustusvoimissa. Helsinki.

Pääesikunta. Henkilöstöosasto. 2008. Määräys HE368 18.6.2008. PVHSM työturvallisuus 010- PEHENKOS Työturvallisuusalan tehtävät ja henkilöstö. Helsinki.

Pääesikunta. Henkilöstöosasto. 2008. Määräys HE521 18.6.2008. PVHSM työturvallisuus 010- PEHENKOS Työsuojelun yhteistoimista puolustusvoimien työpaikoilla. Helsinki.

Pääesikunta. Henkilöstöosasto. 2011. Määräys HG405 14.2.2011. PVHSM koulutusala 043-PEHENKOS Palkatun henkilöstön kenttäkelpoisuus ja fyysinen työkyky. Helsinki.

Pääesikunta. Logistiikkaosasto. 2011. Käsky AH20474 12.10.2011. Puolustusvoimien työterveys-huollon toimintasuunnitelma 2012-2016. Helsinki.

Pääkkönen, R., Rantanen, S., Uitti, J. 2006. Työn terveysvaarojen tunnistaminen. Työterveyslaitos, Sosiaali- ja terveysministeriö. Tammer paino Oy. Tampere.

Raitasalo, J. & Sipilä, J. 2004. Sodan määrittelystä. Käsitykset sodasta sodankäynnin taustalla. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Edita Prima Oy. Helsinki.

Rantala, J., Pentikäinen, T. 2009. Vakuutusoppi. Sastamala. Vammalan Kirjapaino Oy.

Rissanen, P. ja Wikström, J. 2004. Kuntoutuksen sekä työ ja toimintakyvyn käsitteet lääkärin työssä. Teoksessa Aro, T., Huunan-Seppälä, A., Tola, S., Torstila, I. (toim.) Vakuutuslääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki. 77–88.

Ruotsala, R., Uusitalo, H., Niskanen, T., Lappalainen, J., Piispanen, P., ja Mäkelä, T. 2010. Työsuojelun valvontalain vaikutus työsuojelun viranomaisvalvontaan. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:20. Yliopistopaino. Helsinki.

Salminen, J. ja Torstila, I. 2004. Riskin arviointi henkilövakuutustoiminnassa. Teoksessa Aro, T., Huunan-Seppälä, A., Tola, S., Torstila, I. (toim.) Vakuutuslääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki. 184–195.

Salminen, S., Ruotsala, R., Vorne, J., Saari, J. 2007. Työturvallisuuslain toimeenpano työpaikoilla. Sosiaali- ja terveysministeriön selvitys uudistetun työturvallisuuslain vaikutuksista työpaikkojen turvallisuustoimintaan. Yliopistopaino. Helsinki.

Salonen, T. 2003. Kehittyvä organisaatio muuttuvassa ympäristössä - osaamisen johtaminen ja hallinta puolustusvoimissa. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen laitos. Hakapaino Oy. Helsinki.

Sotilaslääketieteen keskus. 2007. Ohje HE793 3.7.2007. Palvelusturvallisuus kriisinhallintaoperaatioissa. Lahti.

Sotilaslääketieteen keskus. 2007. Menettelyohje AD32315 5.12.2007. Tapaturma-asioiden käsittely puolustusvoimissa. Lahti.

STM 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:46. Tapaturmavakuutus- ja ammattilainsäädännön uudistaminen. Työryhmän muistio. ISBN 978-952-00-2692-9.

Talvitie, U., Karppi, S-L. & Mansikkamäki, T. 2006. Fysioterapia. Helsinki. Edita Prima Oy.

THL 2009a. Terveiden – ja hyvinvoinnin laitos. 2009. Turvallinen elämä lapsille ja nuorille. kansallinen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelma. Raportti 27/2009. Toim. Markkula, J., Öörni, E. Yliopistopaino. Helsinki.

THL 2009b. Terveiden – ja hyvinvoinnin laitos. 2009. Tapaturmat Suomessa. Toim. Tiirikainen, K. 1.painos. Edita Prima Oy. Helsinki.

Tola, S. 2004. Lakisääteinen tapaturmavakuutus. Teoksessa Aro, T., Huunan-Seppälä, A., Tola, S., Torstila, I. (toim.) Vakuutuslääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki. 251–256.

Tola, S. ja Klockars, M. 2004. Haittaan perustuvat korvaukset. Teoksessa Aro, T., Huunan-Seppälä, A., Tola, S., Torstila, I. (toim.) Vakuutuslääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki. 211–213.

Tuomi, T, Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerrus Kirjapaino Oy.

Työturvallisuuskeskus, kuntayhtymä. 2007. Tunnista ja toimi. Työympäristöriskien arviointi ja hallinta kunta-alalla. 5. Korjattu painos. Painojussit Oy.

Työsuojelupiirien tuottavuusryhmän loppuraportti. 2009. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 19. Helsinki.

Työsuojeluhallinnon resurssityöryhmän raportti. 2009. Tuottava, tuloksellinen ja laadukas työsuojeluvalvonta vuonna 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 14. Helsinki.

Työterveyslaitos. 2012. Työturvallisuuslaki. Soveltamisopas. Toim. Mertanen, V. Tammerprint Oy. Tampere.

Yleinen Palvelusohjesääntö. 2009. Pääesikunta, henkilöstöosasto. Toim. Halonen, P., Karvinen, I. Edita Prima Oy. Helsinki.

Oikeuslähteet:

Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438 (10.4.2012)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071438>

Hallintolaki 6.6.2003/434 (22.9.2012)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>

Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta 17.2.1995/194 (10.4.2012)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950194>

Laki puolustusvoimista 11.5.2007/551 (10.4.2012)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070551>

Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 31.3.2006/211 (5.8.2012)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060211>

Laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta 27.3.1991/625 (17.7.2012)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1991/19910625>

Laki terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa 20.3.1987/322 (17.7.2012)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870322>

Laki valtion virkamiesten tapaturmakorvauksesta 18.5.449/1990 (15.3.2012)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19900449>

Puolustusministeriön asetus ammatissotilaan perustaidoista ja kunnosta 14.12.2007/1253 (5.8.2012)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071253>

Rikoslaki 19.12.1989/39, 45. luku; sotilasrikokset. (15.9.2012)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Sotilastapaturmalaki 21.12.1990 /1211. (15.3.2011)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901211>

Tapaturmavakuutuslaki 20.8.1948/608. (10.3.2012)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1948/19480608>

Työsopimuslaki 26.1.2001/55. (15.4.2012)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010055>

Työterveyshuoltolaki 21.12.2001/1383. (17.7.2012)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011383>

Työterveyshuoltolaki 1383/2001. Säädöskokoelma. Valtioneuvoston kanslia 2001.

Työturvallisuuslaki 23.8.2001/738. (15.4.2002)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738>

Työturvallisuuslaki 738/2002. Säädöskokoelma. Valtioneuvoston kanslia 2002.

Valtioneuvoston asetus 1484/2001. Hyvän työterveyshuoltokäytännön periaatteista, työterveyshuollon sisällöstä sekä ammatti-henkilöiden ja asiantuntijoiden koulutuksesta.

Henkilölähteet:

Jalkanen, Marko. Päälystöliiton pääluottamusmies. Sähköposti tekijälle 26.5.2012. Tekijän hallussa.

Kesseli, Kari. Lääkintämajuri. Puolustusvoimien hallintoylilääkäri. Sotilastapaturma-asian neuvottelukunnan jäsen. Sähköposti tekijälle 16.11.2012. Tekijän hallussa.

Lappikoski, Mailis. Valtionkonttorin korvausjohtaja. Sähköposti tekijälle 29.5. ja 1.6.2012. Tekijän hallussa. Haastattelu 12.6.2012.

Näätsaari, Hanna. Puolustusvoimien työturvallisuuspäällikkö. Sähköposti tekijälle 20.10.2012.

Oranen, Mika. Aliupseeriliiton pääluottamusmies. Sähköposti tekijälle 8.6.2012. Tekijän hallussa. Haastattelu 12.6.2012.

Rantala, Jari. Upseeriliiton pääluottamusmies. Sähköposti tekijälle 11.6.2012. Tekijän hallussa. Haastattelu 11.6.2012.

Tapaturmavakuutuslaitosten liitto. 2012. Sysi-Aho Janne. Työturvallisuuspäällikkö. Sähköposti tekijälle 7.6.2012. Tekijän hallussa.

Internet-lähteet:

HLT 2010-2011. Henkilöliikennetutkimus 2010-2011. Liikennevirasto, liikennesuunnitteluosasto. Helsinki. 2012. 98s. ISBN 978-952-255-103-0 (pdf).

www.liikennevirasto.fi/henkiloliikennetutkimus/julkaisut/

Kirjallinen kysymys 378 / 2011 vp. 22.12.2011. Helsinki. Peruspalveluministeri Maria Guzenina-Richardson.

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_378_2011_p.shtml

Kirjallinen kysymys 290/2012 vp. 13.4.2012. Helsinki. Perussuomalaisten kansanedustaja Ari Jalonen. (29.10.2012 b).

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_290_2012_p.shtml

Peura-Kapanen, L., Nenonen, S., Järvinen, R., Kivistö-Rahnasto, J. 2007. Kuluttajien arkipäivän riskit ja turvallisuus. Riskeihin liittyvät käsitykset, turvallisuuden edistäminen ja suhtautuminen sähköiseen asiointiin turvallisuuskontekstissa. Helsinki. Kuluttajatutkimuskeskus. (16.9.2012).

http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/files/5086/2007_08_julkaisu_riskit.pdf

Puolustusvoimat: Puolustusvoimauudistus (15.4.2012a1), (30.11.2012a2)

<http://www.puolustusvoimat.fi/portal/Puolustusvoimat/Ajankohtaista/Tiedotteet>

Puolustusvoimat: Puolustusvoimien tehtävät. (16.9.2012b)

<http://www.puolustusvoimat.fi/portal>puolustusvoimat>perustietoa>puolustusvoimien>tehtävät

Puolustusvoimat: Puolustusvoimien kokoonpano (5.8.2012c)

[http://www.puolustusvoimat.fi/portal/Puolustusvoimat/Perustietoa/Puolustusvoimien kokoonpano](http://www.puolustusvoimat.fi/portal/Puolustusvoimat/Perustietoa/Puolustusvoimien_kokoonpano)

Puolustusvoimat: Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätökset 2011, sivut 9-14. Pääesikunta, henkilöstöosasto. Juvenes Print. 2012. (17.7.2012d)

<http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat.fi/Puolustusvoimat/Aineistot/Henkilöstötilinpäätökset>

Puolustusvoimat: Puolustusvoimien kansainvälinen yhteistyö. (5.8.2012e).
[http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat/Kansainvälinen yhteistyö](http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat/Kansainvälinen_yhteistyö)

Puolustusvoimat: Puolustusvoimien henkilöstrategia 2005, sivu 17. Pääesikunta, henkilöstöosasto. Edita Prima Oy. Helsinki. (5.8.2012f).
[http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat/Aineistot/Julkaisut/Puolustusvoimien henkilöstrategia](http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat/Aineistot/Julkaisut/Puolustusvoimien_henkilöstöstrategia)

Puolustusvoimat: Sopimus sotilaallisen kriisinhallintahenkilöstön ryhmätapaturmavakuutusta vastaavasta edusta. (9.8.2012g)
[http://www.puolustusvoimat.fi/portal>rauhanturvaajille>vakuutusasiat>vakuutusturva ja edunsajat/sopimus sotilaallisen kriisinhallintahenkilöstön ryhmätapaturmavakuutusta vastaavasta edusta.pdf](http://www.puolustusvoimat.fi/portal>rauhanturvaajille>vakuutusasiat>vakuutusturva_ja_edunsajat/sopimus_sotilaallisen_kriisinhallintahenkilöstön_ryhmätapaturmavakuutusta_vastaavasta_edusta.pdf)

Puolustusvoimat: Pääesikunnan Henkilöstöosasto. (4.11.2012h).
<http://www.puolustusvoimat.fi/portal>puolustusvoimat.fi>pääesikunta>henkilöstöosasto>

Puolustusvoimat: Pääesikunnan viestintäosasto. 2009. Taskutietoa maanpuolustuksesta. Kolmas korjattu painos. ISBN 978-951-25-2032-9. Edita Prima Oy. (16.9.2012).
http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/27688e00400a1e4ba865bf86c8584b8e/Medium_TT09_puolustuksesta_FIN.pdf?MOD=AJPERES

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto KVALIMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto Tampereen yliopisto. Tampere.
http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf

Tapaturmavakuutus 4/2011.
<http://www.digipaper.fi/tvl/80330/>

Työterveyslaitos. Nuoret ja työ –barometri 2006. (15.9.2012).
<http://www.turvallisuusutiset.fi/sitenews/view/-/nid/1797/ngid/2>

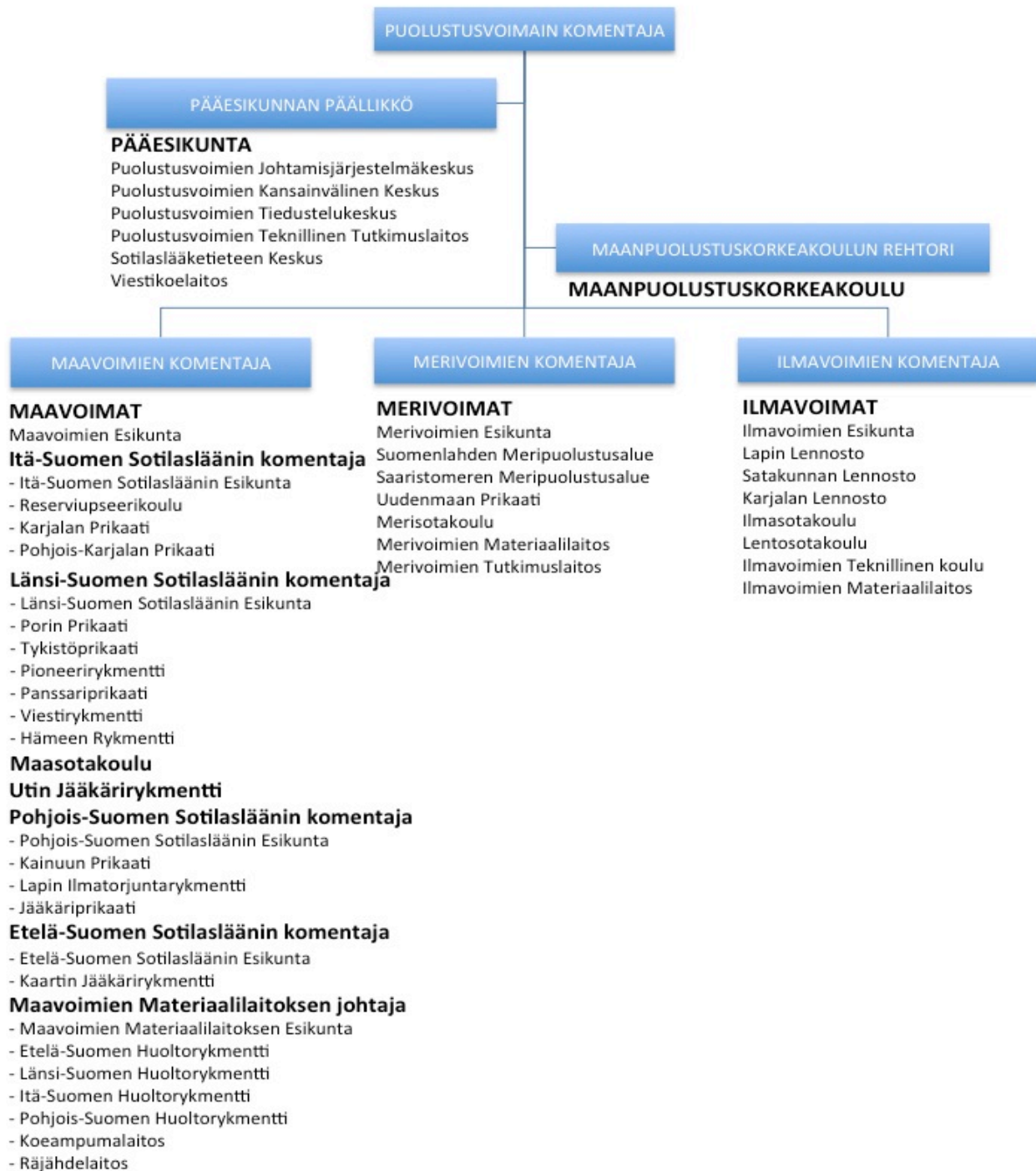
Valtiokonttori: Vakuutus. (4.11.2012).
<http://www.valtiokonttori.fi/Public/default.aspx?nodeid=15811>

Valtiokonttori: Vakuutustilastot. (25.12.2012)
<https://Vakuutustilastot.Valtiokonttori.fi>

VNS 2009. Valtioneuvoston selonteko. 2009. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009. (16.9.2012)
<http://valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/pdf/2009/turvallisuus-ja-puolustuspoliittinen-selonteko/selonteko.pdf>

PUOLUSTUSVOIMIEN KOKOONPANO

LIITE 1

**VALTIOKONTTORIN KORVAAMAT TYÖPAIKKATAPATURMAT VUOSINA
2005-2010 SOTILASTYÖTEKEVIEN OSALTA TAPATURMAVAKUUTUSLAI-
TOSTEN LIITON TILASTOIMANA**

Taulukko 1: Työpaikkatapaturmat aiheuttajan mukaan.

AIHEUTTAJA	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
aiheuttajasta ei tietoja vahinkoselvityksessä	0	1	2	3	2	3	11
kulkuväylät, alustat, maa, ovet, seinät ym.	114	105	145	121	135	121	741
Kiinteät portaat, katot, aukot, parvekkeet ym.	7	10	5	9	20	13	64
kiinteät tikkaat	1	0	1	0	3	0	5
pylväät, pilarit, jalankulkusillat, lavat	0	0	0	0	2	1	3
muut maan pinnan yläpuoliset kiinteät rakenteet	3	1	1	1	1	1	8
siirrettävät tikkaat	2	1	0	0	0	0	3
tilapäiset tuet	0	2	1	1	0	0	4
muut maanpinnan yläpuoliset siirrettävät rakenteet	1	0	1	1	0	0	3
Tilapäiset rakenteet, rakennus-, riipputelineet	2	0	0	2	0	0	4
muut maanpinnan yläpuoliset rakenteet	0	2	0	3	2	0	7
kaivannot, ojat, syvennykset, jyrkänteet	7	2	9	8	1	1	28
maalaiset rakenteet, tunnelit	0	0	0	1	0	0	1
muut maanpinnan alapuoliset rakenteet tai syvänteet	0	0	0	0	0	1	1
putket, letkut, venttiilit, liitoskappaleet, ym.	3	0	0	0	1	1	5
moottorit, voimansiirtolaitteet, energian muuntolaitteet	0	0	1	0	0	0	1
käsityökalut	3	4	6	7	3	3	26
käsitönteet, käsikäyttöiset konetyökalut	0	0	0	0	1	2	3
käsitönteet, käsikäyttöiset työkalut	5	0	0	0	0	1	6
maa-, kallio- ja tienrakennustöihin (liikkuvat koneet)	0	0	0	1	0	0	1
pintojen puhdistukseen (liikkuvat koneet)	0	0	0	0	0	0	0
muut liikkuvat tai siirrettävät koneet ja laitteet	3	3	2	0	1	0	9
kuumennukseen, lämmitykseen, kuivat. (kk)	0	0	0	0	0	1	1
hitsaus-, nidonta-, ja muut kokoamislaitteet	0	0	1	0	0	0	1
muut kiinteät koneet ja laitteet	1	1	0	0	1	0	3
alta nostavat laitteet	2	0	1	0	0	0	3
ylhäältä nostavat laitteet	0	1	0	0	1	1	3
tavaransiirtolaitteet, ei nostamista varten	0	1	0	1	0	0	2
työntökärryt (rullakot, kottikärryt ym.)	1	0	0	0	1	0	2
vetolavat, pyörillä kulkevat kontit tai vaunut	0	0	2	2	0	0	4
haarukkatrukit, muut laitteet kulj. ym.	0	1	0	1	0	1	3
nostoapuvälineet, raksit, köydet, nostoliinat	1	0	0	0	0	0	1
siilot, säiliöt, altaat, sammiot jne.	0	0	0	1	0	0	1
liikuteltavat säiliöt, kuljetusvaunut, ym.	1	0	0	0	0	0	1
säilytys- ja varastotarvikkeet, hyllyköt	2	0	0	2	0	1	5
pienet säiliöt, sangot, laatikot ym.	4	1	1	0	1	2	9
muut kuljetus-, siirto- ja säilytyslaitteet	1	4	1	2	4	1	13
maakulkuneuvot	19	27	25	31	20	25	147
muut kulkuneuvot	9	6	13	6	8	5	47
materiaalit, esineet, tuotteet, sirpaleet	42	38	41	39	44	59	263
kemialliset, radioaktiiviset, biologiset aineet	6	6	3	1	5	2	23
turvallisuus- ja varusteet, suojaimet	1	5	4	2	1	3	16
tstion, kodin tai henkilökohtaiset tavarat	12	19	25	25	37	28	146
ihmiset, eläimet, kasvit	38	32	43	39	52	39	243
irtojätteet	0	2	2	1	1	0	6
melu, paine, tulipalo, valokaari, valo ym.	19	10	13	9	17	11	79
muut luettelemattomat aiheuttajat	8	13	15	19	20	17	92
YHT	318	298	364	339	385	344	2048

Taulukko 2: Työpaikkatapaturmat vamman kohteen mukaan.

KEHON OSA	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
ei tietoa	7	0	3	3	3	2	18
pää, aivot, selkäydinhermot ja -verisuonet	11	3	3	7	3	5	32
kasvot	6	14	13	11	10	9	63
silmä(t)	14	18	14	10	17	16	89
korva(t)	7	3	7	4	11	5	37
hampaat	9	8	10	7	13	14	61
pää useita vahingoittuneita alueita	1	0	1	1	2	2	7
pää, muut kuin edellä mainitut alueet	3	2	5	6	2	0	18
niska, ml. niskan alueen selkär. ja nikamat	8	10	6	5	7	6	42
niska, muut kuin edellä mainitut alueet	0	1	3	2	1	0	7
selkä, ml. selän alueen selkär. ja nikamat	25	20	10	17	24	23	119
selkä, muut kuin edellä mainitut alueet	0	4	13	12	1	0	30
rintakehä ja kylkil., nivelet ja lapal. ml	12	13	10	15	18	19	87
rintakehä, sisäelimet mukaan lukien	1	0	1	1	1	0	4
lantion ja vatsan alue, sisäelimet ml.	2	3	0	0	1	0	6
vartalo, useita vahingoittuneita alueita	0	0	0	0	0	1	1
vartalo, muut kuin edellä mainitut alueet	0	0	2	4	5	1	12
olkapää ja olkanivel	15	20	27	24	20	25	131
käsivarsi, kyynärpää mukaan lukien	7	11	4	10	5	7	44
käsi	8	11	16	10	8	17	70
sormi (sormet)	32	17	26	31	33	35	174
ranne	10	7	11	3	8	7	46
yläraajat, useita vahingoittuneita alueita	6	0	2	4	5	2	19
yläraajat, muut kuin em. alueet	0	0	1	1	1	1	4
lonkka ja lonkkanivel	3	0	1	3	3	1	11
jalat, mukaan lukien polvet	57	57	67	67	72	69	389
nilkka	43	41	43	39	50	35	251
jalkaterä	2	4	4	8	11	9	38
varvas (varpaat)	6	2	8	5	6	9	36
alaraajat, useita vahingoittuneita alueita	3	1	2	4	0	3	13
alaraajat, muut kuin em. alueet	4	10	30	4	2	7	57
koko keho (laajamittainen vaikutus)	0	0	1	0	1	0	2
useat kehon alueet	14	14	13	19	25	11	96
muu, yllä luokittelematon ruumiinosa	2	4	7	2	16	3	34
YHT	318	298	364	339	385	344	2048

Taulukko 3: Työpaikkatapaturmat vamman laadun mukaan.

VAMMAN LAATU	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
ei tietoa	1	5	4	4	7	2	23
haavat ja pinnalliset vammat	56	43	70	64	60	47	340
luunmurtumat	41	39	43	33	44	33	233
sijoiltaanmenot, nyrjähdykset, venähdykset	144	141	169	170	176	169	969
amputoiset ja irti repeämiset	0	0	1	2	0	0	3
tärähdykset ja sisäiset vammat	62	48	56	54	65	74	359
palovammat, syöpymät ja paleltumat	2	3	5	1	3	6	20
myrkytykset ja tulehdukset	3	5	4	1	15	1	29
hukkuminen ja tukehtuminen	1	0	0	0	0	0	1
äänen ja värähtelyn vaikutukset	5	2	0	3	7	4	21
äärilämpötilojen, valon ja säteilyn vaik.	0	0	1	0	0	1	2
useita samantasoisia vammoja	0	2	2	1	1	0	6
muut yllä luokittelemattomat vammat	3	10	9	6	7	7	42
YHT	318	298	364	339	385	344	2048

Taulukko 4: Työpaikkatapaturmat työtehtävittäin.

TYÖTEHTÄVÄ	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
työtehtävästä ei tietoja vahinkoselvityksessä	2	1	0	1	0	0	4
tuotanto, jalostus, käsittely	6	0	0	0	1	1	8
varastointi, lastaaminen, kuorman purku	17	9	5	4	2	5	42
muut tuotantoon ja varastointiin kuuluvat tehtävät	1	1	0	0	0	0	2
maarakentaminen	0	0	0	0	0	1	1
uudisrak.- kadut, tiet, sillat, padot, ym.	0	1	0	0	0	0	1
saneeraaminen, rakenteiden korjaaminen	0	0	0	0	0	0	0
purkaminen - kaikenlaiset rakenteet	0	1	1	0	0	0	2
muut rakentamiseen kuuluvat tehtävät	1	0	0	0	0	0	1
eläintenhoitaminen	0	2	2	2	1	0	7
muut maa- ja metsät. ja kalank. kuuluvat t.	0	0	0	0	0	1	1
palvelu- ja hoitoalantyö	1	0	2	3	4	8	18
opetus-, tutk.-, atk-, tsto-, hallinnollinen työ	22	15	14	8	17	8	84
muut palveluihin kuuluvat tehtävät	17	16	36	77	123	75	344
asennustyö, valmistelutyö	11	13	12	12	9	9	66
kunnossapito, korjaus, huolto, säätö	17	17	19	9	12	9	83
puhtaanapitotyö	1	1	0	1	0	1	4
jätteiden käsitteleminen	0	0	1	0	0	1	2
esimiestyö, vartiointi, tarkastaminen	13	11	14	12	9	12	71
muut tukitoiminnot	6	4	11	10	8	8	47
kuljettaminen, kulkeminen, siirtäminen	97	113	108	83	54	83	538
urheilu, taidealan työ	85	76	109	98	127	107	602
merimiestyö	2	0	3	2	11	4	22
muut kuljett. kulkemiseen, ym. kuuluvat t.	12	5	13	4	2	2	38
muut työpaikalla suoritettavat tehtävät	7	12	14	13	5	9	60
YHT	318	298	364	339	385	344	2048

Taulukko 5: Työpaikkatapaturmat työsuorituksen mukaan.

TYÖSUORITUS	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
koneen käyttäminen	2	5	4	2	2	2	17
käsittelemällä työkaluilla työskenteleminen	16	11	10	9	8	7	61
kulkuneuvon tai siirtolaitteen ohjaus tai matkustaminen	24	27	35	32	28	25	171
esineiden käsitteleminen	24	21	25	28	29	35	162
taakan käsivoimin siirtäminen	41	26	24	27	29	32	179
henkilön liikkuminen	198	195	251	230	268	230	1372
paikallaan oleminen työpisteessä	10	11	9	11	20	10	71
muut luettelemattomat työsuoritukset	3	2	6	0	1	3	15
YHT	318	298	364	339	385	344	2048

Taulukko 6: Työpaikkatapaturmat poikkeamien mukaan.

POIKKEAMA	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
poikkeamasta ei tietoja vahinkoselvityksessä	0	0	1	2	0	0	3
sähköhäiriö, räjähdys, tulipalo	3	2	1	0	8	3	17
aineen valuminen, purkaut. vuotaminen, ym.	7	12	5	4	14	8	50
aiheuttajan rikkoutuminen, putoaminen, ym.	34	28	36	28	30	19	175
lait., työk. tai eläimen hallinnan menett.	17	25	25	28	45	35	175
putoaminen, hyppääminen, kaatuminen, liukastuminen	126	118	122	129	142	106	743
terävään esineeseen astuminen, kolhiminen, ym.	43	28	34	32	30	38	205
henkilön äkillinen fyysinen kuormittuminen	73	63	111	90	83	108	528
väkivalta, järkyt. tilanne, poik. läsnäolo	13	14	14	18	22	12	93
muut luettelemattomat poikkeamat	2	8	15	8	11	15	59
YHT	318	298	364	339	385	344	2048

Taulukko 7: Työpaikkatapaturmat vahingoittumistavan mukaan.

VAHINGOITTUMISTAPA	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
vahingoittumistavasta ei tietoja vahinkoselvityksessä	0	0	0	1	0	0	1
valokaari, salama	0	0	0	0	0	1	1
sähköisku	1	0	0	0	1	0	2
kuumuus	1	0	1	0	2	2	6
kylmyys	0	0	2	0	0	1	3
vaaralliset aineet – hengittämällä	0	1	0	0	13	0	14
vaaralliset aineet – iholle tai silmiin	4	4	3	1	2	2	16
vaaralliset aineet – nielemällä	0	1	1	0	0	0	2
muu sähkön, lämpöt. Tai aineen aiheut. Vah	0	0	0	0	0	1	1
hapensaannin estyminen	1	2	1	0	2	0	6
iskeytyminen kiinteää pintaa vasten	124	123	122	123	123	107	722
liikk. Aiheuttajan osuma tai törmääminen	42	40	48	41	43	48	262
Leikkaavan, terävän ym. esineen aiheut. vah	16	14	26	19	23	27	125
puristuminen, ruhjoutuminen	24	20	15	20	26	14	119
äkillinen fyysinen tai psyykinen kuormittuminen	90	77	118	114	126	125	650
eläimen tai ihmisen purema, potku jne.	11	11	17	16	19	11	85
muut luettelemattomat vahingoittumistavat	4	5	10	4	5	5	33
YHT	318	298	364	339	385	344	2048

Taulukko 8: Työpaikkatapaturmat iän mukaan.

IKÄ	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
20-24	33	18	30	26	49	39	195
25-29	62	61	72	79	69	53	396
30-34	45	54	63	57	73	51	343
35-39	61	50	54	47	40	48	300
40-44	48	61	64	51	57	65	346
45-49	49	47	60	66	70	60	352
50-54	18	5	14	10	24	25	96
55-59	1	1	7	2	3	2	16
60-64	1	1	0	1	0	1	4
YHT	318	298	364	339	385	344	2048

Taulukko 9: Työpaikkatapaturmien vakavuus.

VAKAVUUS	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
kuollut	0	0	0	0	0	0	0
181-360 pv	1	2	2	1	2	1	9
91-180 pv	9	3	10	6	6	6	40
31-90 pv	25	28	43	30	33	20	179
15-30 pv	21	33	25	27	27	26	159
7-14 pv	47	42	47	55	37	41	269
4-6 pv	33	25	28	34	40	31	191
0-3 pv	182	165	209	186	240	219	1201
YHT	318	298	364	339	385	344	2048

Lähde: Tapaturmavakuutuslaitosten liitto 2012.

**VALTIOKONTTORIN KORVAAMAT TYÖMATKATAPATURMAT VUOSINA
2005-2010 SOTILASTYÖTEKEVIEN OSALTA TAPATURMAVAKUUTUS-
LAITOSTEN LIITON TILASTOIMANA**

Taulukko 1: Työmatkatapaturmien sattumistapa.

SATTUMISTAPA	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
kaatuminen, liukastuminen kompastuminen	34	23	19	33	30	34	173
esineiden päälle astuminen	0	0	0	0	1	0	1
ajoneuvon ulosajo tai kaatuminen	4	4	6	1	10	2	27
yhteentörmäys auton kanssa	11	8	9	5	4	9	46
yhteentörmäys pp:n, mopon tai kvmp:n kanssa	3	0	0	0	1	1	5
muut sattumistavat	6	4	4	1	3	2	20
YHT	58	39	38	40	49	48	272

Taulukko 2: Työmatkatapaturmien liikkumistapa.

LIKKUMISTAPA	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
jalan	19	17	12	18	20	17	103
polkupyörällä	24	8	10	15	16	18	91
mopedilla	0	0	3	0	2	0	5
moottoripyörällä	3	2	2	1	0	2	10
henkilöautolla	12	10	8	4	9	11	54
linja- tai kuorma-autolla, kiskoilla	0	0	0	0	1	0	1
muu liikkumistapa(traktori, laiva, vene)	0	2	3	2	0	0	7
muut tapaturmat(ei liikuttaessa)	0	0	0	0	1	0	1
YHT	58	39	38	40	49	48	272

Taulukko 3: Työmatkatapaturmat sukupuolen mukaan.

SUKUPUOLI	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
mies	54	39	36	38	47	44	258
nainen	4	0	2	2	2	4	14
YHT	58	39	38	40	49	48	272

Taulukko 4: Työmatkatapaturmat iän mukaan.

IKÄ	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
20-24	1	0	1	0	4	3	9
25-29	7	4	1	2	4	4	22
30-34	5	3	6	7	3	4	28
35-39	10	7	3	6	7	7	40
40-44	16	9	12	10	7	13	67
45-49	13	14	7	8	16	7	65
50-54	3	2	4	5	4	8	26
55-59	3	0	2	2	2	2	11
60-64	0	0	2	0	2	0	4
YHT	58	39	38	40	49	48	272

Taulukko 5: Työmatkatapaturmien vakavuus.

VAKAVUUS	SATTUMISVUOSI						YHT
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
kuollut	0	0	0	0	0	1	1
181-360 pv	0	0	0	0	0	1	1
91-180 pv	1	0	3	1	0	3	8
31-90 pv	5	3	3	3	4	5	23
15-30 pv	7	4	5	3	2	4	25
7-14 pv	5	1	4	4	6	2	22
4-6 pv	5	6	3	5	6	1	26
0-3 pv	35	25	20	24	31	31	166
YHT	58	39	38	40	49	48	272

Lähde: Tapaturmavakuutuslaitosten liitto 2012

**TEEMAHAASTATTELUKYSEMYKSET – AMMATTILIITTOJEN PÄÄLUOT-
TAMUSMIEHET (3)**

1. Taustatiedot

- nimi
- tehtävä
- organisaatio

2. Paljonko ammattiliitossanne on jäseniä?

- vakinaisessa virassa palvelevat
- evp jäsenet
- muut

3. Millaisissa tehtävissä jäsenet työskentelevät ja miten ne jakaantuvat tehtävittäin?

- PE/MAAV/ILMAV/MERIV
- esikuntatehtävät
- huollon ja logistiikan tehtävät
- kouluttajatehtävät
- teknilliset tehtävät

4. Miten ammattiliitto on osallistunut jäsenistön työturvallisuuden parantamiseen?

5. Miten jäsenistön tiedottaminen työtapaturma-asioissa on järjestetty?

6. Miten tiedottamista voitaisiin parantaa?

7. Millaisia haasteita jäsenten työtapaturmaturvassa on ammattiliiton näkökulmasta?

8. Ovatko haasteet lisääntyneet, jos ovat, niin miksi?

9. Mikä on ammattiliiton näkemys keskeisistä kehittämiskohteista?

10. Millainen on ollut työtapaturmien korvauksien toimivuus ja millaiset ovat keskeiset haasteet korvaustoiminnassa?

- tukeudutaanko ammattiliittoon työtapaturman korvauksien epäämisen vuoksi ja jos tukeudutaan, niin kuinka usein?
- miten ammattiliitto on mukana jäsenen valitusprosessissa?

11. Miten työtapaturmien hoitoon liittyviä ongelmia voitaisiin vähentää?

- miten työnantaja osallistunut ongelmien hoitoon?

12. Miten työtapaturmia voitaisiin vähentää ammattiliiton toimenpitein?

**TEEMAHAASTATTELUKYSEMYKSET – VALTIOKONTTORIN
KORVAUSJOHTAJA**

1. Taustatiedot

- nimi
- tehtävä
- organisaatio

2. Miten ammattisotilaat on vakuutettu työtaturman varalle?
3. Milloin ammattisotilaiden tapaturmaturva määräytyy sotilastapaturmalain mukaan?
4. Miten sotilastapaturmalain turvan taso poikkeaa lakisääteisen tapaturmavakuutuksen turvasta?
5. Millaisia erityispiirteitä ammattisotilaiden työtaturmien korvattavuudessa on ammatillisen toimintaympäristön vuoksi?
6. Millaisia haasteita ammattisotilaiden työtaturmaturvassa on tällä hetkellä valtiokonttorin näkökulmasta?
7. Millaisia ammattisotilaiden työtaturmat ovat olleet viimeisen viiden vuoden aikana ja miten ne ovat jakautuneet?
8. Miten ammattisotilaiden työtaturmat poikkeavat ns. normaalijakaumasta?
9. Mitkä ovat olleet työtaturmiksi ilmoitettujen tapaturmien korvauksien epäämisen syyt ja miten paljon niitä on ollut?
10. Miten ammattisotilaiden työtaturmaturvan taso on suhteessa muiden virkamiesten työtapa-turmaturvaa tasoon?
11. Miten ammattisotilaiden työtaturmaturvaa voisi kehittää?

KYSELY – PV:N TYÖTURVALLISUUSPÄÄLLIKKÖ**1. Taustatiedot**

- nimi
- tehtävä
- organisaatio

2. Mitkä on puolustusvoimien työsuojeluorganisaation tärkeimmät kehitettävät asiat tällä hetkellä?
3. Miten työnantaja on parantanut ammattisotilaiden työturvallisuutta?
4. Miten ammattisotilaat on ohjeistettu arvioimaan päivittäisen työn vaaroja ja riskejä?
5. Miten tiedottaminen työtapaturma-asioissa on järjestetty?
6. Millaisia haasteita / kehittämiskohteita ammattisotilaiden työtapaturmaturvassa on työnantajan näkökulmasta?
7. Ovatko haasteet lisääntyneet, jos ovat, niin miksi?
8. Millainen on ollut työtapaturmien korvauksien toimivuus ja millaiset ovat keskeiset haasteet korvaustoiminnassa?
9. Miten työnantaja on vakuuttanut kriisinhallintatehtävissä olevat ammattisotilaat tapaturman varalle sotilastapaturmalain antaman turvan lisäksi?
10. Millaisia haasteita on sotilaallisessa kriisinhallintatehtävissä palvelevien ammattisotilaiden tapaturmaturvassa?
11. Pakollisissa liikuntasuoritteissa/testeissä ja fyysisen työkyvyn ylläpitämiseksi urheiltaessa sattuu paljon vahinkoja ja osaa ei korvata työtapaturmana. Katsotaanko liikuntasuoritteet koulutussuunnitelman mukaiseen sotilaalliseen harjoitukseen ja koulutukseen tai siihen liittyvään työhön, jonka ensisijainen tarkoitus on sotilaallisessa toiminnassa tarvittavien erityisten valmiuksien harjoittelu. Onko työturvallisuuslaki voimassa liikuntasuoritteissa/kuntotesteissä? (Työturvallisuuslaki 738/2002, 6 §).
12. Voiko esimerkiksi ikääntynyt ammattisotilas kieltäytyä suorittamasta kuntotestejä vedoten mahdolliseen loukkaantumiseen ja mahdolliseen vammojen hoidon korvaamattomuuteen?
13. Miten olisi mahdollista työnantajan vakuuttaa ammattisotilaat paremmin esimerkiksi kuntotestien ja fyysisen kunnon ylläpitämiseksi urheiltaessa sattuneiden loukkaantumisten osalta?
14. Miten työtapaturmia voitaisiin vähentää nykyisestään?

KYSELY – TAPATURMA-ASIAINNEUVOTTELUKUNNAN JÄSEN**1. Taustatiedot**

- nimi
- tehtävä
- organisaatio

2. Millaisia haasteita / kehittämiskohteita ammattisotilaiden työtapaturmaturvassa on työnantajan näkökulmasta?

3. Millaisia haasteita / kehittämiskohteita ammattisotilaiden työtapaturmaturvassa on ammattisotilaiden näkökulmasta?

4. Millainen on ollut työtapaturmien korvauksien toimivuus ja millaiset ovat keskeiset haasteet korvaustoiminnassa?

5. Millaisia haasteita on sotilaallisessa kriisinhallintatehtävissä palvelevien ammattisotilaiden tapaturmaturvassa?

6. Miten tapaturma-asiain neuvottelukunta pyrkii parantamaan ammattisotilaiden tapaturmaturvaa
a) viran hoitoon liittyvissä tehtävissä b) sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä

7. Miten olisi mahdollista työnantajan vakuuttaa ammattisotilaat työssä/palveluksessa sattuneiden loukkaantumisten osalta, joita ei tulkita työtapaturmaksi?

8. Miten on muuttunut ammattisotilaiden loukkaantumisten hoito ja korvattavuus Keskussotilassairaalan lakkauttamisen jälkeen?

9. Miten työtapaturmia voitaisiin vähentää nykyisestään?

TIEDOTE KYSELYYN AMMATTISOTILAILLE

Hyvä ammattisotilas,

Työskentelen ammattisotilaana ja opiskelen työni ohessa Tampereen yliopistossa vakuutustieteitä. Opintoihin sisältyvän Pro gradu –tutkielmani aiheena on ammattisotilaiden tapaturmaturva. Tutkielman tavoitteena on kartoittaa ammattisotilaiden tapaturmaturvaa.

Liitteenä oleva kysely on lähetetty Aliupseeriliiton, Päälystöliiton ja Upseeriliiton jäsenille. Kyselyyn vastaamalla voit olla osaltasi vaikuttamassa ammattisotilaiden tapaturmaturvan kehittämiseen ja työtapaturmien vähentämiseen.

Kyselyyn vastataan nimettömästi. Vastaaminen on vapaaehtoista ja kestää noin 10-15 minuuttia. Vastausaikaa on 10.11.2012 saakka. Vastaamaan pääset alla olevan linkin kautta.

Yhteistyöstä etukäteen kiittäen ja hyvää syksyä toivottaen

Jaakko Perhovaara
Jaakko.perhovaara@uta.fi

KYSELY AMMATTISOTILAILLE

1. Minkä ammattiliiton jäsen olet?
  - a. Upseeriliitto
  - b. Päälystöliitto
  - c. Aliupseeriliitto
2. Mikä on palveluspaikkasi/puolustushaarasi?
  - a. Pääesikunta tai sen alainen laitos
  - b. Maavoimat
  - c. Merivoimat
  - d. Ilmavoimat
3. Millaisissa tehtävissä olet tällä hetkellä
  - a. Esikunta- / toimistotehtävissä
  - b. Koulutus- / kouluttajatehtävissä
  - c. Teknillisissä tehtävissä
  - d. Huolto- / logistiikka-alan tehtävissä
  - e. Turvallisuusalan tehtävissä
  - f. Jossakin muussa tehtävässä, missä?
4. Mikä on ikäsi?
  - a. Alle 25 vuotta
  - b. 26-35 vuotta
  - c. 36-45 vuotta
  - d. Yli 45 vuotta
5. Kuinka kauan olet ollut sotilasvirassa ammattisotilaana?
  - a. Alle 5 vuotta
  - b. 6-15 vuotta
  - c. 16-25 vuotta
  - d. Yli 25 vuotta
6. Mistä olet saanut tietoa työtaturmaturvasta?
  - a. Esimieheltä
  - b. Perehdyttämiskoulutuksessa
  - c. Virkaurakurssilla
  - d. Henkilöstöosastosta
  - e. Ammattiliitosta
  - f. Jostakin muualta, mistä
  - g. En mistään

Kysymyksillä 7-10 arvioidaan tietämystäsi työnantajan tapaturmavakuutuksen turvasta.

7. Tiedätkö missä vakuutuslaitoksessa ammattisotilaat on vakuutettu tapaturman varalta lakisääteisesti?
  - a. IF Vahinkovakuutusyhtiössä
  - b. KEVA:ssa
  - c. Pohjolassa
  - d. Valtiokonttorissa
  - e. Tapaturmavakuutuslaitosten liitossa
  - f. En tiedä
8. Tiedätkö mikä laki määrittää ammattisotilaan tapaturmaturvan työssä ja työstä johtuvissa olosuhteissa?
  - a. Tapaturmavakuutuslaki
  - b. Työturvallisuuslaki
  - c. Sotilastapaturmalaki
  - d. Laki puolustusvoimista
  - e. Työterveyshuoltolaki
  - f. Sotilasvammalaki
  - g. En tiedä
9. Tiedätkö milloin seuraavista kuulut työnantajan tapaturmavakuutusturvan piiriin?
  - a. Ampumaleirillä
  - b. Normaalilla työmatkalla kodin ja työpaikan välillä, kun ajat vuokra-autolla
  - c. Virkamatkalla ollessasi työnantajan varaamassa hotellihuoneessa vapaa-aikana
  - d. Lepojalla (ruokatauolla) pelatessasi salibandya työkavereiden kanssa työpaikan urheiluhallissa
  - e. Liukastut lounastauolle mennessäsi työnantajan järjestämään lounaspaikkaan, (mm. Leijona catering)
  - f. TYKY-tapahtuma päättyy klo 16.00 ja vietätte saunailtaa yhdessä työkavereiden kanssa klo 20.00 -22.00 ja puita kiukaan tulipesään laittaessa tulee palovamma
  - g. Matkalla työpisteeltä työnantajan järjestämälle tupakointipaikalle TYKY-tapahtuman jälkeen ohjelman mukaisessa saunomisessa liukastut pesuhuoneessa
  - h. Liikkuessasi työpaikan alueella työtehtävissä ja loukkaat itsesi tapaturmaisesti, joka johtuu työpaikan turvallisuuspuutteista
  - i. Liikkuessasi omilla asioilla esimiehesi luvalla työpaikan alueella ja loukkaat itsesi tapaturmaisesti, joka johtuu työpaikan turvallisuuspuutteista
  - j. Tehdessäsi etätöitä muualla kuin varsinaisella työtekopaikalla
  - k. Liikut hiihtäen työmatkasi (työn ja kodin välillä) lähes normaalin kulkemasi reitin mukaan
  - l. Kuljet työmatkan naapurin poliisin kyydissä, joka kuljettaa sinut suoraan kotoa työpaikallesi
  - m. Työmatkalla, kun poikkeat tavanomaisesti noutamassa lapsesi päivähoitopaikasta

- n. Poikkeat tavanomaisesti työmatkasi aikana kaupassa ruokaostoksilla 15 minuutin ajan.
- o. Osallistuessasi johdettuun viikkoliikuntaan epäsäännöllisesti
- p. Varusmies pahoinpitelee sinut ollessasi vapaa-ajalla, koska olit pitänyt liian vaativaa koulutusta edellisellä viikolla.

10. Tiedätkö mitä ammattisotilaan lakisääteinen tapaturmavakuutus korvaa?

- a. Tapaturman hoitokulut
- b. Flunssan hoitokulut
- c. Työkyvyttömyysajan palkan (=päivärahan)
- d. Kuntoutuksen
- f. Tapaturman yhteydessä rikkoontuneet vaatteet
- g. Työpaikan ja kodin välillä (=työmatkalla) sattuneen oman auton kolarivaurion
- h. En tiedä

11. Perehdyttiinkö sinut viimeksi työpaikkaa vaihtaessasi tai uusia tehtäviä vastaanottaessa

- a. Laadittuun työ- ja palvelusturvallisuusriskien arviointiin
- b. Tapaturmavaaroihin
- c. Miten toimitaan tapaturmatapauksissa
- d. Turvallisuusohjeisiin
- f. Työvälineiden turvalliseen käyttöön
- g. Työterveyshuollon toimintaan
- h. Ei perehdytetty mihinkään yllä mainituista

12. Olen saanut mielestäni riittävästi neuvontaa ja opastusta työpaikkani työn vaaroista ja turvallisuusmääräyksistä

- a. Täysin samaa mieltä
- b. Pääosin samaa mieltä
- c. Siltä väliltä
- d. Pääosin eri mieltä
- e. Täysin eri mieltä
- f. En ole saanut neuvontaa ja opastusta ollenkaan

13. Osaatko arvioida, että millainen on tapaturman esiintymistodennäköisyys työssäsi. Onko se

- a. Epätodennäköinen
- b. Mahdollinen
- c. Todennäköinen
- d. En osaa arvioida

14. Osaatko arvioida missä työtehtävissäsi on mielestäsi suurin tapaturman sattumisriski

- a. Normaalissa työtehtävissä
- b. Ampumaleirillä
- c. Taisteluharjoituksessa
- d. Liikunnallisissa harjoituksissa ml. kuntotestit ja työpaikkaliikunta

- f. Kriisinhallintatehtävissä
- g. Työmatkalla kodin ja työpaikan välillä
- h. En osaa arvioida

15. **Tapaturma** on yleensä äkillinen, ennalta arvaamaton ja **ulkoisen tekijän** (tien liukkaus, esineen osuma tms.) aiheuttama henkilön tahdosta riippumaton tapahtuma, joka aiheuttaa vamman tai sairauden. **Työtapaturma** on tapaturma, joka on sattunut työssä, työstä johtuvissa olosuhteissa työpaikalla tai työpaikkaan kuuluvalla alueella, matkalla asunnosta työpaikalle tai päinvastoin tai työntekijän ollessa työnantajan asialla.

Kuinka monta kertaa sinua on kohdannut ammattisotilaana työtapaturma (vamman) tai lyhyenä aikajaksona (1 vrk) työliikkeen vuoksi syntynyt jännitys tai lihaksen kipeytyminen?

- a. Ei koskaan
- b. 1-3 kertaa
- c. 4-6 kertaa
- d. 7-10 kertaa
- e. yli 10 kertaa
- f. En muista

16. Tapaturma-asiamies laatii työtapaturmista vahingoittuneen kanssa tapaturmailmoituksen.

Kuinka useasti olette laatineet em. tapahtumista tapaturmailmoituksen?

- a. Ei koskaan
- b. 1-3 kertaa
- c. 4-6 kertaa
- d. 7-10 kertaa
- e. yli 10 kertaa
- f. Aina
- g. En muista

17. Kuinka monta kertaa sinua on kohdannut ammattisotilaana työtapaturma (vamman) tai lyhyenä aikajaksona (1 vrk) työliikkeen vuoksi syntynyt jännitys tai lihaksen kipeytyminen viimeisen 12 kk:n aikana?

- a. Ei koskaan
- b. Yhden kerran
- c. 2-3 kertaa
- d. 4-5 kertaa
- e. yli 5 kertaa

18. Missä vamma tai jännitys/lihaksen kipeytyminen tapahtui? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- a. Normaalissa työtehtävissä
- b. Ampumaleirillä
- c. Taisteluharjoituksessa
- d. Liikunnallisissa harjoituksissa ml. kuntotestit
- e. Kriisinhallintatehtävissä

- f. Työmatkalla kodin ja työpaikan välillä
- g. Jossakin muualla, missä?
- h. Ei ole tapahtunut ollenkaan

19. Kuinka useasti olette laatineet yhdessä tapaturma-asiamiehen kanssa em. tapahtumasta tapaturmailmoituksen viimeisen 12 kk:n aikana sattuneista tapaturmista?

- a. Ei koskaan
- b. Yhden kerran
- c. 2-3 kertaa
- d. 4-5 kertaa
- e. Aina

20. Kuinka usein olet hakenut vammaasi varten hoitoa viimeisen 12 kk:n aikana?

- a. Ei koskaan
- b. Yhden kerran
- c. 2-3 kertaa
- d. 4-5 kertaa
- e. Aina

21. Miten vammojen hoito on korvattu viimeisen 12 kk:n aikana?

- a. Ei koskaan
- b. Yhden kerran
- c. 2-3 kertaa
- d. 4-5 kertaa
- e. Aina

22. Kuinka monta päivää olet ollut poissa töistä viimeisen 12 kk:n aikana sattuneiden työtapaturmien vuoksi?

- a. Ei lainkaan tai tapaturman sattumispäivä
- b. 1-3 päivää
- c. 4-6 päivää
- d. 7-14 päivää
- e. 15-30 päivää
- f. 30-89 päivää
- g. 90-180 päivää
- h. yli 180 päivää

23. Osaatko arvioida työpaikkasi työterveyshuollon toimintaa tapaturmatapauksissa? Onko se ollut

- a. Kiitettävä
- b. Hyvä
- c. Tyydyttävä
- d. Huono
- e. En osaa arvioida

24. Osaatko arvioida miten tyytyväinen olet ollut työtapaturmien käsittelyprosesseihin omalta kohdaltasi?
- Erittäin tyytyväinen
  - Tyytyväinen
  - Siltä väliltä
  - Tyytymätön
  - Erittäin tyytymätön
  - En osaa arvioida
25. Osaatko sanoa kenen pitäisi mielestäsi korvata työssä tai työolosuhteissa sattunut loukkaantuminen, jota ei tulkita työtapaturmaksi? (esimerkiksi pakollisissa kuntotesteissä ponnistettaessa katkennut akillesjänne)
- Työnantajan
  - Työntekijän itse
  - Ammattiliiton
  - Vakuutuslaitoksen
  - En osaa sanoa
26. Osaatko sanoa paljonko olisit valmis maksamaan vuosittain siitä, että myös loukkaantumiset, joita ei tulkita työtapaturmaksi, korvataan esimerkiksi erillisestä lisäturvasta?
- En mitään
  - Alle 50 euroa
  - 50-150 euroa
  - 150-300 euroa
  - Yli 300 euroa
  - En osaa sanoa
27. Osaatko sanoa millaista työnantajan tiedottaminen työtapaturmaturvasta ja työtapaturmien hoidosta on ollut?
- Erinomaista
  - Riittävää
  - Siltä väliltä
  - Liian vähäistä
  - Epäonnistunutta
  - En osaa sanoa
28. Osaatko sanoa millaista ammattiliiton osallistuminen työtapaturmien epäkohtien hoitamiseen on ollut?
- Erinomaista
  - Riittävää
  - Siltä väliltä
  - Liian vähäistä
  - Epäonnistunutta
  - En osaa sanoa

29. Tiedätkö, miten sinun pitää toimia ja keneen olla yhteydessä, jos sinulle sattuu tapaturma?
- a. Kyllä, tiedän
  - b. En tiedä
30. Tiedätkö, kuka on hallintoyksikkösi tapaturma-asiamies?
- a. Kyllä tiedän
  - b. En tiedä
31. Miten työtapaturmia voitaisiin vähentää työpaikallasi?